HERBERTAS DŽORDŽAS VELSAS

Laiko mašina

Daktaro Moro sala

HERBERTAS DŽORDŽAS VELSAS

Laiko mašina

Daktaro Moro sala

Iš anglų kalbos vertė
GRAŽVYDAS KIRVAITIS

VILNIUS VAGA 1977

H. G. Wells
THE TIME MACHINE
London, 1974
H. G. Wells
THE ISLAND OF DR. MOREAU
New York, 1973

Laiko mašina

1

PRATARMĖ

Laiko Keliautojas (patogumo dėlei vadinsime jį šitaip) mums pasakojo neįtikimus dalykus. Pilkos jo akys spindėjo ir kibirkščiavo, o veidas, paprastai blyškus, buvo nukaitęs ir pagyvėjęs. Židinyje skaisčiai liepsnojo ugnis, mūsų taurėse mirguliavo ir tviskėjo švelni sidabro lelijose įsuktų lempų šviesa. Jo paties sumanyti krėslai buvo tokie patogūs, jog, rodos, glamonėjo ir kvietė pasilepinti; kambaryje tvyrojo ta palaiminga popietės nuotaika, kai tikslumo varžtų nesaistoma mintis lengvai sklando nuo daikto prie daikto. Štai ką jis mums pasakė, svarbiausiose vietose mosteldamas plonu smilium, o mes tingiai drybsojome krėsluose, stebėdamiesi jo išradingumu ir rimtu požiūriu į savo naująjį paradoksą (kaip mums tuomet atrodė).

— Prašom įdėmiai manęs klausytis. Man teks paneigti porą visuotinai pripažintų sąvokų. Pavyzdžiui, geometrija, kurios jus mokė mokykloje, pagrįsta nesusipratimu.

— Ar jums neatrodo, jog pradžiai pernelyg plačiai užgriebėte?— tarė raudonplaukis Filbis, smarkus ginčininkas.

— Aš ir nemaniau, kad jūs sutiksite su manim, neturėdami tam užtektinai pagrindo. Bet prisieis sutikti, pamatysite. Jūs, be abejo, žinote, jog matematinė linija yra bematė ir tikrovėje neegzistuoja. Ar mokėtės šito? Nereali ir matematinė plokštuma. Visa tai — grynos abstrakcijos.

— Visiškai teisingai,— patvirtino Psichologas.

— Taip pat neegzistuoja ir kubas, turintis tik ilgį, plotį ir aukštį.

— Su šituo negaliu sutikti,— pareiškė Filbis.— Juk, žinia, kieti kūnai egzistuoja. O visi realūs daiktai. . .

— Taip mano dauguma žmonių. Bet luktelėkite valandėlę. Ar gali egzistuoti kubas ne laike?

— Nesuprantu,— tarė Filbis.

— Ar realus toks kubas, kuris neegzistuoja nė vienos akimirkos?

Filbis susimąstė.

— O iš to seka,— tęsė Laiko Keliautojas,— kad kiekvienas realus kūnas turi būti keturmatis: jis turi ilgį, plotį, aukštį ir gyvavimo trukmę. Bet dėl įgimto mūsų proto ribotumo, kurį tuojau paaiškinsiu, šio fakto dažnai nepaisome. Ir vis dėlto yra keturios koordinatės: tris jų vadiname erdvės matmenimis, o ketvirtąją — laiku. Tiesa, pastebima visai nepagrįsta tendencija priešpastatyti tris pirmąsias pastarajai, bet tik todėl, kad mūsų sąmonė nuo pat gyvenimo pradžios iki jo galo su pertrūkiais juda viena vienintele šios koordinatės kryptimi.

— Iš tiesų,— tarė Labai Jaunas Vyriškis, bergždžiai stengdamasis prisidegti nuo lempos cigarą,— iš tiesų, aiškiau nė būti negali.

— Puiku. Tačiau apie tai visiškai pamirštama,— tęsė Laiko Keliautojas, ir jo balsas kiek palinksmėjo.— Laikas ir yra tai, ką vadiname Ketvirtuoju Matmeniu, nors kai kas samprotauja apie Ketvirtąjį Matmenį ir nežino, ką tai reiškia. Tai tiesiog kitoniškas požiūris į Laiką. Vienintelis skirtumas tarp Laiko ir bet kurio iš trijų erdvės matmenų yra tai, kad jame juda mūsų sąmonė. Kai kurie paikšai neteisingai suvokia šią mintį. Visi jūs tikriausiai girdėjote, ką jie sako apie Ketvirtąjį Matmenį?

— Aš negirdėjau,— pareiškė Provincijos Meras.

— Viskas labai paprasta. Mūsų matematikų supratimu, erdvė turi tris matmenis, kurie vadinami ilgiu, pločiu ir aukščiu, ir ją riboja trys viena kitai statmenos plokštumos. Tačiau kai kurie galvočiai iškėlė klausimą: kodėl erdvėje tik trys matmenys? Kodėl negalėtų būti dar viena kryptis, statmena trims likusioms? Jie netgi bandė sukurti Keturmatę Geometriją. Maždaug prieš mėnesį profesorius Saimonas Niukomas iškėlė šią problemą Niujorko matematikų draugijai. Jūs žinote, kad plokščiame dviejų matmenų paviršiuje galima nubraižyti trimatį kūną. Spėjama, kad lygiai taip pat, naudojant trimačius modelius, įmanoma pavaizduoti keturių matmenų daiktą, jei tik pavyktų suvokti jo perspektyvą. Aišku?

— Rodos, taip,— sumurmėjo Provincijos Meras.

Suraukęs antakius, jis pasinėrė savyje, o jo lūpos krutėjo, tarsi kartodamos kažkokius burtažodžius.

— Taip, man rodos, dabar supratau,— ištarė jis po kiek laiko ir valandėlei nušvito.

— Na, aš galėčiau jums papasakoti apie tai, kaip vienu metu man teko užsiiminėti Keturmate Geometrija. Kai kurios mano išvados gana įdomios. Pavyzdžiui, štai žmogaus portretas, kai jam buvo aštuoneri metai, kitas — kai jam suėjo penkiolika, trečias — septyniolika, ketvirtas — dvidešimt treji ir taip toliau. Visa tai, kaip žinoma,— trimačiai atvaizdai arba dalys jo keturmačio egzistavimo, kuris yra apibrėžtas ir nekintamas dydis. Mokslininkai,— tęsė Laiko Keliautojas, kiek patylėjęs, kad mes geriau viską įsisąmonintume,— puikiai žino, kad Laikas — tik tam tikra Erdvės forma. Štai pati paprasčiausia diagrama, oro kreivė. Linija, kuria juda mano pirštas, rodo barometro svyravimus. Vakar ji buvo šit kokiame aukštyje, vakarop nukrito, šiandien rytą vėl pakilo ir palengva prislinko prie šio taško. Aišku, gyvsidabris nenubrėžė šios linijos nė viename iš mums žinomų erdvės matmenų. Tačiau nėra abejonės, kad jis tikrai ją nužymėjo, taigi belieka manyti, jog ši linija buvo nubrėžta Laiko Matmenyje.

— Tačiau,— pasakė Daktaras, įbedęs žvilgsnį į židinio anglis,— jeigu Laikas iš tiesų tik Ketvirtasis Erdvės Matmuo, tai kodėl visuomet, iki pat šių dienų, jis buvo suvokiamas kaip kažkas visai skirtinga? Ir kodėl mes negalime judėti Laike taip, kaip judame visuose kituose Erdvės matmenyse?

Laiko Keliautojas nusišypsojo.

— Jūs tikrai įsitikinęs, kad mes galime laisvai judėti Erdvėje? Teisybė, mums visai nesunku žengti į kairę ir į dešinę, pirmyn ir atgal, ir žmonės visados taip darė. Aš pripažįstu, jog galime laisvai judėti dviejuose matmenyse. Na, o aukštyn ir žemyn? Čia mus varžo traukos jėga.

— Ne visiškai,— pasakė Daktaras.— Juk yra aerostatai.

— Bet kol nebuvo aerostatų, tai, be nerangių šuolių ir laipiojimo žemės nelygumais, žmonės neturėjo kitų galimybių judėti vertikaliai.

— Vis dėlto jie galėjo šiek tiek pajudėti aukštyn ir žemyn,— tarė Daktaras.

— Lengviau, daug lengviau žemyn, negu aukštyn.

— Tačiau judėti Laike visiškai neįmanoma, juk niekur nepabėgsi nuo esamojo momento.

— Mano brangusis bičiuli, štai čia jūs ir klystate. Čia visas pasaulis klydo. Mes nuolat tolstame nuo dabartinio momento. Mūsų dvasinis gyvenimas, nematerialus ir bematis, juda tolygiu greičiu nuo lopšio iki grabo lentos Laiko matmenyje. Visai taip, tarsi, pradėję savo gyvenimą penkiasdešimt mylių virš žemės paviršiaus, mes nuolat kristume žemyn.

— Betgi kebliausia yra tai,— įsiterpė Psichologas,— kad galima judėti visomis Erdvės kryptimis, tačiau neįmanoma judėti Laike!

— Čia ir glūdi didžiojo mano atradimo esmė. Jūs klystate, sakydamas, jog negalima judėti Laike. Pavyzdžiui, jei aš labai aiškiai prisimenu kokį atsitikimą, tai sugrįžtu to įvykio laikan, ir mintyse manęs čia nebėra. Akimirkai aš atsiduriu praeityje. Žinoma, mes negalime ten pasilikti nė mažiausios Laiko dalelytės, kaip kad laukinis ar gyvūnas neįstengia pakibti ore virš žemės šešių pėdų aukštyje. Bet civilizuotas žmogus šiuo atžvilgiu pranašesnis už laukinį. Nepaisydamas žemės traukos, jis gali pakilti aukštyn balionu. Tai kodėl gi neturėti vilties, kad galų gale jis išmoks sustabdyti arba pagreitinti savo judėjimą Laike ar net pasukti į priešingą pusę?

— Tai visiškai neįmanoma. . .— buvo bepradedąs Filbis.

— Kodėl ne?— paklausė Laiko Keliautojas.

— Šitai prieštarauja protui,— atsakė Filbis.

— Kokiam protui?— tarė Laiko Keliautojas.

— Žinoma, jums valia įrodinėti, kad juoda yra balta, bet manęs niekuomet neįtikinsite.

— Gal būt,— pasakė Laiko Keliautojas.— Tačiau dabar jums pradeda aiškėti mano domėjimosi Keturių Matmenų Geometrija priežastis. Jau seniai aš puoselėju miglotą svajonę sukurti mašiną. . .

— Kuri keliautų Laike?— šūktelėjo Labai Jaunas Vyriškis.

— Kuri laisvai judėtų bet kuria Erdvės ir Laiko kryptimi — pagal vairuotojo pageidavimą.

Filbis tik susijuokė, bet nieko nepasakė.

— Kad tai įmanoma, aš įrodžiau bandymu.

— Koks patogumas istorikui,— tarė Psichologas.— Pavyzdžiui, būtų galima nukeliauti į praeitį ir patikrinti visiems žinomą Heistingso [1] mūšio aprašymą!

— Ar nepabūgtumėte atkreipti į save dėmesį?— pasiteiravo Daktaras.— Mūsų protėviai ne itin mėgo anachronizmus.

— Galėtume išmokti graikų kalbos iš paties Homero ar Platono lūpų,— susimąstęs pratarė Labai Jaunas Vyriškis.

— Ir jie tikrai sukirstų jus per egzaminą. Juk vokiečių filologai taip ištobulino senovės graikų kalbą!

— Tada geriau vykti į ateitį!— sušuko Labai Jaunas Vyriškis.— Tik pamanykite! Padėjai visus savo pinigus į banką, kad augtų procentai,— ir pirmyn!

— O ten atrasime visuomenę,— įsiterpiau aš,— besitvarkančią grynai komunistiniais pagrindais.

— Tai pati beprotiškiausia teorija!— sušuko Psichologas.

— Ir aš taip maniau, tačiau nieko nesakiau tol, kol...

— Kol nepatikrinote bandymu!— užbaigiau aš.— Bet argi galima tai patikrinti?

— Reikalauju bandymo!— sušuko Filbis, kuriam nusibodo kalbos.

— Parodykite gi mums savo bandymą,— tarė Psichologas,— nors, aišku, visa tai nesąmonė.

Laiko Keliautojas nusišypsojo ir apžvelgė mus. Paskui, vis dar tebesišypsodamas, susikišo rankas į kišenes ir lėtai išėjo iš kambario. Mes girdėjome, kaip jis nušlepsėjo ilgu koridoriumi į laboratoriją.

Psichologas pažvelgė į mus:

— Įdomu, ko jis ten nuėjo?

— Tai, be abejo, koks nors triukas.

Filbis ėmė pasakoti apie fokusininką, kurį matė Bersleme, bet sugrįžo Laiko Keliautojas, ir Filbio pasakojimas nutrūko.

2

MAŠINA

Laiko Keliautojas rankoje turėjo meistriškai padarytą blizgantį metalinį daiktą, kiek didesnį už mažą stalinį laikrodį. Jis buvo iš dramblio kaulo ir kažkokios skaidrios it krištolas

[1] Prie Heistingso 1066 m. įvyko mūšis tarp anglosaksų karaliaus Haroldo ir normanų hercogo Vilhelmo kariuomenių.

medžiagos. Dabar aš pasistengsiu viską labai tiksliai nupasakoti, nes tai, kas po šito sekė — jeigu jo aiškinimu tikėsime,— yra visiškai neįmanoma. Šeimininkas pristūmė prie židinio vieną iš kambaryje stovinčių nedidelių aštuonkampių staliukų ir dvi jo kojeles užstatė ant židinio kilimėlio. Ant šio staliuko padėjo savo aparatą. Po to prisitraukė kėdę ir atsisėdo. Be aparato, ant stalo buvo nedidelė lempa su gaubtu, nuo kurios krito ryški šviesa. Kambaryje dar degė arti tuzino žvakių: dvi žalvarinėse žvakidėse ant židinio, likusios ant sienų — taigi, jis buvo puikiai apšviestas. Aš atsisėdau į neaukštą krėslą prie pat ugnies ir, pasistūmėjęs priekin, atsidūriau kone tarp židinio ir Laiko Keliautojo. Filbis įsitaisė užpakaly ir žiūrėjo jam pro petį. Daktaras ir Provincijos Meras stebėjo iš dešinės pusės, o Psichologas — iš kairės. Labai Jaunas Vyriškis stovėjo už Psichologo. Visi žiūrėjome, akis išplėtę. Man atrodė neįtikėtina, kad tokiomis sąlygomis mus būtų buvę galima apkvailinti kokiu nors triuku, kad ir gudriausiai sumanytu ir vikriausiai atliktu.

Laiko Keliautojas pažvelgė į mus, paskui į savo aparatą.

— Na?— pasakė Psichologas.

— Šis nedidelis mechanizmas — tik modelis,— tarė Laiko Keliautojas, atsiremdamas alkūnėmis į stalą ir sunerdamas pirštus virš aparato.— Pagal jį aš dirbu mašiną keliauti po laiką. Matote, kokia neįprasta jos forma, ir šitos plokštelės paviršius lyg pulsuoja, sakytum ji būtų nereali.— Jis parodė pirštu vieną modelio dalį.— Štai čia viena nedidelė balta svirtis, šičia kita.

Daktaras pakilo nuo kėdės ir ėmė apžiūrinėti modelį.

— Dailiai padaryta,— pasakė jis.

— Tam sugaišau dvejus metus,— atsiliepė Laiko Keliautojas. Po to, kai mes visi, sekdami Daktaro pavyzdžiu, apžiūrėjome modelį, jis pridūrė:— O dabar gerai įsidėmėkite: paspaudus šią svirtį, mašina neria į ateitį, o antroji svirtis pakeičia judėjimo kryptį. Čia balnas, kuriame turi sėdėti laiko keliautojas. Dabar aš nuspausiu svirtį, ir mašina pajudės. Ji išnyks, nušvilps į ateitį ir dings mums iš akių. Apžiūrėkite ją kaip reikiant. Apžiūrėkite ir stalą, jei norite įsitikinti, kad čia joks fokusas. Aš nė kiek netrokštu prarasti savo modelį ir tuo pelnyti tik šarlatano vardą.

Valandėlę stojo tyla. Psichologas lyg ir norėjo man kažką pasakyti, bet apsigalvojo. Laiko Keliautojas pirštu siektelėjo svirties.

— Ne,— staiga pasakė jis.— Duokite savo ranką.— Grįžtelėjęs į Psichologą, paėmė jį už alkūnės ir paprašė ištiesti smilių.

Tuo būdu Psichologas pats paleido Laiko Mašinos modelį į begalinę kelionę. Mes visi matėme, kaip sujudėjo svirtis. Aš giliai įsitikinęs, kad čia nebuvo jokios klastos. Dvelktelėjo oro gūsis, ir lempos liepsna suvirpėjo. Viena žvakė ant židinio atbrailos užgeso. Mažoji mašina staiga apsisuko, ėmė tirpti, akimirką šmėstelėjo tarsi vaiduoklis, tarsi ribuliuojantis žalvario ir dramblio kaulo verpetas — ir po to išnyko, pradingo! Ant stalo beliko tik lempa.

Kurį laiką visi tylėjo. Po to Filbis tyliai nusikeikė.

Psichologas, atsitokėjęs iš nuostabos, žvilgtelėjo po stalu. Laiko Keliautojas linksmai nusijuokė.

— Na, tai kaipgi?— paklausė jis, turėdamas galvoje Psichologo abejones.

Po to jis atsistojo, pasiėmė nuo židinio tabakinę ir nusigręžęs ėmė kimšti pypkę.

Mes susižvalgėme.

— Klausykite,— tarė Daktaras,— negi jūs rimtai? Nejaugi iš tiesų manote, kad ta mašina išlėkė keliauti po Laiką?

— Be abejonės,— atsakė jis, pasilenkdamas prie židinio ir kyšteldamas į ugnį skiautelę popieriaus. Po to, prisidegęs pypkę, atsisuko ir pažvelgė į Psichologą. (Psichologas, stengdamasis neparodyti sumišimo, išsitraukė cigarą ir, pamiršęs nugnybti galą, bergždžiai bandė užsirūkyti.) — Pasakysiu dar daugiau,— tęsė mūsų šeimininkas,— turiu beveik gatavą tikrą mašiną. Ten.— Jis mostelėjo laboratorijos link.— Kai užbaigsiu, ketinu pats leistis į kelionę.

— Jūsų manymu, ši mašina išvyko į ateitį?— paklausė Filbis.

— Į ateitį ar į praeitį— tiesą sakant, nė pats gerai nežinau.

— Klausykite,— po kurio laiko pagautas įkvėpimo pradėjo Psichologas.— Ji turėjo iškeliauti į praeitį, jeigu išvis kur nors iškeliavo.

— Kodėl?— paklausė Laiko Keliautojas.

— Todėl, kad jeigu ji, nejudėdama erdvėje, vyktų į ateitį, tai vis dar būtų su mumis: juk ir mes ten keliaujame!

— Bet jeigu ji lėktų į praeitį,— tariau aš,— tai mes ją būtume anksčiau pastebėję šiame kambaryje: sakysim, dar aną ketvirtadienį, kai čia buvome, ir užpraeitą ketvirtadienį, ir taip toliau.

— Rimti argumentai,— bešališko stebėtojo tonu ištarė Provincijos Meras, pasisukdamas į Laiko Keliautoją.

— Anaiptol,— atsiliepė šis ir, kreipdamasis į Psichologą, tarė:— Pagalvokite ir pats jiems viską paaiškinkite. Tai juk žemiau suvokimo slenksčio, neryškus suvokimas.

— Žinoma,— nuramino mus Psichologas.— Seniai žinomas dalykas psichologijoje. Kaip aš anksčiau nesusigaudžiau! Šis paprastas dėsnis puikiai išaiškina jūsų paradoksą. Mes iš tiesų negalime pamatyti ir nesugebame suvokti šios mašinos judėjimo, lygiai kaip negalime pamatyti smarkiai besisukančio rato stipino arba ore švilpiančios kulkos. Ir jeigu ji lekia į ateitį penkiasdešimt ar šimtą kartų didesniu greičiu, negu mes patys, jeigu jai praeina minutė laiko, kol mums praeina tik sekundė, tai jos suvokimas bus lygus vienai penkiasdešimtajai arba vienai šimtajai mūsų įprastinio suvokimo. Šitai aišku kaip dieną.— Jis perbraukė ranka tą vietą, kur stovėjo aparatas.— Suprantate?— paklausė mus juokdamasis.

Gerą minutę mes spoksojome į tuščią stalą. Po to Laiko Keliautojas paklausė, ką apie visa tai galvojame.

— Šįvakar viskas atrodo gan įtikimai,— atsakė Daktaras,— bet palauksime rytdienos. Rytą protas lankstesnis.

— Ar nenorėtumėte žvilgtelėti į pačią Laiko Mašiną?— pasiteiravo Laiko Keliautojas.

Ir, paėmęs lempą, jis nuvedė mus ilgu šaltu koridoriumi į savo laboratoriją. Aiškiai pamenu virpančią lempos šviesą, keistą jo plačios galvos siluetą, ant sienų siūbuojančius šešėlius. Mes sekėme iš paskos nustebę, bet nepatiklūs, ir laboratorijoje išvydome padidintą mūsų akivaizdoje išnykusio mažučio mechanizmo kopiją. Kai kurios mašinos dalys buvo pagamintos iš nikelio, kitos iš dramblio kaulo, dar kitos, be abejo, išrėžtos ar išdildytos iš kalnų krištolo. Apskritai paėmus, mašina buvo gatava, tik ant varstoto, greta brėžinių, gulėjo keletas permatomų, išlankstytų strypų. Šitie, matyt, dar

buvo nebaigti. Aš pakėliau vieną jų, norėdamas geriau apžiūrėti. Man pasirodė, kad jis iš kvarco.

— Klausykite,— tarė Daktaras,— ar jūs iš tiesų rimtai kalbate? O gal čia toks pat triukas, kaip anas vaiduoklis, kurį mums rodėte per praeitas Kalėdas?

— Su šia mašina,— pasakė Laiko Keliautojas, laikydamas lempą aukštai virš galvos,— aš ketinu tyrinėti Laiką. Aišku? Niekad nesu kalbėjęs rimčiau, nei dabar.

Nė vienas iš mūsų dorai nežinojo, kaip priimti šiuos jo žodžius. Pažiūrėjęs per Daktaro petį, aš sutikau Filbio žvilgsnį, ir jis reikšmingai man mirktelėjo.

3

LAIKO KELIAUTOJAS SUGRĮŽTA

Man regis, tada niekas iš mūsų rimtai netikėjo Laiko Mašina. Mat, Laiko Keliautojas buvo iš tų žmonių, kurie pernelyg protingi, kad jais būtų galima pasikliauti. Rodės, jog neįmanoma jo permatyti, niekad nebuvai tikras, kad jo tyras atvirumas neslepia kokios klastos ar išmoningos gudrybės. Jei tą patį modelį būtų parodęs Filbis, paaiškindamas dalyko esmę tais pačiais žodžiais, mes nebūtume reiškę tokio skepticizmo. Mums būtų buvę aišku, ko jis siekia: net mėsininkas galėtų perprasti Filbį. Tačiau Laiko Keliautojo būdas buvo pilnas keistenybių, ir mes juo nepasitikėjome. Jo atradimai, kurie pelnytų šlovę mažesnio proto žmogui, buvo laikomi vien gudriais triukais. Pasiekdamas savo tikslus pernelyg lengvai, jis darė didelę klaidą. Rimti ir jį rimtu laikę žmonės niekad nebuvo tikri, kad jis jų neapkvailins, ir visados jautė, kad patikėti jam savo garbę — tas pat, kas įduoti kūdikiui trapų porcelianą. Štai kodėl, man rodos, niekas iš mūsų visą sekančią savaitę, nuo ketvirtadienio iki ketvirtadienio, net neužsiminė apie kelionę po Laiką, nors, be abejonės, daugelis mintyse svarstė jos galimas pasekmes; gana įtikima ir kartu praktiškai neįmanoma tokia kelionė būtų pilna įdomių anachronizmų ir sukeltų visišką chaosą. Mane patį ypač domino bandymas su modeliu. Pamenu, aptariau šitai su Daktaru, kai jį sutikau penk-

tadienį Linėjaus draugijoje. Jis sakėsi matęs kažką panašaus Tiubingene ir laikė didžiai reikšmingu tą faktą, jog bandymo metu viena žvakė užgeso. Tačiau kaip ten viskas buvo atlikta, jis negalėjo paaiškinti.

Sekantį ketvirtadienį aš vėl išsiruošiau į Ričmondą, nes nuolat lankydavausi pas Laiko Keliautoją, ir, kiek pasivėlinęs, svetainėje jau radau ketvertą ar penketą pažįstamų.

Daktaras stovėjo priešais židinį, vienoje rankoje laikydamas popieriaus lapą, kitoje — laikrodį. Aš apsižvalgiau: Laiko Keliautojo nebuvo.

— Pusė aštuonių,— tarė Daktaras.— Matyt, laikas sėsti prie stalo.

— O kurgi šeimininkas?— pasiteiravau aš.

— A, jūs ką tik atėjote! Žinote, jau darosi keista. Jis kažkur užtruko. Šiame raštelyje jis prašo mane pradėti pietus septintą valandą, jeigu nesugrįš. Žada atvykęs viską paaiškinti.

— Gaila, jei perniek nueitų pietūs,— pasakė vieno garsaus laikraščio Redaktorius.

Daktaras skambtelėjo varpelį.

Iš ankstesnių svečių, be manęs ir Daktaro, buvo vien tik Psichologas. Užtat atsirado naujų: Blenkas, jau minėtas Redaktorius, vienas Žurnalistas ir dar kažkoks tylus, nedrąsus žmogus su barzda, kurio aš nepažinojau ir kuris, kiek teko pastebėti, per visą vakarą neištarė nė žodžio. Pietaujant buvo spėliojama, kur šiuo metu galėtų būti šeimininkas, ir aš juokais užsiminiau, kad jis keliauja po Laiką. Redaktorius panūdo sužinoti, ką tai reiškia, ir Psichologas pradėjo ilgai ir neįdomiai pasakoti apie „išradingą triuką", kurio liudininkais mes buvome praeitą savaitę. Pačiame jo pasakojimo vidury durys iš koridoriaus lėtai ir be garso atsivėrė. Aš sėdėjau priešais jas ir pirmasis tai pastebėjau.

— A!— sušukau aš.— Pagaliau!

Durys atsidarė plačiau, ir mes išvydome Laiko Keliautoją. Aš aiktelėjau iš nustebimo.

— Viešpatie, kas jums?— šūktelėjo Daktaras.

Visa užstalė sužiuro į duris.

Jis atrodė iš tiesų baisiai. Švarkas dulkėtas ir išteptas, ant rankovių kažkokios žalios dėmės; susivėlę plaukai man pasirodė lyg žilstelėję — gal nuo dulkių, o gal jų spalva tikrai išbluko. Veidas mirtinai išblyškęs, o smakrą kirto tamsus, vos

užsitraukęs randas; atrodė nusikamavęs ir išsekęs, lyg po didžiausių kančių. Valandėlę jis pastovėjo tarpdury tarsi apakintas šviesos. Po to šlubčiodamas įėjo į kambarį. Šitaip šlubuoja valkatos, apavui nutrynus kojas. Mes tylėdami žiūrėjome į jį ir laukėme prabylant.

Netaręs nė žodžio, jis atklibikščiavo prie stalo ir siektelėjo butelio. Redaktorius pripylė taurę šampano ir padavė jam. Vienu mauku ją ištuštinęs, jis, rodos, pasijuto geriau: žvilgsniu apvedė stalą, ir jo veide šmėstelėjo kažkas panašu į įprastinę šypseną.

— Dėl dievo meilės, kas jums nutiko?— paklausė Daktaras.

Laiko Keliautojas, rodės, neišgirdo jo klausimo.

— Nesirūpinkite,— pratarė jis užsikirsdamas.— Viskas gerai.

Jis nutilo, atkišo taurę, kad pripiltume, ir vėl išgėrė vienu mauku.

— Puiku,— pasakė.

Jo akys ėmė blizgėti, skruostai šiek tiek paraudo. Permetė palankiu žvilgsniu mūsų veidus, po to apžiūrėjo šiltą ir jaukų kambarį. Ir vėl prašneko — nesklandžiai, sunkiai ieškodamas tinkamų žodžių.

— Aš tuoj išsimaudysiu ir persirengsiu, o paskui sugrįšiu ir viską papasakosiu... Tik palikite man kąsnelį avienos. Velniškai noriu mėsos.

Jis žvilgtelėjo į Redaktorių, kuris retai čia buvodavo, ir pasisveikino su juo. Redaktorius kažko pasiteiravo.

— Valandėlę kantrybės, ir aš jums atsakysiu,— tarė Laiko Keliautojas.— Man sukasi galva. Po minutės viskas susitvarkys.

Jis padėjo taurę ant stalo ir pasuko durų link. Vėl atkreipiau dėmesį į jo šlubumą ir duslų, prislopintą žingsnių garsą. Kilstelėjęs nuo kėdės kaip tik tuo metu, kai jis ėjo iš kambario, pamačiau jo kojas. Jos buvo be batų, vien sudriskusiom, kruvinom puskojinėm. Durys užsidarė. Jau norėjau pulti jam iš paskos, tačiau prisiminiau, kad jis labai nemėgsta, kai apie jį šokinėja. Kurį laiką niekaip negalėjau susikaupti.

— KEISTAS ĮŽYMAUS MOKSLININKO ELGESYS,— išgirdau sakant Redaktorių, kuris buvo įpratęs mąstyti laikraščių antraštėmis. Šie žodžiai mane sugrąžino prie ryškiai apšviesto pietų stalo.

— Kas gi čia dedasi?— paklausė Žurnalistas.— Gal jis vaizduoja elgetą? Nieko nesuprantu.

Aš sutikau Psichologo žvilgsnį ir jo veide perskaičiau savo paties mintis. Aš pagalvojau apie Laiko Keliautoją, dabar vargingai šlubčiojantį laiptais į viršų. Išskyrus mane, rodos, niekas nepastebėjo to šlubčiojimo.

Pirmasis iš nustebimo atsipeikėjo Daktaras. Jis paskambino — Laiko Keliautojas nemėgo, kad tarnai maišytųsi kambaryje pietų metu,— ir paliepė atnešti karštą patiekalą.

Sumurmėjęs kažką po nosimi, Redaktorius ėmė darbuotis peiliu ir šakute, o Tylusis Svečias pasekė jo pavyzdžiu. Visi vėl pradėjo valgyti. Kurį laiką tylą nutraukdavo vien padriki nustebimo šūksniai. Tačiau Redaktorius nesitvėrė iš smalsumo.

— Gal mūsų bičiulis pagausina savo kuklias pajamas elgetaudamas?— vėl pradėjo jis.— O gal jį ištiko tas pats, kas Nabuchodonosarą?

— Aš įsitikinęs, kad tai kažkaip siejasi su Laiko Mašina,— pasakiau ir ėmiau toliau pasakoti apie mūsų praeitą susitikimą nuo tos vietos, kur buvo sustojęs Psichologas. Naujieji svečiai klausėsi aiškiai nepasitikėdami. Redaktorius ėmė prieštarauti.

— Argi tai kelionė po laiką?— sušuko jis.— Juk negali žmogus apdulkėti, voliodamasis paradokse!

Ši mintis jam pasirodė juokinga, ir jis pradėjo pokštauti — nejaugi Ateityje nesą drabužių šepečių?

Žurnalistas taipogi nieku gyvu nenorėjo mums tikėti, todėl palaikė Redaktorių ir lengva ranka bėrė vieną po kitos visokias patyčias. Jie abu buvo naujo tipo žurnalistai — labai smagūs, nepagarbūs jaunuoliai.

— Mūsų specialus korespondentas iš porytdienos praneša!— pasakė ar veikiau sušuko Žurnalistas tuo momentu, kai vėl pasirodė Laiko Keliautojas. Jis vilkėjo vakarine eilute ir, išskyrus nukamuotą veidą, jo išvaizdoje neliko nė pėdsako tos ką tik mane apstulbinusios permainos.

— Klausykite,— linksmai pasakė Redaktorius,— šitie juokdariai tikina, kad jūs pabuvojote sekančios savaitės vidury! Gal malonėtumėte ką nors papasakoti mums apie Rouzberį [1]? Kokio norėtumėte honoraro?

Netardamas nė žodžio, Laiko Keliautojas nuėjo į jam paliktą vietą ir savo papratimu ramiai nusišypsojo.

---

[1] Anglų ministras pirmininkas (Archibald Rosebery, 1847—1929).

— Kur mano aviena?— paklausė jis.— Kaip malonu vėl įsmeigti šakutę į gabalą mėsos!

— Pasakokite!— sušuko Redaktorius.

— Velniop pasakojimus!— tarė Laiko Keliautojas.— Aš mirštu iš bado. Nesakysiu nė žodžio, kol neprikimšiu savo organizmą baltymų. Dėkoju. Ir malonėkite arčiau druską.

— Tik vieną žodį,— paprašiau aš.— Ar jūs keliavote po laiką?

— Taip,— pilna burna atsakė Laiko Keliautojas ir linktelėjo galva.

— Mokėsiu po šilingą už eilutę!— pareiškė Redaktorius.

Laiko Keliautojas stumtelėjo savo taurę link Tyliojo Svečio ir pirštu pastukseno į ją; įdėmiai jo veidą stebėjęs Svečias nervingai krūptelėjo ir įpylė jam vyno.

Man atrodė, jog pietums nebus galo. Vos ištvėriau neklausinėjęs ir manau, kad ir kiti taip jautėsi. Žurnalistas bandė pakelti nuotaiką, pasakodamas anekdotus. Tačiau Laiko Keliautoją domino tik pietūs, jis kirto su apetitu it tikras valkata. Daktaras rūkė cigaretę ir prisimerkęs vogčiomis jį stebėjo. Tylusis Svečias, rodės, jautėsi dar nedrąsiau, nei paprastai, ir iš susijaudinimo be perstojo gėrė šampaną. Galiausiai Laiko Keliautojas stumtelėjo lėkštę į šalį ir apžvelgė mus.

— Turiu jūsų atsiprašyti,— tarė jis.— Buvau nežmoniškai peralkęs. Aš patyriau nepaprastų nuotykių.

Jis pasisiekė cigarą ir nupiovė jo galą.

— Pereikime į rūkomąjį. Tai pernelyg ilga istorija, kad pasakočiau prie nešvariais indais apkrauto stalo.

Ir, paskambinęs tarnui, jis nusivedė mus į gretimą kambarį.

— Ar jau sakėte Blenkui, Dešui ir Čouzui apie mašiną?— pasiteiravo jis manęs, atsilošdamas patogiame krėsle ir linktelėdamas į tris naujuosius svečius.

— Betgi tai stačiai paradoksas,— pasakė Redaktorius.

— Šiandien neturiu sveikatos ginčytis. Papasakoti galiu, bet ginčams trūksta jėgų. Jeigu norite, aš jums papasakosiu, kas man nutiko, tik prašyčiau manęs nepertraukinėti. Jaučiu poreikį jums viską išsakyti. Žinau, jog kone visas mano pasakojimas jums pasirodys prasimanymu. Tebūnie taip! Ir vis dėlto tai tiesa — nuo pirmo lig paskutinio žodžio. Šiandien ketvirtą valandą dienos aš buvau savo laboratorijoje ir nuo tada... pragyvenau aštuonias dienas... Tokias dienas, kokių

nė vienas žmogus niekad nepergyveno! Aš visiškai nusikamavęs, bet neisiu miegoti tol, kol jums visko nepapasakosiu. Tik tuomet pajėgsiu užmigti. Tačiau nepertraukite manęs, sutinkate?

— Sutinku,— pasakė Redaktorius.

Ir visi mes choru pakartojome:

— Sutinkame!

Tada Laiko Keliautojas pradėjo savo pasakojimą, kurį čia pateikiu. Iš pradžių jis sėdėjo krėsle atsilošęs ir išrodė nuvargęs, bet vėliau šiek tiek pagyvėjo. Aprašydamas tai, ką jis pasakojo, aš pernelyg aiškiai jaučiu visišką plunksnos ir rašalo bejėgiškumą,— o svarbiausia savo paties bejėgiškumą,— tiksliai viską atvaizduoti. Tikriausiai jūs skaitote gan dėmesingai, tačiau vis tiek negalite matyti pablyškusio, nuoširdaus pasakotojo veido, nutvieksto stalinės lempos šviesos, negirdite jo balso skambėjimo. Jums sunku įsivaizduoti, kaip pasakojant keitėsi jo veido išraiška. Dauguma mūsų sėdėjo šešėlyje: rūkomajame žvakės nebuvo uždegtos, o lempa teapšvietė Žurnalisto veidą bei Tyliojo Svečio kojas, ir tai tik iki kelių.

Pradžioje mes tylėdami žvilgčiojome vieni į kitus, bet paskui, viską užmiršę, regėjome tik Laiko Keliautojo veidą.

4

KELIONĖ PO LAIKĄ

— Praeitą ketvirtadienį aš paaiškinau kai kuriems iš jūsų Laiko Mašinos veikimo principą ir parodžiau ją, dar neužbaigtą, savo dirbtuvėje. Ten ji yra ir dabar, teisybė, po kelionės mažumą aplamdyta. Vienas dramblio kaulo strypas įlūžęs ir žalvarinis skersinis sulinkęs, bet visos kitos dalys sveikos. Aš vyliausi užbaigti ją dar penktadienį, tačiau tada, viską surinkęs, pastebėjau, kad vienas nikelio strypas visu coliu trumpesnis, negu reikia. Teko jį perdirbti iš naujo. Taigi mašiną užbaigiau tik šiandien. Dešimtą valandą ryto pirmoji pasaulyje Laiko Mašina buvo pasiruošusi kelionei. Paskutinį kartą viską apžiūrėjau, patikrinau varžtus ir, patepęs kvarcinę ašį, sėdau į balną. Manau, kad savižudis, besitaikantis sau į smilkinį, per-

gyvena tokį pat keistą jausmą, koks apėmė mane, kai viena ranka įsitvėriau paleidimo svirties, o kita — stabdžio. Aš truktelėjau pirmąją ir beveik tuo pat metu antrąją. Man pasirodė, kad susverdėjau, ir tarsi košmare pasijutau bekrintąs. Tačiau apsižvalgęs vėl pamačiau savo laboratoriją, nėmaž nepasikeitusią. Ar įvyko kas nors? Akimirksnį šmėstelėjo mintis, kad visos mano teorijos klaidingos. Tada pažvelgiau į laikrodį. Prieš valandėlę, kiek prisiminiau, laikrodis rodė minutę po dešimtos, o dabar buvo beveik pusė keturių!

Aš giliau įkvėpiau ir, sukandęs dantis, abiem rankom spūstelėjau paleidimo svirtį. Kažkas dusliai trinktelėjo, laboratorija padūmavo, aptemo. Įėjo misis Vočit ir, tikriausiai nepastebėjusi manęs, pasuko link durų į sodą. Pereidama per kambarį, ji, matyt, sugaišo arti minutės, tačiau man pasirodė, kad ji prašvilpė raketos greičiu. Aš patraukiau svirtį ligi galo. Iškart sutemo, lyg užgesus lempai, bet sekančią akimirką vėl pasidarė šviesu. Aš neaiškiai mačiau laboratoriją, kuri vis labiau blanko ir nyko akyse. Staiga vėl užėjo juoda naktis, po to vėl išaušo diena, vėl naktis, vėl diena, vis greičiau ir greičiau. Ausyse ūžė ir spengė, o protą užgulė bukinantis kvaitulys.

Ko gero, nesugebėsiu perteikti nepaprastų pojūčių, kuriuos patyriau, keliaudamas po laiką. Jie baisiai nemalonūs. Tarsi pašėlusiu greičiu dumtum vingiuotu geležinkeliu. Toks pat siaubingas bejėgiškumo jausmas: rodos, trenksiesi į ką nors ir ištikši. Kol aš taip lėkiau, naktis keitė dieną lyg juodo sparno plasnojimas. Netrukus migloti mano laboratorijos kontūrai pranyko, ir aš išvydau saulę, kuri kas minutę švytravo dangaus skliautu nuo rytų lig vakarų, ir kas minutę aušo nauja diena. Nusprendžiau, kad laboratorija sugriuvo ir kad aš atsidūriau po atviru dangumi. Man pasivaideno, jog aplink šmėžuoja kažkokie pastoliai, bet jau lėkiau perdaug greitai ir nebeįžiūrėjau judančių daiktų. Net ir lėčiausiai šliaužianti sraigė prašvilpdavo pro mane pernelyg greitai. Nuolatinė šviesos ir tamsos kaita nepaprastai vargino akis. Užtemimo akimirkomis aš regėdavau mėnulį, žaibiškai besikeičiantį iš jauno į pilnatį, ir dulsvą ratu judančių žvaigždžių švytėjimą. Man taip beskriejant vis didėjančiu greičiu, dienos ir naktys pagaliau susiliejo į vientisą pilką miglą, dangų užliejo aiški, gili mėlynė, nuostabi ankstyvų sutemų spalva; besiblaškanti saulė virto ugnies

ruožu, žėrinčiu erdvėje lanku, o mėnuo — blyškesne mirguliuojančia juosta; jau nebemačiau atskirų žvaigždžių ir tik retkarčiais kur-ne-kur įžiūrėdavau ryškesnį ratilą, mirkčiojantį danguje.

Viską aplinkui tarsi rūkas aptraukė. Aš vis dar tebebuvau ant kalno šlaito, kur ir dabar stovi šis namas, ir jo viršūnė tebedunksojo virš manęs, pilkšva ir blausi. Aš mačiau, kaip augo medžiai ir keitėsi lyg dūmų kamuoliai, tai pagelsdami, tai sužaliuodami: jie išaugdavo, išsikerodavo ir vėl išnykdavo. Mačiau, kaip nuostabūs milžiniški pastatai atsirasdavo ir ištirpdavo tarsi sapne. Visas žemės paviršius be paliovos raibuliavo, mainėsi mano akyse. Mažosios ciferblatų rodyklės, matuojančios Laiko Mašinos greitį, sukosi vis smarkiau ir smarkiau. Netrukus aš pastebėjau, kad juosta, į kurią pavirto saulė, kas minutę švytuoja tai į šiaurę, tai į pietus — nuo saulėgrąžos iki saulėgrąžos, vadinasi, per minutę pralėkdavau ištisus metus, ir kiekvieną minutę baltas sniegas užklodavo žemę, kuri tuoj vėl pražysdavo ryškia, trumpa pavasario žaluma.

Ankstesni nemalonūs skridimo pojūčiai kiek sušvelnėjo. Mane pamažu apėmė kažkoks isteriškas linksmumas. Pastebėjau, kad mašiną mėto į šalis, bet negalėjau suprasti priežasties. Galvoje siautė chaosas, o aš kaip padūkęs lėkiau į ateitį. Iš pradžių net negalvojau apie sustojimą, užmiršau viską, išskyrus šiuos naujuosius pojūčius. Tačiau netrukus mane pagavo kiti jausmai — smalsumas, sumišęs su baime. Koks nepaprastas žmonijos išsivystymas, kokie nuostabūs pasiekimai, lyginant su mūsų primityvia civilizacija, pagalvojau aš, gali man atsiverti, jei pažvelgsiu iš arčiau į ūkanotą, šmėsčiojantį pasaulį, kuris lekia ir keičiasi man prieš akis! Aš mačiau nuostabiai puošnios architektūros statinius, jie buvo žymiai didesni už mūsų laikų pastatus, tačiau atrodė lyg išausti iš virpančių ūkų. Mačiau, kaip šio kalno šlaitą padengė vešli augmenija, kuri žaliavo ištisus metus — žiemą ir vasarą. Net pro mane gaubiančią miglą žemė man pasirodė nepaprastai graži. Ir aš pajutau norą sustoti.

Tai buvo rizikinga, nes erdvė, reikalinga mano kūnui ir mano mašinai, galėjo būti jau užimta. Tol, kol milžinišku greičiu skriejau Laike, tas neturėjo reikšmės: aš buvau kaip ir išretėjęs ir nelyginant rūkas praslysdavau pro sutiktus daiktus. Bet sustojimas reiškė, kad turiu visą save, visas iki vie-

nos savo molekules įsprausti į tai, kas pasitaikys man ant kelio: tuomet mano kūno atomai sueitų į tokį artimą sąlytį su kliūties atomais, jog tarp vienų ir kitų įvyktų audringa cheminė reakcija — gal būt, smarkus sprogimas, po kurio aš su savo aparatu atsidurčiau už visų įmanomų matmenų ribos, Nežinomybėje. Apie tokią galimybę ne kartą susimąstydavau, kai dirbau mašiną, bet tada man atrodė, kad tai neišvengiama rizika, o nuo rizikos niekur nepabėgsi! O dabar, kai pavojus buvo visai čia pat, aš nebežiūrėjau į jį taip lengvabūdiškai. Mat, visos neregėtos keistenybės, varginantis mašinos supimas bei vibravimas ir ypač nesibaigiančio kritimo jausmas nejučiomis ištampė man nervus. Jau tariausi niekad nebegalėsiąs sustoti, bet staiga, pats ant savęs niršdamas, nusprendžiau tai padaryti. Kaip pamišęs, nekantriai truktelėjau stabdį, mašina akimirksniu apsivertė, ir aš stačia galva smigau į erdvę.

Ausyse man tarsi perkūnas sugriaudė. Kokią akimirką buvau be žado. Aplink mane švilpdama krito negailestinga kruša, o aš sėdėjau ant minkštos velėnos priešais apvirtusią mašiną. Viskas tebeatrodė pilka, bet netrukus pajutau, kad spengimas ausyse liovėsi. Apsidairiau ir pamačiau, jog esu lyg ir kokiam sode, ant pievelės, tarp rododendrų krūmų; pastebėjau, jog violetiniai ir purpuriniai jų žiedai, kapojami krušos, rausvu debesiu krinta ant žemės. Ledai tratėdami šokinėjo virš mano mašinos ir tarsi pilkšvi dūmai slinko pažemiais. Akimirksniu peršlapau iki siūlo galo.

„Tai bent priėmimas,— tariau aš,— šitaip sutikti žmogų, atkeliavusį per nesuskaičiuojamą galybę metų."

Pagalvojęs, jog mirkti neverta, atsistojau ir apsižvalgiau. Už rododendrų pro liūties skraistę neaiškiai dūlavo milžiniška figūra, iškalta, matyt, iš kažkokio balto akmens. Daugiau nieko nesimatė.

Sunku išsakyti, ką tuomet jaučiau. Kai kruša kiek apstojo, galėjau geriau įžiūrėti baltąją figūrą. Ji buvo labai didelė, nes aukštas beržas jai siekė tik iki peties. Iškalta iš balto marmuro, ji panėšėjo į sparnuotą sfinksą, tačiau sparnai, užuot prigludę prie liemens, buvo išskleisti, lyg norint pakilti. Pjedestalas, kaip man atrodė, buvo padarytas iš bronzos ir jau gerokai pažaliavęs. Sfinkso veidas žvelgė mano pusėn, jo neregės akys tarsi sekė mane, o lūpose žaidė šypsena. Jis išrodė labai aptriušęs nuo darganų, nelyginant kokios ligos

išėstas. Aš stovėjau ir žiūrėjau į jį — gal pusę minutės, o gal ir pusę valandos. Atrodė, kad jis tai artėja, tai tolsta, priklausomai nuo to, kokia buvo kruša — smarkesnė ar mažesnė. Pagaliau aš atitraukiau nuo jo akis ir pamačiau, kad krušos uždanga prairo, dangus išsiblaivė ir netrukus turėjo nušvisti saulė.

Aš vėl žvilgtelėjau į pasiruošusią skrydžiui baltą figūrą ir staiga suvokiau visą savo kelionės beprasmiškumą. Ką pamatysiu, kai galutinai išsisklaidys šie ūkai? Argi per tiek laiko žmonės nebus pasikeitę? O jeigu jie tapo dar žiauresni? Jeigu visiškai prarado žmogiškumą ir pasidarė nežmoniški, negailestingi ir nepaprastai stiprūs? Gal jie mane palaikys senoviniu laukiniu žvėrimi, daug siaubingesniu ir biauresniu už pirmykščius driežus dėl mano panašumo į žmogų,— kokiu nors šlykščiu padaru, kurį derėtų nedelsiant nudobti?

Aš apsidairiau ir tolumoje išvydau neaiškias apybraižas — milžiniškus namus su įmantriais turėklais ir aukštomis kolonomis, o už jų — milžinišką kalną, kuris, audrai rimstant, tolydžio ryškėjo. Mane staiga apėmė paniška baimė. Kaip paklaikęs šokau prie Laiko Mašinos ir pamėginau ją vėl užvesti. Tuo metu pro juodus debesis tvykstelėjo spindulių pluoštai, pilkoji lietaus skraistė nuplaukė tolyn ir pranyko, tarsi besivelkantis iš paskos vaiduoklio šleifas. Virš manęs, žydrame vasaros danguje, kaip mat ištirpo keli užsilikę debesėliai. Aplinkui aiškiai pasirodė didžiuliai pastatai, blizgantys nuo juos išpraususios audros ir pasidabinę atbrailas baltais neištirpusiais ledokšniais. Aš jaučiausi visiškai bejėgis šiame slėpiningame pasaulyje. Tikriausiai tą patį jaučia paukštis, pamatęs, kaip sklando vanagas, taikydamasis jį užpulti. Siaubo kaustomas, buvau ant beprotybės slenksčio. Sukaupiau visas jėgas, sukandau dantis ir rankomis bei kojomis įsirėmiau į mašiną. Ji neatsilaikė prieš mano žūtbūtines pastangas ir atsivertė, smarkiai trinktelėdama man per smakrą. Viena ranka laikydamasis už balno, kita — už paleidimo svirties, aš stovėjau sunkiai alsuodamas, pasiruošęs vėl sėsti į mašiną.

Bet dabar, atgavęs galimybę skubiai pasitraukti, atgavau ir drąsą. Dabar aš daug smalsiau ir be baimės pažvelgiau į šį tolimos ateities pasaulį. Aukštai, apvalioje angoje, iškirstoje artimiausio namo sienoje, aš pamačiau keletą būtybių, vilkin-

čių puošniais laisvais drabužiais. Jos mane jau buvo pastebėjusios: visų veidai žvelgė mano pusėn.

Paskui aš išgirdau artėjančius balsus. Prie Baltojo Sfinkso virš krūmų buvo matyti bėgančių žmonių galvos ir pečiai. Vienas jų išpuolė į taką, vedantį pievelėn, kur aš stovėjau greta savo mašinos. Tai buvo smulkus padarėlis, maždaug keturių pėdų aukščio, su purpurine tunika, susijuosęs per liemenį odiniu diržu. Avėjo lyg sandalais, lyg koturnais — gerai neįsižiūrėjau. Kojos iki kelių buvo plikos, galva be jokio apdangalo. Pastebėjęs šį lengvą apsivilkimą, aš pirmąkart pastebėjau, koks čia šiltas oras.

Tas padarėlis man pasirodė labai gražus ir malonus, bet neapsakomai trapaus sudėjimo. Nukaitęs veidas man priminė džiovos raudonį — tą džiovininkų grožį, apie kurį taip dažnai tekdavo girdėti. Išvydęs šį žmogų, staiga atgavau pasitikėjimą savimi. Atitraukiau rankas nuo mašinos.

5

AUKSO AMŽIUJE

Po valandėlės mes jau stovėjome vienas prieš kitą — aš ir ši trapi tolimos ateities būtybė. Ji drąsiai prisiartino ir maloniai nusijuokė. Tas visiškas baimės neturėjimas mane nepaprastai nustebino. Ji pasisuko į du kitus, kurie atsekė įkandin, ir prašneko keista, labai švelnia ir melodinga kalba.

Tuo tarpu atskubėjo likusieji, ir netrukus mane apsupo aštuonių ar dešimties labai grakščių esybių būrelis. Vienas jų kreipėsi į mane, kažko klausdamas. Nežinau kodėl, bet man dingtelėjo, kad mano balsas jiems gali pasirodyti pernelyg šiurkštus ir žemas. Todėl aš tik papurčiau galvą ir, parodęs į savo ausis, vėl ją papurčiau. Jis žengė į priekį, neryžtingai stabtelėjo ir palietė mano ranką. Aš pajutau dar keletą švelniai liečiant man pečius ir nugarą. Jie norėjo įsitikinti, ar aš tikrai egzistuoju. Jų judesiuose nebuvo nieko, dėl ko reikėtų būgštauti. Priešingai, šie gražūs žmogučiai turėjo kažką, kas kėlė pasitikėjimą,— grakštų meilumą, nenusakomą vaikišką baikštumą. Be to, jie išrodė tokie gležni, jog, reikalui esant,

būčiau galėjęs išsvaidyti juos kaip kėglius — tuziną vienu smūgiu. Tačiau, pastebėjęs, kad jų rausvos rankutės ėmė čiupinėti Laiko Mašiną, aš tučtuojau staigiu judesiu perspėjau juos. Pačiu laiku prisiminiau pavojų, kurį visiškai buvau užmiršęs. Persilenkęs per mašinos strypus, išsukau mažąsias paleidimo svirteles ir įsidėjau į kišenę. Po to vėl atsigręžiau, svarstydamas, kaip čia su jais susikalbėjus.

Apžiūrėjęs iš arčiau jų veidus, primenančius Drezdeno porceliano statulėles, pastebėjau dar keletą įdomių bruožų. Visų plaukai vienodai garbanojosi, tačiau nei ūsai, nei barzdos jiems neaugo, o ausys atrodė stebėtinai mažos. Nedidukė burna, skaisčiai raudonos nestoros lūpos, smailėjantis smakras, romios didelės akys, bet — nepalaikykite manęs tuščiagarbiu — jau tada man pasirodė, kad jų išraiškoje stigo to susidomėjimo manimi, kurio visai pagrįstai tikėjausi.

Kadangi jie net nebandė užmegzti su manimi kalbos, bet tik stovėjo šypsodamiesi ir tarpusavy šnekučiuodami švelniais burkuojančiais balsais, aš pats pradėjau pokalbį. Ranka parodžiau į Laiko Mašiną, po to į save. Paskui kiek padvejojau ir, norėdamas suprantamiau išreikšti Laiko sąvoką, mostelėjau į saulę. Beregint viena grakšti esybė, vilkinti raudonai baltu languotu rūbu, atkartojo mano judesį ir, neapsakomai mane apstulbindama, pamėgdžiojo griaustinio garsą.

Akimirką aš netekau žado, nors judesio prasmė buvo visiškai aiški. Staiga man dingtelėjo mintis: gal šie sutvėrimai kvaili? Vargu ar jūs suprasite, kaip tas mane pribloškė. Aš visados maniau, kad žmonės, gyvenantys aštuoni šimtai antro tūkstantmečio pasaulyje, bus pažengę neįsivaizduojamai toliau už mus moksle, mene ir visose kitose srityse. Ir staiga vienas jų užduoda man klausimą, rodantį, kad jo protiniai gabumai neviršija mūsų penkiamečio vaiko intelekto: jis kuo rimčiausiai teiraujasi, ar tik aš nebūsiu nukritęs iš saulės per audrą. Labai keisti man pasirodė ir jų spalvingi drabužiai, trapūs, liauni kūnai ir švelnūs veido bruožai. Mane apėmė nusivylimas, ir akimirką pamaniau, kad veltui dirbau savo Laiko Mašiną.

Linktelėjęs galva, aš parodžiau į saulę ir taip meistriškai sugriaudžiau, kad jie visi atšoko per žingsnį ar du atgal ir žemai nusilenkė. Paskui vienas jų juokdamasis prisiartino prie manęs puikių, man neregėtų gėlių pyne nešinas ir, aidint melo-

dingiems pritarimo šūksniams, uždėjo pynę man ant kaklo. Tada visi puolė skinti gėles ir juokdamiesi kaišė jomis mane, kol aš vos neuždusau po žiedais. Jūs, niekad neregėję nieko panašaus, vargiai įsivaizduosite, kokio nepaprasto grožio gėles sukūrė daugybę metų trukusi atranka. Po to kažkuris sumanė pademonstruoti savo naująjį žaisliuką artimiausiame pastate, ir jie nuvedė mane pro baltą marmurinį sfinksą, kuris, rodės, visą laiką šypsojosi dėl mano apstulbimo, link pilko, plyšių išvarpyto akmeninio namo. Sekdamas paskui juos, aš vos sulaikiau juoką, prisiminęs, kaip tikėjausi rasiąs nepaprastai rimtus, gilaus proto palikuonis.

Statinys, link kurio mes ėjome, turėjo milžinišką portalą ir apskritai buvo kolosalių matmenų. Mane, žinoma, labiausiai domino nuolat auganti mažųjų būtybių minia ir didžiulis atviras įėjimas, kuris žiojėjo priešais, tamsus ir paslaptingas. Bendras vaizdas, kurį susidariau, žiūrėdamas virš jų galvų į supantį pasaulį, buvo tankūs puikių krūmų ir gėlių brūzgynai, tarsi tai būtų seniai apleistas, bet dar piktžolėmis neužželęs sodas. Aš pamačiau keletą keistų baltų gėlių ilgais stiebais, kurių permatomi vaškiniai žiedai buvo kone pėdos didumo. Jos augo pabirai tarsi laukinės tarp įvairiausių krūmokšnių, bet tada aš negalėjau kaip reikiant jų apžiūrėti. Mano Laiko Mašina liko vieniša pievelėje tarp rododendrų.

Portalo skliautą puošė įmantrus raižinys, bet aš, žinoma, gerai jo neapžiūrėjau, nors, einant po juo, man pasirodė, kad jis yra senovės finikiečių stiliaus ir smarkiai aptrupėjęs bei nusitrynęs.

Ant slenksčio mane pasitiko dar keletas žmonių margaspalviais drabužiais, ir aš įėjau vidun, gana komiškai atrodydamas su tamsia devyniolikto šimtmečio eilute, apsikarstęs gėlių pynėmis, kai aplinkui linksmai sūkuriavo minia, apsitaisiusi šviesiais švelnių atspalvių rūbais, bolavo nuogos rankos, skambėjo melodingas juokas ir burkuojanti šneka.

Didžiosios durys vedė į erdvią, rudom užuolaidom iškabinėtą salę. Stogą dengė šešėlis, o pro spalvoto stiklo langus, kurie vietomis buvo visai neįstiklinti, liejosi rami, maloni šviesa. Grindys buvo iš milžiniškų kažkokio labai kieto balto metalo luitų — ne plytelių ar plokščių, bet monolitinių luitų, kuriuos praėjusių kartų žingsniai taip nušiūravo, jog labiausiai numintose vietose buvo matyti giliai įsirėžę takai. Skersai

salės stovėjo daugybė stalų, padirbtų iš poliruoto akmens, vos per pėdą atkilusių nuo žemės, o ant jų gulėjo krūvos vaisių. Kai kurie man pasirodė panašūs į peraugusias avietes, kiti priminė apelsinus, bet dauguma buvo visai nežinomi.

Tarp stalų buvo primėtyta daugybė pagalvėlių. Mane atsivedę žmonės susėdo ant jų, rodydami ženklais, jog sekčiau jų pavyzdžiu. Nesivaržydami ir nelabai paisydami etiketo, jie pradėjo valgyti vaisius, imdami juos rankomis ir mesdami žieves bei nograužas į apvalias angas abipus stalo. Manęs nereikėjo ilgai prašyti, nes buvau išalkęs ir ištroškęs. Pasisotinęs toliau apžiūrinėjau salę.

Mane ypač nustebino tai, kad ji buvo baisiai apleista. Spalvotų langų stiklai, vaizduojantys nesudėtingas geometrines figūras, daug kur buvo išdaužyti, o žemesniame gale kabančias užuolaidas dengė storas dulkių sluoksnis. Man dar krito į akis, kad marmurinio stalo, už kurio mes sėdėjome, vienas kampas nuskilęs. Ir vis dėlto salė atrodė nepaprastai turtingai ir išvaizdžiai. Joje pietavo apie pora šimtų žmonių: dauguma buvo susispietę aplink mūsų stalą ir, valgydami vaisius, smalsiai spoksojo į mane blizgančiomis akutėmis. Visi vilkėjo vienodos švelnios, bet patvarios šilkinės medžiagos rūbais.

Beje, vaisiai buvo vienintelis jų maistas. Šie tolimos ateities žmonės buvo prisiekę vegetarai, taigi kurį laiką turėjau užslopinti mėsiškus geismus ir tapti tokiu pat žolėdžiu. Vėliau sužinojau, kad arkliai, raguočiai, avys, šunys tuo metu jau buvo išnykę, kaip kadaise išnyko ichtiozaurai. Tačiau vaisiai buvo nuostabūs, ypač viena rūšis, kurios niekad netrūko, man ten būnant, su miltingu minkštimu tribriaunėje ankštyje. Jie man itin patiko ir tapo pagrindiniu mano maistu. Iš pradžių stebėjausi tais keistais vaisiais ir keistomis gėlėmis, bet vėliau ėmiau pamažu suprasti jų svarbą.

Tačiau aš pasakojau apie pirmuosius savo pietus tolimoje ateityje. Taigi, kiek apmalšinęs alkį, tvirtai nusprendžiau pramokti šių neregėtų žmonių kalbos. Savaime aišku, be to negalėjau apsieiti. Atrodė, jog vaisiai bus tinkamas daiktas pradžiai, ir, paėmęs vieną, mėginau klausiamais garsais bei mostais išsiaiškinti jo pavadinimą. Turėjau daug vargo, kol jie mane suprato. Iš pradžių jie nustebę spoksojo į visas mano pastangas arba kvatojo be perstojo, bet staiga vienas nedidelis šviesiaplaukis, rodės, suvokė mano norus ir kelissyk pakartojo

kažkokį žodį. Visi ėmė klegėti ir ilgai aiškintis tarpusavyje, o mano pirmieji mėginimai pakartoti trumpus, dainingus jų kalbos žodžius vėl sukėlė nemandagų, bet nuoširdų kikenimą. Vis dėlto aš jaučiausi lyg mokytojas tarp vaikų ir užsispyręs iškvočiau iš jų porą dešimčių daiktavardžių, po to priėjau prie parodomųjų įvardžių ir net sužinojau veiksmažodį „valgyti". Darbas ėjosi sunkiai, mažiesiems žmogiukams greitai atsibodo, ir netrukus pajutau, kad šie jau vengia mano klausimų. Todėl nusprendžiau mokytis po truputį ir tik tuomet, kai mano naujieji pažįstami patys to norės. Ir greitai pamačiau, kad norėdavo jie ne dažnai — niekada nebuvau regėjęs tokių tingių, taip greit nuvargstančių žmonių.

6

ŽMONIJOS SAULĖLYDIS

Netrukus aš pastebėjau vieną savotišką mažųjų savo šeimininkų bruožą: jie visiškai niekuo nesidomėjo. Lyg vaikai, šūkčiodami iš nuostabos, pribėgdavo prie manęs, greit permesdavo akimis ir nueidavo ieškoti naujo žaislo. Pasibaigus pietums ir mano bandymams užmegzti pokalbį, apsižiūrėjau, jog nebeliko beveik nė vieno iš tų, kurie supo mane iš pradžių. Nors ir keista, bet greitai ir aš pats pasijutau abejingas šiems mažiems sutvėrimams. Kai tik numalšinau alkį, vėl išėjau pro didžiąsias duris į skaisčios saulės nutviekstą pasaulį. Pakeliui nuolat susidurdavau su tais ateities žmonėmis. Kurį laiką jie sekdavo paskui mane, juokdamiesi ir čiauškėdami, po to, draugiškai pamojavę, palikdavo mane ramybėje.

Kai išėjau iš salės, žemę jau gaubė vakaro tyla ir viską aplink buvo nurausvinę šilti besileidžiančios saulės spinduliai. Iš pradžių vaizdas pasirodė labai keistas. Viskas čia buvo taip nepanašu į pasaulį, kurį pažinojau, — net ir gėlės. Didysis statinys, iš kurio išėjau, stovėjo upės slėnio atšlaitėje, tačiau Temzė buvo mažų mažiausia per mylią pakeitusi dabartinę vagą. Nusprendžiau užkopti į kalno viršūnę, dunksančią maždaug už mylios, kad galėčiau iš aukštai apžvelgti mūsų planetą aštuoni šimtai du tūkstančiai septyni šimtai pirmaisiais

mūsų eros metais — šitokią datą rodė mano mašinos ciferblato rodyklė.

Eidamas ieškojau kokių nors ženklų, galinčių paaiškinti tą griūvančios didybės būseną, kurioje radau pasaulį, nes jis iš tiesų griuvo. Palypėjęs truputį aukščiau, išvydau milžinišką granito krūvą, apraizgytą aliuminio sijomis, gigantišką stačių sienų ir griuvėsių labirintą, apaugusį kuokštais vešlių ir labai gražių dekoratyvinių augalų, panašių į dilgėles, tačiau jų lapai buvo nuostabaus rausvo atspalvio ir nė kiek nedilgino. Visa tai, matyt, buvo kažkokio didžiulio nežinia kam skirto pastato griuvėsiai. Netrukus kaip tik čia man teko patirti keistą nuotykį, po kurio sekė dar keistesnis atradimas, bet apie tai papasakosiu vėliau.

Norėdamas truputį atsipūsti, prisėdau ant šlaito pakopos ir apsidairęs pastebėjau, jog niekur nematyti mažų namų. Tikriausiai privatūs namai ir net asmeninis namų ūkis buvo galutinai išnykęs. Šen bei ten iš žalių atvašynų kyšojo milžiniški, į rūmus panašūs statiniai, tačiau niekur nebuvo mažų namelių ir kotedžų, taip būdingų šiandieninės Anglijos peizažui.

„Komunizmas",— tariau pats sau.

Aš pažvelgiau į pustuzinį mažųjų žmogučių, sekusių man įkandin, ir staiga pastebėjau, kad visų drabužiai vienodo kirpimo, visų glotnūs, bebarzdžiai veidai ir visų panašios, mergiškai apvalios formos. Gali pasirodyti keista, kad anksčiau to nepastebėjau, betgi viskas čia man buvo taip neįprasta. Dabar labai aiškiai tą pamačiau. Ateities vyrai ir moterys nesiskyrė vieni nuo kitų nei rūbu, nei sudėjimu, nei laikysena — niekuo, kas dabar skiria vieną lytį nuo kitos. O vaikai, man rodės, buvo tiesiog savo tėvų miniatiūrinės kopijos. Todėl nusprendžiau, kad šios epochos vaikai, tur būt, nepaprastai anksti subręsta, bent jau fiziškai, ir šią mano nuomonę ilgainiui patvirtino daugybė įrodymų.

Regėdamas, kaip visko pertekę ir be rūpesčių gyvena šie žmonės, aš suvokiau šitokio lyčių supanašėjimo priežastį. Vyro stiprybė ir moters gležnumas, šeima ir darbo pasidalijimas — tai vien žiauri fizinės jėgos valdomo laikmečio būtinybė. Ten, kur gyventojų daug ir jų santykis vienodas, didelis gimimų skaičius ne tik nepageidautinas, bet dargi žalingas valstybei. Ten, kur prievarta yra retenybė, kur palikuonys pilnai aprūpinti, tiek stipri šeima, tiek susiskirstymas į lytis, reikalingas

vaikų auginimui, pasidaro nebebūtinas ir išnyksta. Netgi mūsų laikais jau pastebime šio reiškinio užuomazgų, o toje ateities epochoje šis procesas buvo galutinai užsibaigęs. Bent jau tada man taip atrodė. Vėliau turėjau progos įsitikinti, kad tai toli gražu neatitiko tikrovės.

Šitaip bemąstant, mano dėmesį nejučiomis patraukė neaukštas dailus statinys, panašus į šulinį su kupolu. Aš nusistebėjau, kaip keista, kad dar yra šulinių, ir vėl nugrimzdau į savo apmąstymus. Ligi pat kalno viršūnės daugiau nepamačiau nė vieno didelio pastato ir, sparčiai kopdamas, netrukus palikau vienas, nes kiti nebespėjo paskui mane. Laisvės jausmo ir būsimų nuotykių troškimo skatinamas, beregint atsiradau viršūnėje.

Ten išvydau suolą iš kažkokio geltono, man nepažįstamo metalo, vietomis apsinešusį rausvomis rūdimis ir kone visą apaugusį minkštomis samanomis; atramos buvo išlietos ir nupoliruotos it grifų galvos. Atsisėdau ir gęstančios dienos šviesoje ėmiau žiūrėti į neaprėpiamas mūsų žilojo pasaulio platumas. Gražesnio ir malonesnio vaizdo niekad nebuvau regėjęs. Saulė ką tik pasislėpė už horizonto; vakarai liepsnojo auksu, pamargintu keliomis raudonomis ir purpurinėmis juostomis. Apačioje plytėjo slėnis, per kurį it žėrinčio plieno kaspinas vingiavo Temzė. Aš jau minėjau didžiulius rūmus, apsuptus vešlios žalumos; vieni jų buvo virtę griuvėsiais, kiti dar gyvenami. Vienur kitur šiame apleistame, per visą žemę nusidriekusiame sode stūksojo baltos ar sidabraspalvės statulos, kai kur matėsi aukštai iškilusių kupolų ir smailių obeliskų siluetai. Niekur jokių gyvatvorių, nė pėdsako privatinės nuosavybės, nė žymės dirbamų laukų — visa žemė buvo virtusi sodu.

Besidairydamas aš bandžiau perprasti viską, ką mačiau, ir tą vakarą priėjau maždaug tokias išvadas. (Vėliau įsitikinau, kad jos buvo tik dalinai teisingos.)

Man atrodė, kad išvydau žmoniją smukimo laikotarpiu. Rausvos saulėlydžio spalvos piršo mintį apie žmonijos saulėlydį. Pirmą kartą susimąsčiau apie tai, kokių nelauktų pasekmių gali turėti dabartinės visuomenės vystymosi procesas. Šiandien aš linkęs tikėti, kad tai gana logiškos pasekmės. Jėga atsiranda iš būtinybės, gėrybių perteklius gimdo silpnumą. Pastangos gerinti gyvenimo sąlygas, dėl ko gyvenimas tampa vis

labiau ir labiau pasiturintis, be paliovos vedė suvienytą žmoniją viena kryptimi. Viena pergalė prieš gamtą sekė kitą. Tai, kas dabar tėra tuščia svajonė, tapo išmoningai sudarytais ir įgyvendintais planais. Ir štai kokie to viso vaisiai!

Juk galų gale tiek sveikatos apsauga, tiek žemės ūkis šiandien dar tebėra pačioje užuomazgoje. Mokslas įstengia kovoti tik su nežymia žmogaus ligų dalimi, tačiau jis labai nuosekliai ir atkakliai tęsia savo darbą. Žemdirbiai ir sodininkai kur-ne-kur sunaikina piktžoles ir išaugina vieną kitą dešimtį naudingų augalų, palikdami didžiąją jų daugumą savarankiškai kovoti už būvį. Atsiskyrę saujelę sau patinkamų augalų bei gyvūnų, mes juos tobuliname laipsniškos atrankos keliu: išvedame tai naują persikų rūšį, tai vynuoges be kaulelių, tai kvapnesnę ir didesnę gėlę, tai tinkamesnę raguočių veislę. Mes geriname juos pamažu, nes savo idealus įsivaizduojame miglotai ir dirbame apgraibomis, o žinių turime nedaug, todėl ir gamta yra baukšti ir apsnūdus mūsų nevikriose rankose. Kada nors visa tai bus geriau organizuota. Laiko tėkmė veržliai srūva pirmyn, nepaisydama verpetų. Visi pasaulyje kada nors bus protingi, išsilavinę, ir visi darbuosis bendrai, o tai padės greičiau pajungti gamtą žmogaus interesams. Galiausiai mes apdairiai ir rūpestingai sutvarkysime augalijos ir gyvūnijos pusiausvyrą, kad geriau patenkintume savo poreikius.

Tokios puikios permainos turi įvykti ir iš tiesų įvyko per tą Laiką, kurį peršoko mano mašina. Oras buvo be uodų, dirva — be piktžolių ir pelėsių. Visur pilna vaisių ir nuostabių kvapnių gėlių. Aplink skrajojo ryškiaspalvės plaštakės. Profilaktinės medicinos idealas buvo pasiektas. Ligos išnyko. Per visą savo viešnagės laiką nepastebėjau jokios užkrečiamos ligos. Ir turiu jums pasakyti, kad šie pasikeitimai giliai paveikė netgi puvimo bei irimo procesus.

Visuomeniniuose santykiuose taipogi pasiekta didelių laimėjimų. Aš mačiau žmones, gyvenančius puikiuose rūmuose, vilkinčius prašmatniais drabužiais, ir iki šiol nebuvau pastebėjęs, kad jie ką dirbtų. Neliko nė pėdsako jokios kovos — nei politinės, nei ekonominės. Prekyba, reklama, transportas — visa tai, kas sudaro mūsų pasaulio pagrindą, ten išnykę. Natūralu, jog tą auksu žėrintį vakarą aš palaikiau supantį mane pasaulį visuomeniniu rojumi. Gyventojų pertekliaus problema, atrodo, buvo jau išspręsta, nes gyventojų skaičius buvo nustojęs augti.

Tačiau, pakitus sąlygoms, tenka noromis nenoromis prie jų prisitaikyti. Ir jeigu biologija nėra vien begalinė klaidų virtinė, kas gi yra žmogaus proto ir energijos stimulai? Sunkumai ir laisvė — tai sąlygos, kuriomis laimi veiklūs, stiprūs ir sumanūs, o silpnieji patiria nesėkmę; sąlygos, kurios teikia pirmenybę gabių žmonių garbingai sąjungai, pirmenybę santūrumui, kantrybei ir ryžtui. Šeima ir iš jos kylantys jausmai, tokie, kaip meilė palikuonims, baisus pavyduliavimas, tėvų pasiaukojimas,— visa tai pateisinama pavojais, kurie gresia jaunajai kartai. Tačiau kur dabar tie pavojai? Jau šiandien vis dažniau pasisakoma prieš sutuoktinių pavyduliavimą, prieš aklą motinos meilę, prieš visokiausias aistras. Šie visi jausmai jau dabar nebėra būtini, jie daro mus nelaimingus ir, nelyginant pirmykščio gyvenimo liekanos, kliudo gyventi tobulą ir malonų gyvenimą.

Aš ėmiau mąstyti apie fizinį šių žmonių silpnumą, apie jų proto menkumą ir apie visur riogsančius griuvėsius, ir tai sustiprino mano įsitikinimą, jog gamta visiškai nugalėta. Po mūšio įsiviešpatauja ramybė. Žmonija buvo stipri, darbšti, protinga ir iš visų jėgų stengėsi pakeisti gyvenimo sąlygas. Ir tada pakitusios sąlygos ėmė keisti pačius žmones.

Naujomis visiško pertekliaus ir komforto sąlygomis nenuilstama energija, mūsų vadinama jėga, turėjo virsti silpnybe. Netgi šiais laikais kai kurie polinkiai ir troškimai, be kurių žmogus anksčiau negalėjo išgyventi, pasidarė begalinių nelaimių priežastimi. Pavyzdžiui, drąsa ir karingumas ne padeda, o veikiau trukdo civilizuotam žmogui. Na, o valstybėje, pagrįstoje fizine pusiausvyra ir materialine gerove, jokia galia — nei proto, nei kūno — nereikalinga. Iš visko sprendžiant, čia jau seniai nebuvo nei karo pavojaus, nei prievartos, nei laukinių žvėrių, nei ligas sukeliančių bakterijų, nebuvo jokio reikalo nė dirbti. Prie tokio gyvenimo tie, kuriuos vadiname silpnais, yra taip pat prisitaikę, kaip ir stiprieji,— jie jau nebėra silpni. Tiesą sakant, jie dar geriau prisitaikę, nes stipriuosius kamuoja neišeikvotos energijos perteklius. Taigi neabejojau, jog nuostabus ką tik matytų statinių grožis buvo paskutinis dabar nebereikalingos žmonių energijos pasireiškimo rezultatas, pasiektas, kai dar nebuvo visiškos gyvenimo būdo ir sąlygų harmonijos,— paskutinė pergalė, po kurios galutinai įsivyravo didžioji taika. Toks visada energijos likimas

ramybės sąlygomis,— ji dar kiek reiškiasi mene ir erotikoje, o po to seka sustingimas ir nykimas.

Netgi šie meniniai polėkiai galų gale turėjo užgesti, ir jie buvo beveik užgesę toje epochoje, į kurią patekau. Dabintis gėlėmis, šokti ir dainuoti saulėje — tik tiek buvo belikę tų polėkių. Tačiau net ir tai galų gale turėjo pereiti į sotaus pasitenkinimo ir neveiklumo būseną. Tik sukdami vargo ir darbo girnas, mes neištyžtame, o dabar man pasirodė, jog šios nepakenčiamos girnos pagaliau sudaužytos!

Kai aš ten sėdėjau, tirštėjant sutemoms, tariausi, kad tokiu nesudėtingu paaiškinimu įspėjau pasaulio mįslę ir atskleidžiau šių meilių žmonių paslaptį. Matyt, jie surado sėkmingą būdą gimstamumui apriboti, ir gyventojų skaičius, užuot stovėjęs vietoje, dargi sumažėjo. Štai dėl ko atsirado apleistų, sugriuvusių statinių. Mano teorija buvo labai aiški ir panaši į tiesą — kaip ir daugelis klaidingų teorijų!

7

NELAUKTAS SMŪGIS

Kol aš mąsčiau apie šį pernelyg absoliutų žmogaus triumfą, šiaurės rytuose iš sidabrinės pašvaistės išniro geltona mėnulio pilnatis. Šviesios figūrėlės liovėsi judėjusios apačioje, tykiai praskrido pelėda, ir aš suvirpėjau nuo vakaro vėsos. Nusprendžiau leistis nuo kalno ir pasiieškoti nakvynės.

Ėmiau dairytis pažįstamo rūmo. Mano žvilgsnis sustojo ties Baltojo Sfinkso figūra ant bronzinio pjedestalo, kuri vis aiškiau ir aiškiau matėsi tekančio mėnulio šviesoje. Jau galėjau įžiūrėti šalimais augantį beržą. Štai ten juoduoja tankūs rododendrų krūmai, ten ir pievelė. Aš dar kartą pažvelgiau į ją. Mane nusmelkė baisus įtarimas.

„Ne,— tvirtai tariau sau,— tai ne ta pievelė."

Tačiau tai buvo ta pati pievelė. Į ją žvelgė blyškus rauplėtas sfinkso veidas. Galite įsivaizduoti, kaip aš pasijutau, kai tuo įsitikinau! Ne, negalite. Laiko Mašina buvo dingusi!

Tarsi kirtis per veidą, mane sukrėtė mintis, jog niekados nebesugrįšiu į savo amžių ir visam laikui liksiu bejėgis šiame

svetimame naujajame pasaulyje. Vien apie tai pagalvojus, darėsi bloga. Aš pajutau, kaip man suspaudė gerklę ir užgniaužė kvapą. Siaubo apimtas, puoliau paknopstomis žemyn šlaitu. Kartą pargriuvau ir prasikirtau veidą, tačiau nė nemėginau sustabdyti kraujo ir pašokęs dūmiau toliau, jausdamas, kaip šilta srovelė teka per smakrą. Bėgdamas nepaliovіau savęs raminęs: „Jie tik truputį pavežė ją ir nustūmė po krūmais, kad nesipainiotų ant kelio." Ir, nepaisant to, skuodžiau iš visos sveikatos. Visą laiką tvirtai, kaip kartais būna didelės baimės akimirkomis, žinojau, jog mano viltys — beprotybė: instinktyviai jaučiau, kad mašina nugabenta ten, iš kur jos niekad nebeatgausiu. Kvėpuoti darėsi vis sunkiau. Nuo kalno viršūnės iki pievelės buvo gal dvi mylios, ir aš įveikiau šį atstumą per dešimt minučių. O juk nesu jaunuolis. Bėgdamas garsiai keikiau save už tai, kad taip kvailai apsižioplinau, palikdamas mašiną, ir nuo to dar labiau dusau. Kartą garsiai sušukau, tačiau niekas neatsiliepė... Sakytum nė gyvos dvasios neliko mėnesienos užlietame pasaulyje.

Kai pasiekiau pievelę, pasitvirtino tai, ko labiausiai bijojau: mašinos niekur nebuvo. Drebėdamas iš šalčio ir nuovargio, įsistebeilijau į tuščią proskyną tarp tankiai sužėlusių juodų krūmokšnių. Paskui greitai apibėgau ją, tarsi vildamasis, kad mašina gal paslėpta kur netoliese, ir galiausiai staiga sustojau, susiėmęs už galvos. Virš manęs ant bronzinio pjedestalo stūksojo sfinksas, baltas, rauplėtas, nužertas tekančio mėnulio šviesos. Rodės, jis pajuokiamai šypsojosi iš mano išgąsčio.

Aš būčiau galėjęs pasiguosti mintimi, kad mažieji žmonės paslėpė mašiną kokioje nors pašiūrėje, jei nebūčiau žinojęs, kad tai padaryti jiems nebūtų užtekę nei jėgų, nei proto. Taigi dabar mane ėmė bauginti kitkas: pagalvojau, ar čia nebūta kitos, lig šiolei man nepažįstamos jėgos, kuri pagrobė mano išradimą. Tačiau dėl vieno dalyko neabejojau: mašina negalėjo be manęs keliauti po laiką, jeigu tik, žinoma, kuri nors kita epocha nebus sukūrusi tikslios jos kopijos. Nežinant, kaip pritvirtinamos svirtelės,— aš vėliau jums parodysiu, kaip tai daroma,— neįmanoma jos užvesti. O svirteles buvau pasiėmęs. Mano mašiną nuvežė ir paslėpė kur nors tik Erdvėje. Tačiau kurgi?

Aš, matyt, visai praradau nuovoką. Pamenu, kaip puldinėjau it pamišęs pirmyn ir atgal tarp mėnesienos apšviestų krūmų

aplink sfinksą; pamenu, kaip išbaidžiau kažkokį baltą gyvūną, kuris prietemoje man pasirodė panašus į nedidelį elnią. Ir dar prisimenu, kaip vėlai naktį daužiau kumščiais krūmus tol, kol aštrūs stagarai subraižė ir sukruvino rankas. Paskui, kūkčiodamas iš sielvarto ir kone klejodamas, nukiūtinau prie didžiojo akmeninio pastato. Salė buvo tamsi, tyli ir tuščia. Paslydęs ant nelygių grindų, užgriuvau ant vieno malachitinio stalo ir vos nenusilaužiau kojos. Paskui užžiebiau degtuką ir nuėjau toliau pro dulkėtas užuolaidas, kurias jau esu jums minėjęs.

Už jų radau kitą didžiulę salę, išklotą pagalvėmis, ant kurių miegojo apie dvidešimt mažųjų žmogelių. Neabejoju, jog antrasis mano atėjimas jiems pasirodė labai keistas — aš taip staigiai išnirau iš nakties tylumos, kažką neaiškiai šūkalodamas, atkišęs spragsintį degtuką. Jie jau seniai buvo pamiršę degtukus.

„Kur mano Laiko Mašina?"— rėkiau visa gerkle lyg įpykintas vaikas ir sugriebęs purčiau juos, keldamas iš miego. Tas juos, tur būt, gerokai nustebino. Kai kurie juokėsi, tačiau dauguma spoksojo smarkiai nusigandę. Kai pamačiau juos visus sukilus, staiga supratau, kad labai kvailai elgiausi, stengdamasis sužadinti jiems baimės jausmą. Sprendžiant iš jų elgesio dieną, baimę jie buvo pamiršę.

Nusviedžiau degtuką ant žemės; partrenkęs po kojomis pasipainiojusį žmogelį, apgraibomis vėl perėjau didžiąją pietų salę ir išėjau į mėnesieną. Užpakaly savęs girdėjau siaubo kupinus riksmus ir lakstančių į visas puses kojyčių tapsėjimą. Visko nė neprisimenu, ką veikiau tą naktį, mėnuliui pamažu kylant dangumi. Matyt, netikėtas visko praradimas man atėmė protą. Aš pasijutau beviltiškai atskirtas nuo savo amžininkų,— svetimas gyvis nepažįstamame pasaulyje. Tikriausiai blaškiausi į visas puses, verkdamas ir burnodamas prieš dievą ir likimą. Pamenu, kaip mane prikankino ta ilga nevilties naktis, kaip naršiau po neįtikimiausias vietas, kaip apčiuopomis skverbiausi pro mėnulio šviesos nutviekstus griuvėsius ir šešėliuose kliuvinėjau už keistų padarų; pamenu, kaip galiausiai kritau išsekęs ant žemės šalia sfinkso ir prapliupau raudoti. Kartu su jėgomis prapuolė ir pyktis ant savęs už tai, kad taip neapgalvotai palikau mašiną. Nieko nejaučiau, tik savo nelaimę. Paskui užsnūdau, o kai pabudau, jau buvo išaušusi diena, ir ant pievelės, prie pat mano rankos, striksėjo pora žvirblių.

Aš atsisėdau gaiviame ryto ore, stengdamasis susivokti, kaip čia patekau ir kodėl mane taip slegia vienatvė ir neviltis. Pagaliau viską prisiminiau. Aiškioje dienos šviesoje įstengiau susikaupti ir ramiai įvertinti aplinkybes. Aš supratau, kaip kvailai ir beprotiškai draskiausi vakar, ir ėmiau kalbėtis pats su savimi. „Įsivaizduokime blogiausią atvejį,— tariau sau.— Įsivaizduokime, kad mašina galutinai prarasta, gal būt, net sunaikinta. Iš to išeina, jog turiu būti ramus ir kantrus, susipažinti su šių žmonių gyvenimu, sužinoti, kas nutiko mano mašinai, kaip gauti reikalingų medžiagų bei įrankių, o tada gal pavyktų pasigaminti ir naują mašiną. Dabar tai vienintelė mano viltis, tiesa, labai silpna, bet viltis vis geriau už neviltį. Be to, ir šis pasaulis nuostabus, pilnas įdomybių. Tačiau galimas daiktas, kad mašina tik šiaip kur nuvežta. Tuomet man tereikia ramiai ir kantriai ieškoti slėptuvės, o radus — susigrąžinti ją jėga arba gudrumu." Taip taręs, aš atsistojau ir apsidairiau, ieškodamas, kur galėčiau išsimaudyti. Jaučiausi pavargęs, sustiręs ir nešvarus. Ryto tyrumas sužadino norą pačiam tapti tyram. Susijaudinimas praėjo. Mąstydamas apie savo padėtį, negalėjau atsistebėti neapgalvotais praeitos nakties poelgiais. Aš kruopščiai apžiūrėjau žemę aplink pievelę. Šiek tiek laiko sugaišau, veltui beklausinėdamas pro šalį einančius mažuosius žmogučius. Niekas nesuprato mano mostų: vieni abejingai spoksojo, kiti manė, kad pokštauju, ir juokėsi. Tik didžiausiomis pastangomis susilaikiau nepliaukštelėjęs per jų gražius, besijuokiančius veidelius. Kvailas noras, tačiau manyje glūdėjęs baimės ir aklo pykčio demonas dar nebuvo visiškai sutramdytas ir tebebandė mane apgalėti.

Man daug labiau padėjo vešli žolė. Pusiaukelėje tarp sfinkso pjedestalo ir mano ištryptų pėdų, ten, kur ką tik atvykęs plušėjau ties apversta mašina, žolėje pastebėjau naują brydę. Buvo ir kitokių pėdsakų: keistos, siaurų kojų įspaustos žymės, panašios, kaip man rodės, į tripirščio tinginio[1] pėdas. Tai paskatino mane įdėmiau apžiūrėti pjedestalą. Aš jau, rodos, minėjau, kad jis buvo bronzinis, tačiau ne iš vientiso luito: abu jo šonus puošė gausiai ornamentuoti paneliai. Aš prisiartinau ir pabarbenau į juos. Pjedestalas buvo tuščiaviduris. Atidžiai apžiūrėjęs panelius, supratau, jog tai įstatytos į pjedestalą plokštės. Ant jų nesimatė nei rankenėlių, nei raktaskylių,

[1] T r i p i r š t i s   t i n g i n y s — Pietų Amerikos žinduolis.

tačiau gal paneliai atsiveria iš vidaus, jeigu tai iš tiesų durys. Šiaip ar taip, ilgai nesvarstęs, sumečiau, kad mano Laiko Mašina yra pjedestalo viduje. Bet kaip ji pakliuvo ten,— dievai žino.

Staiga išvydau dviejų oranžiniais rūbais vilkinčių žmonių galvas; pro žydinčias obelis ir krūmokšnius jie ėjo link manęs. Šypsodamas atsisukau į juos ir pamojau ranka. Kai jie prisiartino, parodžiau į bronzinį pjedestalą ir pabandžiau išaiškinti, kad norėčiau jį atidaryti. Tačiau jau po pirmojo mano mosto jie ėmė labai keistai elgtis. Nežinau, ar sugebėsiu nupasakoti jų veidų išraiškas. Įsivaizduokite, kad padarėte kokį labai nepadorų gestą gerai išauklėtos damos akivaizdoje — būtent šitaip ji pažiūrėtų į jūs. Jie skubiai pasišalino, tarsi būtų patyrę patį didžiausią įžeidimą. Tas pats atsitiko, kai užkalbinau malonų baltai apsirėdžiusį vaikinuką. Ir tada man pačiam pasidarė gėda. Tačiau, kaip žinote, negalėjau apsieiti be Laiko Mašinos, todėl pabandžiau dar kartą. Kai jis vėl nusisuko nuo manęs kaip ir anie, aš nebetekau kantrybės. Trim šuoliais atsidūriau šalia jo ir, nutvėręs už laisvo drabužio prie kaklo, ėmiau tempti link sfinkso. Tada jo veidą iškreipė toks siaubas ir pasišlykštėjimas, kad tučtuojau jį paleidau.

Vis dėlto aš nepasidaviau. Pradėjau trankyti kumščiais bronzinius panelius, ir man pasirodė, jog viduje kažkas sukrutėjo; tiksliau sakant, tas garsas buvo panašesnis į kikenimą, bet tikriausiai man tik pasivaideno. Tuomet susiradau prie upės didelį akmenį, sugrįžau ir ėmiau daužyti juo tol, kol suplojau vieną ornamento žiedą ir žalvaris smulkiais trupinėliais pabiro ant žemės. Mažieji žmogučiai turėjo girdėti mano smūgių griausmą per mylią aplinkui, bet nieko nedarė. Aš mačiau jų minią ant kalno šlaitų, vogčiomis stebinčią mane. Pagaliau, sušilęs ir nuilsęs, atsisėdau, tačiau neilgam. Esu pernelyg vakarietiško būdo, kad galėčiau ilgai dykinėti. Galiu metų metais narplioti kokią nors problemą, bet laukti dvidešimt keturias valandas nieko neveikiant — ne mano jėgoms.

Netrukus pakilau ir, klaidžiodamas tarp krūmokšnių, nuėjau kalno link. „Kantrybės,— tariau sau.— Jei nori atgauti mašiną, palik sfinksą ramybėje. Jeigu jau kas nors pasiryžo ją iš tavęs atimti, tai nieko nelaimėsi, niokodamas bronzinius sfinkso panelius, o jeigu tik šiaip sau paslėpė, tai susigrąžinsi, kai tik rasi progą to paprašyti. Tačiau kiurksoti čia, tarp ne-

pažįstamų daiktų, ir stengtis įspėti šitokią mįslę — beviltiška. Tai trumpiausias kelias į pamišimą. Todėl įsižiūrėk gerai į šį pasaulį. Ištirk jo papročius, stebėk jį, venk daryti skubotas išvadas. Galų gale viskam surasi raktą."

Staiga aš suvokiau savo padėties komiškumą: prisiminiau sunkaus triūso ir tyrinėjimų metus, kuriuos paaukojau, norėdamas patekti į ateitį, o dabar baisiausiai troškau kuo greičiau iš jos ištrūkti. Savo rankomis pasidariau pačius sudėtingiausius ir tobuliausius spąstus, kokius kada nors sukūrė žmogus. Ir nors juoktis reikėjo iš savęs paties, aš negalėjau susilaikyti ir garsiai nusikvatojau.

Sugrįžęs į didžiuosius rūmus, pastebėjau, jog žmogeliai pradėjo manęs vengti. Gal man tik pasirodė, bet gal jie manęs šalinosi dėl to, kad daužiau bronzines duris. Aš aiškiai mačiau, kad jie vengė manęs, tačiau stengiausi nerodyti nepasitenkinimo ir daugiau nebandžiau jų šnekinti. Po poros dienų viskas sugrįžo į seną vagą. Kiek įmanydamas mokiausi jų kalbos ir kartu variau toliau savo tyrinėjimus. Nežinau, ar jų kalba buvo pernelyg paprasta, ar aš nejaučiau kokių nors subtilių niuansų, tačiau, rodės, ją sudarė vien konkretūs daiktavardžiai ir veiksmažodžiai. Abstrakčių sąvokų buvo nedaug, o gal ir visai nebuvo, kaip ir žodžių, vartojamų perkeltine prasme. Sakiniai paprastai nesudėtingi, tik iš dviejų žodžių, ir man nepavykdavo nei pasakyti, nei suprasti nieko, išskyrus trumpus klausimus arba atsakymus. Savo mintis apie Laiko Mašiną ir sfinkso bronzinių durų mįslę nusprendžiau užslėpti nuošaliausiame atminties kampelyje, iki mano padidėjusios žinios savaime vėl prie jų atves. Tačiau kažkoks jausmas, be abejo, suprantamas jums, neleido man nutolti daugiau kaip per kelias mylias nuo atvykimo vietos.

8

VISKAS PAAIŠKĖJA

Kiek galėjau spręsti, visas pasaulis buvo toks pat puošnus ir visko pertekęs, kaip Temzės slėnis. Nuo kiekvienos kalvos viršūnės aš regėjau daugybę nuostabiausių pastatų, be galo

įvairių tiek medžiaga, tiek stiliumi; visur vešėjo amžinai žaliuojančių augalų giraitės, tokie pat žydintys medžiai ir aukšti paparčiai. Kur-ne-kur sidabru blizgėjo vanduo, o tolumoje stiepėsi žydra banguojančių kalnų grandinė ir tirpo vaiskioje dangaus mėlynėje. Iš pat pradžių mano dėmesį patraukė apvalūs šuliniai; kai kurie, kaip man atrodė, turėjo būti labai gilūs. Vienas buvo ant kalno šlaito, šalia takelio, kuriuo kopiau patį pirmą vakarą. Kaip ir kitų šulinių, jo kraštai buvo įmantriai papuošti bronza, o nuo lietaus jį saugojo nedidelis kupolas. Sėdėdamas prie tų šulinių ir žvelgdamas žemyn į tamsią gelmę, aš neįžiūrėdavau ten nei raibuliuojančio vandens, nei uždegto degtuko atspindžio. Tačiau iš visų sklido kažkoks bildesys zvumt-zvumt-zvumt, primenantis didelių mašinų dundesį. Iš to, kaip plaikstėsi degtuko liepsna, aš įsitikinau, kad į šulinio gilumą nuolat skverbėsi tyras oras. Į vieną žiojėjančią angą įmečiau skiautelę popieriaus, kuri, užuot lėtai nusklendusi, staigiai nėrė žemyn ir dingo.

Po kiek laiko pastebėjau, kad tarp šulinių ir bokštų, stovinčių kai kur ant šlaitų, yra kažkoks ryšys. Virš jų dažnai tvyrodavo toks pat virpančio oro šydas, kokį galima pamatyti virš saulės įkaitinto paplūdimio karštą vasaros dieną. Sugretinęs šiuos dalykus, priėjau išvadą, kad bokštai su šuliniais sudaro plačią, nežinia kam reikalingą požeminės ventiliacijos sistemą. Iš pradžių buvau linkęs manyti, jog ji skirta čionykštės sanitarijos reikalams. Tokia išvada pati savaime piršosi, tačiau vėliau ji pasirodė besanti visiškai klaidinga.

Apskritai turiu prisipažinti, kad per visą savo buvimą ateityje aš labai nedaug tesužinojau apie kanalizaciją, ryšius, transporto priemones ir kitokius gyvenimo patogumus. Skaitydamas utopijas ar istorijas apie būsimas epochas, esu radęs aibes smulkmenų apie namus, visuomeninius santykius ir taip toliau. Žinoma, nesunku pateikti begales detalių, kai visas pasaulis telpa autoriaus vaizduotėje, tačiau realus keliautojas, atsidūręs tokioje aplinkoje, kaip aš, neįstengtų visko iškart aprėpti. Įsivaizduokite negrą, kuris tiesiog iš Centrinės Afrikos pateko į Londoną. Ką jis sugrįžęs papasakotų savo genčiai? Ką sužinotų apie geležinkelio kompanijas, socialinį gyvenimą, telefoną, telegrafą, transporto kontoras bei pašto įstaigas? O juk mes mielai sutiktume viską paaiškinti! Pagaliau net ir tai, ką sužinotų iš mūsų pasakojimų, kaip perduotų savo niekur neke-

liavusiems draugams ir kaip jie turėtų patikėti? Be to, nepamirškite, kad negras ne taip jau smarkiai atsilieka nuo mūsų laikų baltojo, o kokia neišmatuojama praraja skyrė mane nuo šių Aukso Amžiaus žmonių! Jaučiau, jog čia buvo daug man nematomų dalykų, kurie darė gyvenimą patogesnį, tačiau, išskyrus bendrą kažkokios automatiškai veikiančios organizacijos vaizdą, aš, deja, ne ką daugiau galėsiu jums nupasakoti.

Pavyzdžiui, aš niekur nepastebėjau nei krematoriumų, nei ko nors, kas primintų kapus. Bet visai galimas daiktas, kad kapinės (arba krematoriumai) buvo kur nors už mano žvalgybų ribos. Tai buvo vienas iš man kilusių klausimų, į kurį iš pradžių niekaip neįstengiau rasti atsakymo. Kapinių nebuvimas mane pribloškė ir paakino tęsti stebėjimus, kurių išvados mane pribloškė dar labiau: tarp šių žmonių nemačiau nei senių, nei invalidų.

Turiu prisipažinti, kad mano pirmosios teorijos apie automatiškai veikiančią civilizaciją ir smunkančią žmoniją neilgai mane tenkino. Tačiau nieko kita negalėjau sugalvoti. Štai kas mane glumino: visi milžiniški rūmai, kuriuos apžiūrėjau, buvo gyvenamieji pastatai — erdvūs valgomieji ir miegamieji. Niekur nemačiau jokių mašinų, jokių įrengimų. Ir vis dėlto čionykščiai žmonės vilkėjo puikios medžiagos drabužiais, kuriuos reikėjo laikas nuo laiko atnaujinti, o jų sandalai, kad ir be papuošimų, buvo metaliniai ir gana įmantrūs. Juk reikėjo šiuos daiktus kažkokiu būdu padirbti. O mažieji žmogučiai aiškiai neturėjo jokių kūrybinių polinkių. Čia nebuvo nei krautuvių, nei dirbtuvių, nei tarpusavio prekių mainų. Visą laiką jie praleisdavo švelniai žaisdami, maudydamiesi, linksmai myluodamiesi, valgydami vaisius ir miegodami. Negalėjau suvokti, kaip tokia visuomenė laikosi.

Ir dar tas nuotykis su Laiko Mašina: nežinia kas paslėpė ją Baltojo Sfinkso pjedestale. Kodėl? Nors užmušk, negalėjau to įsivaizduoti. O tie šuliniai be vandens, tie bokštai su srūvančiu oru? Jaučiau, jog man trūksta rakto šioms paslaptims iššifruoti. Jaučiau... kaip čia pasakius? Įsivaizduokite, kad radote kokį nors užrašą puikiausia anglų kalba, kuriame įterpta jums visai nesuprantamų žodžių ir neregėtų raidžių. Va kaip man atrodė trečiąją mano viešnagės dieną aštuoni šimtai du tūkstančiai septyni šimtai pirmųjų metų pasaulis.

Tą dieną aš įsigijau lyg draugą. Man bežiūrint į būrelį mažųjų žmonių, besimaudančių seklioje upės vietoje, vieną jų sutraukė mėšlungis ir vanduo nunešė pasroviui. Upė čia buvo gan srauni, tačiau net vidutiniškas plaukikas būtų nesunkiai ją įveikęs. Kad turėtumėte šiokį tokį supratimą apie tų padarų savotišką elgseną, pasakysiu tik tiek, jog nė vienas net nemėgino gelbėti gailiai šaukiančios vargšės būtybės, beskęstančios jų akyse. Šitai supratęs, aš skubiai nusimečiau drabužius, nubėgau paupiu žemyn, įbridau į vandenį ir, sugriebęs ją, lengvai ištraukiau ant kranto. Po nedidelio masažo ji atsipeikėjo, ir, prieš nueidamas, aš su pasitenkinimu įsitikinau, kad ji galutinai atsigavo. Kadangi buvau labai nekokios nuomonės apie ją ir visus kitus, tai jokio dėkingumo nė nesitikėjau. Tačiau šįkart suklydau.

Visa tai nutiko rytą. Po pusiaudienio, grįždamas iš savo žvalgybos, aš vėl sutikau tą pačią moteriškutę (man pasirodė, jog ta esybė moteriškos giminės). Džiugiai šūkčiodama, ji pribėgo prie manęs ir įteikė didžiulę gėlių pynę, kuri, matyt, buvo skirta man ir vien tik man. Ta būtybė mane gerokai suintrigavo. Reikia manyti, aš jaučiausi labai vienišas. Šiaip ar taip, aš pasistengiau kuo aiškiau jai parodyti, jog džiaugiuosi gauta dovana. Tuojau abu susėdome akmeninėje altanoje ir užmezgėme pokalbį, bet daugiausia tik šypsojomės. Šios būtybės draugiškumas man buvo mielas kaip kūdikio prisirišimas. Mes keitėmės gėlių žiedais, ir ji bučiavo man rankas. Aš dariau tą patį. Pabandęs ją prakalbinti, sužinojau, kad ji vardu Vina, ir nors nesupratau, ką tai reiškia, tas vardas jai visai pritiko. Tokia buvo mūsų keistos, savaitę trukusios draugystės pradžia, o kuo ji baigėsi — sužinosite paskiau!

Vina elgėsi visai kaip vaikas. Ji norėjo nuolat būti su manimi. Visur ėjo paskui mane, todėl kitą dieną man šovė į galvą mintis privarginti ją ir galiausiai palikti, nepaisant jos gailių aimanų. Juk turėjau spręsti šito pasaulio problemas. Aš ne dėl to atvykau į ateitį, kartojau sau, kad lengvabūdiškai flirtuočiau. Tačiau ji taip sielvartavo, kai ją palikdavau, taip baisiai priekaištaudavo, kad, man rodos, jos bičiulystė suteikdavo tiek pat rūpesčių, kiek ir džiaugsmų. Ir vis dėlto ji man buvo didelė paguoda. Iš pradžių maniau, jog tai grynai vaikiškas prieraišumas, ir tik paskui, kai jau buvo per vėlu, aiškiai suvokiau, ką ji man jautė ir kuo pati man tapo. Jau vien dėl

to, kad ši maža lėlytė man buvo švelni ir kaip mokėdama stengėsi parodyti savo simpatiją, prie Baltojo Sfinkso sugrįždavau tarsi namo ir kaskart, užkopęs į kalną, dairydavausi mažutės figūrėlės, vilkinčios baltu, auksu apkraštuotu drabužiu.

Būtent iš jos patyriau, kad baimės jausmas dar nebuvo išnykęs šitame pasaulyje. Dieną ji nieko nebijodavo ir be galo manimi pasitikėdavo. Kartą man kilo kvailas noras ją išgąsdinti siaubingomis grimasomis, tačiau ji tik linksmai juokėsi. Bet ji bijojo tamsos, bijojo šešėlių, bijojo tamsių daiktų. Labiausiai ją baugino tamsa. Ši aistringa tamsos neapykanta man sužadino naujų minčių ir paskatino tęsti savo tyrimus. Netrukus aš pastebėjau, kad sutemus mažieji žmogeliai susiburdavo didžiuosiuose pastatuose ir miegodavo visi krūvoje. Įeiti pas juos naktį be šviesos reiškė sukelti paniką ir siaubą. Nė karto nemačiau, kad sutemus kas nors vaikštinėtų lauke ar miegotų rūmuose vienas. Ir vis dėlto aš buvau toks bukagalvis, jog nekreipiau į tai jokio dėmesio, ir, nepaisydamas Vinos nerimo, miegodavau atskirai nuo tų šnarpščiančių minių.

Iš pradžių ji labai bijojo, bet galiausiai jos keistas prieraišumas nugalėjo, ir penkias mūsų pažinties naktis, įskaitant ir pačią paskutinę, ji miegojo kartu su manim, padėjusi galvą man ant rankos. Bet, pasakodamas apie ją, aš nukrypau nuo svarbiausios savo temos. Kiek pamenu, naktį prieš jos išgelbėjimą aš pabudau auštant. Miegojau neramiai ir sapnavau labai nemalonų sapną: rodės, lyg būčiau nuskendęs ir jūrų anemonos lietė mano veidą minkštais čiuptuvėliais. Krūptelėjęs pabudau, ir man pasivaideno, jog kažkoks pilkšvas gyvis liuoktelėjo iš kambario. Bandžiau vėl užmigti, bet sunerimęs vis varčiausi nuo šono ant šono. Buvo tyli paryčio valanda, kai daiktai dar šmėkšo prieblandoje, kai viskas aplinkui atrodo išblukę ir netikra, nors kontūrai jau gana ryškūs. Aš atsikėliau, perėjau didžiąją salę ir stabtelėjau ant akmeninio grindinio priešais rūmus. Nėra to blogo, kad neišeitų į gerą — dabar bent pamatysiu saulėtekį.

Mėnulis leidosi, ir jo gęstantys spinduliai, sumišę su blankia auštančios dienos šviesa, tirpo kraupioje prietemoje. Krūmai atrodė visai juodi, žemė — tamsiai pilka, o dangus — bespalvis ir apniukęs. Kalno viršūnėje man lyg ir pasimatė vaiduokliai. Žiūrėdamas atidžiai į šlaitą, keletą kartų pastebėjau neaiškias baltas figūras. Dusyk pasivaideno, kad matau

kažkokį vienišą, baltą, į beždžionę panašų padarą, gana greitai bėgantį įkalnin, o kartą prie griuvėsių pamačiau visą jų gaują: jie nešė kažkokį tamsų daiktą. Jie labai skubėjo, ir aš nepastebėjau, kur visi pranyko. Rodės, jie dingo krūmuose. Suprantate, tuomet dar viskas skendėjo migloje. Mane ėmė krėsti tas nenusakomas priešaušrio šiurpulys, kuris jums visiems tikriausiai pažįstamas. Aš netikėjau savo akimis.

Kai rytuose dangus nušvito ir dienos šviesa vėl grąžino visam pasauliui įprastas spalvas, aš kruopščiai apžiūrėjau vietovę. Tačiau baltųjų figūrų nemačiau nė pėdsako. Tur būt, tai buvo tik prieblandos šešėlių žaismas.

„Gal tai vaiduokliai,— tariau sau.— Norėčiau žinoti, iš kokios jie epochos. . ."

Taip pajuokavau todėl, kad prisiminiau įdomią Granto Aleno [1] mintį. Jis teigė, kad jeigu kiekviena karta po mirties paliktų vaiduoklius, tai galiausiai jie užtvindytų visą pasaulį. Pagal šią teoriją per praėjusius aštuonis šimtus tūkstančių metų jų turėjo priaugti nesuskaičiuojama daugybė, taigi nieko nuostabaus, kad pamačiau išsyk keturis. Tačiau šis sąmojis manęs nenuramino, ir aš visą rytą galvojau apie baltąsias figūras, tik kai išgelbėjau Viną, jas pamiršau. Nežinia kodėl aš siejau tas figūras su baltuoju gyvūnu, kurį išbaidžiau, pirmąkart beieškodamas Laiko Mašinos. Maloni Vinos draugystė kurį laiką buvo užgožusi tas mintis, bet vis dėlto joms buvo lemta netrukus užvaldyti mano protą.

Aš jau minėjau, kad šio Aukso Amžiaus klimatas žymiai šiltesnis už mūsiškį. Priežasties negaliu paaiškinti. Gal būt, saulė tapo karštesnė, o gal žemė priartėjo prie jos. Paprastai manoma, kad saulė palengva vėsta. Tačiau tie, kurie nieko negirdėjo apie jaunesniojo Darvino [2] teoriją, užmiršta, kad planetos turi viena po kitos priartėti prie centrinio šviesulio ir galiausiai nukristi ant jo. Po kiekvienos šitokios katastrofos saulė turi vėl sužėrėti su atsinaujinusia energija; galimas daiktas, kad toks likimas tuomet jau buvo ištikęs kurią nors vidinę planetą. Šiaip ar taip, saulė čia šildė žymiai smarkiau, nei mūsų laikais.

---

[1] Anglų rašytojas ir gamtininkas (Charles Grant Allen, 1848—1899).
[2] Anglų astronomas ir matematikas, Čarlzo Darvino sūnus (George Howard Darwin, 1845—1912).

Taigi vieną labai karštą rytmetį — kiek pamenu, ketvirtą nuo mano atvykimo — slėpdamasis nuo karščio ir akinamo spindėjimo milžiniškuose griuvėsiuose, riogsančiuose šalia didžiojo pastato, kur miegodavau ir maitindavausi, aptikau keistą dalyką. Kepurnėdamasis per mūro krūvas, radau siaurą galeriją, kurios galas ir šoniniai langai buvo užvirtę akmenimis. Po ryškios šviesos galerija iš pradžių pasirodė tamsi, nors į akį durk. Įėjau į ją apgraibomis, nes, ūmai atsidūrus patamsyje, man akyse tavaravo spalvotos dėmės. Staiga sustojau it įbestas. Iš tamsos į mane žiūrėjo pora blizgančių akių, kuriose atsispindėjo prasismelkusi į galeriją dienos šviesa.

Mane apėmė senoji instinktyvi laukinių žvėrių baimė. Aš sugniaužiau kumščius ir įsistebeilijau į žaižaruojančius vyzdžius. Bijojau apsisukti. Akimirką dingtelėjo mintis, kad čionykščiai žmonės juk gyvena saugiai, nepažindami jokių pavojų. Bet paskui prisiminiau tą keistą tamsos baimę. Šiek tiek įsidrąsinęs, žingtelėjau į priekį ir prašnekau. Turiu pasakyti, jog mano balsas buvo kimus ir virpėjo. Ištiesiau ranką ir paliečiau kažką minkšta. Tą patį akimirksnį žėrinčios akys metėsi į šalį, ir pro mane pranėrė kažkas baltas. Persigandęs pasisukau ir išvydau mažą, panašų į beždžionę padarą, kuris, savotiškai nuleidęs galvą, dūmė per saulės nušviestą aikštelę už manęs. Atsitrenkęs į granito luitą, nusvirduliavo į šalį ir tuoj pat dingo juodame šešėlyje po kita griuvėsių krūva.

Įsižiūrėjau jį, aišku, ne itin gerai. Bet pastebėjau, kad jis baltas kaip popierius su keistom, didžiulėm, pilkšvai raudonom akim, o galva apželusi gelsvais kaip linas, ant pečių krintančiais plaukais. Tačiau, kaip minėjau, jis bėgo pernelyg greitai, ir man nepavyko jo kaip reikiant apžiūrėti. Aš net negaliu pasakyti, ar jis bėgo keturiomis, ar tik jo rankos buvo tokios ilgos, jog bemaž siekė žemę. Atsipeikėjęs aš puoliau paskui jį prie antrosios griuvėsių krūvos. Iš karto nieko negalėjau rasti, tačiau netrukus visiškoje tamsoje aptikau vieną tų apvalių šulinių, apie kuriuos esu pasakojęs, pusiau uždengtą nuvirtusios kolonos. Galvoje man šmėstelėjo netikėta mintis. Ar tik šis sutvėrimas nebus nusileidęs į šulinį? Užsižiebiau degtuką ir, pažvelgęs žemyn, pamačiau baltą padarą didelėmis švytinčiomis akimis, kuris leidosi žemyn, atkakliai spoksodamas į mane. Aš sudrebėjau: toks panašus jis buvo į žmogišką vorą! Jis leidosi žemyn šulihio siena, ir aš pirmąkart pastebėjau

daugybę metalinių atramų rankoms bei kojoms, kurios sudarė lyg ir kopėčias, nykstančias gilumoje. Tačiau degtukas nusvilino man pirštus ir krisdamas užgeso; kai užžiebiau kitą, mažoji pabaisa jau buvo dingusi.

Nežinau, ar ilgai ten prasėdėjau, įsmeigęs akis į šulinio gelmę. Vis dėlto praėjo gerokai laiko, kol suvokiau, jog mano regėtas sutvėrimas buvo žmogus. Ir pamažu pasidarė aišku: žmogaus evoliucija vyko dviem kryptim. Grakštūs Viršutinio Pasaulio vaikai — ne vieninteliai mūsų palikuonys: šis balsvas šlykštus nakties padaras, šmėkštelėjęs prieš mane, taipogi praėjusių amžių ainis.

Prisiminęs virpantį orą virš šulinių ir savo teoriją apie požeminę ventiliaciją, pradėjau numanyti jų tikrąją reikšmę. O kokią rolę, pagalvojau, vaidina šis lemūras mano sugalvotame tobulos žmonijos santvarkos plane? Kokia jo pažiūra į gražiųjų Viršutinio Pasaulio gyventojų palaimingą tinginystę? Kas slypi apačioje, šulinio dugne? Aš atsisėdau ant jo krašto, įtikinėdamas save, kad man tai nėra ko baimintis, kad būtinai reikia nulipti žemyn ir išnarplioti kamuojančius mane klausimus. Ir tuo pat metu aš baisiai bijojau ten leistis! Man bemąstant, porelė gražiųjų antžemio gyventojų, užsimiršusių meilės žaidime, atbėgo saulės nušviesta veja į šešėlį. Vyras vijosi moterį, mėtydamas į ją gėles.

Man pasirodė, kad jie labai susisielojo, pastebėję, kad žiūriu į šulinio gilumą, atsirėmęs ranka į nuvirtusią koloną. Matyt, kreipti dėmesį į šias angas buvo laikoma netaktišku dalyku. Kai parodžiau į šulinį ir pamėginau suregzti klausimą jų kalba, jie dar aiškiau pasipiktino ir nusisuko. Tačiau juos sudomino mano degtukai, ir, norėdamas juos pralinksminti, uždegiau keletą. Po to vėl pabandžiau sužinoti ką nors apie šulinį, bet ir šįkart nesėkmingai. Tada, palikęs juos ramybėje, nutariau grįžti pas Viną ir pasistengti iš jos ką išgauti. Bet mano protas jau pradėjo darbuotis; visi vaizdiniai ir įspūdžiai, kuriuos buvau susidaręs apie šį pasaulį, griuvo ir mainėsi. Dabar turėjau raktą, padėsiantį atskleisti ir šulinių, ir ventiliacijos bokštų, ir slaptingųjų vaiduoklių paskirtį, jau nekalbant apie bronzinių durų mįslę bei Laiko Mašiną ištikusį likimą. Be to, man kilo miglota viltis, kad, gal būt, dabar pasidarys įmanoma išspręsti tą ekonominio gyvenimo problemą, dėl kurios lig šiol vis sukau galvą.

Štai koks buvo naujasis mano požiūris. Savaime suprantama, antroji žmonių rūšis gyveno po žeme. Taip vertė galvoti trys skirtingos aplinkybės. Jie retai pasirodydavo žemės paviršiuje, matyt, dėl to, kad nuo seno buvo įpratę prie požeminio gyvenimo. Tą liudijo jų blyškus gymis, būdingas daugumai tamsoje gyvenančių gyvūnų, tokių, kaip, pavyzdžiui, baltosios žuvys Kentukio urvuose. Didelės, šviesą atspindinčios akys taipogi yra charakteringas naktinių gyvių bruožas — prisiminkime kates ir pelėdas. Ir pagaliau tas aiškus nuovokos netekimas dienos šviesoje, tas skubotas, nevikrus bėgimas į tamsą, tas savotiškas įprotis nuleisti galvą, slepiant veidą nuo šviesos — visa tai davė pagrindą manyti, jog jų nepaprastai jautri akių tinklainė.

Vadinasi, žemė po mano kojomis turi būti išvarpyta tunelių, kuriuose gyvena naujoji rasė. Visur, išskyrus upės slėnį, kalvų šlaituose išsimėtę ventiliacijos šuliniai ir bokštai rodė, kad šie tuneliai sudaro plačiai išsišakojusį tinklą. Argi nenatūralu galvoti, kad dirbtiniame požemio pasaulyje vyksta darbas, reikalingas dieninės rasės gerovei? Ši prielaida buvo tokia tikroviška, jog aš bematant ja įtikėjau ir leidausi toliau, ieškodamas žmonijos suskilimo priežasčių. Tikriausiai jūs jau įspėjote, kurlink rutuliosis mano teorija, tačiau aš pats greitai pajutau, kad ji ne visai atitinka tiesą.

Iš pradžių, prisiminęs mūsų amžiaus problemas, nėmaž neabejojau, kad nuolatinis dabartinių laikinų socialinių skirtumų tarp Kapitalisto ir Darbininko gilėjimas atvedė kaip tik prie tokios padėties. Jums, be abejo, tai pasirodys juokinga ir visiškai neįtikima, bet juk net dabar yra aplinkybių, kurios patvirtina šitokią vystymosi kryptį. Pastebima tendencija naudoti požeminę erdvę nereikalaujantiems ypatingo grožio civilizacijos tikslams. Pavyzdžiui, yra metropolitenas Londone, statomi nauji požeminiai elektriniai geležinkeliai bei tuneliai, egzistuoja požeminės dirbtuvės ir restoranai, jie visi didėja ir gausėja. Matyt, galvojau aš, ši tendencija darėsi vis ryškesnė, iki pramonė pamažu neteko vietos po saule. Vis giliau ir giliau slėpėsi požeminiai fabrikai, kuriuose darbininkai praleisdavo vis daugiau laiko, kol galų gale... Juk ir šiandien Ist Endo darbininkas gyvena tokiose dirbtinėse sąlygose, kad, tiesą sakant, yra atskirtas nuo žemės paviršiaus.

Kita vertus, turtingųjų polinkis užsisklęsti savo luome, skatinamas vis didėjančio išsimokslinimo ir vis platėjančios prarajos tarp jų ir šiurkščių prastuolių, veda prie to, jog jau dabar jie užsigrobia didelius žemės paviršiaus plotus. Pavyzdžiui, Londono apylinkėse beveik pusė pačių gražiausių vietų neprieinamos pašaliniams! Ir ta be paliovos platėjanti bedugnė, atsiradusi dėl aukštojo mokslo brangumo ir ilgos trukmės, dėl turtingųjų didėjančio potraukio prie rafinuotų įpročių,— argi ji nesusilpnins abiejų klasių bendravimo, argi nesumažins jų maišymosi vedybų keliu, kuris šiuo metu stabdo žmonijos pasidalijimą į dvi skirtingas socialines rūšis? Galiausiai žemės paviršiuje beliks tik Turčiai, besimėgaujantys ištaigingo gyvenimo malonumais ir grožiu, o po žeme gyvens Beturčiai — darbininkai, prisitaikę prie požeminio darbo sąlygų. Ten atsidūrę, jie, žinoma, turės mokėti nemažą mokestį už savo olų ventiliaciją. Jeigu jie atsisakys, tai mirs iš bado arba bus uždusinti už skolas. Nepatenkintieji ir maištingieji išmirs. Ir ilgainiui, nusistovėjus tokiai tvarkai, išlikę gyvi Beturčiai bus taip pat prisitaikę prie savo požeminio gyvenimo, taip pat laimingi, kaip ir Viršutinio Pasaulio gyventojai. Taigi visai natūralu, jog liks rafinuotas grožis ir sunykęs blyškumas.

Didysis Žmonijos triumfas, apie kurį tiek svajojau, dabar man visai kitaip išrodė. Tai nebuvo dvasinio tobulėjimo ir kolektyvinio darbo triumfas. Vietoje to išvydau tikrą aristokratiją, kuri, apsiginklavusi naujausiomis mokslo žiniomis, atvedė šių dienų pramoninę sistemą iki logiškos pabaigos. Tai buvo pergalė ne vien prieš gamtą, bet prieš gamtą ir prieš savo artimą. Štai kokia tuomet buvo mano teorija. Aš neturėjau palydovo, kaip skaitytojas utopinėse knygose. Gal būt, mano aiškinimas visiškai klaidingas. Vis dėlto ir dabar galvoju, kad jis pats įtikimiausias. Bet jeigu ir taip, tai toji galiausiai nusistovėjusi civilizacija, matyt, seniai praėjo savo zenitą ir dabar vis labiau smuko. Visko pertekę Viršutinio Pasaulio gyventojai laikui bėgant išsigimė: sumažėjo jų ūgis, jėga ir protiniai sugebėjimai. Tai jau dabar buvo aiškiai matyti. Kas atsitiko Požemių gyventojams, aš dar nežinojau, tačiau visa, ką iki šiol mačiau, rodė, kad morlokai, kaip juos vadino Viršutinio Pasaulio gyventojai, daug labiau nutolo nuo dabartinio žmogaus tipo, negu ilojai — gražioji rasė, kurią jau pažinojau.

Mane apniko neramios mintys. Kodėl morlokai pagrobė mano Laiko Mašiną? Aš buvau tikras, kad pagrobė jie. Bet jeigu ilojai — viešpataujanti rasė, kodėl gi jie negali man jos sugrąžinti? Ir kodėl jie taip baisiai bijo tamsos? Pamėginau, kaip jau minėjau, ką nors sužinoti apie Požeminį Pasaulį iš Vinos, tačiau ir vėl nieko nepešiau. Iš pradžių ji nesuprato mano klausimų, o paskui atsisakė apie tai kalbėti. Ji taip visa virpėjo, tarytum negalėtų pakęsti šios temos. O kai prie jos pristojau gal kiek per smarkiai, ji graudžiai pravirko. Tai buvo vienintelės ašaros, kurias mačiau Aukso Amžiuje, neskaitant tų, kurias pats praliejau. Jas išvydęs, bematant lioviausi domėjęsis morlokais ir ėmiau rūpintis, kad tik Vinos akyse neliktų nė ženklo šių žmogiškų jausmų atgyvenų. Ir netrukus ji jau šypsojosi ir plojo delnais, kai aš prieš ją iškilmingai užžiebiau degtuką.

9

MORLOKAI

Jums, gal būt, atrodys keista, jog praėjo ištisos dvi dienos, iki aš apsisprendžiau tęsti savo tyrinėjimus nauja ir neabejotinai teisinga kryptimi. Tie blyškūnai man kėlė kažkokį pasidygėjimą. Jie panėšėjo į pusiau bespalvius kirminus ar kokius gyvius, mirkstančius spirite zoologijos muziejuose. O prisilietus buvo šleikščiai šalti. Tur būt, šį šleikštulį buvo galima paaiškinti ilojų įtaka, kurių biaurėjimasis morlokais pamažu persidavė ir man.

Sekančią naktį aš labai blogai miegojau. Matyt, mano sveikata kiek pašlijo. Mane graužė nežinia ir abejonės. Sykį ar du buvo apėmusi klaiki baimė, kurios priežasties negalėjau suprasti. Pamenu, kaip patylomis įslinkau į didžiąją salę, kur, apšviesti mėnesienos, miegojo mažieji žmonės; tą naktį Vina buvo čia, ir atsidūręs prie jų apsiraminau. Man jau tada dingtelėjo, kad po kelių dienų mėnuo ims dilti ir ateis tamsių naktų metas, o tuomet vis dažniau pradės rodytis tie nemalonūs požemių padarai, tie baltieji lemūrai, tie nauji parazitai, atsiradę senųjų vietoj. Pastarąsias dvi dienas nerimastavau ir

jaučiausi taip, tarsi išsisukinėčiau nuo būtinos pareigos. Buvau įsitikinęs, kad galėsiu atgauti Laiko Mašiną, tik drąsiai prasiskverbdamas į paslaptinguosius požemius. Tačiau niekaip negalėjau tam pasiryžti. Jeigu būčiau turėjęs kokį draugą, viskas būtų buvę kitaip. Bet buvau vienut vienutėlis, ir, tik pagalvojus apie nusileidimą į šulinio tamsą, apimdavo siaubas. Nežinau, ar jūs suprasite tai, bet man visą laiką atrodė, jog kažkas tyko už nugaros.

Matyt, tas nerimas ir pavojaus jautimas skatino mane leistis į tolimesnes ekspedicijas žemės paviršiuje. Eidamas pietvakarių kryptimi link aukštumos, dabar vadinamos Kum Vudu, toli priešakyje, toje pusėje, kur devynioliktame amžiuje stovėjo Benstedo miestelis, aš pastebėjau milžinišką žalią rūmą, visai nepanašų į jokį lig tol regėtą pastatą. Jis buvo daug didesnis už visus man matytus namus ir griuvėsius, o rytietiško stiliaus fasadas tviskėjo šviesiai žalia spalva su žydrais atšešėliais, tarsi apdailintas kinų porcelianu. Kitokia jo išorė kėlė minčių ir apie kitokią paskirtį, todėl nusprendžiau jį kaip reikiant apžiūrėti. Tačiau diena jau linko vakarop, nes tą vietą pamačiau tik po ilgų ir varginančių klajonių; taigi nusprendžiau atidėti apžiūrą rytdienai ir sugrįžau atgal, kur manęs laukė mažosios Vinos glamonės. Kitą rytą aš aiškiai suvokiau, kad vakarykštis susidomėjimas Žaliojo Porceliano Rūmais buvo tik savęs apgaudinėjimas, mano paties sumanytas tam, kad dar vienai dienai atitolinčiau siaubą keliantį leidimąsi į Požeminį Pasaulį. Todėl nutariau leistis žemyn, ilgiau nedelsdamas nė valandėlės, ir, vos tik išaušo, pasukau link artimiausio šulinio, prie aliuminio ir granito nuolaužų krūvos.

Mažoji Vina bėgo greta. Linksmai šokinėdama, ji atlydėjo mane lig šulinio, tačiau, pamačiusi, kad persisvėriau per kraštą ir ėmiau žiūrėti žemyn, labai susijaudino.

„Sudie, mažyte Vina",— pasakiau, bučiuodamas ją.

Paskui ją paleidau, vėl persilenkiau per rentinį ir pradėjau grabalioti metalinių skersinių. Prisipažinsiu, dariau tai paskubomis, nes bijojau, kad neišgaruotų ryžtas! Iš pradžių Vina tik spoksojo į mane apstulbusi. Paskui, gailiai sušukusi, puolė prie manęs ir ėmė tempti savo mažomis rankutėmis į šalį. Manau, kad, bandydama man sukliudyti, ji tik paakino mane dar ryžtingiau veikti. Aš gan šiurkštokai atstūmiau ją ir akimirksniu nusileidau į juodąją kiaurymę. Žvilgtelėjęs aukštyn,

pamačiau skausmingą jos veidą ir, norėdamas paguosti, nusišypsojau. Bet tuojau turėjau nukreipti dėmesį į klebančius skersinius, ant kurių stovėjau.

Man reikėjo nusileisti žemyn maždaug du šimtus jardų. Lipau metaliniais skersiniais, kyšančiais iš šachtos sienų; kadangi jie buvo pritaikyti daug mažesniems ir lengvesniems sutvėrimams, tai netrukus pajutau nuovargį. Ir ne tik nuovargį! Vienas skersinis netikėtai įlinko nuo mano svorio, ir aš vos nenulėkiau stačia galva žemyn į tamsią gelmę. Valandėlę pakibau ant vienos rankos, tai po to jau nebedrįsau stoviniuoti. Nepaisydamas aštraus skausmo rankose ir nugaroje, kaip įmanydamas greičiau kabarojausi žemyn statmena siena. Žvilgtelėjęs į viršų, pamačiau mažytį žydrą lopelį ir jame spindinčią vieną žvaigždę, o Vinos galvutė dangaus fone išrodė kaip mažas juodas taškelis. Iš apačios sklido ritmiškas, duslus mechanizmų dundėjimas. Viską, išskyrus tą nedidelį lopelį viršuje, gaubė juoda tamsa. Kai vėl pakėliau akis, Vinos nebebuvo.

Mane apėmė kankinantis nerimas. Vienu metu pagalvojau, ar ne geriau būtų sugrįžti atgal ir palikti Požeminį Pasaulį ramybėje. Bet, net ir mąstydamas apie tai, aš vis leidausi žemyn. Pagaliau man širdis atlėgo, kai per pėdą į dešinę nuo savęs šulinio sienoje išvydau nedidelę angą. Įsispraudęs į ją, pamačiau, kad tai įėjimas į siaurą horizontalų tunelį, kur galėjau atsigulti ir pailsėti. Buvo pats laikas taip padaryti. Man gėlė rankas, maudė nugarą, ir visas drebėjau, iškamuotas nuolatinės kritimo baimės. Be to, akis nemaloniai veikė juoda kaip degutas tamsa. Aplink visur gaudė mašinos, pumpuojančios orą į šachtos gilumą.

Nežinau, kiek laiko taip pragulėjau. Atitokau, pajutęs, kaip minkšta ranka grabinėja man veidą. Pašokęs tamsoje, griebiausi degtukų ir, skubiai įbrėžęs vieną, išvydau tris pakumpusias baltas figūras, panašias į tą, kur mačiau griuvėsiuose viršuje. Nuo šviesos jos metėsi į šalį. Morlokai visą gyvenimą praleidžia tamsoje, todėl jų akys neįprastai didelės ir jautrios, kaip giluminių vandenų žuvų, ir lygiai taip pat atspindi šviesą. Esu tikras, jog jie mane matė toje niūrioje tamsoje ir, rodės, nė trupučio nebijojo, bet šviesos vengė. Vos brūkštelėjau degtuką, norėdamas geriau įsižiūrėti, jie tuoj puolė bėgti ir dingo tamsiuose tuneliuose ir angose, iš kur vien jų akys keistai blykčiojo į mane.

Pabandžiau juos užkalbinti, tačiau jų kalba, matyt, skyrėsi nuo antžemio žmonių kalbos, todėl norint nenorint turėjau pasikliauti vien savo jėgomis. Man vėl dingtelėjo mintis mesti viską ir sprukti. Tačiau tariau sau: „Reikia baigti, ką pradėjus." Slinkdamas apčiuopomis tuneliu, pastebėjau, kad sulig kiekvienu žingsniu mašinų bildesys vis smarkėjo. Staiga sienos prasiskyrė, aš išėjau į atvirą vietą ir, užžiebęs degtuką, pamačiau, kad esu erdviame skliautuotame urve, kurio sienų neįžiūrėjau — jos skendėjo visiškoje tamsoje. Nespėjau kaip reikiant apsidairyti, nes degtukas tuoj užgeso.

Žinoma, mano prisiminimai labai migloti. Iš prieblandos išniro milžiniškų mašinų siluetai; jų groteskiniuose juoduose šešėliuose slėpėsi nuo šviesos šmėkliški morlokai. Buvo baisiai tvanku, ir ore tvyrojo vos juntamas šviežio kraujo kvapas. Truputį atokiau, maždaug urvo vidury, stovėjo nedidelis balto metalo staliukas, ant kurio gulėjo kažkoks maistas. Pasirodo, morlokai ne vegetarai! Pamenu, jau tada nusistebėjau,— koks gi gyvulys išliko nuo mūsų laikų, kurio skerdiena guli ant stalo? Viską prisimenu kaip per sapną: slogų orą, didžiulius kažin kokių mašinų kontūrus, šlykščias žmogystas, lindinčias šešėliuose ir lūkuriuojančias tamsos, kad vėl galėtų pulti prie manęs! Sudegęs iki galo, degtukas nusvilino man pirštus ir nukrito ant žemės, smilkstantis tamsoje rausvas taškelis.

Vėliau aš dažnai pagalvodavau, kaip prastai buvau pasiruošęs tokiems nuotykiams. Iškeliaudamas Laiko Mašina, buvau įsikalęs į galvą absurdišką mintį, kad Ateities žmonės bus pranokę mus visais atžvilgiais. Atvykau be ginklų, be vaistų, be tabako, o kaip kartais užsimanydavau parūkyti! Netgi degtukų nedaug teturėjau. Ak, jeigu būčiau susipratęs pasiimti fotoaparatą! Būčiau akimirksniu įamžinęs tą Požeminį Pasaulį, o po to ramiai viską apžiūrėjęs. O dabar stovėjau ten ginkluotas vien tuo, ko Gamta nepagailėjo — rankomis, kojomis ir dantimis, neskaitant keturių impregnuotų degtukų, kurie dar man buvo likę.

Aš nedrįsau tamsoje eiti gilyn tarp visų tų mechanizmų, o kai gęstantis degtukas tvykstelėjo paskutinį kartą, susizgribau, kad nedaug jų beturiu. Ligi tol man nė į galvą nebuvo atėję, kad reikia juos taupyti, todėl iššvaisčiau kone pusę dėžutės, stulbindamas Viršutinio Pasaulio gyventojus, kuriems ugnis buvo naujovė. Dabar, kai man beliko tik keturi deg-

tukai ir vėl atsidūriau tamsoje, staiga pajutau, kaip kažkieno ranka prisilietė prie manosios, laibi pirštai ėmė čiupinėti veidą, ir užuodžiau savotišką nemalonų kvapą. Man rodės, kad girdžiu kvėpuojant visą tų baisių padarų minią. Kažkieno rankos atsargiai mėgino atimti iš manęs degtukų dėžutę, o kitos tampė mane iš užpakalio už drabužių. Grabinėjamas šių nematomų sutvėrimų, jaučiausi neišpasakytai biauriai. Ten, tamsoje, pirmąkart aiškiai suvokiau, kad nesugebu perprasti nei jų kėslų, nei poelgių. Iš visų jėgų ant jų riktelėjau. Jie atšoko, tačiau po kiek laiko pajutau, kad vėl priartėjo. Šįkart jau drąsiau mane stvarstė, šnibždėdami vienas kitam kažkokius garsus. Aš visas sudrebėjau ir riktelėjau dar sykį gana šaižiu balsu. Bet dabar jie nebe taip pabūgo ir beregint vėl prisiartino, keistai gargaliuodami — tarsi būtų tyliai juokęsi. Prisipažįstu, mane suėmė siaubas. Nutariau užžiebti dar vieną degtuką ir bėgti, saugomas jo šviesos. Taip ir padariau, be to, išsiėmiau iš kišenės gabalą popieriaus, uždegiau jį ir atsitraukiau atgal į siaurąjį tunelį. Bet vos ten įžengiau, mano deglą užpūtė skersvėjis, ir juodoje tamsoje išgirdau, kaip tunelyje lyg rudens lapai sučežėjo morlokai, kaip subarbeno jų žingsniai, tylūs ir smulkūs it lietaus lašai.

Akimirksniu mane sugriebė keletas rankų; jie aiškiai norėjo mane nusitempti atgal į urvą. Aš brūkštelėjau dar vieną degtuką ir pamosavau prieš pat jų apspangusius veidus. Jūs negalite įsivaizduoti, kokie jie buvo grasūs ir gyvuliški, tie išblyškę besmakriai veidai ir didelės, be vokų, rausvai pilkšvos akys! Kaip bukai jie spoksojo, apakinti ir sugluminti šviesos! Bet galiu jus patikinti, kad neilgai juos apžiūrinėjau: aš vėl pasitraukiau tolyn ir, vos baigė smilkti antrasis degtukas, užžiebiau trečiąjį. Jis jau beveik buvo sudegęs, kai pasiekiau angą į šulinio šachtą. Atsiguliau prie pat krašto, nes nuo milžiniško siurblio bildėjimo, sklindančio iš apačios, man ėmė suktis galva. Paskui sienoje apgraibomis susiradau skersinius, tačiau tą akimirką buvau pačiuptas už kojų ir stipriai patrauktas atgal. Aš įbrėžiau paskutinį degtuką. . . ir jis išsyk užgeso. Tačiau dabar, įsitvėręs skersinių, smarkiais kojų spyriais išsivadavau iš kibių morlokų glėbių ir skubiai ėmiau ropštis aukštyn siena, o jie liko stovėti apačioje ir mirkčiodami goksojo, iškėlę galvas. Tik vienas mažas padarėlis dar kurį laiką sekė įkandin ir vos man nenuplėšė bato, tarsi kokio trofėjaus.

Kopimui, rodės, nebus galo. Likus dvidešimčiai ar trisdešimčiai pėdų, mane apėmė toks baisus šleikštulys, kad vos išsilaikiau nepaleidęs atramų. Paskutinieji keli jardai buvo vien žūtbūtinė kova su tuo silpnumu. Kelissyk buvo pradėjusi svaigti galva, ir tada rodės, kad tuoj nukrisiu. Pats nesuprantu, kaip pasiekiau šulinio angą ir svirduliuodamas išlindau iš griuvėsių į akinančią saulės šviesą. Parkritau kniūpsčias. Čia net žemė man buvo kvapni ir švari. Pamenu, kaip Vina bučiavo man rankas ir smilkinius, kaip aplink skambėjo kitų ilojų balsai. Paskui valandėlei netekau sąmonės.

10

KAI ATĖJO NAKTIS

Taigi dabar mano padėtis buvo dar prastesnė, nei anksčiau. Lig šiol, išskyrus sielvarto valandas, patirtas tą naktį, kai praradau Laiko Mašiną, vis dar puoselėjau viltį kaip nors iš čia pabėgti, tačiau paskutinieji atradimai ją pakirto. Anksčiau maniau, kad man kliudo vien vaikiškas mažųjų būtybių nenuovokumas ir kažkokios nežinomos jėgos, kurias pažinus bus galima įveikti. O dabar atsirado visiškai nauja aplinkybė — šlykštieji morlokai, kažkas nežmogiška ir pragaištinga. Aš instinktyviai neapkenčiau jų. Pirma jaučiausi kaip įkritęs į duobę žmogus: galvojau tik apie duobę ir kaip iš jos išsigauti. Dabar jaučiausi kaip pakliuvęs į spąstus žvėris, kurį tuoj užklups priešas.

Jūs, ko gero, nustebsite, sužinoję, kokio priešo baiminausi: tamsos prieš mėnulio jaunatį. Vina man įkvėpė tą baimę keliomis miglotomis užuominomis apie Tamsiąsias Naktis. Dabar nesunku buvo įspėti, ką reiškė ateinančios Tamsiosios Naktys. Mėnuo dilo, tamsos periodai kasnakt darėsi vis ilgesni. Ir dabar aš bent jau iš dalies supratau, kodėl Viršutiniojo Pasaulio gyventojai baisisi tamsos. Bandžiau spėlioti, kokias gi niekšybes išdarinėja morlokai nemėnesėtomis naktimis. Nūnai galutinai įsitikinau, jog mano antroji hipotezė buvo visiškai klaidinga. Kažkada Viršutinio Pasaulio gyventojai iš tiesų buvo privilegijuota aristokratija, o morlokai — jų paklusnūs tarnai, bet tie laikai jau seniai buvo praėję. Žmonijos evo-

liucijos metu atsiradusios dvi skirtingos rūšys žengė arba jau buvo įžengusios į visai naujus santykius. Nelyginant Karolingų dinastija[1], ilojai išsigimė į dailias menkystas. Jie vis dar iš malonės tebevaldė žemės paviršių, kadangi morlokai, kartų kartomis gyvenę po žeme, nebegalėjo pakęsti dienos šviesos. Kiek supratau, morlokai ir toliau dirbo jiems drabužius bei rūpinosi kasdieniniais jų poreikiais, matyt, dėl įsisenėjusio tarnystės įpročio. Jie tai darė lygiai taip pat nesąmoningai, kaip kad stovintis arklys daužo kanopa žemę arba medžiotojas džiaugiasi, nušovęs žvėrį,— senoviniai, kažin kada išnykę įpročiai buvo įėję į jų kūną ir kraują. Vis dėlto nekėlė abejonės tai, kad ankstesnė tvarka jau baigė apvirsti aukštyn kojom. Nepermaldaujama Nemezidė sparčiai sėlino prie savo lepūnėlių. Prieš daugelį amžių, prieš tūkstančius generacijų žmogus atėmė iš savo brolio laimę ir saulės šviesą. O dabar tas brolis sugrįžo — neatpažįstamai pasikeitęs! Ilojai pradėjo iš naujo mokytis seną pamoką. Jie vėl sužinojo, kas yra Baimė. Ir staiga aš prisiminiau mėsą, kurią mačiau Požeminiame Pasaulyje. Nežinau, kodėl tai šovė man į galvą: šis klausimas neturėjo nieko bendra su mano apmąstymais, jis tarsi iškilo iš šalies. Aš pamėginau prisiminti, kokia ta mėsa buvo. Jau tada ji man pasirodė lyg ir matyta, bet niekaip negalėjau suvokti, kas gi ten.

Bet jeigu mažieji žmogeliai tapdavo bejėgiai paslaptingosios Baimės akivaizdoje, aš buvau nulipdytas iš kitokio molio. Aš atvykau iš mūsų amžiaus, kuriame žmogiškoji rasė klesti, kur baimė nebekausto žmogaus, o paslaptys niekam nebekelia siaubo. Šiaip ar taip, aš galėjau gintis. Ilgai nedelsdamas, nusprendžiau pasidirbdinti ginklų ir susiieškoti saugią vietą nakvynei. Turėdamas prieglaudą, aš drąsiau žvelgčiau į šį keistą pasaulį ir atgaučiau bent dalį to pasitikėjimo, kurį praradau, patyręs, kokie sutvėrimai man grėsė kiekvieną naktį. Žinojau, kad tol negalėsiu ramiai miegoti, kol mano guolis nebus nuo jų apsaugotas. Šiurpas nupurtė, vien pagalvojus, kad tie padarai, matyt, jau ne kartą buvo mane apžiūrinėję.

Visą popietę klaidžiojau po Temzės slėnį, tačiau neaptikau nė vienos slėptuvės, kuri jiems būtų neprieinama. Visi

---

[1] Karolingų dinastija — frankų karaliai, kurie po savo įžymiausio atstovo Karolio Didžiojo mirties valdė suirusios imperijos likučius.

pastatai ir medžiai atrodė lengvai pasiekiami tokiems vikriems ir kibiems padarams, kokie, sprendžiant iš jų šulinių, buvo morlokai. Ir tada aš atsiminiau aukštus Žaliojo Porceliano Rūmų bokštelius ir glotnias blizgančias sienas. Tą patį vakarą, pasisodinęs Viną it kūdikį ant peties, patraukiau per kalvas pietvakarių kryptimi. Man rodės, kad lig ten bus septynios ar aštuonios mylios kelio, bet veikiausiai buvo ne mažiau aštuoniolikos. Mat, pirmąkart tą vietą pamačiau apniukusią dieną, kai atstumai atrodo mažesni. Be to, man dar pradėjo klibėti kulnas ir pro padą dūrė vinis — tie batai buvo patogūs, bet seni, tinkami nešioti tik namuose. Taigi apšlubau. Ir saulė jau seniai buvo nusileidusi, kai prieš mane šviesiai gelsvame dangaus fone iškilo juodas rūmų siluetas.

Vina nesitvėrė džiaugsmu, kai ėmiau ją nešti, tačiau netrukus užsimanė lipti žemėn ir tipeno šalimais, puldinėdama tai į vieną, tai į kitą pusę nusiskinti gėlių ir kaišiodama jas man į kišenes. Vina visados labai stebėjosi mano kišenėmis ir galiausiai nusprendė, kad tai savotiškos vazos gėlėms dėti. Ji tik tam jas ir tenaudojo. Beje, dabar prisiminiau! Persirenginėdamas radau. . .

(Laiko Keliautojas nutilo, įkišo ranką į kišenę ir tylėdamas padėjo prieš mus dvi nuvytusias gėles, panašias į milžiniškas baltas dedešvas. Po to tęsė toliau savo pasakojimą.)

Žemę jau gaubė vakaro tyla, o mes vis dar tebežingsniavome per kalvą Vimbldono link. Vina nuvargo ir panoro grįžti į pilkojo akmens namą. Tačiau aš jai parodžiau tolumoje stūksančius Žaliojo Porceliano Rūmų bokštelius ir pasistengiau išaiškinti, kad ten mes pasislėpsime nuo jos Baimės. Ar žinote, kaip viskas nuščiūva, prieš pradedant temti? Net medžių lapų negirdėti šnarant. Toji vakaro tyla manyje visad žadina kažkokį ilgesį. Dangus buvo giedras, aukštas ir skaidrus, tik vakaruose prie pat horizonto kabojo keli debesiūkščiai. Tačiau tą vakarą mano ilgesys buvo sumišęs su baime. Sutemų tyloje visi pojūčiai atrodė nepaprastai paaštrėję. Man vaidenosi, jog jaučiu po kojomis tuštumas žemėje, jog kiaurai regiu pro ją ir matau morlokus, knibždančius savo požeminiame skruzdėlyne ir lūkuriuojančius tamsos. Iš susijaudinimo net pagalvojau, kad mano įsiveržimą į jų olas jie palaikė karo paskelbimu. Ir kodėl jie paėmė mano Laiko Mašiną?

Taigi mes keliavome vakaro tyloje, o sutemos palengva tirštėjo. Giedra tolumos mėlynė išbluko, viena po kitos įsižiebė žvaigždės. Žemė po kojomis vos matėsi, medžiai pajuodo. Viną vis smarkiau kamavo nuovargis ir baimė. Aš paėmiau ją ant rankų, visaip glamonėdamas ir ramindamas. Kai dar labiau sutemo, ji apsikabino mano kaklą ir, užmerkusi akis, prispaudė skruostą man prie peties. Taip mes nusileidome ilgu kalvos šlaitu į slėnį, ir prieblandoje aš vos neįkritau į nedidelį upeliūkštį. Perbridęs jį, ėmiau kopti priešingu slėnio šlaitu, pro daugybę nakvynės namų ir pro statulą, vaizduojančią lyg ir fauną, tik be galvos. Ir čia žydėjo akacijos. Iki šiol dar nemačiau morlokų, bet juk naktis ką tik prasidėjo, ir pats tamsiausias metas, prieš patekant mėnulio delčiai, dar nebuvo atėjęs.

Nuo kitos kalvos viršūnės priešais išvydau plačiai nusidriekusį juodą, tankų mišką. Dvejodamas stabtelėjau. Tam miškui nesimatė galo nei po kairei, nei po dešinei. Pajutęs nuovargį — man ypač maudė kojas — atsargiai nukėliau nuo peties Viną ir paguldžiau ant žolės. Jau nebemačiau Žaliojo Porceliano Rūmų ir nesiorientavau, į kurią pusę eiti. Pažvelgiau į girios tankmę ir pagalvojau, kas ten galėtų slypėti. Pro tankiai susipynusias šakas tikriausiai nė žvaigždžių nematyti. Netgi jeigu miške ir netykotų kiti pavojai — pavojai, apie kuriuos aš net pagalvoti bijojau,— ten buvo užtektinai šaknų, kur galėjai suklupti, ir medžių kamienų — prasimušti kaktą. Be to, jaučiausi išvargęs po dienos pergyvenimų, todėl nutariau neiti į mišką ir praleisti naktį atviroje vietoje.

Džiaugiausi, kad Vina jau kietai miegojo. Rūpestingai apklojęs ją savo švarku, atsisėdau šalia ir ėmiau laukti mėnulio patekėjimo. Ant kalvos šlaito buvo tylu ir tuščia, tačiau iš miško tamsumos laikas nuo laiko atsklisdavo kažkokių gyvių šlamesys. Virš manęs degė žvaigždės, nes naktis buvo labai giedra. Jų mirksėjimas maloniai ramino. Tačiau danguje nebesimatė senųjų žvaigždynų: lėtas žvaigždžių judėjimas, toks lėtas, kad jo nepastebėtum ir per šimtą kartų ilgesnį gyvenimą, jau seniai buvo pakeitęs jų raštus. Tik Paukščių Takas tebebuvo, kaip man rodės, tokia pat balzgana kosminių dulkių juosta, kaip ir mūsų laikais. Pietuose švietė kažkokia labai ryški, man nežinoma raudona žvaigždė, dar puikesnė už mūsų žalsvąjį Sirijų. Ir tarp visų šių bliksinčių šviesos taškelių

viena didelė planeta spindėjo švelniai ir ramiai, tarsi seno draugo veidas.

Bežiūrėdamas į žvaigždes, staiga pajutau, kokie menki mano vargai ir apskritai visi žemiško gyvenimo negandai. Aš pagalvojau, kaip neišmatuojamai toli ir kaip lėtai, bet nenumaldomai slenka tos žvaigždės iš mums nežinomos praeities į nežinomą ateitį. Pagalvojau apie didžiulius ratus, kuriuos brėžia erdvėje žemės ašis. Tik keturiasdešimt kartų ji be garso apsuko šį ratą per visus mano nukeliautus metus. Ir per tuos kelis apsisukimus visa žmonių veikla, visos tradicijos, sudėtingos organizacijos, tautos ir kalbos, visa literatūra, visi siekiai ir netgi prisiminimai apie tokį Žmogų, kokį aš pažinojau, negrįžtamai pradingo. Vietoje to čia atsirado šios trapios būtybės, užmiršusios savo aukštą kilmę, ir tie balsvi padarai, kurie man kėlė tokį siaubą. Tada prisiminiau Didžiąją Baimę, skiriančią vieną rūšį nuo kitos, ir pirmąkart, šiurpulio nukrėstas, aiškiai supratau, kieno mėsą mačiau požeminiame urve. Bet ne, tai būtų pernelyg klaiku! Aš pažvelgiau į mažąją Viną, miegančią žvaigždžių šviesoje greta manęs, į jos baltą ir tyrą it žvaigždutė veidelį ir tučtuojau nuvijau baisiąją mintį.

Visą tą ilgą naktį aš kaip įmanydamas stengiausi negalvoti apie morlokus ir, kad greičiau prabėgtų laikas, bandžiau surasti naujame raizginyje senųjų žvaigždynų pėdsakus. Dangus tebebuvo visiškai giedras, tik kur-ne-kur pilkavo lengvutis debesėlis. Aišku, kartais aš ir užsnūsdavau. Taip man bebūdraujant, rytinėje dangaus dalyje prasimušė blyški šviesa, nelyginant kokio bespalvio gaisro pašvaistė, ir pasirodė baltas ir plonas tekančio mėnulio piautuvas. Jam iš paskos, tarsi ketindami jį užklupti ir paskandinti savo švytėjime, sužėravo pirmieji aušros spinduliai, iš pradžių neryškūs, bet kas minutę vis rausvesni ir šiltesni. Morlokai taip ir neprisiartino prie mūsų; tą naktį nė vieno jų neteko išvysti ant kalvos. Prabrėškus naujai dienai, visi mano būgštavimai atrodė be pagrindo. Atsistojau ir pajutau, kad mano koja suplyšusiame bate ištinusi per kauliuką, o kulnas skauda, todėl vėl atsisėdau, nusiaviau batus ir nusviedžiau juos į šalį.

Pažadinau Viną, ir mudu nusileidome žemyn į mišką, kuris dabar buvo žalias ir jaukus, o ne juodas ir grėsmingas, kaip naktį. Pusryčiams mes užvalgėme vaisių. Netrukus sutikome keletą dailiųjų būtybių, kurios juokėsi ir šoko saulėje, tarsi

pasaulyje išvis nebūtų naktų. Ir tada vėl pagalvojau apie mėsą, kurią mačiau pas morlokus. Dabar galutinai supratau, kas ten buvo, ir man iš visos širdies pagailo to paskutinio džiūstančio upokšnio, kuris išliko iš kadaise galingai tekėjusio Žmonijos srauto. Aišku, jog kažkuriuo visuomenės smukimo metu, prieš daugelį amžių, morlokų maisto atsargos išseko. Galimas daiktas, iki tol jie maitinosi žiurkėmis ir kitokiomis šlykštybėmis. Netgi mūsų laikais žmogus yra nebe toks išrankus, kaip kitados — mažiau išrankus, nei bet kuri beždžionė. Jo nusistatymas nevalgyti žmogaus mėsos nėra giliai įsišaknijęs instinktas. Taigi šie nužmogėję mūsų palikuonys... Mėginau į tai pažvelgti mokslininko akimis. Šiaip ar taip, morlokai daug mažiau panėšėjo į žmones ir buvo mums daug tolimesni, negu mūsų žmogėdros protėviai, gyvenę prieš tris ar keturis tūkstančius metų. O proto, kuris paverstų šitokią padėtį kankyne, jau seniai nebeliko. Tai ko aš čia kvaršinu sau galvą? Juk ilojai yra tik penimi galvijai, kuriuos maitina ir medžioja it skruzdės po žeme knibždantys morlokai,— tikriausiai jie net rūpinasi, kad ilojai būtų gerai nupenėti. O Vina tuo metu striksėjo greta manęs!

Aš pabandžiau užgniaužti augantį pasibaisėjimą, prisiminęs, kad visa tai — rūsti bausmė už žmonių egoizmą. Žmogus geidė prabangiai gyventi iš savo artimo triūso ir pasiteisindavo būtinybe, o dabar pasirodė tos būtinybės išvirkščioji pusė. Aš netgi pamėginau kaip Karlailis [1] pažiūrėti su panieka į šią pasigailėjimo vertą, žlungančią aristokratiją. Tačiau iš to nieko neišėjo. Kad ir kaip buvo sumenkęs ilojų protas, jų išvaizdoje dar daug žmogiškų bruožų, ir aš norom nenorom užjaučiau juos, pergyvendamas kartu jų baimę ir pažeminimą.

Tada aš dar gerai nežinojau, ko man griebtis. Visų pirma norėjau susiieškoti saugią užuoglaudą ir prasimanyti kokių nors metalinių ar akmeninių ginklų. Tai turėjau padaryti nedelsdamas. Paskum vyliausi rasti priemonių įskelti ugnį ir pasidaryti fakelą — žinojau, jog tai būtų veiksmingiausias ginklas prieš morlokus. Ir dar galvojau pasigaminti kokį įtaisą išlaužti bronzinėms durims po Baltuoju Sfinksu. Ketinau pasidirbti taraną. Tvirtai tikėjau, jog, įėjęs pro šias duris su liepsnojančiu deglu rankoje, rasiu Laiko Mašiną ir ištrūksiu iš to pa-

---

[1] Anglų eseistas ir istorikas (Thomas Carlyle, 1795—1881).

saulio. Nemaniau, kad morlokams būtų užtekę jėgų ją toli nutempti. Viną nusprendžiau pasiimti su savimi į mūsų laikmetį. Mintyse svarstydamas visus šiuos planus, aš toliau žingsniavau link to pastato, kurį išsirinkau sau būstu.

11

ŽALIOJO PORCELIANO RŪMAI

Kai apie vidudienį priėjome Žaliojo Porceliano Rūmus, pamatėme, kad jie apleisti ir beveik sugriuvę. Languose styrojo tik aštrios stiklų šukės, o dideli žalios apdailos lopai buvo atšokę nuo surūdijusio metalinio karkaso. Rūmai stovėjo ant aukšto, žole apaugusio šlaito, ir, žvilgtelėjęs į šiaurės rytus, nustebau, ties ta vieta, kur, mano supratimu, kadaise buvo Vondsvortas ir Betersis, išvydęs upės žiotis ar, gal būt, nedidelę jūros įlanką. Kas gi pasidarė arba šiuo metu darosi jūros gyvūnams, pagalvojau, tačiau ilgiau apie tai nesusimąsčiau.

Apžiūrėjęs įsitikinau, kad rūmai iš tiesų porcelianiniai, ir ant fasado pastebėjau kažkokiais nesuprantamais ženklais išrašytą užrašą. Man šovė mintis, ir gan kvaila, kad Vina galėtų padėti jį perskaityti, tačiau pasirodė, kad apie raštą ji neturi nė menkiausio supratimo. Aš visados ją laikiau žmogiškesne, negu ji iš tiesų buvo, gal dėl to, kad ji taip žmogiškai buvo prie manęs prisirišusi.

Už atvirų, gerokai aplūžusių didelių durų mes išvydome ne salę, kaip paprastai, bet ilgą galeriją su visa eile šoninių langų. Iš pirmo žvilgsnio suvokiau, kad tai muziejus. Koklines grindis klojo storas dulkių sluoksnis, tokia pat pilka skraistė dengė daugybę įvairių daiktų. Tarp jų, salės vidury, pamačiau keistai stirksant milžiniško skeleto apatinę dalį. Iš kojų pažinau, kad tai kažkoks išnykęs gyvūnas, panašus į megateriją. Greta gulėjo apdulkėjusi kaukolė ir viršutiniai kaulai, o toje vietoje, kur pro prakiurusį stogą lašėjo vanduo, skeletas buvo visai subyrėjęs. Toliau galerijoje stovėjo milžiniškas brontozauro skeletas. Mano spėjimas, jog tai muziejus, pasitvirtino. Palei sieną aptikau tai, ką iš pradžių palaikiau nuožulniomis lentynomis, bet, nubraukęs storas dulkes, pamačiau, kad čia gerai pažįstamos mūsų laikų stiklinės

vitrinos. Ir, matyt, hermetiškos, nes kai kurie eksponatai gerai išsilaikę.

Aišku, mes stovėjome vėlyvesnių laikų Kenzingtono gamtos muziejaus griuvėsiuose! Čia, tur būt, buvo paleontologijos skyrius su kitados puikiai atrodžiusiomis iškastinių gyvunų kolekcijomis, tačiau neišvengiamas irimas, kuriam laikui dirbtinai sustabdytas ir, išnykus grybeliams bei bakterijoms, netekęs devyniasdešimt devynių procentų savo galios, vyko toliau, ir šie visi lobiai iš lėto, bet atkakliai gedo. Kur-ne-kur rasdavau čia pabuvojusių mažųjų žmogelių pėdsakus: sutrupintas į gabalėlius arba girliandomis ant nendrių suvertas retas iškasenas. Vitrinos kai kur išvis buvo nuimtos — tikriausiai morlokų darbas. Rūmuose nebuvo nė gyvos dvasios. Storas dulkių sluoksnis slopino mūsų žingsnius. Kol aš nustebęs dairiausi, priėjo Vina, lig tol ritinėjusi nuolaidžiu vitrinos stiklu jūrų ežį, tyliai paėmė mane už rankos ir atsistojo greta.

Iš pradžių šis senovinis intelektualios epochos paminklas mane taip apstulbino, kad nė nepagalvojau, kiek naudos galėčiau iš to turėti. Net rūpestis dėl Laiko Mašinos valandėlei išgaravo iš galvos.

Sprendžiant iš dydžio, Žaliojo Porceliano Rūmuose turėjo būti ne tik paleontologijos galerija, bet ir istorijos skyriai, o gal net ir biblioteka! Man — bent jau tuometinėmis aplinkybėmis — tai būtų buvę nepalyginamai įdomiau už šią yrančių geologinių iškasenų parodą. Žvalgydamas toliau, radau kitą neilgą galeriją, susikertančią su pirmąja. Atrodo, čia buvo mineralogijos skyrius, ir, išvydęs gabalą sieros, aš tučtuojau pagalvojau apie paraką. Tačiau niekur neradau salietros ar šiaip kokių azoto rūgšties druskų. Be abejo, jos ištirpo prieš daugelį šimtmečių. Tačiau siera man neišėjo iš galvos ir sukėlė aibes minčių. Likusieji galerijos eksponatai manęs beveik nedomino, nors apskritai šis skyrius buvo geriausiai išsilaikęs. Nesu mineralogijos specialistas, todėl pasukau toliau, į smarkiai apgriuvusį koridorių, lygiagretų pirmajai galerijai, pro kurią čionai įėjau. Šis skyrius, matyt, gamtos mokslo, tačiau viskas čia jau seniai buvo neatpažįstamai pasikeitę. Keletas susiraukšlėjusių, pajuodusių liekanų to, kas anksčiau buvo žvėrių iškamšos, perdžiūvusios mumijos stiklainiuose, kadaise pilnuose spirito, rusvos sutrūnijusių augalų dulkės — tai viskas, ką ten radau. Gaila; man būtų buvę įdomu pažiūrėti, kaip

kantriomis pastangomis buvo pasiekta galutinė pergalė prieš gyvąją gamtą. Iš ten mes patekome į tiesiog kolosalių matmenų, bet labai prastai apšviestą galeriją. Jos grindys nuo to galo, pro kurį įėjome, nedideliu kampu palengva žemėjo. Ant lubų lygiais tarpais kabojo balti rutuliai; daugelis jų buvo įskilę arba visai sudaužyti; matyt, anksčiau ši patalpa buvo apšviečiama dirbtine šviesa. Čia pasijutau savo priprastame gaivale, kadangi abiejuose galerijos šonuose riogsojo milžiniškų gabaritų mašinos, visos labai surūdijusios ir net aplūžusios, tačiau kai kurios dar gerai išsilaikiusios. Jūs žinote, jog mano silpnybė — mašinos; taigi panūdau ilgiau čia užtrukti, juoba kad dauguma jų man buvo tikri galvosūkiai, galėjau tik apytikriai spėlioti, kam jos reikalingos. Man rodės, kad, įspėjęs šias mįsles, atrasiu galingą ginklą kovai su morlokais.

Staiga Vina prisiglaudė prie manęs. Taip staigiai, kad aš net krūptelėjau. Jeigu ne ji, tikriausiai nebūčiau atkreipęs dėmesio į grindų nuolydį. Tas galerijos galas, pro kurį įėjau, buvo gan aukštai virš žemės, apšviestas keleto siaurų it plyšiai langų. Bet, einant tolyn, už langų ėmė matytis kalvos šlaitas, pamažu jis kilo ir galiausiai prieš kiekvieną langą beliko tik iškasa, kaip Londone priešais pusrūsius, o pro siaurą tarpą viršuje skverbėsi vos pastebimas šviesos ruoželis. Aš lėtai ėjau pirmyn, smalsiai apžiūrinėdamas mašinas, ir taip užsimiršau, jog nė nepastebėjau laipsniško šviesos mažėjimo, kol galiausiai mano dėmesį patraukė augantis Vinos nerimas. Tada pamačiau, kad priešaky galerija nueina į juodą tamsą. Neryžtingai stabtelėjau ir apsidairęs pastebėjau, kad dulkių čia gerokai mažiau ir jų sluoksnis ne toks lygus. Dar toliau tamsos link ant grindų matėsi nedidelės siauros pėdos. Jos iškart priminė morlokų artumą. Supratau, kad veltui gaištu laiką, moksliškai tyrinėdamas mašinas. Man toptelėjo, kad jau gerokai po pusiaudienio, o aš vis dar neturiu nei ginklo, nei slėptuvės, nei priemonių išgauti ugniai. Kaip tik tuo metu tamsios galerijos gilumoje išgirdau tokį pat savotišką tapsėjimą ir tuos pačius keistus garsus, kaip ir anąkart šulinyje.

Aš paėmiau Viną už rankos. Tačiau greit apsigalvojau, palikau ją ir žengiau prie mašinos, iš kurios kyšojo svertas, panašus į geležinkelio iešmą. Užsiropštęs ant pastovo ir įsitvėręs abiem rankom šio sverto, visu svoriu jį užguliau. Vina, likusi viena galerijos vidury, ėmė verkšlenti. Apskaičiavau

teisingai: po minutės spaudimo svertas nulūžo, ir aš sugrįžau pas Viną su vėzdu, kurio, kaip man rodės, būtų pilnai pakakę suknežinti bet kurio morloko pakaušiui. Baisiai troškau užmušti bent vieną morloką. Kaip nežmoniška, pasakysite jūs, norėti užmušti savo paties palikuonį! Tačiau šie padarai neturėjo nė trupučio žmogiškumo. Ir vien tik nenoras palikti Viną bei įsitikinimas, kad, pradėjus malšinti žudynių troškulį, gali nukentėti Laiko Mašina, mane sulaikė nuo ketinimo tuoj pat nusileisti galerija žemyn ir imti triuškinti tas šnarančias biaurybes.

Taigi, vienoje rankoje laikydamas vėzdą, o kita apkabinęs Viną, aš pasukau iš šios galerijos į kitą, dar erdvesnę, kurią pradžioje palaikiau karo koplyčia, apkabinėta sudriskusiomis vėliavomis. Tačiau netrukus paaiškėjo, jog svyrantys nuo sienų juodi ir rudi skutai yra sudūlėjusių knygų likučiai. Jos jau seniai buvo subyrėjusios į gabalėlius, raidžių nebeliko nė ženklo. Tik kur-ne-kur besimėtantys persisukę viršeliai ir įtrūkusios metalinės sąsagos iškalbingai bylojo, kas čia atsitiko. Būdamas rašytoju, aš, ko gero, būčiau ėmęs samprotauti apie žmogiškų ambicijų tuštybę. Bet kadangi nesu literatas, tai mane labiausiai pribloškė niekais virtęs milžiniškas triūsas, ką rodė šie niūrūs trūnijančio popieriaus tyrai. Turiu prisipažinti, kad tą akimirką prisiminiau „Filosofų draugijos darbus" ir savo paties septyniolika straipsnių fizikinės optikos klausimais.

Užkopę plačiais laiptais aukštyn, patekome į naują patalpą — kadaise taikomosios chemijos skyrių. Čia vyliausi rasti naudingų sau dalykų. Išskyrus vieną kampą, kur buvo įgriuvęs stogas, galerija išsilaikė kuo puikiausiai. Aš skubiai apėjau visas sveikas vitrinas. Galų gale vienoje, tikrai sandariai uždarytoje, aptikau dėžutę degtukų. Nekantraudamas išbandžiau juos. Degtukai buvo visiškai geri — netgi nesudrėkę. Aš atsisukau į Viną. „Šok!"— šūktelėjau jos kalba. Dabar tikrai įsigijome ginklą prieš tuos siaubingus padarus, kurių taip bijojome. Ir didžiausiam Vinos džiaugsmui šiame apleistame muziejuje, ant storo dulkių kilimo, aš iškilmingai sušokau įmantrų šokį, linksmai švilpaudamas dainelės „Škotija tėvynė" motyvą. Tai buvo iš dalies kuklus kankanas, iš dalies valsas, iš dalies škotų šokis (kiek leido surduto skvernai) ir iš dalies mano paties kūryba. Jūs gi žinote, kad aš iš prigimties išradingas.

Tai, kad ši degtukų dėžutė atsispyrė visagaliui laikui ir išliko sveika po šitiek metų, buvo pats keisčiausias, o man ir pats laimingiausias netikėtumas. Ne mažiau nustebau, aptikęs dar nelauktesnį daiktą — kamparo. Radau jį užantspauduotame inde, kuris, matyt, visai atsitiktinai buvo išties hermetiškai uždarytas. Iš pradžių palaikiau jį parafinu ir sudaužiau indą. Tačiau tuoj pasklido aiškus kamparo kvapas. Ši laki medžiaga visuotinio griuvimo epochoje išsilaikė, gal būt, daugelį tūkstančių amžių. Ji priminė man kartą matytą piešinį sepija[1], pagamintą iš moliusko, žuvusio ir suakmenėjusio prieš milijonus metų. Jau buvau bemetąs kamparą šalin, tik staiga prisiminiau, kad jis gerai dega skaisčia liepsna kaip puikiausia žvakė, ir įsidėjau jį į kišenę. Tačiau niekur neradau sprogstamųjų medžiagų ar kitokių priemonių išversti bronzinėms durims. Kol kas geležinis svertas tebebuvo naudingiausias ginklas iš visų man čia pasitaikiusių daiktų. Ir vis dėlto iš galerijos išėjau labai pakiliai nusiteikęs.

Neįmanoma išpasakoti visko, kas įvyko tą ilgą popietę. Man tektų smarkiai įtempti atmintį, kad paeiliui išdėstyčiau visus savo nutikimus. Pamenu, kaip stovėjau ilgoje rūdijančių ginklų galerijoje ir svarsčiau, ką išsirinkti: kirvuką, kardą ar savo svertą. Visko negalėjau panešti, o geležinis strypas geriausiai tiko bronzinėms durims laužti. Mačiau daugybę įvairiausių pabūklų, šautuvų ir pistoletų. Beveik visi buvo suėsti rūdžių, tik kai kurie, pagaminti iš kažkokio nežinomo naujo metalo, dar neblogai atrodė. Tačiau šoviniai ir parakas jau seniai buvo pavirtę dulkėmis. Vienos sienos galas buvo suanglėjęs ir apgriuvęs — matyt, čia sprogta kurio nors eksponato. Kitoje vietoje išvydau didžiulę stabų kolekciją: polineziečių, meksikiečių, graikų, finikiečių ir kitokių, surinktų iš visų pasaulio šalių. Ir, neįstengęs atsispirti akimirkos impulsui, užrašiau savo vardą ant nosies žalsvai pabaisai iš Pietų Amerikos, kuri ypač patraukė mano dėmesį.

Į pavakarį mano smalsumas sumažėjo. Aš perėjau vieną po kitos visas galerijas, dulkėtas, nebylias, neretai sugriuvusias; daugiausia ten riogsojo vien rūdžių ir apanglėjusių nuolaužų krūvos. Vienoje vietoje netikėtai užėjau alavo šachtos modelį, o paskui visai atsitiktinai radau aklinai uždarytoje

[1] Jūros moliuskas arba rudos spalvos dažai, kuriuos išskiria tam tikras šio moliusko organas („rašalinis maišas").

dėžėje du dinamito užtaisus. Džiugiai sušukęs: „Eureka!" išdaužiau vitriną. Bet čia mane apniko abejonės. Truputį pagalvojęs, išsirinkau nedidelę šoninę galeriją ir padariau bandymą. Niekad gyvenime nebuvau patyręs tokio nusivylimo, kaip tuomet, kai laukiau sprogimo — penkias, dešimt, penkiolika minučių — ir nesulaukiau. Žinoma, čia buvo tik modeliai, tą turėjau suprasti iš išvaizdos. Neabejoju, kad priešingu atveju būčiau puolęs ir kaip mat išsprogdinęs Baltąjį Sfinksą su jo bronzinėmis durimis, o tada, kaip paaiškėjo vėliau, niekados daugiau nebūčiau regėjęs savo Laiko Mašinos.

Po to, regis, mes patekome į nedidelį atvirą kiemelį rūmų viduje. Žalioje vejoje augo trys vaismedžiai, tai mudu su Vina ten pailsėjome ir pasistiprinome. Artėjant saulėlydžiui, ėmiau svarstyti mūsų padėtį. Naktis jau čia pat, o mes dar be saugios pastogės. Bet dabar mane tas mažai tejaudino. Mano rankose buvo geriausia apsauga nuo morlokų: degtukai! O jei prireiktų ryškesnės šviesos, kišenėje turėjau kamparo. Man rodės, kad geriausia būtų praleisti naktį atviroje vietoje, prie laužo. Rytą ketinau atgauti Laiko Mašiną. Tam tikslui kol kas teturėjau tik vieną įnagį — geležinį vėzdą. Bet dabar, įgijęs daugiau patirties, visai kitaip žiūrėjau į tas bronzines duris. Lig tol nedrįsau jų laužti vien dėl to, kad nežinojau, kas slypi anapus. O labai tvirtos jos man niekad neatrodė, todėl tikėjausi, kad geležinio sverto pilnai pakaks atlikti tam darbui.

12

TAMSOJE

Mes išėjome iš Žaliųjų Rūmų, kai saulė dar nebuvo pasislėpusi už horizonto. Aš nusprendžiau kitą rytą, vos išaušus, sugrįžti prie Baltojo Sfinkso, o, kol dar nesutemo, norėjau perkirsti mišką, kuris buvo pastojęs mums kelią ateinant. Tą vakarą ketinau nueiti kaip galima toliau, o paskui susikurti laužą ir miegoti ugnies prieglobstyje. Todėl pakeliui rinkau žagarus bei perdžiūvusią žolę ir neilgai trukus jau nešiau pilną glėbį. Su tokiu nešuliu mes varėmės pirmyn daug lėčiau, nei buvau numatęs, be to, ir Vina labai pavargo. Mane taip pat baisiai traukė miegas, todėl pasiekėme mišką jau sutemus.

Bijodama tamsos, Vina norėjo pasilikti ant apaugusios krūmokšniais kalvelės, pamiškėje, bet artėjančios nelaimės nuojauta, užuot įspėjusi ir sulaikiusi mane, stumte stūmė pirmyn. Praeitą naktį nesumerkiau akių, todėl buvau nekantrus ir sudirgęs. Jaučiau, kaip prie manęs sėlina miegas, o su juo ir morlokai.

Kol mes šitaip dvejojome, užpakaly, juodų krūmų fone, pastebėjau tris pilkšvas tykojančias figūras. Mus supo krūmokšniai ir aukšta žolė, todėl jos galėjo slaptomis prisėlinti prie pat mūsų. Per mišką, mano apskaičiavimu, nebuvo nė mylios kelio. Jeigu mums pavyktų pereiti jį ir išeiti į atvirą nuokalnę, tai ten, man rodės, galėtume kur kas ramiau pailsėti. Kelią ketinau pasišviesti degtukais ir kamparu. Betgi iškart sumečiau, kad, norėdamas mosikuoti degtukais, turėsiu palikti laužui surinktus žabus, todėl, kad ir labai nenorom, padėjau juos ant žemės. Ir tada man atėjo į galvą mintis, jog, užkūręs tą glėbį, gerokai apkvaišinčiau užpakaly tūnančius draugužius. Vėliau patyriau, koks beprotiškas buvo šis sumanymas, tačiau tada man rodės, kad laužas puikiai pridengs mūsų atsitraukimą.

Nežinau, ar esate kada susimąstę apie tai, kokia retenybė yra ugnis vidutinio klimato krašte, kur nėra žmogaus. Saulės kaitra retai kada įstengia uždegti kokį medį netgi tuomet, kai jos spindulius sukoncentruoja rasos lašai, kaip kartais atsitinka tropikuose. Žaibas trenkia ir apsvilina, tačiau retai sukelia didesnį gaisrą. Pūvanti augmenija kai kada rusena dėl cheminių reakcijų šilumos, bet retai užsiliepsnoja. O šis žlungantis pasaulis jau seniai buvo pamiršęs ugnies išgavimo meną. Raudoni liežuviai, ėmę laižyti stagarų krūvą, Vinai buvo visiškai naujas ir neregėtas dalykas.

Ji norėjo pribėgti ir pažaisti su liepsna. Ko gero, net būtų puolusi į ugnį, jei būčiau jos nesulaikęs. Aš stvėriau ją į glėbį ir, nepaisydamas spyriojimosi, drąsiai nusinešiau į mišką. Kurį laiką laužas švietė mums kelią. Paskui atsigręžęs pamačiau pro tankius medžių kamienus, jog nuo mano žabų krūvos liepsna persimetė į gretimus krūmokšnius ir ugnies juosta nuvinguriavo žolėtu kalvos šlaitu aukštyn. Aš nusijuokiau ir vėl atsisukau į priešais juoduojančius medžius. Ten buvo labai tamsu, ir Vina tirtėdama prisispaudė prie manęs, tačiau mano akys greit apsiprato, ir netrukus mačiau pakankamai gerai,

nereikėjo bijoti, kad atsitrenksiu į medžių kamienus. Virš galvos plytėjo juoduma, ir tik retkarčiais kai kur nušvisdavo melsvas tolimo dangaus lopinėlis. Aš nežiebiau degtukų, nes abi rankos buvo užimtos. Kaire laikiau apkabinęs savo mažytę, o dešinėje spaudžiau geležinį vėzdą.

Kurį laiką tegirdėjau tik šakelių traškėjimą po kojomis, lengvą vėjo ošimą viršūnėse, savo kvėpavimą ir kraujo tvinksėjimą ausyse. Paskui man pasirodė, kad aplinkui kažkas tapsi. Vis dėlto atkakliai tebesibroviau priekin. Tapsėjimas tolydžio garsėjo, ir iki mūsų atsklido tie patys keisti šlamesiai ir balsai, kuriuos buvau girdėjęs Požeminiame Pasaulyje. Morlokų, matyt, buvo keletas, ir jie supo mus. Iš tikrųjų sekančią akimirką pajutau, kaip mane kažkas timptelėjo už skverno, o po to už rankos. Vina smarkiai sudrebėjo ir nuščiuvo.

Atėjo laikas užžiebti degtuką. Bet, norėdamas jį išsiimti, turėjau nuleisti Viną ant žemės. Aš taip ir padariau; kol rausiausi kišenėse, prie mano kojų tamsoje prasidėjo grumtynės, per kurias Vina neišdavė nė garso, o morlokai vis taip pat savotiškai niurnėjo. Mažos minkštos rankos grabaliojo švarką, slinko aukštyn nugara ir net prisilietė kaklo. Degtukas čirkštelėjo ir sušnypštė. Kai įsidegė, pamačiau baltas į tankmę sprunkančių morlokų nugaras. Skubiai ištraukęs iš kišenės gabalą kamparo, pasiruošiau jį uždegti, kai tik degtukas ims gesti. Tada žvilgtelėjau į Viną. Ji gulėjo kniūpsčia, apkabinusi mano koją, visiškai nejudėdama. Išsigandęs pasilenkiau prie jos. Ji vos vos kvėpavo. Uždegiau kamparo luitą, nusviedžiau ant žemės; kai jis subyrėjęs skaisčiai užsiliepsnojo, gindamas šalin morlokus ir nakties šešėlius, atsiklaupiau ir pakėliau Viną. Mums už nugarų visas miškas buvo pilnas didžiulės gaujos šurmulio.

Vina tikriausiai buvo apalpusi. Atsargiai užsikėliau ją ant peties, atsistojau, ketindamas skverbtis tolyn, bet staiga nustėrau, suvokęs, kas įvyko. Besiplūkdamas su degtukais ir Vina, aš keletą kartų apsisukau ir dabar nebeturėjau nė menkiausio supratimo, kuria kryptimi eiti. Ko gero, vėl pasukau atgal į Žaliojo Porceliano Rūmus? Mane išpylė šaltas prakaitas. Reikėjo skubiai spręsti, ką toliau daryti. Nutariau susikurti laužą ir pernakvoti vietoje. Paguldžiau vis dar neatsigavusią Viną ant samanoto kupsto ir, bebaigiant degti pirmajam kamparo gabalui, paskubomis puoliau rinkti stagarus bei

sausus lapus. Aplink mane tai čia, tai ten tamsoje nelyginant rubinai švytėjo morlokų akys.

Kamparas žybtelėjo ir užgeso. Įbrėžiau degtuką, ir du prie Vinos sėlinantys balti siluetai skubiai šoko į šalį. Vienas jų, apakintas šviesos, puolė stačiai ant manęs, aš tvojau kumščiu ir pajutau, kaip sutreškėjo jo kaulai. Morlokas sukaukė iš siaubo, nusvirduliavo porą žingsnių ir parkrito. Uždegiau kitą kamparo gabalą ir toliau rinkau žagarus laužui. Netrukus pastebėjau, kad medžių lapai virš manęs visiškai perdžiūvę, nes nuo pat mano atvykimo su Laiko Mašina, tai yra visą savaitę, čia nė karto nelijo. Taigi, užuot ieškojęs žabų, ėmiau pasišokėdamas laužyti apatines šakas. Po kiek laiko troškiai rūkdamas įsiliepsnojo laužas, sukrautas iš žalio medžio bei sausų šakų, ir šitaip galėjau pasitaupyti kamparo. Tada vėl puoliau ten, kur šalia mano vėzdo gulėjo Vina. Kaip įmanydamas bandžiau ją atgaivinti, bet ji gulėjo it negyva. Negalėjau netgi suprasti, ar ji kvėpuoja, ar ne.

Vėjas bloškė dūmus į veidą, ir, matyt, dėl to man staigiai apsunko galva. Be to, ore tvyrojo kamparo kvapas. Laužas galėjo degti nekurstomas dar kokią valandą. Jausdamasis mirtinai nuvargęs, atsisėdau ant žemės. O iš visų miško pusių sklido nesuprantamas migdantis murmuliavimas. Aš, rodos, tik knaptelėjau sykį ir atmerkiau akis. Aplinkui buvo tamsu, ir mane laikė morlokų rankos. Išsiveržęs iš jų kibių pirštų, čiupausi už kišenės — bet degtukų dėžutė buvo pražuvusi! Morlokai vėl griebė mane, apsupę iš visų pusių. Akimirksniu susigaudžiau, kas atsitiko. Buvau užsnūdęs, ir laužas užgeso. Širdį nusmelkė baisaus galo nuojauta. Visas miškas, rodės, buvo pilnas degėsių kvapo. Mane sugriebė už kaklo, už plaukų, už rankų ir stengėsi parversti. Kaip siaubinga buvo justi tuos minkštakūnius, sukibusius į mane tamsoje. Jaučiausi tarytum pakliuvęs į milžinišką voratinklį. Jie įveikė mane, ir aš pargriuvau. Maži dantukai ėmė kandžioti sprandą. Aš apsiverčiau, ir tą pačią akimirką užčiuopiau geležinį svertą. Tai suteikė man jėgų. Pašokau, purtydamasis nuo savęs tas žmogiškąsias žiurkes, ir atsivėdėjęs ėmiau daužyti, taikydamas į galvas. Jaučiau, kaip nuo sverto smūgių glemba jų kūnai, kaip lūžta kaulai, ir akimirką pasijutau laisvas.

Mane apėmė keistas džiugesys, kuris, atrodo, dažnai užeina kovos įkarštyje. Žinojau, kad mudviem su Vina galas,

tačiau pasiryžau brangiai parduoti savo gyvybę. Stovėjau nugara į medį ir švaisčiausi geležiniu vėzdu. Miškas knibždėte knibždėjo šūkalojančių morlokų. Jie lyg dar smarkiau ėmė spiegti iš susijaudinimo ir dar greičiau lakstyti. Tačiau nė vienas nebesiartino prie manęs. Aš stovėjau, įsmeigęs akis į tamsą. Ir staiga man švystelėjo viltis — gal morlokai išsigando? Vos spėjau apie tai pagalvoti, ėmė dėtis keisti dalykai. Supanti tamsa lyg praskaidrėjo. Aš jau galėjau įžiūrėti neaiškias morlokų figūras — trejetas jų raitėsi man prie kojų, o po kokios valandėlės apstulbęs išvydau, jog likusieji nenutrūkstamu srautu bėga pro mane į miško gilumą. Ir dabar jų nugaros nebeatrodė baltos, o veikiau raudonos. Kai taip stovėjau išsižiojęs, pamačiau, kaip per šakų properšas žvaigždėtu dangumi pralėkė mažytė raudona kibirkštėlė ir išnyko. Išsyk supratau, iš kur radosi tas degėsių kvapas, tas migdantis murmesys, perėjęs dabar į smarkų ūžimą, ta raudona pašvaistė, privertusi sprukti morlokus.

Išėjęs iš už medžio ir pažvelgęs atgal, pro juodus medžių kamienus pamačiau degančio miško liepsną. Mane vijosi pirmasis mano laužas. Ėmiau ieškoti Vinos, bet jos niekur nebuvo. Šnypštimas ir spragsėjimas užpakaly, artėjantis liepsnojančių šakų pleškesys neleido delsti nė minutės. Suspaudęs rankoje vėzdą, šokau bėgti įkandin morlokų. Tai buvo žūtbūtinės lenktynės. Gaisras kartą aplenkė mane ir atkirto kelią į dešinę, todėl puoliau kairėn. Bet pagaliau pasiekiau nedidelę proskyną; tuo metu vienas apakęs morlokas prasvirduliavo pro šalį ir nudrožė tiesiai į ugnį!

Po to man buvo lemta išvysti patį šiurpiausią reginį iš visų, kuriuos mačiau tame ateities amžiuje. Nuo gaisro pašvaistės tapo šviesu kaip dieną. Proskynos vidury buvo kauburys ar piliakalnis, apaugęs perdžiūvusiom gudobelėm. Už jo degė kita miško atšaka, ir geltoni liepsnos liežuviai jau supo proskyną iš visų pusių lyg ugnies siena. Ant kauburio šlaito buvo susispietę trisdešimt ar keturiasdešimt morlokų; apduję nuo šviesos ir karščio, jie blaškėsi, atsitrenkdami kits į kitą. Iš pradžių visai nepagalvojau apie jų aklumą ir, kai tik koks prisiartindavo, pamišęs iš baimės, įnirtingai pliekdavau vėzdu. Vieną užmušiau ir keletą sužalojau. Tačiau, pamatęs, kaip vienas apgraibomis eina pro gudobelę, nutviekstas kruvinos

pašvaistės, ir, išgirdęs jų dejones, supratau, jog jie visiški vargšai ir bejėgiai, ir daugiau jų nebemušiau.

Vis dėlto, kai retkarčiais kuris nors pasisukdavo mano pusėn, vėl nukrėsdavo šiurpulys, ir skubiai traukdavausi jam iš kelio. Vienu metu gaisras kiek aprimo, ir aš išsigandau, jog šie šlykštūs padarai tuoj mane pamatys. Netgi ketinau pats pradėti kovą ir užmušti keletą jų anksčiau, nei tas įvyks, bet ugnis vėl skaisčiai suliepsnojo, ir aš nieko nebedariau. Klaidžiojau po kalvą tarp morlokų, vengdamas su jais susidurti, ir ieškojau kokių nors Vinos pėdsakų. Bet Vinos nebuvo.

Galų gale atsisėdau kauburio viršūnėje ir ėmiau stebėti tuos keistus apspangusius padarus, goglinėjančius šen ir ten palei šėlstančios ugnies užtvarą ir ūksinčius viens kitam kraupiais balsais. Padange raitėsi milžiniški dūmų stulpai, ir retkarčiais, kur-ne-kur praplyšus raudonajai skraistei, suspindėdavo žvaigždės, tokios tolimos, tarsi priklausytų kitai visatai. Du ar trys morlokai beklydinėdami vos neužsidūrė ant manęs, ir aš sudrebėjęs nuginiau juos kumščių smūgiais.

Beveik visą naktį tęsėsi tas košmaras. Aš kandžiojau sau pirštus ir šaukiau, trokšdamas kaip nors atsibusti, daužiau žemę rankomis, stojausi, sėdausi, puldinėjau į vieną pusę, į kitą, vėl sėdausi ant žemės. Tryniausi akis, meldžiau dievą, kad leistų man atsibusti. Triskart mačiau, kaip apkvaišę morlokai, nuleidę žemyn galvas, lėkė tiesiai į liepsnas. Bet galiausiai virš rimstančios gaisro ugnies, virš juodų dūmų kamuolių, virš suanglėjusių kelmų ir sumažėjusio būrio blyškiųjų padarų prasimušė balta dienos šviesa.

Aš vėl ėmiau ieškoti Vinos, bet neradau jokių jos pėdsakų. Žinoma, jie paliko jos vargšą kūnelį miške. Negaliu apsakyti, kaip man palengvėjo, kai supratau, jog ji išvengė jai skirto baisaus likimo, apie kurį pagalvojęs vos nepuoliau vėl mušti tų bejėgių šlykštynių, tačiau susivaldžiau. Kauburys, kaip sakiau, buvo nelyginant salelė miške. Nuo jo viršūnės pro dūmų uždangą jau galėjau įžiūrėti Žaliojo Porceliano Rūmus ir pagal tai nustatyti, kurioje pusėje Baltasis Sfinksas. Kai visiškai išaušo, palikau būrelį tų nelabųjų, tebevaitojančių ir tebeaklinėjančių aplinkui, apsivyniojau pėdas žolės kuokštais ir per rūkstančius pelenus, pro apdegusius, vis dar žioruojančius ugnimi kamienus nuklibikščiavau ten, kur buvo paslėpta Laiko Mašina. Ėjau lėtai, nes buvau visiškai nusikamavęs ir,

be to, apšlubęs. Liūdesys slėgė krūtinę, prisiminus šiurpią mažosios Vinos mirtį. Man tai buvo didelė nelaimė. Dabar, kai sėdžiu šiame jaukiame kambaryje, tai išrodo labiau panašu į slogų sapną, nei į tikrą praradimą. Bet tą rytą aš vėl likau vienui vienas, baisiai vienišas. Pradėjau galvoti apie savo namus, apie šį židinį, apie jus, mano bičiuliai, ir mane apėmė kankinamas ilgesys.

Žengdamas smilkstančiais pelenais po giedru ryto dangumi, padariau vieną atradimą. Kelnių kišenėje tebebuvo keletas palaidų degtukų. Matyt, dėžutė prakiuro anksčiau, nei ją pagrobė.

13

BALTOJO SFINKSO ŽABANGAI

Apie aštuntą ar devintą valandą ryto aš pasiekiau tą patį geltono metalo suolą, nuo kurio pirmąjį vakarą apžiūrinėjau mane supantį pasaulį. Negalėjau susilaikyti karčiai nenusijuokęs iš savo pernelyg didelio pasitikėjimo, kai atsiminiau, kokias skubotas išvadas priėjau tą vakarą. Dabar prieš mane plytėjo tas pats nuostabus paveikslas, ta pati vešli žaluma, tie patys puikūs rūmai ir didingi griuvėsiai, ta pati sidabrinė upės juosta, tekanti tarp derlingų krantų. Tai šen, tai ten tarp medžių mirgėjo ryškiaspalviai gražiųjų žmogelių drabužiai. Kai kurie jų maudėsi toje pačioje vietoje, kur aš išgelbėjau Viną, ir man staiga suspaudė širdį. O virš šio nuostabaus peizažo tarsi deguto dėmės juodavo kupolai ant įėjimų į požemių pasaulį. Dabar supratau, ką slėpė Viršutinio Pasaulio gyventojų grožis. Kaip maloniai jie leido laiką! Taip pat maloniai, kaip galvijai pievoje. Nelyginant galvijai jie nepažinojo priešų ir niekuo nesirūpino. Ir jų galas buvo lygiai toks pat.

Man pasidarė skaudu, pagalvojus, koks trumpalaikis buvo žmogaus proto triumfas. Jis baigėsi savižudybe. Žmonės atkakliai siekė komforto ir pertekliaus, troško sukurti tokią visuomenę, kurios šūkis būtų gerovė ir pastovumas; jie pasiekė šį tikslą — ir štai kas iš to išėjo. Kažkada labai seniai stojo metas, kai nei žmogaus gyvybei, nei nuosavybei nebegrėsė jokie pavojai. Turtuolis žinojo, jog niekas neatims jo turto ir

komforto, o vargšas džiaugėsi teise gyventi ir dirbti. Be abejo, tame tobulame pasaulyje nebuvo nei nedarbo, nei neišspręstų socialinių problemų. O po to įsiviešpatavo didžioji ramybė.

Mes užmirštame gamtos dėsnį, kuris sako, jog proto lankstumas — tai atpildas už pavojus, vargus ir rūpesčius. Būtybė, gyvenanti visiškoje dermėje su savo aplinka, pavirsta į tikrą mašiną. Gamta nesigriebia proto, kol dar tarnauja įgūdis ir instinktas. Ten, kur permainų nėra ir jų nereikia, protas žūsta. Jo įgyja tik tos būtybės, kurios susiduria su visokiausiais pavojais ir trūkumais.

Taigi, mano manymu, antžemio žmogaus vystymasis nukrypo bejėgio grožio pusėn, o požemio — į grynai mechanišką darbą. Bet netgi tam, kad šis tobulas pasaulis pasiektų vien mechanišką tobulybę, trūko vieno dalyko — absoliutaus pastovumo. Laikui bėgant, matyt, sutriko Požeminio Pasaulio mityba. Ir štai Močiutė Bėda, nebekamavusi jau keletą tūkstančių metų, vėl ėmė spausti ir pradėjo nuo apačių. Požeminio Pasaulio gyventojai, nuolat naudodamiesi mašinomis, kurios, nors ir tobulos, visgi reikalavo ne tik įgūdžių, bet ir šiek tiek mąstymo, noromis nenoromis išlaikė savo sugyvulėjusiose dvasiose kur kas daugiau energijos, bet gal mažiau kitokių žmogiškų savybių, nei antžemio žmonės. Ir, pasibaigus įprastiniam maistui, jie perėjo prie to, ką lig šiol draudė seni įpročiai. Štai kaip man viskas atrodė, kai paskutinį kartą žvelgiau į aštuoni šimtai du tūkstančiai septyni šimtai pirmųjų metų pasaulį. Gal būt, šis mano aiškinimas klaidingas, nes mirtingam žmogui įprasta klysti. Bet tokia buvo mano nuomonė tuomet, ir tokią jums čia pateikiu.

Po pastarųjų dienų pergyvenimų, vargų ir siaubų, nepaisant širdį graužusio skausmo, šis suolas, ramybe dvelkiantis gamtovaizdis ir šilti saulės spinduliai man atrodė labai malonūs. Buvau baisiai nuvargęs ir apsnūdęs, tai besamprotaujant mane pradėjo lenkti miegas. Tą pajutęs, nebesispyriau ir, išsitiesęs ant žolės, kietai įmigau.

Atsibudau prieš pat saulėlydį — žvalus ir pailsėjęs. Dabar jau nebebijojau, kad beknapsintį pagaus morlokai. Rąžydamasis nusileidau nuo kalno ir patraukiau link Baltojo Sfinkso. Vienoje rankoje laikiau vėzdą, kita čiupinėjau kišenėje degtukus.

Bet tenai manęs laukė didžiausia staigmena. Prisiartinęs prie sfinkso pjedestalo, pamačiau, jog bronzinės durys atviros ir abi pusės sustumtos į plyšius grindyse.

Aš sustojau kaip įkastas, nesiryždamas įeiti.

Viduje buvo nedidelė patalpa, ir jos kampe ant paaukštinimo stovėjo Laiko Mašina. Mažosios svirtelės tebegulėjo mano kišenėje. Taip ruošiausi Baltojo Sfinkso apgulai, o jis pasidavė visai lengvai. Nusviedžiau savo geležį šalin, beveik apgailestaudamas, jog neteko ja pasinaudoti.

Tačiau tuo metu, kai susilenkiau ir buvau bežengiąs į vidų, man šovė viena mintis. Bent sykį perpratau morlokų kėslus. Vos susilaikydamas nesijuokęs, peržengiau bronzinį slenkstį ir priėjau prie Laiko Mašinos. Nustebęs pamačiau, kad ji rūpestingai patepta ir išvalyta. Man rodos, morlokai netgi buvo ją dalinai išnarstę, mėgindami savo silpnu protu suvokti jos paskirtį.

Kai stovėjau ir apžiūrinėjau mašiną, jausdamas malonumą vien dėl to, kad vėl galiu ją liesti, atsitiko tai, ko laukiau. Bronzinės durys slystelėjo aukštyn ir žvangėdamos užsidarė. Aš atsidūriau tamsoje — žabanguose. Bent jau taip manė morlokai. Aš tik linksmai iš to nusikikenau.

O jie jau bėgo link manęs, džiugiai murmėdami. Nė kiek nesijaudindamas, pabandžiau įbrėžti degtuką. Man teliko tik pritvirtinti svirteles ir išnykti kaip šmėklai. Tačiau buvau užmiršęs vieną mažytę smulkmeną. Tuos velnio degtukus buvo galima užbrėžti tik į dėžutę.

Galite suprasti, jog mano ramumas kaip mat išgaravo. Mažieji žvėriukai jau supo iš visų pusių. Kažkuris prisilietė prie manęs. Švaistydamasis tamsoje svirtelėmis, ėmiau ropštis į mašinos balną. Mane griebė viena ranka, paskui kita. Teko tiesiog jėga plėšti svirteles iš kibių pirštų ir kartu apgraibomis ieškoti lizdų joms įstatyti. Vienos svirtelės jie vos neatėmė. Kai ji išslydo man iš rankų, turėjau jos ieškoti, atsimušinėdamas nuo morlokų galva,— girdėjau, kaip poškėjo jų kiaušai. Man rodos, šios paskutinės grumtynės buvo dar atkaklesnės, nei mūšis miške.

Galų gale pritvirtinau svirteles ir truktelėjau. Kibiosios rankos nusprūdo nuo mano kūno. Tamsa išsyk pradingo iš akių. Aplink įsiviešpatavo tas pats pilkšvas rūkas ir triukšmas, apie kuriuos jau pasakojau.

14

NAUJAS REGĖJIMAS

Aš jau pasakojau apie tai, koks svaigulys ir širdapykis užeina, keliaujant per laiką. O šį kartą dar nepatogiai sėdėjau balne, persisukęs ir vos nekrisdamas. Nė pats nežinau, ar ilgai taip lėkiau, įsikibęs į siūbuojančią ir virpančią mašiną, nė nesirūpindamas kur, bet kai prisiverčiau žvilgtelėti į ciferblatus, tai net nustėrau. Vienas ciferblatas rodė dienas, kitas tūkstančius dienų, trečiasis milijonus ir ketvirtasis milijardus. Vadinasi, užuot davęs atbulinę eigą, aš taip patraukiau svirteles, kad nušvilpiau pirmyn, ir kai pažiūrėjau į skales, pamačiau, jog rodyklė, skaičiuojanti tūkstančius dienų, sukasi greitai, kaip sekundininkas,— į ateitį.

Man beskriejant, viskas aplinkui ėmė keistai mainytis. Virpanti pilkuma patamsėjo, paskui — nors vis dar tebelėkiau milžinišku greičiu — vėl sugrįžo mirganti šviesos ir tamsos kaita, kuri paprastai rodo sulėtėjusį judėjimą. Mirgėjimas darėsi vis aiškesnis ir aiškesnis. Iššyk aš labai nustebau. Diena jau nebe taip greitai keitė naktį, ir saulė pradėjo lėčiau keliauti per dangų, iki para ėmė tęstis, ko gero, visą šimtmetį. Galiausiai virš žemės įsiviešpatavo nuolatinė prieblanda, kurią tik retkarčiais perskrosdavo skrendančių per juodą dangų kometų žybsniai. Ugninis lankas, į kurį buvo pavirtusi saulė, išnyko, kadangi saulė daugiau nebenusileisdavo — ji tik palengva švytavo vakaruose, vis didesnė ir raudonesnė. Mėnulio neliko nė žymės. Žvaigždės vis lėčiau ir lėčiau brėžė savo ratilus ir netrukus virto šliaužiančiais šviesos taškeliais. Pagaliau, prieš pat man sustojant, saulė, didelė ir raudona, sustingo nejudėdama virš horizonto; ji panėšėjo į milžinišką kupolą, spindintį blausia šviesa ir kai kada visiškai užgęstantį. Kartą ji tvykstelėjo ir trumpą valandėlę žėravo pirmykščiu karščiu, bet greitai vėl įgavo niauriai raudoną spalvą. Iš to, kad pranyko saulėtekiai ir saulėlydžiai, supratau, jog potvyninis stabdymas pagaliau užsibaigė. Žemė daugiau nebesisuko, ji buvo atsikreipusi į saulę viena puse, kaip mūsų laikais yra atsikreipęs į žemę mėnulis. Prisimindamas savo ankstesnį kūlvirstį, labai atsargiai pradėjau stabdyti mašiną. Vis lėčiau ir lėčiau ėmė suktis rodyklės, kol pagaliau ta, kuri rodė tūkstančius

dienų, kone sustojo, o ta, kuri skaičiavo dienas, nebeišrodė kaip ribuliuojantis ratas. Aš dar sulėtinau judėjimą, ir prieš mane išniro miglotos tuščio jūros kranto apybraižos.

Aš pamažu sustojau ir, nenulipdamas nuo Laiko Mašinos, apsižvalgiau. Dangus čia nebebuvo žydras. Šiaurės rytuose jis buvo juodas kaip rašalas, ir iš tamsios gelmės nemirkčiodamos skaisčiai švietė blyškios baltos žvaigždės. Virš galvos dangus buvo avietinis ir bežvaigždis, o į pietryčius šviesiau raudonas; tenai, nupiauta horizonto linijos, it gigantiškas gaubtas stūksojo kruvina saulė. Uolos aplink mane buvo skaudžiai rožinės spalvos, ir vienintelis gyvybės ženklas, kurį iš pradžių pamačiau — tai smaragdinė augmenija, dengianti visus kyšulius pietrytinėje jų pusėje. Tokia sodri žaluma būdinga miško samanoms ar urvinėms kerpėms — amžinos prieblandos augalams.

Mašina stovėjo ant nuolaidaus kranto. Pietvakariuose, ligi horizonto linijos, skaisčiai žėrinčios po dulsva padange, tyvuliavo jūra. Nebuvo nei bangų mūšos, nei pačių bangų, kadangi nesijautė nė menkiausio vėjo. Tik tamsus it alyva vanduo palengva kilnojosi tarsi ramiai alsuojanti krūtinė ir rodė, jog senoji jūra tebėra gyva. Palei pakraštį vinguriavo stora druskos pluta, nurausvinta kraupių gęstančios saulės spindulių. Galvoje jaučiau kažkokį sunkumą ir pastebėjau, jog kvėpavimas padažnėjo. Šie pojūčiai priminė tą vienintelį kartą, kai kopiau į kalnus, todėl susiprotėjau, kad oras čia daug retesnis, negu anksčiau.

Toli toli, virš apleisto paplūdimio, nuaidėjo šaižus spiegimas; nežinia koks padaras, panašus į milžinišką baltą peteliškę, plazdendamas įkypai pakilo į orą ir, apsukęs keletą ratų, išnyko už neaukštų kalvų grandinės. Jo riksmas buvo toks šiurpus, jog aš sudrebėjau ir tvirčiau suspaudžiau mašinos svirtis. Dar sykį apsidairęs, pamačiau, kad tai, ką buvau palaikęs rausva uolos atlauža, ėmė lėtai artintis prie manęs. Ar galite įsivaizduoti krabą, didumo sulig anuo stalu, su daugybe lėtai ir nerangiai judančių kojų, su didžiulėmis žnyplėmis, su ilgais it botagai siūbuojančiais čiuptuvais ir išsprogusiomis akimis, žibančiomis abiejose metalinės kaktos pusėse? Jo nugara buvo biauriai susiraukšlėjusi, gumbuota ir kai kur aptekusi žalsvomis apnašomis. Aiškiai mačiau, kaip virpėjo ir grabinėjo kelią skaitlingi čiuptuvėliai prie kerėpliškos burnos.

Bežiūrint į atropojantį nelemtą siaubūną, man staiga kažkas pakuteno skruostą, lyg būtų nutūpusi musė. Pamėginau nubraukti ranka, bet po akimirkos ji sugrįžo, ir beveik tuo pačiu metu pajutau tokį pat prisilietimą prie ausies. Aš mostelėjau ir sučiupau lyg ir kokį siūlą. Jis tučtuojau ištrūko man iš rankos. Smarkiai nusigandęs atsigręžiau ir pamačiau, jog buvau sugavęs kito, užpakaly stovinčio pabaisiško krabo čiuptuvą. Jo nuožmios išverstos akys vartaliojosi į visas puses, iš pražiotos burnos dribo seilės, o plačios, nevikrios žnyplės, apkibusios dumblių gleivėmis, jau leidosi ant manęs. Bematant mano ranka atsidūrė ant svirties, ir mus atskyrė vieno mėnesio atstumas. Vis dėlto aš tebebuvau ant to paties kranto ir sustojęs vėl išvydau tas pačias pabaisas. Jos tuzinais šliaužiojo šen ir ten niūrioje šviesoje, tarp ryškiai žalių apsamanojusių lopų.

Nemoku apsakyti, kaip klaikiai sunykęs atrodė pasaulis. Raudonas dangus rytuose, nakties tamsa šiaurėje, sūri mirties jūra, akmenuota pakrantė, knibždanti šlykščių baisenybių, monotoniška ir nuodinga kerpių žaluma, retas oras, durstantis plaučius — visa tai darė slegiantį įspūdį. Nusikėliau dar šimtą metų į priekį ir išvydau tą pačią raudoną saulę, truputį didesnę ir blausesnę, tą patį mirštantį vandenyną, tą pačią žvarbią prieblandą ir tuos pačius pulkus vėžiagyvių, rėplinėjančių tarp žalių dumblių ir raudonų uolų. O vakariniame danguje pamačiau blyškų piautuvą, nelyginant milžinišką jauną mėnulį.

Taip keliavau vis tolyn į ateitį tūkstantmečių ir dar ilgesniais šuoliais, viliojamas žemės likimo paslapties, ir lyg pakerėtas stebėjau, kaip saulė vakaruose vis didėja ir blėsta, kaip gęsta gyvybė žilojoje planetoje. Galiausiai, daugiau nei po trisdešimt milijonų metų, tamsiai purpurinis saulės kupolas jau dengė beveik dešimtadalį aptemusio dangaus. Tada aš dar sykį sustojau, kadangi knibždančios krabų aibės buvo išnykusios, ir raudoname paplūdimyje, išskyrus blukias samanas ir kerpes, nesimatė jokios gyvybės. Kur-ne-kur bolavo sniego skiautės. Mane užpuolė baisus šaltis. Retos baltos snaigės sūkuriuodamos lėtai krito ant žemės. Šiaurės rytuose po žvaigždėmis, degančiomis gedulingoje padangėje, spindėjo sniegas ir stiepėsi rausvai baltų kalnų keteros. Jūros pakraštys buvo apledėjęs, o toliau plūduriavo didžiulės lytys,— visgi didieji vandenyno plotai, kruvini nuo amžino saulėlydžio, dar buvo neužšalę.

Aš apsižvalgiau, ieškodamas kokių nors gyvūnų. Neaiški baimė tebelaikė mane mašinos balne. Bet nei žemėje, nei danguje, nei jūroje niekas nejudėjo. Vien žalieji dumbliai ant uolų rodė, jog gyvybė dar ne visiškai užgesusi. Vanduo buvo nuslūgęs, ir iš jūros kyšojo plati smėlio juosta. Man pasivaideno, jog ant tos seklumos šlepsi kažkoks juodas daiktas, bet, kai geriau įsižiūrėjau, ten buvo ramu, todėl nusprendžiau, kad mane prigavo akys ir kad juodasis daiktas — tik akmuo. Danguje žibėjo nepaprastai ryškios žvaigždės ir, rodės, beveik nemirkčiojo.

Staiga pastebėjau, jog saulės puslankis vakaruose pasikeitė: jo kraštas tarsi įlinko. Tas įlinkimas pamažu didėjo. Valandėlę priblokštas žiūrėjau į juodą šešėlį, užėjusį ant saulės, o paskui supratau, jog prasideda užtemimas. Matyt, mėnulis arba Merkurijus slinko per jos diską. Aišku, pirmiausia pagalvojau apie mėnulį, bet daug kas kelia minčių, jog mačiau visai arti žemės praskriejant vieną iš vidinių planetų [1].

Sparčiai temo. Žvarbiais gūsiais papūtė rytų vėjas, ir ore tankiau ėmė suktis baltos snieguolės. Nuo jūros pakrantės atsklido pliuškenimas ir šlamesys. Be šių negyvų garsų, pasaulyje viešpatavo ramybė. Ramybė? Ne, neįmanoma žodžiais apsakyti tą bežadę tylą. Žmonių balsai, avių bliovimas, paukščių trelės, vabzdžių dūzgesys, visi nuolatiniai mūsų gyvenimo garsai — viskas buvo pradingę. Tirštėjant sutemoms, aplink vis gausiau sūkuriavo snaigės ir šoko man prieš akis; oras dar labiau atšalo. Neilgai trukus viena po kitos nugrimzdo tamsoje baltosios tolimų kalnų viršūnės. Vėjas perėjo į tikrą uraganą. Aš pamačiau atskriejantį juodą užtemimo šešėlį. Po akimirkos tebuvo matyti vien blyškios žvaigždės. Visa kita prarijo nakties tamsa. Dangus tapo juodas kaip anglis.

Ši bekraštė tamsa siaubu sukaustė man širdį. Speigas smelkė iki kaulų, skausmingai gniaužė kvapą. Mane krėtė drebulys ir pradėjo baisiai pykinti. Paskui, tarsi drumstai raudonas lankas, danguje vėl pasirodė saulės pakraštys. Aš nulipau nuo mašinos, kad nors kiek atsipeikėčiau. Galva sukosi, ir visai nebeturėjau jėgų atgalinei kelionei. Bestovėdamas toks nusilpęs ir pasimetęs, aš vėl išvydau nerijoje tą judantį daiktą — raudonų jūros vandenų fone aiškiai mačiau, kad jis juda. Jis

---

[1] V i d i n ė s p l a n e t o s — planetos, kurių orbitos yra arčiau Saulės, negu Žemės orbita (Venera ir Merkurijus).

buvo apvalus, dydžio sulig futbolo kamuoliu, o gal didesnis, ir jam iš paskos žeme vilkosi čiuptuvėliai; jis išrodė juodas tarp liulančių kruvinų bangų ir judėjo mėšlungiškais šuoliais. Aš pajutau, jog pradedu alpti. Tačiau baisi baimė, kad nelikčiau leisgyvis gulėti šiose tolimose baisiose sutemose, suteikė man jėgų įsiropšti į balną.

15

LAIKO KELIAUTOJO SUGRĮŽIMAS

Taigi iškeliavau atgalios. Ilgai, atrodo, gulėjau paslikas savo mašinoje. Vėl prasidėjo mirguliuojanti dienų ir naktų kaita, saulė vėl buvo auksinė, o dangus — žydras. Kvėpuoti pasidarė lengviau. Aplinkui regėjau nuolat besimainančius žemės kontūrus. Ciferblatų rodyklės sukosi į priešingą pusę. Pagaliau aš vėl išvydau didžiųjų pastatų šešėlius, žmonijos smukimo liudininkus. Šie taip pat keitėsi, nyko, ir radosi kiti. Kai milijonų rodyklė sustojo prie nulio, sulėtinau greitį. Pradėjau pažinti įprastas mūsų nedidelių namų apybraižas. Tūkstančių rodyklė artinosi prie išvykimo laiko, naktys ir dienos švytravo vis lėčiau ir lėčiau. Galiausiai aplink mane iškilo laboratorijos sienos. Labai atsargiai pristabdžiau mašiną.

Tada pastebėjau keistą dalyką. Aš jau pasakojau jums, jog, man iškeliaujant, kai dar nebuvau išvystęs didelio greičio, per kambarį tarsi raketa prašvilpė misis Vočit. Grįždamas vėl perkirtau tą pačią minutę, kai ji ėjo per laboratoriją. Tik dabar visi jos judesiai pasikartojo atvirkštine tvarka. Iš pradžių atsivėrė durys tolimajame kambario gale, paskui pasirodė misis Vočit ir, čiūžtelėjusi atbula per laboratoriją, išnyko už tų durų, pro kurias anksčiau buvo įėjusi. Akimirksnį prieš tai aš, rodos, pamačiau Hiljerą, bet jis švystelėjo kaip žaibas.

Po to sustabdžiau mašiną ir vėl išvydau savo mieląją laboratoriją, savo įrankius ir prietaisus, išdėstytus taip, kaip buvau palikęs. Vargais negalais nušliaužiau nuo balno ir atsisėdau ant suoliuko. Keletą minučių mane smarkiai krėtė drebulys. Paskui susivaldžiau, apžvelgiau savo senąją dirbtuvę; ji nė kiek nepasikeitė. Rodės, lyg būčiau užmigęs ir viską susapnavęs.

Bet ne, ne viską! Juk mašina pradėjo kelionę iš pietrytinio laboratorijos kampo, o grįžo į šiaurės vakarų pusę ir sustojo prie tos sienos, kur jūs matėte. Lygiai toks pat atstumas buvo tarp pievelės ir Baltojo Sfinkso pjedestalo, į kurį morlokai buvo nutempę mano mašiną.

Kiek laiko sėdėjau apkvaitęs, nieko negalvodamas. Galų gale pakilau ir atėjau čia per koridorių, šlubuodamas, kadangi dar tebeskaudėjo kulną. Buvau baisiai išsimurzinęs. Ant stalelio prie durų pamačiau „Pall Mall Gazette" numerį. Pastebėjau, jog data šiandieninė, ir, žvilgtelėjęs į laikrodį, pamačiau, kad jau beveik aštunta valanda. Išgirdau jūsų balsus ir lėkščių tarškėjimą. Valandėlę delsiau: jaučiausi toks silpnas ir išvargęs. Bet tuoj užuodžiau skanų kepsnio kvapą ir praveriau duris. Visa kita jūs žinote. Aš nusiprausiau, papietavau ir dabar pasakoju jums šią istoriją.

16

PO PASAKOJIMO

— Žinau,— tarė jis patylėjęs,— visa tai jums atrodo absoliučiai neįtikima, bet man vienintelis neįtikimas dalykas yra tai, jog sėdžiu čia šį vakarą, šiame jaukiame kambaryje, regiu jūsų draugiškus veidus ir pasakoju šiuos keistus nuotykius.

Jis pažvelgė į Daktarą.

— Ne, aš nė nelaukiu, kad jūs patikėtumėte. Laikykite tai melu arba... pranašyste. Sakykite, jog man prisisapnavo dirbtuvėje. Arba įsivaizduokite, jog tol samprotavau apie žmonijos ateitį, kol prasimaniau šią pasaką. Į mano tvirtinimą, kad ji tikra, žiūrėkite kaip į meninę išmonę, į norą sudominti. Na, o kokia jūsų nuomonė apie ją, kaip išmonę?

Jis paėmė pypkę ir pradėjo senu papratimu barbenti ja į židinio grotelių virbus. Stojo trumpa tyla. Paskui pasigirdo kėdžių girgždesys ir kojų brūkšėjimas. Aš atitraukiau akis nuo Laiko Keliautojo ir mečiau žvilgsnį į klausytojus. Jie buvo šešėlyje, ir ant jų veidų virpėjo liepsnos atšvaitai. Daktaras įdėmiai žiūrėjo į šeimininką. Redaktorius, užsirūkęs šeštąjį cigarą, stebeilijo į jo galiuką. Žurnalistas grabinėjosi laikrodžio. Kiti, kiek prisimenu, sėdėjo nejudėdami.

Atsidusęs Redaktorius pakilo.

— Kaip gaila, kad jūs ne rašytojas,— pasakė jis, dėdamas ranką Laiko Keliautojui ant peties.

— Jūs netikite?

— Hm, kaip čia pasakius. . .

— Aš taip ir maniau.

Laiko Keliautojas atsigręžė į mus.

— Kur degtukai?— paklausė jis.

Jis brūkštelėjo degtuką ir, papsėdamas pypkę, tarė:

— Tiesą sakant, man pačiam sunku patikėti. . . Ir vis dėlto. . .

Jo akys su nebyliu klausimu nukrypo į apvytusias baltas gėles, gulinčias ant mažo staliuko. Po to jis pasuko ranką, kurioje laikė pypkę, ir aš pamačiau, jog jis žiūri į dar neužsitraukusius randus ant krumplių.

Daktaras atsistojo, priėjo prie lempos ir ėmė apžiūrinėti gėles.

— Kokios savotiškos piestelės,— pasakė jis.

Psichologas pasilenkė į priekį ir ištiesė ranką prie gėlės.

— Dedu galvą, kad jau be ketvirčio pirma,— šūktelėjo Žurnalistas.— Kaip mes parsigausime namo?

— Prie stoties daug vežikų,— atsiliepė Psichologas.

— Keista,— prabilo Daktaras.— Aš tikrai negaliu nustatyti šių gėlių rūšies. Gal leistumėte jas pasiimti?

Laiko Keliautojas akimirką svyravo. Paskui staiga:

— Jokiu būdu.

— Be juoko — iš kur jas gavote?

Laiko Keliautojas prisidėjo ranką prie kaktos. Jis kalbėjo taip, tarsi būtų mėginęs sulaikyti mintis, kurios vis bėgo tolyn. . .

— Jas įdėjo man į kišenę Vina, kai buvau iškeliavęs į Laiką.

Jis tuščiu žvilgsniu permetė kambarį.

— Po galais, man viskas tavaruoja akyse. Šis kambarys ir jūs, ir ši kasdieniška aplinka nebetelpa man galvoje. Ar aš kadaise dirbau Laiko Mašiną, ar tik jos modelį? Gal būt, visa tai — sapnas? Sako, visas gyvenimas — sapnas, kartais biaurus ir apgailėtinas. Bet juk kitokio vis tiek nesusapnuosi. Tai tikra beprotybė. Ir iš kur tas sapnas? . . Turiu pažvelgti į mašiną. Jeigu ji yra. . .

Jis griebė lempą ir nusinešė ją, raudonai žioruojančią, į koridorių. Mes nusekėme įkandin. Ir tikrai, virpančioje lempos šviesoje prieš mus stovėjo ta pati mašina, žema, negraži ir persikreipusi, padirbta iš bronzos, juodmedžio, dramblio kaulo ir skaidraus, blizgančio kvarco. Visiškai reali ir apčiuopiama — aš ištiesiau ranką ir paliečiau strypą. Ant dramblio kaulo juodavo tamsios dėmės ir brėžiai, ant apatinių dalių kabėjo samanų ir žolės kuokštai, o vienas strypas buvo sulinkęs.

Pastatęs lempą ant varstoto, Laiko Keliautojas perbraukė ranka apgadintą strypą.

— Dabar aišku,— pasakė jis.— Tai, ką jums papasakojau,— tikra tiesa. Dovanokite, kad atvedžiau jus į tokį šaltį.

Jis paėmė lempą, ir, nepratarę nė žodžio, mes grįžome į rūkomąjį.

Nulydėjęs mus į prieškambarį, jis padėjo Redaktoriui apsivilkti paltą. Daktaras žvilgtelėjo jam į veidą ir netvirtu balsu pasakė, kad jis, matyt, persidirbęs. Laiko Keliautojas garsiai nusijuokė. Prisimenu, kaip jis, stovėdamas tarpdury, keliskart sušuko mums iš paskos: „Labos nakties!"

Aš važiavau kartu su Redaktoriumi. Anot jo, visa ta istorija buvo „efektingas prasimanymas". O aš pats niekaip negalėjau apsispręsti. Pasakojimas buvo toks neįtikimas ir fantastiškas, o pasakotojo tonas toks nuoširdus ir rimtas. Beveik visą naktį nemiegojau ir galvojau apie tai. Kitą rytą nutariau vėl aplankyti Laiko Keliautoją. Man pasakė, kad jis laboratorijoje. Kadangi buvau senas namų draugas, iškart nudrožiau ten. Tačiau laboratorija buvo tuščia. Valandėlę pastovėjau prie Laiko Mašinos, ištiesiau ranką ir paliečiau svirtį. Tą pačią akimirką iš pažiūros sunki ir griozdiška masė susvyravo tarsi vėjo papūsta šaka. Jos nestabilumas labai mane išgąsdino ir gyvai priminė vaikystę, kai man draudsavo liesti įvairius daiktus. Koridoriumi nuėjau į rūkomąjį; čia sutikau Laiko Keliautoją, beišeinantį į laboratoriją. Vienoje rankoje jis laikė nedidelį fotoaparatą, kitoje — kuprinę. Išvydęs mane, nusijuokė ir kyštelėjo man paspausti alkūnę.

— Baisiai užsiėmęs su tuo dalyku,— pasiteisino jis.

— Bet ar tai ne apgavystė?— paklausiau.— Argi jūs iš tikrųjų keliaujate po laiką?

— Taip, kuo tikriausiai.

Jis atvirai pažvelgė man į akis. Valandėlę dvejojo. Jo žvilgsnis klaidžiojo po kambarį.

— Man reikia tik pusvalandžio,— pasakė jis.— Žinau, ko atėjote, ir labai malonu. Štai čia yra keletas žurnalų. Jeigu pasiliksite pietų, aš jums galutinai įrodysiu, jog įmanoma keliauti per laiką, pristatysiu pavyzdžių ir visa kita. Jei neprieštarausite, dabar pasišalinsiu.

Aš sutikau, vargiai suprasdamas, ką jo žodžiai iš tiesų reiškia. Jis linktelėjo man ir nužingsniavo per koridorių. Išgirdau, kaip užsitrenkė jo laboratorijos durys, paskui atsisėdau ir pradėjau skaityti laikraštį. Ką jis ketino veikti iki pietų? Peržvelgęs vieną skelbimą, staiga prisiminiau, jog antrą valandą susitariau nueiti pas leidėją Ričardsoną. Pasižiūrėjau į laikrodį ir pamačiau, kad jau vėluoju. Tuomet atsistojau ir nuėjau pasakyti apie tai Laiko Keliautojui.

Paėmęs už durų rankenos, išgirdau keistai nutrūkusį šūksnį, trakštelėjimą ir duslų smūgio garsą. Kai atidariau duris, į veidą tvokstelėjo smarkus oro gūsis, iš vidaus suskambėjo dūžtantys stiklai. Laiko Keliautojo ten nebuvo. Man pasivaideno, jog prieš mane šmėstelėjo neryški, pamėkliška figūra, sėdinti bronzos ir juodmedžio sūkury, tokia vaiski, kad per ją aiškiai mačiau varstotą su brėžinių lakštais. Bet vos tik pasitryniau akis, šis fantomas pradingo. Pradingo ir Laiko Mašina. Išskyrus sėdančių dulkių debesį, tolimajame laboratorijos kampe nieko nebuvo. Vieną stoglangio stiklą, matyt, ką tik išmušė vėjas.

Aš stovėjau apstulbęs. Žinojau, kad atsitiko kažkas nepaprasta, bet negalėjau išsyk suprasti kas. Man taip bespoksant, atsivėrė sodo durys, ir pasirodė tarnas.

Mes pažiūrėjome kits į kitą. Man dingtelėjo viena mintis.

— Sakykite, ar misteris. . . išėjo pro šias duris?— paklausiau.

— Ne, sere, niekas neišėjo. Aš maniau, jog jis čia.

Tada viską supratau. Rizikuodamas supykinti Ričardsoną, aš likau laukti grįžtant Laiko Keliautojo, laukti antrojo, gal būt, dar keistesnio pasakojimo ir man žadėtų pavyzdžių bei fotografijų. Tačiau dabar pradedu būgštauti, jog niekad jo nebesulauksiu. Laiko Keliautojas išnyko prieš trejetą metų, ir visi žino, kad lig šiol nesugrįžo.

EPILOGAS

Mums nieko kito nelieka, kaip spėlioti. Ar jis kada sugrįš? Gal jis prasmego į praeitį ir pateko į kreidinės jūros gelmes, gal pakliuvo pas kraujo ištroškusius, gauruotus akmens amžiaus laukinius arba pas milžiniškus jurinio periodo roplius, siaubinguosius baisūnus? Gal ir dabar klaidžioja vienišas po kokį nors pleziozaurų knibždantį oolitinį rifą ar po tuščius sūrių triaso jūrų krantus? O gal jis nuskriejo pirmyn, į žmonijos suklestėjimo epochą, į vieną tų netolimų amžių, kai žmonės dar tebebuvo žmonės, bet jau išsprendė visas mūsų laikų mįsles ir keblias problemas? Aš pats, pavyzdžiui, negaliu patikėti, jog mūsų amžius, nesudėtingų eksperimentų, padrikų teorijų ir nesantaikos amžius, yra žmonijos vystymosi viršūnė! Bet Laiko Keliautojas buvo kitokios nuomonės,— mes su juo svarstydavome šį klausimą dar prieš tai, negu buvo padirbta Laiko Mašina; jis visada niūriai žiūrėjo į žmonijos progresą, jam rodėsi, kad beauganti civilizacija galų gale turės neišvengiamai užgriūti nelyginant lavina ir pražudyti savo kūrėjus. Jeigu tai ir tiesa, vis tiek mums nieko kito nelieka, kaip gyventi toliau. Man ateitis tebėra tamsi ir mįslinga, visiškai neįžvelgiama ir tik kai kur nušviesta jo nuostabaus pasakojimo. Ir paguodai tebelaikau dvi keistas baltas gėles, sudžiūvusias, pageltusias ir trapias, kaip įrodymą, jog net tuomet, kai protas ir jėga išnykę, dėkingumas ir švelnumas vis dar gyvas žmogaus širdyje.

1895 m.

Daktaro Moro sala

PRATARMĖ

1887 metų vasario 1-ąją „Ledi Vein" nuskendo, susidūrusi su įgulos paliktu laivu maždaug 1° pietų platumos ir 107° vakarų ilgumos.

1888 metų sausio 5-ąją, tai yra praėjus vienuolikai mėnesių ir keturiom dienoms, mano dėdę Edvardą Prendiką, kuris įsėdo į „Ledi Vein" Kaljao uoste ir buvo laikomas žuvusiu, atrado 3° šiaurės platumos ir 101° vakarų ilgumos rajone, nedidelėje valtyje, kurios pavadinimo neįmanoma įskaityti, bet kuri, iš visko sprendžiant, priklausė be žinios dingusiai škunai „Ipekakuana". Dėdė pripasakojo apie save tokių keistų istorijų, kad buvo palaikytas išprotėjusiu. Vėliau jis prisipažino, kad jo atmintis buvo užtemusi nuo to laiko, kai išsigelbėjo iš „Ledi Vein". Psichologai dėdės atvejį laikė įdomiu — tai atminties netekimas dėl labai didelio fizinio ir nervinio pervargimo. Čia dedamą pasakojimą aš, žemiau pasirašęs jo sūnėnas ir įpėdinis, aptikau tarp dėdės raštų, nors jokio pageidavimo jį paskelbti ir neradau.

Vienintelė žinoma sala toje vandenyno dalyje, kur mano dėdė buvo paimtas į laivą,— maža negyvenama vulkaninės kilmės salelė Noublis. 1891 metais šią salelę aplankė anglų karinis laivas „Skorpionas". Į krantą išlipo jūreivių dalinys, tačiau jie nieko ten nerado, išskyrus kažkokius ypatingus baltus drugelius, keliolika kiaulių, triušių bei keistos padermės žiurkių. Nė vienas iš gyvūnų nebuvo paimtas į laivą, todėl tai, kas dėdės pasakojime svarbiausia, liko nepatvirtinta. Atsižvelgiant į visa, kas pasakyta, galima tikėtis, kad šios nepaprastos istorijos paskelbimas niekam nepadarys žalos ir, atrodo, atitiks mano dėdės norus. Šiaip ar taip, neginčijama, jog dėdė buvo dingęs apytikriai 5° pietų platumos ir 106° vakarų ilgumos ir atsirado toje pačioje vandenyno vietoje po vienuolikos mėnesių. O tuo tarpu turėjo jis kur nors būti. Kiek žinoma, škuna „Ipekakuana" su girtuokliu kapitonu Džonu Deiviu išplaukė iš Arikos 1887 metų sausyje; joje buvo puma ir kitokių gyvūnų;

vėliau ji pastebėta keliuose Ramiojo vandenyno pietiniuose uostuose, o paskui be pėdsakų dingo su dideliu kokoso riešutų kroviniu, nežinoma kryptimi išplaukusi iš Benjos 1887 metų gruodyje, ir tai visiškai sutampa su mano dėdės tvirtinimu.

ČARLZAS EDVARDAS PRENDIKAS

1

„LEDI VEIN" VALTELĖJE

Aš neketinu nieko pridurti prie to, kas jau buvo skelbta apie „Ledi Vein" žuvimą. Visiems žinoma, kad, išplaukusi iš Kaljao, po dešimties dienų ji atsitrenkė į apleistą laivą. Septyni įgulos žmonės išsigelbėjo barkasu, ir, praėjus aštuoniolikai dienų, juos priglaudė anglų kanonierinis laivas „Mirta". Jų negandų istorija išgarsėjo taip pat plačiai, kaip ir dar baisesnis atsitikimas su „Medūza". Tačiau prie jau žinomų dalykų apie „Ledi Vein" žuvimą turiu pridurti kitą, ne mažiau šiurpią ir, be abejonės, kur kas labiau stulbinančią istoriją. Iki šiol buvo manoma, jog keturi žmonės, bandę išsigelbėti valtele, visi žuvo, bet tai netiesa. Štai nenuginčijamas įrodymas: aš esu vienas iš tų keturių.

Betgi pirmiausia turiu pasakyti, jog valtelėje buvome ne keturiese, o tiktai trise,— Konstansas, kurį „kapitonas matė šokant į valtį" (1887 metų kovo 17 dienos „Daily News"), mūsų laimei ir savo nelaimei, valtelės nepasiekė. Jis išlindo iš susiraizgiusių virvių prie sulaužyto bušprito, bet, šokant į vandenį, jam už kulno užsikabino kažkoks lynas. Akimirką jis pakibo galva žemyn, o paskui nukrito ir pataikė į plūduriuojantį ant bangų rąstą. Mes ėmėme prie jo irtis, bet jis jau nebeiškilo į paviršių.

Vis dėlto, galimas daiktas, ne vien mūsų, bet ir jo laimė, kad jis nebepriplaukė iki valties. Mes teturėjome mažą statinaitę vandens ir keletą sudrėkusių džiūvėsių — tokia netikėta buvo katastrofa ir taip nepasiruošęs jai laivas. Manydami, jog barkase atsargų daugiau (nors iš tikrųjų klydome), mes ėmėme šaukti, tačiau mūsų balsai nepasiekė barkaso, o kitą rytą ar, tikriau sakant, vidurdienį, išsisklaidžius rūkui, jo nebematėme.

Atsistoti ir apsižvalgyti buvo neįmanoma, nes baisiai supo. Per jūrą ritosi didžiulės bangos, reikėjo nežmoniškų pastangų, norint išlaikyti valtį priešakiu į jas. Be manęs, išsigelbėjo dar du: Helmaras, toks pat keleivis, kaip ir aš, ir kresnas mikčiojantis jūreivis, kurio vardo nežinau.

Aštuonias dienas mus blaškė po jūrą, alpstančius nuo bado, o kai išsibaigė vanduo,— ir nuo nepakeliamo troškulio. Po dviejų dienų jūra nurimo ir pasidarė lygi tartum stiklas. Vargiai skaitytojas gali įsivaizduoti, kokios buvo tos aštuonios dienos! Ir jo laimė, kad jam atminty neiškyla panašūs vaizdai. Antrą dieną mes veik nesikalbėjome ir nejudėdami gulėjome valtyje, įsistebeiliję tolin, arba įdubusiomis, drumstomis akimis žiūrėdami, kaip visus baigia užvaldyti siaubas ir silpnumas. Saulė kepino negailestingai. Vanduo baigėsi ketvirtą dieną. Mums vaidenosi kraupūs dalykai, apie kuriuos iškalbingai bylojo mūsų akys, bet, jeigu neklystu, tik šeštą dieną Helmaras pagaliau prakalbo apie tai, ką kiekvienas galvojome. Prisimenu mūsų balsus — perdžiūvusius ir tylius, todėl susikišome ir kalbėjome šnibždomis. Aš kaip begalėdamas prieštaravau, siūlydamas verčiau pramušti valties dugną ir visiems kartu žūti, pasiduodant įkandin sekantiems rykliams. Tačiau kai Helmaras pasakė, kad, sutikę su jo pasiūlymu, turėsime ko gerti, jūreivis stojo jo pusėn.

Vis dėlto aš nenorėjau mesti burtų. Naktį Helmaras vis šnibždėjosi su jūreiviu, o aš sėdėjau priekyje, suspaudęs rankoje lenktinį peilį, nors jutau, kad esu pernelyg silpnas su jais grumtis. Rytą sutikau su Helmaro pasiūlymu, ir mes metėme puspensį, kad jis nulemtų mūsų likimą.

Burtas krito jūreiviui, bet jis buvo stipriausias iš mūsų, tai, nenorėdamas sutikti, puolė Helmarą. Jie susikibo, ir abu kone atsistojo. Aš pašliaužiau dugnu link jų, norėjau sugriebti jūreiviui už kojos ir padėti Helmarui, bet tą akimirką valtis susiūbavo, jūreivis suklupo, ir abu išvirto už borto. Jie nunėrė į dugną kaip akmenys. Prisimenu, aš prajukau tuomet ir pats nusistebėjau. Tas juokas tarsi iš šalies užėjo.

Nežinau, kiek laiko pratysojau ant suolelio, galvodamas, kad jeigu turėčiau jėgų atsistoti, tai prisigerčiau sūraus vandens, o tada išprotėčiau ir greičiau numirčiau. Paskui horizonte išvydau burę, bet ir toliau gulėjau abejingas, tarytum tai būtų miražas. Matyt, buvau netekęs nuovokos, bet dabar viską

aiškiai prisimenu. Prisimenu, kaip mano galva suposi į bangų taktą ir laivas horizonte šokinėjo tai aukštyn, tai žemyn. Prisimenu, neabejojau, kad esu jau miręs, ir galvojau, koks graudus pasityčiojimas,— laivas priplauks pernelyg vėlai ir tepaims mano lavoną.

Man atrodė, jog šitaip gulėjau be galo ilgai, padėjęs galvą ant suolelio ir žvelgdamas į siūbuojantį ant bangų laivą. Tai buvo nedidelė škuna trikampėmis burėmis. Ji laviravo, darydama vis platesnius zigzagus, kadangi plaukė prieš vėją. Man net nedingtelėjo pabandyti atkreipti dėmesį, ir aš beveik nieko neatmenu po to, kai pamačiau priplaukusio laivo šoną ir atsidūriau nedidelėje vairagalio kajutėje. Lyg pro miglą menu, kad mane kėlė trapu ir kažkas didelis, rudas, strazdanotas žiūrėjo į mane, pasilenkęs per turėklus. Dar prisimenu kažkokį tamsų veidą keistomis akimis, prisikišusį prie manęs, bet aš maniau, jog tai košmaras, kol dar kartą jo nepamačiau. Prisimenu, lyg kas man įpylė pro dantis kažkokio skysčio. Ir viskas.

2

ŽMOGUS, VYKSTANTIS NIEKUR

Kajutė, kurioje atsipeikėjau, buvo maža ir gana nešvari. Šviesiaplaukis apyjaunis vyriškis dygiais šiaudų spalvos ūsais ir atvipusia apatine lūpa sėdėjo šalia ir laikė mane už riešo. Valandėlę mudu tylėdami žvelgėme vienas į kitą. Jo akys buvo pavandenijusios, pilkos ir stebėtinai bejausmės.

Iš viršaus pasigirdo toks garsas, tarytum kas būtų stūmęs sunkią geležinę lovą, ir duslus, piktas kažkokio didelio žvėries riaumojimas. Sėdintis šalimais vyriškis vėl prašneko.

Jis, matyt, jau ne sykį buvo mane klausęs:

— Kaip jaučiatės?

Kiek prisimenu, atsakiau, kad jaučiuosi gerai. Tačiau kokiu būdu čia atsidūriau? Aš pats neištariau šių žodžių, bet jis, tur būt, išskaitė klausimą mano veide.

— Jus leisgyvį paėmė iš valties. Ant jos buvo užrašyta „Ledi Vein", o bortas aptaškytas krauju.

Tą akimirką netyčia žvilgtelėjau į savo ranką: ji buvo to-

kia sulysusi, kad priminė purviną odinį kapšelį su barškančiais kaulais. Ir beregint atminty iškilo visa, kas atsitiko valtyje.

— Išgerkite,—tarė jis, paduodamas man kažkokio raudono šalto gėralo, panašaus į kraują. Iškart pasijutau žvalesnis.

— Jums pasisekė, kad pakliuvote į laivą su gydytoju,— pasakė jis.

Kalbėjo jis neaiškiai, lyg ir švepluodamas.

— Koks čia laivas?— lėtai paklausiau užkimusiu nuo ilgo tylėjimo balsu.

— Prekybinis laiviūkštis iš Arikos ir Kaljao. Iš kur tiksliai, tiesą sakant, nė nežinau. Manau, kad iš apsigimusių pusgalvių krašto. Įsėdau į jį, kaip keleivis, Arikoje. Žioplys savininkas — jis pats ir kapitonas, pavarde Deivis,— pametė laivo patentą ar kažką panašaus. Iš visų kvailų pavadinimų jis negalėjo išrinkti savo laivui geresnio, kaip „Ipekakuana" [1], nors, kai smarkiai banguoja, jis visiškai pateisina savo vardą.

Viršuje vėl pasigirdo piktas urzgimas ir žmogaus balsas.

— Prakeiktas idiotas!— ištarė kažkas kitas, ir viskas nutilo.

— Jūs jau visai merdėjote,— pasakė mano pašnekovas.— Taip, mažai betrūko. Bet aš jums kai ko daviau. Skauda rankos? Tai nuo injekcijų. Jūs buvote be sąmonės beveik trisdešimt valandų.

Aš susimąsčiau. Mano mintis nutraukė iš viršaus pasigirdęs daugybės šunų lojimas.

— Ar man galima valgyti?— paklausiau.

— Galima. Dėkokite man,— atsakė jis,— kaip tik šiuo metu jums verdama aviena.

— Tai gerai,— tariau aš pažvalėjęs.— Mielai suvalgysiu kąsnelį.

— Bet,— atsakė jis, akimirksnį padvejojęs,— baisiai norėčiau sužinoti, kaip jūs atsidūrėte vienas valtyje.— Man pasirodė, kad jo akyse šmėstelėjo įtarimas.— Po velnių, koks pragariškas kauksmas!

Jis greitai išbėgo iš kajutės, ir aš išgirdau, kaip jis piktai su kažkuo kalbėjo, o anas jam atsakinėjo nesuprantama kalba. Viskas, kiek suvokiau, baigėsi smūgiais, tačiau nebuvau

---

[1] Ipecacuanha *(port.)* — Pietų Amerikoje augantis krūmas, kurio džiovintos šaknys vartojamos medicinoje kaip vimdomieji vaistai.

tikras, ar klausa neapgauna manęs. Po to jis riktelėjo ant šunų ir vėl sugrįžo į kajutę.

— Na,— pasakė, stovėdamas ant slenksčio.— Jūs ketinote papasakoti, kas jums atsitiko.

Prisistačiau kas esąs ir ėmiau pasakoti, kad aš, Edvardas Prendikas, materialiai nuo nieko nepriklausau ir kartais gyvenimą pasiįvairinu gamtos mokslų studijomis. Jis pastebimai susidomėjo.

— Aš pats kažkada mokiausi universitete, studijavau biologiją ir preparavau sliekų kiaušides, sraigių raumenis ir panašiai. Dieve, tai buvo prieš ištisus dešimt metų! Tačiau pasakokite toliau, kaip atsidūrėte valtyje.

Jam, tur būt, patiko mano pasakojimas,— nuoširdus ir dėl didelio mano nusilpimo labai trumpas,— o kai baigiau, jis grįžo prie šnekos apie gamtos mokslus ir savo biologijos darbus. Jis ėmė smulkiai klausinėti mane apie Totnemkorto ir Gauerio gatves [1].

— Ar Kaplacis kaip ir anksčiau klesti? Ak, kokia tai buvo mokykla!

Jis veikiausiai buvo paprastis medicinos studentas ir neilgai trukus pokalbį nukreipė apie miuzikholus. Jis papasakojo man keletą smagių istorijų iš savo gyvenimo.

— Ir visa tai palikau prieš dešimt metų,— pasakė.— Nuostabus laikas! Bet aš tada buvau jaunas ir žalias. Išsikvėpiau, nė dvidešimt vienerių nesulaukęs. Užtat dabar visai kas kita. Ė, reiks nulėkti pas tą asilą virėją ir pažiūrėti, kaip jūsų aviena.

Pasiutiškas riaumojimas viršuje vėl pasikartojo taip netikėtai, kad aš nejučiomis krūptelėjau.

— Kas gi tai?— šūktelėjau pavymui, tačiau kajutės durys jau buvo užsivėrusios.

Jis greit sugrįžo virta aviena nešinas, ir mane taip paveikė jos gardus kvapas, jog akimoju pamiršau tą gluminantį urzgimą.

Ištisą parą aš vien miegojau ir valgiau, todėl pasijutau tiek sustiprėjęs, kad įstengiau pakilti iš gulto ir prieiti prie iliuminatoriaus. Pamačiau, kad žalsvos jūros bangos jau nebesigrumia su mumis,— tikriausiai škuna plaukė pavėjui. Kol

[1] Londono Universiteto rajonas.

stovėjau, žiūrėdamas į vandenį, kajutėn įėjo Montgomeris — toks buvo šio šviesiaplaukio vardas — ir aš paprašiau jį atnešti man rūbus. Jis davė savo drabužių, pasiūtų iš šiurkščios drobės, kadangi tie, kuriuos dėvėjau valtyje, jau buvo, anot jo, išmesti. Jis buvo aukštesnis ir platesnių pečių, nei aš, taigi jo drabužiai kabojo ant manęs kaip maišas.

Tarp kita ko, jis man pasakė, kad kapitonas visiškai girtas ir neišeina iš savo kajutės. Rengdamasis ėmiau klausinėti jį, kur mes plaukiame. Jis atsakė, kad laivas plaukia į Havajus, bet pirma turi jį išlaipinti.

— Kur?— paklausiau aš.

— Saloje... Ten, kur aš gyvenu. Kiek žinau, ta sala neturi pavadinimo.

Jis pažvelgė į mane, dar labiau atvėpdamas apatinę lūpą, ir staiga nutaisė tokią kvailą miną, jog supratau jį norint išvengti klausinėjimų, todėl taktiškai nutilau ir apie nieką daugiau nebesiteiravau.

3

KEISTASIS VEIDAS

Eidami iš kajutės, pamatėme žmogų, kuris stovėjo prie trapo, užtverdamas kelią į denį. Jis buvo nusisukęs nuo mūsų ir vis žvilgčiojo pro liuką. Tai buvo dramblotas, kresnas žmogėnas, pakumpęs, apžėlusiu sprandu ir beveik sulindusia į pečius galva. Jis vilkėjo tamsiai mėlynos saržos drabužį, juodi jo plaukai atrodė nepaprastai šiurkštūs ir tankūs. Viršuje aršiai suurzgė nematomi šunys, jis atbulas staigiai žingtelėjo atgal ir užsidūrė ant mano rankos, kurią ištiesiau, kad neužliptų ant manęs. Tada jis mitriai it žvėris atsigręžė.

Juodas veidas, šmėkštelėjęs priešais, mane be galo apstulbino. Jis buvo kraupiai sudarkytas. Apatinė dalis, atsikišusi į priekį, neaiškiai priminė žvėries snukį, o didžiulėje praviroje burnoje buvo matyti tokie dideli balti dantys, kokių nebuvau niekad matęs, kad žmogus turėtų. Akys buvo pasruvusios krauju, tik prie pat rusvų vyzdžių baltavo siauručiai lankeliai. Jis atrodė keistai susijaudinęs.

— Po perkūnų!— pasakė Montgomeris.— Traukis iš kelio!

Netardamas nė žodžio, juodaveidis bemat atšoko į šalį. Aš ėmiau lipti trapu, nejučiom visąlaik žvilgčiodamas į jį. Montgomeris pasiliko apačioje.

— Čia tau nėra kas veikti, pats puikiai žinai!— pasakė jis įtaigiu tonu.— Tavo vieta priekyje.

Juodaveidis susigūžė.

— Jie... nenori, kad būčiau ten,— ištarė jis iš lėto, keistai gargiančiu balsu.

— Nenori, kad tu būtum priekyje?— Montgomeris pakartojo grasindamas.— Aš įsakau tau — eik!

Jis dar kažką norėjo pasakyti, bet žvilgtelėjo į mane ir ėmė lipti trapu. Aš stovėjau pusiaukelėje ir, atsigręžęs atgal, vis dar stebėjausi neapsakomu juodaveidės žmogystos biaurumu. Per savo gyvenimą nebuvau regėjęs tokio keisto, atstumiančio veido, ir kartu (koks neįtikimas paradoksas!) manęs neapleido toks jausmas, tarytum šituos bruožus ir judesius, dabar mane taip apstulbinusius, kažkada jau būčiau matęs. Vėliau man atėjo į galvą, kad tikriausiai mačiau jį tada, kai mane kėlė į laivą, tačiau ši mintis neišsklaidė mano nuojautos, jog buvau susidūręs dar anksčiau. Bet kaip galima, nors sykį išvydus tokį įstabų veidą, pamiršti visas susitikimo smulkmenas? Šito negalėjau suprasti!

Įkandin lipančio Montgomerio žingsniai atitraukė mane nuo šių minčių, aš pasisukau ir ėmiau apžiūrinėti viršutinį škunos denį. Po girdėto triukšmo jau beveik buvau pasiruošęs tam, ką dabar išvydau. Žinoma, man niekados neteko matyti tokio nešvaraus denio. Jis visas buvo užterštas morkų nuograužomis, kažkokių žalėsių kuokštais ir baisiai apskretęs. Prie didburės stiebo grandinėmis buvo pririšta visa ruja piktų medžioklinių šunų, kurie ėmė puldinėti ir loti ant manęs. Prie bizanstiebio didžiulė puma buvo įgrūsta į tokį mažą narvą, kad negalėjo jame nė apsisukti. Palei dešinįjį bortą stovėjo keletas didelių narvų su triušiais, o priešais juos — ankšta grotuota dėžė su vieniša lama. Šunys turėjo šikšninius antsnukius. Vienintelė žmogiška būtybė denyje buvo liesas tylus jūreivis prie vairo.

Sulopytos, nešvarios burės buvo ištemptos vėjo, maža škuna, rodės, plaukė visu greičiu. Dangus buvo giedras, saulė krypo prie laidos. Putotos didelių bangų keteros vijosi laivą. Mes praėjome pro vairininką ir, sustoję laivo gale, kurį laiką

žiūrėjome į mirguliuojantį nuo purslų kilvaterį. Aš atsigręžiau ir apmečiau žvilgsniu visą nepatrauklų denį.

— Kas gi čia, jūros žvėrynas?— paklausiau Montgomerį.

— Maždaug,— atsakė jis.

— Kam tie žvėrys? Pardavimui ar kokie reti egzemplioriai? Gal kapitonas nori juos parduoti kur nors pietiniuose uostuose?

— Galimas daiktas,— murmtelėjo Montgomeris ir vėl nusigręžė į kilvaterį.

Tuo metu iš liuko pasigirdo riksmas ir ištisas srautas keiksmų, ir netrukus ant denio mitriai užsiropštė juodaveidis išsigimėlis, o paskui jį — kresnas rudaplaukis žmogus balta kepure. Išvydę pirmąjį, šunys, jau pavargę ambryti ant manęs, vėl pasiuto, ėmė loti ir plėštis nuo grandinių. Juodukas stabtelėjo, tai rudaplaukis jį prisivijo ir iš visų jėgų smogė į tarpumentę. Vargšelis griuvo tartum jautis skerdykloje ir nusirito purvan, tarp pašėlusiai lojančių šunų. Visa laimė, kad jie buvo su antsnukiais. Džiūgaujantis šūksmas išsprūdo iš rudaplaukio lūpų; jisai stovėjo sverdėdamas, vienodai pasiruošęs, kaip man atrodė, virsti atgal į liuką arba į priekį ant savo aukos.

Montgomeris, pamatęs šitą antrąjį žmogų, krūptelėjo.

— Ei, nekvailiokit!— šūktelėjo jis priekaištingu balsu.

Laivo priekyje pasirodė pora jūreivių.

Staugdamas kaip laukinis, juodaveidis raičiojosi po denį tarp šunų. Tačiau niekas nė negalvojo jam pagelbėti. Skalikai kaip pašėlę lakstė aplink jį, baksnojo snukiais. Pilki lankstūs šunų kūnai žaibiškai švysčiojo virš kerėpliškos pargriuvusios figūros. Priekyje stovėję matrosai siundė juos šūksmais, tarsi tai būtų linksma pramoga. Piktai riktelėjęs, Montgomeris pasileido išilgai denio. Aš nusekiau paskui.

Netrukus juodaveidis atsistojo ir svirduliuodamas nudūlino šalin. Ties grotstiebio vantais jis užsikniaubė ant falšborto ir ten pasiliko, sunkiai alsuodamas ir šnairuodamas per petį į šunis. Rudaplaukis patenkintas kvatojosi.

— Klausykite, kapitone!— labiau, nei paprastai, švepluodamas, tarė Montgomeris ir sugriebė rudaplaukį už alkūnių.— Taip negalima!

Aš stovėjau už Montgomerio. Kapitonas grįžtelėjo ir pažvelgė į jį bukaprotiškomis, girtomis akimis.

— Kaip negalima?— paklausė ir, vangiai pažiūrėjęs Montgomeriui į veidą, pridūrė:— Prakeiktas šundaktaris!

Staigiai trūktelėjęs, jis išlaisvino savo šlakuotas rankas ir po kelių nesėkmingų bandymų susikišo jas į kišenes.

— Šis žmogus — keleivis,— tarė Montgomeris.— Jūs neturite teisės duoti valią kumščiams.

— Po velnių!— vėl suriko kapitonas. Staiga jis apsisuko ir nušlitiniavo į šoną.— Savo laive aš šeimininkas, ką noriu, tą ir darau.

Mano galva, Montgomeris, matydamas, jog kapitonas girtas, turėjo palikti jį ramybėje. Tačiau jis tik truputėlį pablyško ir nusekė iš paskos prie borto.

— Klausykite, kapitone,— tarė jis.— Aš neleisiu taip elgtis su savo tarnu. Jūs jį persekiojate nuo pat kelionės pradžios.

Valandėlei alkoholio garai suparaližavo kapitonui liežuvį.

— Prakeiktas šundaktaris!— tepasakė, kiek manė esant reikalinga.

Aš pamačiau, kad Montgomeris buvo vienas iš tų užsispyrėlių, kurie gali diena po dienos tyliai kaisti ir niekados neatvės ir nedovanos. Taip pat mačiau, kad šis vaidas jau seniai brendo.

— Tas žmogus girtas,— tariau aš, rizikuodamas pasirodyti įkyrus,— geriau palikite jį ramybėje.

Grasus mėšlungis iškreipė atvipusią Montgomerio lūpą.

— Jis amžinai girtas. Bet ar tai pateisina jo savavaliavimą su keleiviais, kaip manot?

— Mano laivas,— pradėjo kapitonas, netvirtai mostelėjęs į narvų pusę,— buvo švarus. Pasižiūrėkit į jį dabar.

Iš tikrųjų švariu jo niekaip nebūtum galėjęs pavadinti.

— Mano komanda nepakęsdavo purvo.

— Jūs pats sutikote paimti žvėris.

— Kad mano akys nebūtų mačiusios jūsų prakeiktos salos! Velniaižin kam reikalingi ten šitie žvėrys. O jūsų tarnas, argi tai žmogus?.. Kažkoks išsigimėlis. Ko jis lenda šičia? Ar tik neįsivaizduojate, kad visas laivas yra jūsų?

— Jūsų jūrininkai persekioja vargšą nuo pat įlipimo.

— Ir ko stebėtis, juk jis baisesnis už patį velnią. Mano žmonės nekenčia jo, aš irgi. Niekas negali jo pakęsti, netgi jūs pats.

Montgomeris nusisuko į šalį.

— Bent jūs palikit jį ramybėje,— pasakė jis, linksėdamas galvą.

Tačiau kapitonas, matyt, nenorėjo nusileisti.

— Tegu tik dar pasirodys šitame gale!— sukliegė jis.— Pamatysit, aš jam visas žarnas paleisiu! Garbės žodis, paleisiu! Kaip jūs drįstate mane mokyti! Sakau jums, aš — kapitonas ir laivo šeimininkas! Mano žodis — įstatymas, mano noras — šventas! Aš suderėjau nuvežti keleivį su tarnu į Ariką ir atgal ir atvežti kartu keletą gyvūnų, bet nebuvau sutaręs imti kvaišo kipšo ir kažkokio, velniai rautų... kažkokio...

Ir jis tūžmingai išplūdo Montgomerį. Šis žingtelėjo prie kapitono, bet aš atsistojau į jų tarpą.

— Jis girtas,— pasakiau.

Kapitonas ėmė plūstis dar aršiau, nei pirma.

— Užsičiaupk!— tariau aš, staigiai pasisukdamas į jį, kadangi išblyškęs Montgomerio veidas pasidarė baisus. Tada kapitono keiksmai pasipylė ant manęs.

Bet aš džiaugiausi užbėgęs už akių muštynėms, nors dėl to užsitraukiau girto kapitono neapykantą. Man yra tekę būti tarp keisčiausių žmonių, tačiau niekados gyvenime nebuvau girdėjęs taip biauriai ir be atvangos burnojant. Kad ir koks taikus esu iš prigimties, tą sykį nebeįstengiau susivaldyti. Žinoma, riktelėjęs kapitonui užsičiaupti, aš visai pamiršau, jog buvau tik dovanai priimtas keleivis iš sudužusio laivo, be jokių lėšų, visiškai priklausantis nuo laivo šeimininko malonės ar materialinio intereso. Jis man pakankamai aiškiai tai priminė. Bet, šiaip ar taip, aš pastojau kelią muštynėms.

4

PRIE ŠKUNOS BORTO

Tą patį vakarą, tuoj po saulės laidos, mes išvydome žemę, ir škuna ėmė dreifuoti. Montgomeris leido suprasti, kad čia ir turėjom atplaukti. Dėl didelio nuotolio nieko nebuvo matyti: sala man atrodė tiesiog neaukštai teiškilęs tamsiai mėlynas plotelis blausiame, melsvai pilkšvame vandenyne. Nuo jos beveik statmenai į dangų kilo dūmų stulpas.

Kapitono nebuvo denyje, kai pasirodė žemė. Išliejęs ant manęs savo įtūžį, jis nusileido apačion ir, kaip sužinojau, užmigo savo kajutėje ant grindų. Komanduoti ėmė jo padėjėjas. Tai buvo tas pats liesas tylus subjektas, kuris anksčiau stovėjo prie vairo. Kaip atrodė, jis irgi nesutarė su Montgomeriu. Jis tarytum nepastebėdavo mūsų. Po kelių nesėkmingų bandymų jį prakalbinti, pietaudavome niūriai tylėdami. Mane stebino ir tai, kad įgulos požiūris į mano bendrakeleivį ir jo gyvulius buvo keistai priešiškas. Aš pastebėjau, jog Montgomeris iškart nutildavo, kai kildavo kalba apie tai, kam jam šitie žvėrys ir kur juos gabena; tačiau, nors mano smalsumas tolydžio augo, aš jo nekamantinėjau.

Dangus jau visas buvo nusėtas žvaigždėmis, o mes vis dar kalbėjomės, stovėdami ant škancų. Naktis buvo tyli, tik retkarčiais iš gelsvai apšviesto pirmgalio atsklisdavo koks garsas ar subrazdėdavo gyvulys. Susirietusi į juodą kamuolį narvo kampe, puma žiūrėjo į mus žiburiuojančiomis akimis. Šunys, rodės, miegojo. Montgomeris išsiėmė iš kišenės kelis cigarus.

Su savotišku liūdesiu jis kalbėjo apie Londoną, klausinėjo apie ten įvykusias permainas. Jis kalbėjo taip, tarsi būtų mylėjęs tą gyvenimą, kurį netikėtai ir negrįžtamai prarado. Aš kaip įmanydamas stengiausi palaikyti pokalbį. Pašnekovo keistumas visą laiką man nėjo iš galvos, ir, kalbėdamas su juo, aš apžiūrinėjau liesą, išblyškusį jo veidą, nušviestą silpnos, už manęs kabančio žibinto šviesos. Paskui pažvelgiau į juoduojantį vandenyną, kur tamsoje slypėjo maža jo salelė.

Tas žmogus, galvojau, pasirodė beribiuose plotuose tik tam, kad išgelbėtų mane. Rytoj jis paliks laivą ir vėl išnyks visiems laikams iš mano gyvenimo. Netgi pačiomis paprasčiausiomis aplinkybėmis toks susitikimas, be abejonės, būtų padaręs man įspūdį. Bet labiausiai mane stebino tai, kad šis išsilavinęs žmogus gyvena tokioje mažoje, nežinomoje saloje ir dabar veža tenai tokį neįprastą krovinį.

Nejučiomis mintyse pakartojau kapitono klausimą. Kam jam šitie žvėrys? Ir kodėl jis jų išsigynė, kai pirmąsyk apie juos prašnekau? Be to, mane be galo stebino ir jo tarnas, toks keistas ir nežmoniškas. Visos šios aplinkybės atrodė labai paslaptingos, jos aitrino mano vaizduotę ir kaustė liežuvį.

Artėjant vidurnakčiui, šneka apie Londoną išseko, ir mes tylėdami stovėjome prie borto, svajingai žvelgdami į ramų,

žvaigždžių nušviestą vandenyną; kiekvienas buvome paskendęs savo mintyse. Aš susijausminau ir ėmiau reikšti jam savo dėkingumą.

— Tikriausiai neperdėsiu pasakęs,— pradėjau, truputį patylėjęs,— jog jūs išgelbėjote man gyvybę.

— Tai atsitiktinumas,— tarė jis,— tiesiog atsitiktinumas.

— Tačiau aš noriu padėkoti būtent jums.

— Et, neverta dėkoti. Jums reikėjo pagalbos, o aš galėjau ją suteikti. Gydžiau ir maitinau jus lygiai taip, tarsi būčiau radęs kokį retą gyvūną. Aš nuobodžiavau ir norėjau ką nors veikti. Jei būčiau buvęs prastos nuotaikos tą dieną ar būtų nepatikęs jūsų veidas, tai... nežinau, kur dabar būtumėte.

Toks atsakymas kiek atvėsino mane.

— Šiaip ar taip...— vėl pradėjau.

— Sakau jums, tai tiesiog atsitiktinumas, kaip ir visa kita žmogaus gyvenime,— nutraukė jis mane.— Tik kvailiai nenori šito suprasti. Kodėl dabar esu čia, toli nuo civilizuoto pasaulio, užuot džiaugęsis laime ir visais Londono malonumais? Tiktai todėl, kad prieš vienuolika metų vieną ūkanotą naktį dešimčiai minučių buvau netekęs galvos...

Jis nutilo.

— Ir ką gi?— paklausiau aš.

— Ir viskas.

Mes abu nutilome. Paskui jis netikėtai prajuko.

— Tos žvaigždės kažkaip atriša liežuvį. Aš paprasčiausias asilas, bet man vis dėlto knieti kai ką jums papasakoti.

— Kad ir ką jūs papasakotumėte, galite pasikliauti mano kuklumu... Aš moku tylėti.

Jis jau buvo bepradedąs, bet staiga abejodamas papurtė galvą.

— Nereikia,— tariau.— Aš visiškai nesmalsauju. Pagaliau geriausia niekam nepatikėti savo paslapties. Jeigu aš išlaikysiu ją, jūs nieko nelaimėsite, tiktai širdyje šiek tiek palengvės. O jeigu prasitarsiu... Kas tada?

Jis neryžtingai kažką sumurmėjo. Jutau, kad nori išlieti širdį, išsipasakoti savo bėdas, tačiau, tiesą sakant, man visiškai nerūpėjo, dėl ko tas jaunas medikas paliko Londoną. Turiu pakankamai lakią vaizduotę. Aš truktelėjau pečiais ir nusigręžiau. Kažkas tylus stovėjo tamsoje, sustingęs prie borto, ir žiūrėjo į vandeny atsispindinčias žvaigždes. Tai buvo Montgo-

merio tarnas. Skubiai žvilgtelėjęs į mane per petį, jis vėl nusisuko.

Ši smulkmena jums, gal būt, pasirodytų niekniekis, tačiau mane ji paveikė taip, tarsi būčiau gavęs mietu per galvą. Vienintelis šviesos šaltinis aplinkui mus buvo kabantis prie vairo žibintas. Tarno veidas tik trumpą akimirką išniro iš vairagalio tamsos, bet aš pastebėjau, kad į mane žvilgtelėjusios akys švitėjo silpna žalsvoka šviesa.

Aš tada nežinojau, kad švitėjimas, ypač rausvas, būdingas daugelio žmonių akims. Man tai pasirodė pernelyg antgamtiška. Juodoji žmogysta žiburiuojančiomis akimis užvaldė visas mano mintis ir jausmus, ir pamiršti vaikiškos vaizduotės paveikslai iškilo prieš mane. Tačiau jie išnyko taip pat greitai, kaip ir pasirodė. Jau kitą akimirką aš mačiau vien tamsią, gremėzdišką žmogaus figūrą, nepasižyminčią niekuo ypatingu, stovinčią prie borto žvaigždėto dangaus fone. Montgomeris vėl prašneko.

— Jeigu jums jau pakanka gryno oro, aš norėčiau eiti gulti,— tarė jis.

Atsakydamas kažką sumiksėjau. Mes nusileidome žemyn, ir prie mano kajutės durų jis palinkėjo labos nakties.

Tą naktį man nedavė ramybės sunkūs sapnai. Delčia patekėjo vėlai. Jos paslaptingi blyškūs spinduliai įkypai krito per iliuminatorių, ir nuo mano gulto ant sienos driekėsi kraupus šešėlis. Paskui sukilo šunys, pradėjo loti ir urgzti, tai vis šokinėjau iš miego ir gerai užmigti tepasisekė tik auštant.

5

PADĖTIS BE IŠEITIES

Anksti rytą — tai buvo antra diena po mano pasveikimo ir, rodos, ketvirta po to, kai mane išgelbėjo škuna,— aš pabudau, iškankintas neramių sapnų apie patrankas ir staugiančias minias, ir išgirdau kimų šauksmą viršuje. Pasitryniau akis ir klausiausi šio triukšmo, gerai nesuvokdamas, kur esu. Staiga pasigirdo basų kojų šlepsėjimas, mėtomų daiktų trenksmas, garsus grandinių gergždesys ir čerškėjimas. Paskui smarkiai suteliūskavo vanduo, kadangi laivas staigiai pasisuko; gelsvai

žalia putota banga atsitrenkė į mažą kajutės langelį ir nuriedėjo per stiklą. Aš greitai apsitaisiau ir nuskubėjau į denį.

Lipdamas trapu, tekančios saulės nurausvinto dangaus fone išvydau plačią kapitono nugarą ir rudus plaukus. Virš jo kybojo siūbuojantis narvas su puma, kuris buvo leidžiamas žemyn virve, permesta per bizanstiebio skersinį. Mirtinai išsigandęs žvėris buvo prigludęs prie savo mažo narvo dugno.

— Už borto visus!— riaumojo kapitonas.— Už borto! Aš iškuopsiu šitą mėšlą iš laivo!

Jisai stovėjo man ant kelio, ir, norėdamas patekti į denį, turėjau paploti jam per petį. Jis krūptelėjo, atsigręžė ir susverdėjęs pasitraukė atbulas. Iš karto buvo aišku, jog jis vis dar neišsipagiriojęs.

— Ei, tu!— tarė jis idiotiška išraiška, paskui susivokęs pridūrė:— A, tai misteris... misteris...

— Prendikas,— tariau aš.

— Velniop Prendiką!— suklykė kapitonas.— Užsičiaupk — štai kas tu! Misteris Užsičiaupk!

Aišku, nevertėjo atsakyti šitam girtam galvijui. Bet aš tikrai nesitikėjau sekančio jo žingsnio. Jis ištiesė ranką link trapo, prie kurio stovėjo Montgomeris, kalbėdamasis su stambiu žilu žmogum, vilkinčiu nešvariu melsvos flanelės kostiumu ir, matyt, ką tik pasirodžiusiu laive.

— Keliauk tenai, misteri Užsičiaupk, tenai!— vėl subliuvo kapitonas. Montgomeris ir jo pašnekovas atsigręžė į mus.

— Ką tai reiškia?— paklausiau.

— Lauk iš čia, misteri Užsičiaupk, štai ką reiškia! Už borto, vikriai! Mes kuopiam laivą, kuopiam vargšą mūsų laivą! Lauk!

Apstulbęs pažiūrėjau į jį, bet tuoj supratau, kad kaip tik šito ir geidžiu. Perspektyva pasilikti vieninteliu šio vaidingo kvailio keleiviu man nieko gero nežadėjo. Aš pasisukau į Montgomerį.

— Mes negalime jūsų paimti,— trumpai pasakė jo pašnekovas.

— Negalite manęs paimti?— visiškai pasimetęs perklausiau. Tokio nepalenkiamo ir griežto veido per savo amžių dar nebuvau regėjęs.

— Paklausykite...— pradėjau, kreipdamasis į kapitoną.

— Už borto!— vėl sušuko anas.— Šitas laivas ne žvėrims ir ne žmogėdroms, kurie baisesni už žvėris! Marš už borto... misteri Užsičiaupk! Paims jie jus ar nepaims, vis vien lauk iš mano škunos! Nors ir jūron! Kartu su savo draugais! Aš ant amžių amžinųjų atsisveikinu su šia prakeikta saliūkšte! Pakaks!

— Paklausykit, Montgomeri...— paprašiau.

Jis atviepė apatinę lūpą ir beviltiškai linktelėjo galva į žiląjį žmogų, stovintį šalia, tarytum tuo išreikšdamas savo bejėgiškumą man padėti.

— Tuoj su jumis susitvarkysiu,— pasakė kapitonas.

Prasidėjo keistas tripusis kivirčas. Aš pakaitomis kreipiausi tai į vieną, tai į kitą, pirmiausia į žilaplaukį, prašydamas leisti man išlipti į krantą, paskui į girtą kapitoną, kad paliktų mane laive. Galiausiai ėmiau maldauti net matrosus. Montgomeris nepratarė nė žodžio, tiktai purtė galvą.

— Lauk, sakau jums,— be paliovos kartojo kapitonas.— Velniop įstatymus! Aš čia karalius!

Aš pradėjau grasinti, bet, turiu prisipažinti, mano balsas suvirpėjo ir užsikirto. Pagautas isteriško įtūžio, pasitraukiau į laivo paskuigalį, niūriai žvelgdamas į tuštumą.

Tuo metu jūreiviai sparčiai darbavosi, kraudami iš laivo visokias dėžes ir narvus su gyvūnais. Didžiulis barkasas su dviem pakeltomis burėmis jau stovėjo škunos užuovėjoje, ir į jį buvo kraunami įstabieji kroviniai. Aš negalėjau matyti, kokie salos žmonės tuos krovinius ėmė, kadangi barkasą man užstojo laivo šonas.

Nei Montgomeris, nei jo bendras nekreipė į mane nė mažiausio dėmesio: jie padėjo ir komandavo keturiems ar penkiems jūreiviams, kraunantiems daiktus. Kapitonas buvo čia pat, labiau kliudydamas, nei padėdamas dirbti. Mano nuotaika kaitaliojosi: tai puldavau į neviltį, tai vėl apimdavo įsiūtis. Kol stovėjau, laukdamas, kaip toliau susiklostys mano lemtis, kelis sykius buvo užėjęs nesuvaldomas noras pasijuokti iš savo keblios padėties. Buvau be pusryčių ir dėl to jaučiausi dar nelaimingesnis. Alkis ir silpnumas atima žmogui visą dvasios stiprybę. Aš puikiai supratau, kad negaliu nei pasipriešinti kapitonui, jei šis panorės atsikratyti manęs, nei priversti Montgomerį ir jo draugą vežtis mane kartu. Todėl tik nuolankiai laukiau, kas bus, o tuo tarpu daiktai lyg niekur nieko buvo kraunami į barkasą toliau.

Netrukus darbas buvo baigtas, ir tada įvyko grumtynės: mane, gana silpnai besipriešinantį, nutempė prie trapo. Tačiau netgi tą nevilties akimirką mane nustebino keisti, tamsūs veidai žmonių, sėdinčių barkase kartu su Montgomeriu. Viskas jau buvo sukrauta, ir barkasas iškart atsiskyrė nuo laivo. Po manimi prasivėrė sparčiai platėjantis žalsvo vandens ruožas, ir aš spyriausi visomis keturiomis atgal, kad nenukrisčiau galva žemyn.

Jūreiviai iš barkaso kažką pašaipiai riktelėjo, ir aš išgirdau, kaip Montgomeris juos subarė. Kapitonas, talkinamas padėjėjo ir vieno matroso, nuvilko mane į vairagalį. Ten buvo pririšta „Ledi Vein" valtelė, iki pusės pilna vandens, be irklų ir maisto produktų. Aš atsisakiau lipti į ją ir kniūpsčias parkritau ant denio. Bet jie prievarta nuleido mane ten virve — nes gale nebuvo trapo — ir paliko dreifuoti.

Valtelė ėmė palengva liktis. Tarsi suakmenėjęs aš žiūrėjau, kaip jūreiviai kibo į takelažą ir škuna neskubėdama, bet ryžtingai apsigręžė pavėjui. Burės suplazdėjo ir išsitempė. Aš spoksojau į jos smarkiai pasvirusį, darganų nuniokotą bortą. Ji pamažu tolo.

Aš net nepasukau galvos jai pavymui. Iš pradžių nepajėgiau nė suvokti, kas įvyko. Priblokštas sėdėjau valtelėje ir žiūrėjau į tuščią, apsiblaususį vandenyną. Bet palengva įsisąmoninau, jog vėl esu atsidūręs toje prakeiktoje, dabar pusiau nugrimzdusioje valtyje. Atsigręžęs pamačiau škuną, plaukiančią nuo manęs kartu su rudaplaukiu kapitonu, kuris pašaipiai rėkė kažką, stovėdamas prie borto. Pasisukęs į salą, išvydau barkasą, kuris, artėdamas prie kranto, vis mažėjo ir mažėjo.

Staiga supratau visą savo padėties siaubingumą. Aš neturėjau jokios galimybės nusigauti iki kranto, nebent atsitiktinai mane ten nuneštų srovė. Buvau dar nesustiprėjęs po visų negandų, be to, alkanas, priešingu atveju būčiau buvęs tvirtesnės dvasios. O dabar prapliupau verkti ir raudoti — taip nebuvau verkęs nuo pat vaikystės. Ašaros bėgo man per skruostus. Pagautas nusivylimo, kumščiais taškiau vandenį valtelės dugne ir įnirtęs spardžiau kojomis bortą. Aš meldžiau dievą, kad pasiųstų man mirtį.

6

KRAUPIOJI ĮGULA

Bet saliečiai, išvydę, jog aš iš tikrųjų paliktas likimo valiai, manęs pasigailėjo. Valtelę lėtai nešė į rytus, link salos, ir greitai su palengvėjimu pamačiau, jog barkasas apsigręžė ir pasuko į mane. Jis buvo sunkiai prikrautas, ir, kai priplaukė arčiau, aš pamačiau žiląjį plačiapetį Montgomerio draugą, sėdintį paskuigalyje tarp susigrūdusių šunų ir dėžių. Nekrutėdamas ir netardamas nė žodžio, šis žmogus žvelgė į mane skvarbiu žvilgsniu. Ne mažiau įdėmiai į mane žiūrėjo ir juodaveidis išsigimėlis, prigludęs prie narvo su puma barkaso priekyje. Be jų, buvo dar trys keistos, į žvėris panašios būtybės, ant kurių piktai urzgė šunys. Montgomeris privairavo barkasą prie valtelės, kilstelėjęs iš vietos, sučiupo mano bakštovą ir pritvirtino prie vairalazdės, kad galėtų mane vilkti, nes barkase nebuvo vietos.

Aš jau buvau kiek atsipeikėjęs nuo nervinio šoko ir gana žvaliai atsiliepiau į jo šūktelėjimą. Pasakiau, kad valtis beveik apsemta, ir jis padavė man medinį kaušą. Kai buksyras trūktelėjo, aš parkritau, bet tuoj atsistojau ir ėmiau uoliai semti vandenį.

Tiktai pabaigęs šį darbą (valtis buvo tik prisisėmusi vandens, bet šiaip ne kiaura), galėjau pasižiūrėti į žmones, sėdinčius barkase.

Žilaplaukis vis taip pat įdėmiai ir, kaip man pasirodė, kiek sutrikęs žiūrėjo į mane. Kai mūsų žvilgsniai susitiko, jis nuleido akis į šunį, tupintį tarp kelių. Kaip minėjau, tai buvo puikaus sudėjimo vyriškis, gražios kaktos ir gana stambių veido bruožų, tačiau akių vokai buvo uždribę, kaip dažnai vyresnių žmonių, o raukšlės prie lūpų teikė jo veidui stačiokiško ryžtingumo. Jis kalbėjosi su Montgomeriu tyliai, ir aš negalėjau girdėti. Tada ėmiau apžiūrinėti tris likusius barkaso keleivius.

Tai buvo keista įgula. Mačiau tiktai jų veidus; juose buvo kažkas, ko negalėjau permanyti ir kas kėlė man keistą pasidygėjimą. Aš stengiausi gerai įsižiūrėti į juos, bet įspūdis nesikeitė, nors ir negalėjau suvokti to priežasties. Jie pasirodė

man tamsiaodžiai, tačiau jų rankos ir kojos buvo apvyturiuotos kažkokiu nešvariu baltu audeklu iki pat pirštų galiukų. Aš dar niekados nebuvau matęs vyrų taip apsimuturiavusių, o moterys taip nešioja tik Rytuose. Jie buvo su tiurbanais, iš po kurių matėsi paslaptingi veidai su atsikišusiais smakrais ir žibančiomis akimis. Jų plaukai, juodi ir glotnūs, panašūs į arklio karčius; sėdėdami jie atrodė žymiai aukštesni, nei kitų rasių žmonės, kokius man buvo tekę matyti. Žilasis vyriškis, kuris, kaip pastebėjau, buvo gerų šešių pėdų ūgio, dabar, sėdėdamas, buvo visa galva žemesnis už anuos tris. Vėliau įsitikinau, kad iš tikrųjų nė vienas nebuvo aukštesnis už mane, tačiau nenormaliai ilgi buvo jų liemenys, o kojos trumpos ir keistai iškrypusios. Šiaip ar taip, tai buvo neregėtai biauri komanda, o virš jų galvų, po priekine bure, juodavo veidas to išsigimėlio, kurio akys švitėjo tamsoje.

Kai aš pažvelgdavau į juos, jie vienas po kito nusukdavo akis į šoną, tačiau nenustodavo slapčiomis dirsčioti į mano pusę. Nenorėdamas būti įkyrus, lioviausi juos apžiūrinėjęs ir atkreipiau dėmesį į salą, prie kurios artinomės.

Sala buvo slėni, vešliai apaugusi — daugiausia man nežinomos atmainos palmėmis. Vienoje vietoje į nepaprastą aukštį įžambiai kilo laiba dūmų juosta, kuri paskui sklaidėsi ore baltais tarsi pūkas tumulais. Mes dabar buvome plačioje įlankoje, tarp neaukštų kyšulių. Krantas buvo tamsaus pilkšvo smėlio ir pamažu kilo aukštyn, iki šešiasdešimt ar septyniasdešimt pėdų virš jūros lygio, kai kur apaugęs medžiais bei krūmais. Įkalnės vidury stovėjo keturkampis margas akmeninis aptvaras, sukrautas, kaip vėliau pamačiau, iš koralų ir vulkaninės pemzos. Viršum aptvaro kyšojo du nendrių stogai.

Prie pat vandens, laukdamas mūsų, stovėjo žmogus. Iš tolo man pasivaideno, jog dar keletas kitų stebėtinai išrodančių būtybių skubiai spruko į krūmokšnius, tačiau, kai priartėjome, jų nebemačiau. Žmogus, laukęs mūsų, buvo vidutinio ūgio, juodu kaip negro veidu. Jo plati burna buvo beveik be lūpų, rankos nepaprastai liesos, o lanku išlenktų kojų pėdos — siauros ir ilgos. Jisai stovėjo ištempęs kaklą, laukdamas mūsų priplaukiant. Apsirengęs buvo taip pat, kaip Montgomeris ir žilasis senis: mėlynu švarku ir kelnėmis.

Mums priplaukus arčiau, jis ėmė bėgioti pirmyn ir atgal po krantą, darydamas be galo keverziškus judesius. Montgomeriui sukomandavus, visas ketvertas barkase pašoko ir kažkaip labai negrabiai ėmė leisti bures. Montgomeris įvairavo barkasą į siaurą nedidelį doką, iškastą pakrantėje. Keistasis žmogus atskubėjo prie mūsų. Tas dokas, tiesą sakant, tebuvo paprastas griovys, bet pakankamai didelis, kad barkasas galėtų įplaukti, prasidėjus potvyniui.

Pajutęs, kad barkaso priekis įsirėžė į smėlį, aš atsistūmiau nuo jo vairagalio mediniu kaušu, atrišau bakštovą ir išlipau. Visi trys apsimuturiavusieji nevikriai išsirepečkojo ant smėlio ir tuoj pat ėmėsi krauti iš barkaso daiktus, padedami žmogaus, laukusio mūsų ant kranto. Mane ypatingai nustebino jų eisena: nepasakytum, kad jų subintuotos kojos būtų nelanksčios, tačiau atrodė išklypusios, tarsi sąnariai būtų ne vietoje. Šunys tebelojo ant jų, tebesiplėšė nuo grandinių net ir tada, kai jie kartu su žilaplaukiu išlipo į krantą.

Šitie trys dičkiai kalbėjosi tarpusavy keistais gomuriniais balsais, o mūsų laukęs žmogus ėmė kažką susijaudinęs jiems sakyti, atrodo, kažkokia svetima kalba, kai jie susiruošė imti ryšulius, sudėtus barkaso paskuigaly. Aš kažkur jau buvau girdėjęs tokį balsą, tik negalėjau prisiminti kur. Žilaplaukis tramdė šešetą šėlstančių šunų ir, perrėkdamas jų lojimą, davinėjo paliepimus. Montgomeris, nuėmęs vairą, irgi išlipo, ir visi sukruto kraustyti barkasą. Aš buvau pernelyg silpnas, kad po ilgo badavimo, karštai saulei kepinant nepridengtą galvą, siūlyčiausi jiems padėti.

Pagaliau žilis, matyt, prisiminė mane ir priėjo.

— Sprendžiant iš išvaizdos, jūs dar be pusryčių,— tarė jis.

Jo mažos juodos akys žibėjo po storais antakiais.

— Atsiprašau už tai. Dabar jūs mūsų svečias, nors ir neprašytas, ir mes turime pasirūpinti jumis.— Jis pažvelgė man tiesiai į veidą.— Montgomeris sako, kad jūs mokytas žmogus, misteri Prendikai, sako, kad domitės mokslu. Ar negalima būtų sužinoti, kuo būtent?

Aš papasakojau, kad kelerius metus praleidau Karališkajame koledže ir, vadovaujamas Hakslio [1], dariau biologinius tyrimus. Išgirdęs tai, jis kilstelėjo antakius.

---

[1] Įžymus anglų biologas (Thomas Henry Huxley, 1825—1895).

— A, čia jau kas kita, misteri Prendikai,— tarė kiek pagarbiau.— Mat, mes taipogi biologai. Tai savotiška biologijos stotis.— Jis pasižiūrėjo į baltai apsivyturiavusius žmones, kurie ant ristuvų stūmė link aptvaro narvą su puma.— Bent jau mudu su Montgomeriu,— tarė jis.— Nežinia, kada galėsite iš čia išvykti,— pridūrė po valandėlės.— Mūsų sala toli nuo jūros kelių. Laivai čia pasirodo ne dažniau, kaip sykį per metus.

Staiga jis paliko mane, nuėjo įkalniui, pro žmones, stumiančius narvą, ir dingo už akmenų tvoros. Kiti du su Montgomeriu krovė smulkesnius ryšulius į žemą vežimėlį. Lama tebestovėjo barkase kartu su triušių narveliais; skalikai tebebuvo pririšti prie suolų. Prikrovę į vežimėlį ne mažiau tonos, visi trys ėmė stumti jį aukštyn, įkandin pumos. Paskui Montgomeris paliko juos, grįžo prie manęs ir ištiesė man ranką.

— Bent aš tai džiaugiuosi,— pasakė jis.— Tas kapitonas tikras asilas. Jis būtų kaip reikiant jus pašokdinęs.

— Jūs dar kartą išgelbėjote mane,— tariau.

— Na, kaip čia pasakius... Tikėkite manimi, ši sala jums pasirodys gan savotiška. Jumis dėtas, aš būčiau atsargus... Jis...— Montgomeris prikando liežuvį ir nebeištarė, ką buvo norėjęs.— Gal padėtumėt iškrauti narvus su triušiais?

Su triušiais jis pasielgė kuo netikėčiausiai. Po to, kai aš, įbridęs į vandenį, padėjau jam perkelti narvą į krantą, jis atidarė dureles ir, kilstelėjęs vieną galą, išvertė visą gyvąjį jo turinį ant žemės. Žvėreliai sukrito į krūvą kits ant kito. Jis suplojo delnais, ir jie pasileido šuoliuoti į visas puses — koks penkiolika ar dvidešimt nukūrė per paplūdimį.

— Veiskitės ir dauginkitės, bičiuliai,— tarė Montgomeris.— Turtinkite salą. Iki šiol mums vis trūkdavo mėsos.

Man bežiūrint į tolstančius triušius, sugrįžo žilaplaukis su konjako buteliu ir džiūvėsiais.

— Štai, pasistiprinkite, Prendikai,— tarė jis jau kur kas draugiškiau.

Per daug nesibrangindamas ėmiau valgyti džiūvėsius, o jis padėjo Montgomeriui išleisti dar dvi dešimtis triušių. Tačiau didžiausias triušių dėžes nunešė prie namo, kur ir pumą. Konjako nepaliečiau, nes esu abstinentas nuo pat užgimimo.

7

UŽRAKINTOS DURYS

Viliuosi, skaitytojas supras, kad, po tokių nelauktų nuotykių atsidūręs tokioje keistoje aplinkoje, iš pradžių negalėjau suvokti, kas čia iš tikrųjų keisčiausia. Patraukiau įkandin lamos narvo, tačiau mane pasivijo Montgomeris ir paprašė neiti į akmeninį aptvarą. Pastebėjau, kad narvas su puma ir krūva daiktų taip pat liko šiapus aptvaro.

Atsigręžęs pamačiau, kad barkasas jau visiškai iškrautas ir ištrauktas į krantą ir kad žilasis vyriškis eina prie mūsų.

— O dabar mums reikia nuspręsti, kaip elgsimės su šiuo nekviestu svečiu,— kreipėsi jis į Montgomerį.— Ką su juo darysime?

— Jis šiek tiek nusimano moksluose,— atsiliepė tas.

— Aš nekantrauju greičiau griebtis darbo — su šia nauja medžiaga,— tarė žilasis, linktelėjęs galva aptvaro pusėn. Jo akys suspindėjo.

— Neabejoju,— niūriai burbtelėjo Montgomeris.

— Mes negalime leisti jo tenai, o statyti naują namą nėra laiko. Ir, žinoma, kol kas jokiu būdu negalime jam atverti savo paslapčių.

— Jūsų valia,— tariau. Neturėjau nė mažiausio supratimo, ką reiškia „tenai".

— Aš irgi galvojau apie tai,— atsiliepė Montgomeris.— Mano kambarys turi duris į lauką...

— Vadinasi, nuspręsta,— skubiai pasakė vyresnysis, reikšmingai žvilgtelėjęs į Montgomerį, ir mes visi trys nuėjome link aptvaro.

— Atleiskite, misteri Prendikai, kad esame tokie slapūnai, tačiau nepamirškite, kad atvykote neprašytas. Mūsų maža įstaigėlė turi savo paslaptį, lyg ir kokį Mėlynbarzdžio kambarį. Nieko ten labai baisaus... protingam žmogui. Tačiau kol dar jūsų nepažįstame...

— Aišku,— tariau,— būtų kvaila įsižeisti dėl nepasitikėjimo.

Stambų jo veidą nušvietė blanki šypsena — jis buvo iš tų melancholiškų žmonių, kuriems šypsantis burnos kampai nusvyra žemyn,— ir jis linktelėjo, reikšdamas dėkingumą. Mes praėjome pro didžiuosius vartus. Jie buvo sunkūs, mediniai,

apkaustyti geležimi ir užrakinti. Prieš juos gulėjo suversti daiktai iš barkaso. Aptvaro kampe priėjome nedideles duris, kurių iki tol nebuvau pastebėjęs. Žilasis vyriškis išsitraukė iš murzino mėlyno švarko kišenės ryšulėlį raktų, atrakino duris ir įėjo. Mane stebino, kad, netgi jam esant saloje, viskas čia taip rūpestingai rakinama.

Aš nusekiau paskui jį ir atsidūriau nedideliame kambaryje, kukliai, bet jaukiai apstatytame. Vidinės durys — į grįstą kiemą — buvo praviros. Tas duris Montgomeris tuoj pat uždarė. Tamsiajame kambario kampe kabojo hamakas; mažas neįstiklintas langelis su geležinėmis grotomis žvelgė tiesiai į jūrą.

Žilaplaukis pasakė, kad čia aš gyvensiu ir kad man nevalia peržengti vidinių durų slenksčio; po to pridūrė, jog „dėl viso pikto" jas užrakins. Jis atkreipė mano dėmesį į patogų šezlongą prie lango ir daugybę senų knygų, daugiausia chirurgijos vadovėlių ir klasikų leidinių graikų bei lotynų kalbomis (aš sunkiai įkandu šias kalbas), sukrautų lentynoje prie hamako. Išėjo jis pro laukines duris, tarytum vengdamas dar sykį atverti vidines.

— Paprastai čia mes pietaujame,— pasakė Montgomeris ir, tarsi ko sudvejojęs, skubiai nusekė paskui žilaplaukį.— Morai!— išgirdau jį šūktelint, bet visai neatkreipiau dėmesio. Tačiau, vartydamas knygas lentynoje, nejučiomis ėmiau galvoti: kurgi anksčiau tą pavardę buvau girdėjęs?

Atsisėdau prie lango ir ėmiau skaniai krimsti likusius džiūvėsius. Moras?

Pažvelgęs per langą, pamačiau vieną iš tų keistų baltai apsirengusių subjektų — jis tempė pakrante dėžę, bet netrukus dingo iš akių. Paskui išgirdau, kaip man už nugaros trakštelėjo užraktas. Kiek palaukus, pro užrakintas duris atsklido triukšmas ir brazdesys — buvo atvesti nuo kranto šunys. Jie nelojo, tik kažkaip keistai urzgė ir šnopavo. Girdėjau tankų jų letenų tapsėjimą ir raminantį Montgomerio balsą.

Nepaprastas slaptingumas, kuriuo buvo apsigaubę šie žmonės, darė man labai didelį įspūdį, ir kurį laiką mąsčiau apie tai ir apie nuostabiai man pažįstamą Moro pavardę. Tačiau žmogaus atmintis kaprizinga, ir niekaip tada neįstengiau prisiminti, su kuo susijęs šis gerai žinomas vardas. Nėjo iš galvos ir nesuvokiamas baltai apsimuturiavusio luošio, kuris laukė

ant kranto, keistumas. Niekados nebuvau regėjęs tokios eisenos, tokių keistų judesių, kaip jam tempiant dėžę. Prisiminiau, jog nė vienas iš tų žmonių nekalbėjo su manimi, nors mačiau, kad visi kartkartėmis žvilgčiojo į mane kažkaip keistai, vogčiomis, visai ne tokiomis atviromis akimis, kokios būna tikrų laukinių. Aš niekaip negalėjau suprasti, kokia kalba jie šnekasi tarpusavy. Jie atrodė nepaprastai tylūs, o jei prabildavo, jų balsai skambėjo ne kaip žmonių. Kodėl gi jie tokie? Aš prisiminiau nerangiojo Montgomerio tarno akis.

Jis įėjo kaip tik tą akimirką, kai pagalvojau apie jį. Dabar jis buvo baltu drabužiu ir nešė nedidelį padėklą su kava ir virtomis daržovėmis. Aš vos susilaikiau neatšokęs, kai jis, maloniai lenkdamasis, padėjo viską priešais mane ant stalo. Po to nebetekau žado iš nuostabos. Po smulkiomis juodomis garbanomis aš pamačiau jo ausį. Ji pasirodė netikėtai, visai čia pat. Ausis buvo smaila ir apaugusi švelniais rudais plaukais!

— Jūsų pusryčiai, pone,— tarė jis.

Aš spoksojau tiesiai jam į veidą, neįstengdamas ištarti nė žodžio. Jis apsigręžė ir nuėjo prie durų, keistai šnairuodamas į mane per petį.

Nulydėjau jį žvilgsniu, ir tuo pat metu iš pasąmonės išplaukė žodžiai: „Moro tuštybės"... O gal „Moro paikybės"?.. A, žinau! Atmintis sugrąžino mane dešimt metų atgal. „Moro baisybės". Valandėlę ši frazė miglotai sukosi man galvoje, tačiau netrukus iškilo prieš akis išspausdinta raudonomis raidėmis ant rusvos brošiūros, kurią skaitant krėtė šiurpas. Ir aiškiai prisiminiau viską. Seniai skaitytos brošiūros turinys stebėtinai ryškiai atgijo atminty. Tada aš buvau dar jauniklis, o Moras jau persiritęs per penkiasdešimt — žymus talentingas fiziologas, gerai žinomas mokslininkų sluoksniuose savo lakia vaizduote ir šiurkščiu atvirumu.

Ar tai tas pats Moras? Jis buvo aprašęs keletą stulbinančių kraujo perpylimo atvejų ir, be to, garsėjo savo darbais apie piktybinius auglius. Tačiau jo puiki karjera staiga nutrūko. Jis turėjo išvažiuoti iš Anglijos. Kažkoks žurnalistas stojo pas jį dirbti laborantu, pateko į jo laboratoriją, ketindamas paskelbti demaskuojančią sensaciją. Dėl sukrečiančio atsitiktinumo, jeigu tai išties buvo atsitiktinumas, jo šlykšti knygiūkštė plačiai išgarsėjo. Kaip tik jos pasirodymo dieną

iš Moro laboratorijos pabėgo šuo nudirtu kailiu ir visaip suluošintas.

Buvo atostogų metas, ir vienas žymus leidėjas, Moro tariamojo laboranto pusbrolis, kreipėsi į viešąją nuomonę. Tai ne pirmas kartas, kai viešoji nuomonė pakėlė balsą prieš mokslo eksperimentus. Daktaras buvo tiesiog išvytas iš krašto. Gal jis to ir nusipelnė, tačiau jo bendradarbių abejingumas, daugelio mokslininkų baili tyla, šiaip ar taip, buvo gėdingas dalykas. Tiesa, sprendžiant iš žurnalisto pateiktų žinių, kai kurie Moro bandymai buvo beprasmiškai žiaurūs. Gal jam būtų pavykę susitaikyti su visuomene, jeigu būtų nutraukęs tyrinėjimus, tačiau jis taip nepadarė, kaip, juo dėti, nebūtų pasielgę ir daugelis kitų, vienąkart patyrusių magišką mokslo galią. Jis buvo nevedęs, ir jam tereikėjo rūpintis savimi...

Supratau, jog čia tas pats žmogus. Viskas tą liudijo. Ir staiga man pasidarė aišku, kas turėjo ištikti pumą ir kitus žvėris, dabar nugabentus kartu su kitais kroviniais į aptvarą už namo. Ūmai aš perpratau keistą, silpną, lyg ir pažįstamą tvaiką, kurį lig šiolei jaučiau tiktai pasąmonėje: tai buvo antiseptinis operacinės kvapas. Aš išgirdau, kaip už sienos suurzgė puma ir suinkštė vienas šuo, tarsi jį kas būtų mušęs.

Tiesą sakant, kiekvienam išsilavinusiam žmogui vivisekcija neturėtų atrodyti tiek siaubinga, kad ją reikėtų gaubti tokiu slaptingumu. Tačiau ši mintis netikėtai nutrūko, prieš akis vėl iškilo smailos Montgomerio tarno ausys ir žibančios akys. Žvelgiau į plytinčią prieš mane beribę žalsvą jūrą, vilnijamą gaivaus vėjo, ir keisti paskutiniųjų dienų įspūdžiai vienas po kito šmėkščiojo man galvoje.

Ką gi visa tai reiškia? Šitas aklinas aptvaras negyvenamoje saloje, šis liūdnai pagarsėjęs vivisekcininkas, šitie suluošinti, subiauroti žmonės?..

8

PUMOS KLYKSMAS

Apie pirmą valandą dienos mano spėliojimus ir apmąstymus nutraukė atėjęs Montgomeris. Jo keistasis tarnas sekė įkandin, nešdamas ant padėklo duoną, kažkokias daržoves ir kitą

maistą, taip pat butelį viskio, ąsotį vandens, tris stiklines ir tris peilius. Akies kampu žvilgtelėjau į šį nepaprastą padarą ir pamačiau, kad jis taipogi stebi mane savo keistomis, neramiomis akimis. Montgomeris pareiškė, jog pietaus kartu su manimi, o Moras esąs pernelyg užsiėmęs ir neateis.

— Moras?— tariau aš.— Žinau šią pavardę.

— Po velnių!— sušuko jis.— Koks vis dėlto aš asilas, kam prasitariau! Galėjau apie tai pagalvoti. Na, bet tiek to, turėsite šiokį tokį supratimą apie mūsų paslaptis. Gersite viskio?

— Ne, dėkoju, aš abstinentas.

— Norėčiau ir aš toks būti. Tačiau beprasmiška norėti neįmanomo. Prakeiktas viskis ir atvedė mane čionai. Jis ir viena ūkanota naktis. Tada dar maniau, jog man pasisekė, kai Moras pasiūlė plaukti kartu. Keistas dalykas. . .

— Montgomeri,— pertraukiau aš jį, kai tik užsivėrė durys,— kodėl jūsų tarno smailos ausys?

— Velniai griebtų!— susikeikė jis pilna burna ir valandėlę nustėręs žiūrėjo į mane.— Smailos ausys?

— Taip, smailos,— pakartojau aš kaip galėdamas ramiau, sulaikęs kvapą,— ir kraštai apžėlę tankiais juodais gaurais.

Jis ėmė iš lėto maišyti viskį su vandeniu.

— Visą laiką maniau, kad jo ausų nematyti iš po plaukų.

— Pamačiau jas, kai jis pasilenkė, dėdamas kavą ant stalo. Ir jo akys žiba tamsoje.

Montgomeris jau buvo atsitokėjęs nuo mano netikėto klausimo.

— Aš ir pats pastebėjau,— pasakė jis, neskubėdamas ir truputį švepluodamas,— kad jo ausims iš tikrųjų kažko trūksta. . . Jis taip jas slėpdavo. Kaipgi jos atrodo?

Aš neabejojau, kad jis paprasčiausiai apsimeta, tačiau nedrįsau jo kaltinti melagyste.

— Jos smailos,— pakartojau,— mažos ir apžėlusios, tikrai apžėlusios gaurais. Ir jis visas — keisčiausias padaras, kokį kada esu matęs.

Šaižus, gargiantis, kupinas gyvuliško skausmo riaumojimas pasiekė mus iš aptvaro. Iš garso žemumo ir jėgos buvo galima spręsti, kad tai puma. Aš pastebėjau, kad Montgomeris krūptelėjo.

— Taip?— perklausė jis.

— Iš kur jūs jį ištraukėte?

— Mm. . . iš San Francisko. Išties jisai biaurus. Puskvaišis. Gerai neprisimenu, iš kur jis. Bet aš pripratau. Mes abu pripratome kits prie kito. Kuo gi jis taip apstulbino jus?

— Jis kažkoks nenatūralus,— tariau.— Jame yra kažkas nenusakoma. Nepalaikykite manęs kuoktelėjusiu, bet kai jis prieina arčiau, aš visas įsitempiu ir suvirpu iš pasišlykštėjimo. Jame iš tikrųjų yra kažkas nelaba.

Klausydamasis manęs, Montgomeris liovėsi valgęs.

— Keista,— pasakė jis.— Aš to nepastebėjau.

Ir vėl kibo į pietus.

— Net nepagalvojau apie tai,— tarė kramtydamas.— Matyt, jūreiviai škunoje irgi tą pat jautė. . . Ir persekiojo gi jie vargšą! . . Jūs pats matėte, kaip kapitonas. . .

Vėl sustūgo puma, šįkart dar skausmingiau. Montgomeris tyliai nusikeikė. Aš jau buvau beklausiąs jį apie žmones, kuriuos mačiau ant kranto. Tuo metu vargšas žvėris kelis kartus iš eilės trumpai, veriančiai suspiegė.

— O jūsų žmonės, kur laukė ant kranto,— vis dėlto paklausiau jį,— kokios jie rasės?

— Neblogi vyrukai, tiesa?— išsiblaškęs atsakė jis, raukdamas antakius sulig kiekvienu nauju žvėries riksmu.

Aš tylėjau. Vėl atsklido tęsiamas kaukimas, dar kraupesnis, nei prieš tai. Montgomeris pažvelgė į mane blausiomis pilkomis akimis, vėl įsipylė viskio, pabandė užmegzti šneką apie alkoholį ir ėmė įtikinėti, kad su juo išgelbėjo man gyvybę. Atrodė, labai norėjo pabrėžti, kad jam turiu būti dėkingas už išgelbėjimą. Aš atsakinėjau padrikai.

Pagaliau pietūs baigėsi, luošoji baidyklė smailomis ausimis nukraustė stalą, ir Montgomeris vėl paliko mane vieną. Pietaudamas jis visą laiką nevykusiai slėpė savo susierzinimą dėl vivisekcijai pasmerktos pumos staugimo. Skundėsi pakrikusiais nervais ir nuėjo gydytis įprastiniais vaistais.

Aš jutau, kad ir mane patį tie klyksmai nepaprastai erzina. Slenkant dienai, jie darėsi vis garsesni ir gailesni. Klausytis jų buvo tikra kančia, ir galiausiai aš nebeištvėriau. Atstūmiau pažodinį Horacijaus vertimą, kurį bandžiau skaityti, ir, gniauždamas kumščius, kramtydamas lūpas, ėmiau žingsniuoti po kambarį.

Netrukus pirštais užsikimšau ausis.

Tačiau kauksmas darėsi vis aršesnis. Pagaliau jame išgirdau tokią kančią, kad ilgiau nebegalėjau tverti tame ankštame kambarėlyje. Išėjau į lauką, į mieguistą vėlyvos popietės kaitrą, ir, praėjęs didžiuosius vartus, kaip ir anksčiau užrakintus, pasukau už aptvaro kampo.

Lauke klyksmas aidėjo dar garsiau. Sakytum, jame susikaupė viso pasaulio skausmas. Vis dėlto, jei būčiau žinojęs, kad gretimame kambaryje kas nors lygiai taip kenčia, tačiau tylomis, man rodos,— vėliau ne sykį apie tai galvojau,— būčiau pakėlęs tai daug lengviau. Bet tik tada, kai kančia prasiveržia balsu ir virpina nervus, mūsų širdys prisipildo gailesčio. Nors švietė skaisti saulė ir jūros vėjas siūbavo žalių palmių vėduokles, visas pasaulis man atrodė niūrus chaosas, pilnas juodų ir kruvinų vaiduoklių, iki gerokai nutolau nuo namo akmeninėje aptvaro sienoje.

9

SUSITIKIMAS MIŠKE

Aš skverbiausi pro atvašyną, dengiantį kalvą už namo, beveik nesidairydamas tako. Praėjęs pro pavėsingą tiesialiemenių medžių guotą, atsidūriau kitoje kalvos pusėje ir nusileidau į siaurą slėnį, kurio dugnu tekėjo upokšnis. Sustojau ir įsiklausiau. Gal dėl to, kad buvau gerokai nutolęs, gal dėl miško tankmės jokie garsai iš aptvaro nebesiekė manęs. Aplinkui buvo tylu. Staiga iš krūmų iššoko triušis ir kiek įkabindamas pasileido aukštyn šlaitu. Truputį pastovėjęs, atsisėdau šešėlio pakraštyje.

Vieta buvo graži. Vešlia augmenija apaugę krantai slėpė upeliūkštį, ir tik vienoje vietoje blizgėjo trikampis vandens lopelis. Kitame krante pro melsvą miglą buvo matyti tirštas medžių ir vijoklių raizgynas, o virš jų — švytintis žydras dangus. Šen bei ten margavo baltos ir purpurinės dėmės — žemyn nukarusių lianų žiedai. Kurį laiką žvalgiausi aplinkui, bet paskui mintys vėl grįžo prie Montgomerio tarno keistumų. Tačiau mąstyti susikaupus buvo pernelyg karšta, ir greitai mane apėmė kažkokia mieguista būsena, kai pusiau sapnuoji, pusiau budi.

Nežinau, kiek praėjo laiko, bet ūmai mane pažadino lengvas šlamesys kitoje upelio pusėje. Iš pradžių mačiau tik siūruojančias paparčių ir nendrių viršūnes. Paskui pasirodė kažkoks sutvėrimas, bet kas tai buvo, ne iš sykio galėjau įžiūrėti. Jis palenkė galvą ir ėmė gerti. Tiktai dabar pažinau, kad tai žmogus, bet stovi visomis keturiomis kaip gyvulys!

Jo rūbas buvo melsvas, plaukai juodi, o kūnas ir veidas — vario spalvos. Neapsakomas biaurumas, matyt, buvo bendras visų šios salos gyventojų bruožas. Girdėjau, kaip jis garsiai lakė vandenį.

Pasilenkiau į priekį geriau jo apžiūrėti. Mano rankos užkliudytas lavos gabalėlis pasišokinėdamas nusirito į pakalnę. Žmogus žvilgtelėjo aukštyn kaltomis akimis, ir mūsų žvilgsniai susitiko. Jis bemat pašoko ir kurį laiką stovėjo vietoje, negrabia ranka šluostydamasis burną ir žiūrėdamas į mane. Jo kojos buvo beveik dukart trumpesnės už liemenį. Taip mes stovėjome gal kokią minutę, atžariai spoksodami kits į kitą. Po to, kelissyk atsigręždamas į mane, jis išnyko krūmuose dešinėje; lapų čežėjimas pamažu nutolo ir galop visai apmirė. Aš dar ilgai sėdėjau, žvelgdamas jam įkandin. Mano mieguistumą kaip ranka nuėmė.

Staiga krūptelėjau, išgirdęs šnaresį užpakaly savęs, ir, greitai atsisukęs, pamačiau baltą triušio uodegėlę, švytruojančią įkalnėn. Aš pašokau.

Baisaus puszvėrio pasirodymas netikėtai pripildė vidudienio atokaitoje snaudžiantį mišką visokios gyvybės. Aš neramiai apsidairiau, gailėdamasis, jog neturiu jokio ginklo. Čia man kniostelėjo, kad matytas žmogus buvo mėlynu rūbu, o ne nuogas, kaip tikrieji laukiniai, tai ėmiau įtikinėti save, kad, iš visko spėjant, jis turėtų būti taikus ir kad mane suklaidino nuožmi jo išvaizda.

Vis dėlto, jam pasirodžius, labai sunerimau. Nuėjau kalvos šlaitu kairėn, dairydamasis į šalis tarp tiesių medžių kamienų. Kodėl tas žmogus ėjo keturpėsčias ir lakė vandenį tiesiog iš upokšnio? Čia vėl išgirdau žvėries staugesį ir, manydamas, jog tai puma, apsisukau ir nuėjau į priešingą pusę. Kelias atvedė prie upelio, kurį peržengęs toliau skverbiausi per brūzgynus.

Mano dėmesį atkreipė skaisčiai raudona dėmė ant žemės, ir, priėjęs artyn, pamačiau, jog tai nepaprastos rūšies grybas,

išsišakojęs ir raukšlėtas, panašus į lapo pavidalo kerpę. Vos prisilietus, jis pavirto vandeningais glitėsiais. Toliau, vešlių paparčių pavėsy, išvydau nemalonų vaizdą: negyvą triušį, visą aplipusį blizgančiomis musėmis, dar šiltą, su nutraukta galva. Pamatęs aplink ištiškusį kraują, sustojau nustėręs. Vadinasi, vienas iš atvykėlių jau sudorotas!

Šiaip jokių kitų smurto žymių nebuvo. Atrodė, triušis buvo netikėtai sučiuptas ir užmuštas. Žiūrėdamas į jo minkštą, pūkuotą kūnelį, aš nejučiomis klausiau save: kaip tai galėjo atsitikti? Neaiški baimė, kurią pajutau, išvydęs nežmogiško veido būtybę prie upelio, dabar pasidarė visiškai tikra. Aš supratau, kaip neatsargu klaidžioti čia, tarp šitų nepažįstamų žmonių. Visas miškas man dabar ėmė rodytis kitoks. Kiekviename tamsiame kampelyje vaidenosi žabangai, kiekviename šlamesyje — pavojus. Atrodė, visur tyko kažkokios nematomos būtybės.

Nusprendžiau grįžti į paplūdimį, prie aptvaro. Skubiai apsigręžęs, ryžtingai, kone su įniršiu puoliau brautis per krūmus, trokšdamas kuo greičiau išeiti į atvirą vietą.

Bet prie pat didelės laukymės pakraščio stabtelėjau — ir pačiu laiku. Tai buvo audros išvartyto miško plotas. Jaunos atžalos jau stiepėsi aukštyn, ieškodamos laisvos erdvės, o už jų lyg aklina siena stovėjo kamienai, apraizgyti lianų, išmarginti kerpėmis ir įvairiaspalviais žiedais. Priešais, ant parvirtusio didžiulio aptrūnijusio medžio, dar nepastebėjusios manęs prisiartinant, tupėjo trys keistos žmogystos, viena aiškiai moteris, kitos dvi — vyriškos giminės. Jos buvo nuogos, tiktai klubus juosė raudonos medžiagos skiautės. Oda pilkai rausva,— tokios spalvos dar nebuvau matęs jokių laukinių. Riebūs veidai buvo be smakrų, kaktos nuolaidžios, o galvos apžėlusios dygiais plaukais. Niekados dar nebuvau regėjęs tokių gyvuliškų būtybių.

Jos kalbėjo tarpusavy, arba, tiksliau sakant, kalbėjo viena, bet visos trys buvo taip susidomėjusios, kad neišgirdo mano žingsnių. Jos purtė galvas ir lingavo į abi puses. Kalbėtoja bėrė žodžius taip greitai ir neaiškiai, kad nors ir gerai juos girdėjau, nieko negalėjau suprasti. Atrodė, ji deklamuoja kažkokias nesąmones. Netrukus jos balsas ėmė skambėti šaižiau, ir, išskėtusi rankas, ji nušoko žemėn.

Kitos dvi taip pat atsistojo ir, išskėtusios rankas, ėmė jai tarti, siūbuodamos į savo giesmės taktą. Aš pastebėjau, kad jų nenormaliai trumpos kojos ir siauros kerėpliškos pėdos. Visos trys dabar lėtai sukosi ratu, trepsėdamos ir mosuodamos rankomis; jų ritmiškoje greitakalbėje buvo galima išskirti motyvą su pasikartojančiu priedainiu, kažką panašaus į „alula" ar „balula". Jų akys ėmė žibėti, biaurius veidus nušvietė keistas pasitenkinimas. Iš belūpių burnų dribo seilės.

Ir tuomet, stebėdamas jų keverziškus ir nesuprantamus judesius, aš aiškiai suvokiau, kas taip nemaloniai veikė mane ir darė prieštaringą įspūdį — kažko nepaprasto ir drauge keistai pažįstamo. Šios trys būtybės, pasinėrusios į savo slaptingas apeigas, turėjo žmogaus išvaizdą, tačiau kartu panėšėjo į kažkokį pažįstamą gyvulį. Nežiūrint palaikio apdaro ir grubaus panašumo į žmogų, visi judesiai, visi bruožai, visa jų išvaizda dvelkė neabejotinu gyvuliškumu, ir dabar jau aiškiai pažinau kiaules.

Aš stovėjau apstulbęs, ir siaubingiausi klausimai verpetu ėmė suktis mano galvoje. Keistosios būtybės viena paskui kitą pradėjo šokinėti aukštyn, klykdamos ir kriūkdamos. Viena paslydo ir stodamasi akimirksnį pabuvo keturpėsčia. Bet ir šio trumpo gyvuliško instinkto blykstelėjimo užteko, kad suvokčiau jo esmę.

Kaip įmanydamas tyliau apsigręžiau ir, stingdamas iš baimės, kad trakštelėjusi šakelė ar sušlamėjęs lapas manęs neišduotų, puoliau atgal į krūmus. Praslinko daug laiko, kol išdrįsau eiti mažiau saugodamasis.

Tą valandėlę tetroškau vieno: atsidurti kuo toliau nuo šių šlykščių sutvėrimų, ir nė nepastebėjau, kaip išėjau į vos įžiūrimą, tarp medžių besiranganti takelį. Ir staiga, kirsdamas nedidelę pievelę, aš krūptelėjau, maždaug už trisdešimt jardų pamatęs tarp kamienų kažkieno kojas, be garso judančias lygiagrečiai su manimi. Galvą ir viršutinę kūno dalį slėpė vešli lapija. Iškart sustojau, manydamas, kad tas padaras nemato manęs. Tačiau tą pat akimirką sustojo ir kojos. Aš taip nusigandau, jog tik vargais negalais įveikiau nesuvaldomą norą bėgti pirmyn neatsigręžiant.

Įsižiūrėjęs pro žalių vijoklių nėrinius, pamačiau galvą ir liemenį to paties žvėriažmogio, kuris gėrė iš upelio. Jis pažvelgė į mane, ir jo akys miško prietemoje žybtelėjo lyg du

smaragdai žalsva liepsnelė, kuri bemat užgeso, jam nusisukus. Valandėlę jis stovėjo nejudėdamas, o paskui be garso leidosi bėgti per krūmų ir medžių atvašynus. Greitai jis pranyko už kažkokių krūmų. Aš nebemačiau jo, bet jutau, kad jis sustojo ir vėl seka mane.

Kas gi tai, dėl dievo meilės — žmogus ar gyvulys? Ko jis iš manęs nori? Aš buvau visai beginklis, netgi lazdos netu-rėjau. Bėgti būtų tikra beprotybė. Šiaip ar taip, šis padaras nedrįso pulti manęs. Sukandęs dantis, aš nužingsniavau tiesiai į jį. Stengiausi neparodyti baimės, nors visas kūnas pagaugais ėjo. Prasibrovęs pro baltai žydinčius krūmus, išvydau jį per dvidešimt žingsnių nuo savęs — jis neryžtingai dirsčiojo per petį. Žengiau dar keletą žingsnių, atkakliai žiūrėdamas jam į akis.

— Kas tu? — paklausiau.

Jis irgi stengėsi nenuleisti akių.

— Ne, — staiga ištarė ir apsisukęs nušuoliavo per krūmokš-nius. Paskui stabtelėjo, vėl ėmė žiūrėti į mane. Jo akys žibu-riavo pro tankias šakas.

Man širdis iš baimės iškrito, bet jaučiau, jog vienintelis išsigelbėjimas — beatodairiška drąsa, tad ir toliau ėjau tiesiai į jį. Jis dar kartą atsigręžė ir išnyko tankmėje. Man lyg pa-sirodė, kad jo akys vėl žybtelėjo, ir tai buvo viskas.

Tiktai dabar susivokiau, kad jau vėlu ir kad pavojinga il-giau čia pasilikti. Saulė buvo ką tik nusileidusi, sparčios tro-pikų sutemos jau pilkavo rytuose, ir pirmoji naktinė peteliškė tyliai plazdeno virš mano galvos. Nenorėdamas nakvoti paslap-tingajame miške, tarp neregimų pavojų, turėjau skubėti atgal.

Mintis apie sugrįžimą į tą kančios buveinę buvo labai ne-maloni, bet dar nemaloniau būti užkluptam tamsos atviroje vietoje, kur nežinia kas gali patykoti. Aš dar kartą pažvelgiau į melsvoką prieblandą, prarijusią tą keistą būtybę, ir pasukau atgal, žemyn prie upelio, manydamas, jog einu į tą pusę, iš kur atėjau.

Sparčiai žingsniavau į priekį, priblokštas viso, kas įvyko, ir netrukus atsidūriau lygioje vietoje su kur-ne-kur augančiais medžiais. Bespalvis vaiskumas, apgaubiantis žemę po saulės laidos, palengva tamsėjo. Mėlynas dangus temo kas akimirką,

aukštybėse viena paskui kitą žiebėsi mažos žvaigždelės. Prošvaistės tarp medžių, tolimos miško laukymės, dienos šviesoje apgaubtos žydru šydu, dabar tapo juodos ir slėpiningos.

Aš skubėjau pirmyn. Visos spalvos aplinkui apsiblausė, medžių viršūnės šviesiame dangaus fone šmėkšojo juodos it rašalas, o žemiau viskas buvo susilieję į vientisą beformę masę. Netrukus medžiai praretėjo, žemi krūmokšniai pasidarė dar tankesni. Paskui prasidėjo tuščias balto smėlio plotas, o toliau vėl driekėsi naujas brūzgynas.

Mane visą laiką gąsdino lengvas šnaresys dešinėje pusėje. Iš pradžių galvojau, jog man vaidenasi, nes, kai tik stabtelėdavau, tuoj pat įsivyraudavo tyla, tedrumsčiama viršūnėse ošiančio vakario vėjelio. Bet kai vėl pajudėdavau, mano žingsnius tarsi aidas atkartodavo kažkieno žingsniai.

Aš atsitolinau nuo tankmės, laikydamasis atviresnių vietų, ir kartkartėmis staiga atsigręždavau, norėdamas netikėtai užklupti savo persekiotoją, jeigu tik jis iš tiesų buvo. Nepamatydavau nieko įtartino, vis dėlto nuolat stiprėjo įsitikinimas, jog kažkas mane seka. Paspartinau žingsnius ir netrukus pasiekiau neaukštos kalvos keterą; perėjęs ją, staigiai pasukau į šoną, nenuleisdamas nuo jos akių. Juoda kalva aiškiai dunksojo tamsėjančio dangaus fone.

Netrukus ant keteros šmėkštelėjo beformis šešėlis ir beregint pranyko. Dabar nebeabejojau, jog mano tamsiaveidis priešininkas vėl vogčiomis sėlino iš paskos. Be to, paaiškėjo dar vienas nemalonus dalykas: aš pasiklydau.

Beviltiškai nusiminęs kurį laiką skuodžiau į priekį, ir toliau slapčia sekamas. Bet tas persekiotojas vis manęs nepuolė — gal jam neužteko drąsos, o gal jis tiesiog laukė patogios progos. Aš ir toliau vengiau tankaus miško. Kartais sustodavau, įsiklausydavau ir beveik įtikindavau save, kad persekiotojas atsiliko arba jis išvis tėra tik mano sudirgintos vaizduotės prasimanytas. Netrukus pasigirdo jūros ošimas. Ėmiau eiti greičiau, beveik bėgti, ir tuoj pat išgirdau, kaip užpakaly manęs kažkas kluptelėjo.

Ūmai atsisukęs, įdėmiai apžvelgiau dūluojančius užpakaly medžius. Vienas juodas šešėlis lyg ir liuoktelėjo į kitą ir susiliejo su juo. Aš įtempiau ausis, pastiręs iš baimės, tačiau tegirdėjau, kaip smilkiniuose tvinkčioja kraujas. Nutaręs, kad

mano nervai visai pakrikę ir kad mane klaidina vaizduotė, vėl ryžtingai patraukiau link šniokščiančios jūros.

Po keleto minučių medžiai praretėjo, ir aš išėjau į plyną žemą kyšulį, skalaujamą tamsaus vandens. Naktis buvo tyli ir giedra, tingiai vilnijančioje jūroje mirguliavo vis besižiebiančių žvaigždžių atspindžiai. Kiek toliau bangos, dūžtančios į laužytą rifo juostą, blankiai švitėjo savo šviesa. Vakaruose Zodiako šviesa maišėsi su gelsvais aušrinės žvaigždės spinduliais. Krantas buvo nutįsęs toli į rytus, o vakaruose jį užstojo išsikišęs į jūrą ragas. Aš sumojau, kad Moro namas turėtų būti į vakarus.

Užpakaly manęs trekštelėjo šakelė ir pasigirdo šlamesys. Atsigręžiau ir įsmeigiau akis į juoduojančius medžius. Nemačiau nieko aiškaus arba, tiesą sakant, mačiau pernelyg daug. Kiekvienas šešėlis tamsoje buvo savotiškai baugus, priminė suklususią gyvą būtybę. Taip pastovėjau valandėlę, o paskui, vis gręžiodamasis į medžius, patraukiau vakarų link, ketindamas perkirsti kyšulį. Vos pajudėjau iš vietos, vienas šešėlis taipogi pajudėjo ir ėmė sekti iš paskos.

Man širdis smarkiau sutvaksėjo. Netrukus vakaruose pasirodė plačios įlankos vingis, ir aš sustojau. Begarsis šešėlis sustojo už dešimt žingsnių nuo manęs. Pačiame įlinkio gale spingsėjo mažas žiburėlis, ir, užlietas blausios žvaigždžių šviesos, pilkavo smėlėtas paplūdimys. Iki žiburėlio buvo gal dvi mylios. Norėdamas pasiekti paplūdimį, turėjau pereiti nedidelę giraitę, pilną kraupių šešėlių, ir nusileisti krūmais apaugusiu šlaitu.

Tuo metu aiškiau pamačiau savo persekiotoją. Tai nebuvo žvėris, kadangi stovėjo ant dviejų kojų. Aš išsižiojau, norėdamas ką pasakyti, tačiau gerklėje atsistojo kažkoks kamuolys. Sukaupęs visas jėgas, šūktelėjau:

— Kas ten?

Atsakymo nebuvo. Žengiau žingsnį pirmyn. Persekiotojas nejudėjo, tik sukluso. Mano koja atsitrenkė į akmenį. Ir tai man pakišo vieną mintį. Nenuleisdamas akių nuo tamsios figūros, pasilenkiau ir paėmiau nemažą uolos atlaužą. Sulig tuo judesiu pamėklė šastelėjo šalin nelyginant šuo ir nusliūkino gilyn į tamsą. Prisiminęs, kaip mokykloje gindavomės nuo didelių šunų, įvyniojau akmenį į nosinę, o nosinės kampą apsi-

sukau apie riešą. Toli tarp šešėlių pasigirdo šiugždesys, tarsi tas sutvėrimas būtų traukęsis. Ir tada — žvelgiant įkandin sprunkančio priešininko, rankoje spaudžiant ginklą,— iki tol tramdyta mano baimė prasiveržė: mane išpylė prakaitas ir ėmė krėsti drebulys.

Kurį laiką dar stovėjau, nesiryždamas per medžiais ir krūmais apaugusį kyšulį eiti į paplūdimį. Galiausiai pasileidau tekinas; išsigavęs iš tankmės į smėlėtą pakrantę, tuoj pat išgirdau, jog kažkas su trenksmu laužiasi paskui mane.

Iš siaubo visai netekęs galvos, puoliau bėgti per smėlį. Užpakaly išsyk pasigirdo greitas duslus tapsėjimas. Surikau nesavo balsu ir ėmiau lėkti dar smarkiau. Kažkokie tamsūs, tris ar keturis kartus didesni už triušį padarai išsigandę šuoliais pradūmė pro mane krūmų link. Ligi gyvas nepamiršiu šio klaikaus vijimosi. Aš bėgau palei pat vandenį ir kartkartėmis išgirsdavau nenumaldomai artėjančių pėdų šlepsėjimą. Toli, beviltiškai toli, spindėjo geltonoji švieselė. Aplinkui buvo tamsi, bežadė naktis. Šliūkšt-šliūkšt skubėjo persekiotojo kojos, vis arčiau ir arčiau. Jaučiau, kaip džiūsta gerklė, nes jau seniai buvau taip bėgęs, įkvėpdamas sunkiai šniokščiau, o šoną taip diegė, tarytum ten kas būtų įvaręs peilį. Supratau, kad vijikas pasieks mane anksčiau, nei suspėsiu pribėgti aptvarą, tai, pagautas nevilties, staigiai apsisukau visas uždusęs ir smogiau, vos tik jis prisiartino,— smogiau iš visų jėgų. Akmuo iš nosinės išlėkė lyg iš svaidyklės.

Man atsigręžus, persekiotojas, lig tol bėgęs visomis keturiomis, pašoko, ir akmuo pataikė jam tiesiai į kairįjį smilkinį. Pasigirdo garsus pokštelėjimas, pusžmogis susverdėjo, atsitrenkė į mane, stumtelėjo rankomis ir parkrito ant smėlio, veidu stačiai į vandenį. Ten ir liko gulėti nejudėdamas.

Aš neišdrįsau prisiartinti prie tos juodos masės. Taip ir palikau teliūskuojančiame vandenyje, po ramiai degančiomis žvaigždėmis, ir, iš tolo aplenkęs tą vietą, nuėjau link gelsvai švytinčio lango. Netrukus pajutau didžiulį palengvėjimą, išgirdęs gailias pumos dejones, tuos pačius garsus, kurių neapsikęsdamas išėjau tirti šios slėpiningos salos. Nors buvau be galo nusilpęs ir išvargęs, sukaupiau visas jėgas ir leidausi bėgti į šviesą. Man pasirodė, kad kažkieno balsas šaukia mane.

10

ŽMOGAUS KLYKSMAS

Prisiartinęs prie namo, pamačiau, kad šviesa sklinda pro praviras mano kambario duris, ir tuoj pat kažkur šalia to oranžinio stačiakampio tamsoje nuaidėjo Montgomerio balsas:

— Prendikai!

Aš vis dar bėgau. Jis vėl šūktelėjo. Aš atsiliepiau silpnu balsu:

— Ei!— ir sekančią akimirką prisvirduliavau prie jo.

— Kur jūs buvote?— paklausė jis ir, ištiesęs ranką, sulaikė mane taip, kad šviesa, krintanti pro duris, apšvietė mano veidą.— Mes abu tiek buvome užsiėmę, kad jus prisiminėme tik prieš pusvalandį.

Jis įvedė mane į kambarį ir pasodino į šezlongą. Apakintas šviesos, aš valandėlę nieko nemačiau.

— Mes nieku būdu negalvojome, kad jūs išeisite vaikščiot po salą, mūsų neperspėjęs,— tarė jis.— Aš nerimavau. Bet... kas jums?

Mane apleido paskutinės jėgos, ir galva nusviro ant krūtinės. Jis, kaip man pasirodė, su savotišku pasitenkinimu sugirdė man kiek konjako.

— Dėl dievo meilės,— pratariau,— užrakinkite tas duris.

— Tur būt, sutikote ką nors iš mūsų keistenybių?— paklausė jis.

Užsklendęs duris, jis vėl atsigręžė į mane. Daugiau nebeklausinėjo, bet įpylė man dar konjako bei vandens ir paragino užvalgyti. Aš buvau visiškai išsekęs. Jis sumurmėjo, kad užmiršo perspėti mane, ir trumpai pasiteiravo, kada išėjau iš namų ir ką mačiau. Aš atsakinėjau irgi trumpai, padrikais sakiniais.

— Sakykite, ką visa tai reiškia?— paklausiau, jausdamas, jog mane tuoj ištiks isterijos priepuolis.

— Nieko ypatinga,— atsakė jis.— Bet šiai dienai, manau, jums užteks.

Staiga pasigirdo širdį veriantis pumos kauksmas. Montgomeris tyliai susikeikė.

— Tegu aš prasmegsiu, jeigu ši vieta nėra tokia pat biauri, kaip Gauerio gatvė su savo katėm!

— Montgomeri, kas per padaras vijosi mane?— paklausiau aš.— Žvėris ar žmogus?

— Jeigu tuoj pat neisite gulti,— atsiliepė jis,— tai paryčiui visai išsikraustysite iš proto.

Aš atsistojau ir priėjau prie jo.

— Kas vijosi mane?— vėl paklausiau.

Jis pažvelgė man tiesiai į akis ir atviepė lūpas. Jo žvilgsnis, toks guvus prieš valandėlę, staiga apsiblausė.

— Sprendžiant iš jūsų pasakojimo,— tarė jis,— greičiausiai tai buvo baubas.

Ūmus pyktis pagavo mane, tačiau praėjo taip pat greitai, kaip ir užėjo. Aš vėl atsisėdau į šezlongą ir susiėmiau rankomis galvą. Puma vėl sustūgo.

Montgomeris priėjo iš užpakalio ir padėjo man ant peties ranką.

— Klausykite, Prendikai,— tarė jis.— Aš neturėjau nė mažiausio noro imti jus į šią sumautą saliūkštę. Bet, žmogau, visa tai ne taip baisu, kaip atrodo. Tiesiog jūsų nervai išsitampę kaip mazgotės. Paklausykite manęs ir išgerkite migdomųjų. Tai... tęsis... dar keletą valandų. Jūs būtinai turite užmigti, kitaip aš už nieką neatsakau.

Aš tylėjau. Panarinęs galvą, užsidengiau veidą rankomis. Montgomeris išėjo ir netrukus grįžo su mažu buteliuku kažkokio tamsaus skysčio. Aš neprieštaraudamas išgėriau, ir jis padėjo man įsiropšti į hamaką.

Kai pabudau, buvo jau visai šviesu. Kurį laiką gulėjau, įsistebeilijęs į stogą. Gegnės, kaip pastebėjau, buvo padirbtos iš laivo špantų. Paskui žvilgtelėjau į stalą ir išvydau paruoštus pusryčius. Pajutau, kad esu alkanas, ir jau norėjau lipti iš hamako, bet tas, lyg įspėjęs mano norus, mandagiai persisuko ir išvertė mane keturpėsčią ant grindų.

Pakilau ir atsisėdau prie stalo. Galva buvo sunki, ir vakardienos įspūdžius teprisiminiau lyg per miglą. Pro neįstiklintą langą labai maloniai dvelkė ryto vėjelis, ir pusryčiaudamas jutau tiesiog apčiuopiamą fizinį pasitenkinimą. Staiga durys užpakaly manęs — vidinės durys, vedančios į kiemą — atsivėrė. Aš atsisukau ir išvydau Montgomerį.

— Nieko netrūksta?— paklausė jis.— Aš baisiai užsiėmęs.

Ir jis uždarė duris. Po kiek laiko pastebėjau, kad pamiršo jas užrakinti.

Nejučiomis prieš akis iškilo vakarykštė jo veido išraiška o kartu ir visa, ką patyriau. Vos tik prisiminiau išgyventą siaubą, kieme pasigirdo klyksmas. Bet šį sykį klykė ne puma.

Sulaikęs kąsnį prie burnos, įsiklausiau. Aplinkui tyla, vien šnarėjo rytinis vėjelis. Pamaniau, kad man tik pasigirdo.

Po ilgos pertraukos vėl ėmiau valgyti, vis dar budriai klausydamasis. Neilgai trukus išgirdau suaimanuojant, tyliai ir bejėgiškai. Aš net apmiriau. Ši aimana sukrėtė mane labiau, nei visi iki šiol girdėti riksmai. Šį kartą negalėjau suklysti, neabejojau, kieno šitie prislopinti, virpantys garsai: tai buvo dejonė, kurią nutraukdavo raudojimas ir sopulingi atodūsiai. Dejavo ne žvėris. Dejavo kankinama žmogiška būtybė!

Šitai supratęs, aš staiga trimis šuoliais atsidūriau prie priešingos sienos, nusitvėriau vidinių durų rankenos ir plačiai atvėriau jas į kiemą.

— Prendikai, kur jūs? Stokite!— sušuko priešais išdygęs Montgomeris.

Ėmė loti ir urgzti išsigandęs skalikas. Dubenėlyje, padėtame prie slenksčio, buvo kraujas, tamsus, su skaisčiai raudonomis dėmėmis, ir aš užuodžiau būdingą karbolio kvapą. Pro praviras duris šešėliuotoje prieblandoje pamačiau kažką, apraizgytą ir priveržtą virvėmis prie stovo, visą supiaustytą, kruviną ir sutvarstytą. O paskui šį reginį užstojo senojo Moro veidas, išblyškęs ir baisus.

Vienu mirksniu jis griebė man kraujuota ranka už peties ir lengvai, tarytum vaiką, kilstelėjęs į orą, bloškė atgal į kambarį. Aš visu ūgiu išsitiesiau ant grindų, durys užsitrenkė ir paslėpė nuo manęs jo įsiutusį veidą. Spynoje trakštelėjo raktas, o po to pasigirdo priekaištingas Montgomerio šūksnis.

— Galėjo sugadinti viso gyvenimo triūsą!— išgirdau Moro balsą.

— Jis gi nieko nesupranta,— pasakė Montgomeris ir dar kažką pridūrė patyliais.

— Kol kas neturiu tam laiko,— tarė Moras.

Kitko nebegirdėjau. Atsikėliau ir stovėjau visas drebėdamas, kupinas baisiausių įtarimų. Argi galimas toks siaubingas dalykas, kaip žmogaus vivisekcija? Ši mintis tvykstelėjo lyg žaibas per suaudrintą dangų. Ir tada miglota baimė staiga mano galvoje virto aiškiu pavojum.

11

ŽMOGAUS MEDŽIOKLĖ

Man dingtelėjo beprotiška viltis išsigelbėti, kai pagalvojau, jog laukinės kambario durys tebėra atviros. Dabar buvau tikras ir nė kiek neabejojau, kad Moras darė vivisekciją žmonėms. Nuo tos akimirkos, kai išgirdau jo pavardę, vis ieškojau mintyse ryšio tarp keisto saliečių panašumo į žvėris ir jo kraupių darbų. Dabar, man atrodė, viską supratau. Prisiminiau jo veikalą apie kraujo perpylimą. Mano matyti padarai — tai siaubingų jo bandymų aukos!

Šitie grasūs niekšai norėjo nuraminti mane, apmulkinti, parodydami pasitikėjimą, kad paskui nutvėrę pasmerktų lemčiai, baisesnei už pačią mirtį — kankynėms, o po kankynių — begėdiškiausiai ir niekingiausiai daliai, kokią begalima įsivaizduoti: paleisti mane, sugyvulėjusį, į nešvankią savo kaimenę. Aš apsižvalgiau, dairydamasis kokio ginklo. Nieko tinkamo nebuvo. Tada, tarsi įkvėptas iš aukštybių, apverčiau šezlongą ir, prispaudęs koja, atplėšiau jo medinį kraštą. Kartu su medžiu išsitraukė ir aštri vinis, suteikusi šiam menkam pagaliui kiek pavojingumo. Išgirdau lauke besiartinant žingsnius, ūmai atlapojau duris ir visai čia pat išvydau Montgomerį. Jis atėjo užrakinti manęs.

Užsimojau savo ginklu jam tiesiai į veidą, bet jis spėjo atšokti. Akimirksnį padvejojęs, apsigręžiau ir puoliau už namo kampo.

— Prendikai, kur jūs?— baisiausiai nustebęs, sušuko jis.— Žmogau, nebūk asilas!

„Dar valandėlė,— pagalvojau,— ir jis būtų uždaręs mane kaip triušį vivisekcijai." Jis išnėrė iš už kampo, ir aš vėl išgirdau jo balsą:

— Prendikai!

Po to jis puolė bėgti iš paskos, nesiliaudamas kažką rėkti pavymui.

Šį kartą aš aklai leidausi į šiaurės rytus, statmenai vakardienos krypčiai. Paknopstomis lėkdamas krantu, žvilgtelėjau per petį ir pamačiau, jog su Montgomeriu bėga ir jo tarnas. Nukūriau aukštyn šlaitu ir, persiritęs per keterą, pasukau į rytus akmenuotu slėniu, iš abiejų pusių apaugusiu brūzgynais.

Bėgau taip maždaug mylią, gaudydamas orą, atrodė, širdis iššoks iš krūtinės. Tačiau, įsitikinęs, kad nebematyti nei Montgomerio, nei jo tarno, klupdamas iš nuovargio, staigiai pasukau atgal — ten, kur, kaip spėjau, buvo krantas, o paskui kritau ant žemės nendrių tankumyne.

Ilgai pragulėjau ten, nedrįsdamas pakrutėti ir bijodamas net pagalvoti apie tai, ką veiksiu toliau. Aplink į visas puses driekėsi nykūs tyrai, apsnūdę po karšta saule, ir aš tegirdėjau vien tęvą apspitusių mane uodų zirzesį. Netrukus mane pasiekė monotoniškas, migdantis ūžimas — tai šniokštė bangos pakrantėje.

Maždaug po valandos išgirdau Montgomerį šaukiant mano vardą kažkur toli šiaurėje. Ėmiau svarstyti, ką daryti toliau. Jeigu neklydau, saloje gyveno tiktai šitie du vivisekcininkai ir jų sužvėrėjusios aukos. Be abejonės, kai kurias jų, reikalui esant, jie gali užsiundyti ant manęs. Žinojau, jog ir Moras, ir Montgomeris nešiojasi revolverius. O aš, išskyrus šį niekingą pagalį su stirksančia vinim, buvau beginklis.

Gulėjau toje pačioje vietoje tol, kol ėmė kankinti alkis ir troškulys. Tada iš tikrųjų suvokiau visą savo padėties beviltiškumą. Neturėjau jokio supratimo, kaip prasimanyti maisto: mano botanikos žinios buvo pernelyg menkos, kad susirasčiau kokių nors valgomų šaknų ar vaisių. Neturėjau iš ko padaryti spąstų, kad pasigaučiau kurį iš nedaugelio triušių, lakstančių po salą. Kuo ilgiau mąsčiau apie savo ateitį, tuo ji atrodė niūresnė.

Pagaliau, apimtas nusivylimo, ėmiau galvoti apie tuos pusžmogius, kuriuos buvau sutikęs miške. Atmintyje perkračiau kiekvieną paeiliui, svarstydamas, ar negalėtų kuris man padėti.

Staiga išgirdau šuns lojimą ir supratau gresiant naują pavojų. Ilgai negalvojęs, nes kitaip mane iškart būtų užklupę, pagriebiau pagalį su vinimi ir kūlvirsčia nubėgau ten, kur ūžė bangos. Prisimenu dygius krūmus, kurių spygliai smigo į mane tartum peiliai; prasibroviau pro juos visas kruvinas, susiplėšęs drabužius ir atsidūriau prie ilgos įlankos, platėjančios į šiaurę. Nedvejodamas šokau į vandenį ir, brisdamas įlanka aukštyn, pasiekiau negilų, kelius tesiekiantį upelį. Pagaliau išsikapanojau ant vakarinio kranto ir, jausdamas, kaip tvinksi kraujas smilkiniuose, įšliaužiau į tankų papartyną ir ėmiau laukti,

kas bus toliau. Išgirdau, kaip šuva — jis buvo vienas — prišlepsėjo arčiau ir kaip viauktelėjo, įlindęs į spygliuotus krūmus. Daugiau nieko nebegirdėjau ir nusprendžiau, kad paspruka u.

Slinko minutės, bet niekas tylos nebedrumstė, ir galiausiai, po kokios valandos ramybės, pajutau grįžtant drąsą.

Pamažu išnyko ir siaubas, ir neviltis, kadangi buvau peržengęs abiejų ribas. Dabar žinojau, kad esu tikrai pražuvęs, ir tai tik pridavė man jėgų — buvau viskam pasiruošęs. Man netgi norėjosi susitikti su Moru akis į akį. Upelis, kurį perbridau, priminė, kad blogiausiu atveju visados galėsiu išsigelbėti nuo kankinimų: nieks nesugebės sutrukdyti man pasiskandinti. Aš ir dabar jau buvau tam besiryžtąs, tačiau nesuprantamas noras patirti viską iki galo, kažkoks keistas stebėtojo smalsumas sulaikė mane. Ištiesiau pavargusius, dyglių sužalotus sąnarius, permečiau žvilgsniu aplinkinius medžius. Tą pačią akimirką iš žalių nėrinių netikėtai išlindo juodas veidas ir įsispitrėjo į mane.

Aš atpažinau beždžionišką padarą, kuris sutiko ant kranto barkasą. Dabar jis kybojo ant palinkusio palmės kamieno. Griebiau pagalį ir atsistojau, nenuleisdamas nuo jo akių. Jis ėmė kažką tarškėti.

— Tu, tu, tu,— tai buvo viskas, ką iš pradžių galėjau suprasti. Staiga jis nušoko nuo medžio ir, praskleidęs paparčius, smalsiai ėmė žiūrėti į mane.

Šiai būtybei nejaučiau tokios antipatijos, kokią pajusdavau, sutikęs kitus pusžmogius.

— Tu,— pasakė jis,— iš valties.

Vadinasi, jis žmogus: bent toks, kaip ir Montgomerio tarnas, nes mokėjo kalbėti.

— Taip,— atsakiau.— Aš atplaukiau valtimi. Iš laivo.

— O!— tarė jis, ir jo žibančios neramios akys ėmė apžiūrinėti mano rankas, pagalį, kurį laikiau, kojas, suplėšytus drabužius, dyglių padarytas žaizdas ir įdrėskimus. Atrodė, jis buvo kažko nustebęs. Akys vėl sugrįžo prie mano rankų. Jis ištiesė savąją ir pradėjo lėtai skaičiuoti pirštus:

— Vienas, du, trys, keturi, penki — taip?

Aš nesupratau, ką jis norėjo tuo pasakyti. Vėliau sužinojau, kad dauguma šių pusžmogių turėjo sudarkytas rankas, kurioms trūkdavo kartais net trijų pirštų. Manydamas, jog tai

savotiškas pasisveikinimas, padariau tą patį. Jis džiaugsmingai išsišiepė. Jo nenustygstančios akys vėl ėmė lakstyti. Staiga jis vikriai pasisuko ir dingo. Paparčių garbanos toje vietoje šlamėdamos susiglaudė.

Išlindau įkandin jo iš brūzgynų ir nustebau, pamatęs jį laiba ranka įsikibusį į nusvirusią nuo medžio lianos kilpą ir linksmai besisūpuojantį. Jis kybojo nugara į mane.

— Ei!— pašaukiau.

Jis bemat nušoko ir atsigręžė.

— Klausyk,— tariau aš.— Kur man gauti pavalgyti?

— Pavalgyti?— pakartojo jis.— Turime valgyti kaip žmonės.— Jis vėl pasižiūrėjo į savo žalią sūpynę.— Trobelėse.

— O kurgi tos trobelės?

— O!

— Aš pirmąkart čia.

Jis apsigręžė ir ėmė spėriai eiti. Visi jo judesiai buvo stebėtinai guvūs.

— Eime,— tarė jis.

Nusekiau iš paskos, idant patirčiau viską iki galo.

Aš spėjau, kad trobelės — tai kokie nors skurdūs būstai, kur jis gyvena kartu su kitais pusžmogiais. Gal tie padarai visiškai taikūs, gal pavyks kaip nors su jais susikalbėti. Tada nežinojau, kad jie neturi nė dalelytės tų žmogiškų ypatybių, kurias jiems buvau priskyręs.

Mano beždžioniškas bendrakeleivis bidzeno šalimais, nukoręs rankas ir atkišęs smakrą į priekį. Man buvo įdomu, ar jis atsimena ką apie savo ankstesnį gyvenimą.

— Ar seniai esi šioje saloje?— paklausiau.

— Ar seniai?— jis pakartojo mano klausimą ir iškėlė tris pirštus. Matyt, buvo puskvaišis. Aš bandžiau išsiaiškinti, ką jis norėjo pasakyti, bet jam pasidarė nuobodu. Po keleto klausimų jis staiga paliko mane ir įsliuogė į medį vaisių. Prisiraškė visą saują dygliuotų ankščių ir ėmė jas gliaudyti. Aš apsidžiaugiau: šiaip ar taip, tai buvo kažkas valgoma. Mėginau jį dar kai ko paklausti, bet jis greitai malė liežuviu, visnepataikydamas atsakyti. Tik nedaugelis jo žodžių buvo prasmingi, o šiaip tarškėjo lyg papūga.

Aš buvau taip visko apstulbintas, kad beveik nemačiau, kur einu. Netrukus mes atsidūrėme tarp kažkokių medžių, juodų ir apanglėjusių, o paskui išėjome į plyną vietą, padengtą

gelsvai balta pluta. Pažemiu draikėsi aitrūs dūmų kamuoliai ir graužė man akis, nosį. Dešinėje pro plikų uolų luitus buvo matyti melsvas jūros paviršius. Takelis staigiai sukosi žemyn, į siaurą daubą tarp dviejų pasklidų juosvo šlako krūvų. Ten mes ir nuėjome.

Po akinančios saulės šviesos, atsispindinčios nuo gelsvos sieringos žemės, dauboje atrodė nepaprastai tamsu. Šlaitai darėsi vis statesni ir artėjo kits prie kito. Akyse kartais sušmėžuodavo raudonos ir žalios dėmės. Staiga mano vedlys sustojo.

— Namai,— tarė jis, ir aš pamačiau atsidūręs tarpeklio dugne, kur iš pradžių ničnieko negalėjau įžiūrėti.

Išgirdau keistus garsus ir kairės rankos krumpliais pasitryniau akis. Mane pasiekė nemalonus kvapas; toks dažniausiai būna prastai valomuose beždžionių narvuose. Toliau, už prasiskyrusių uolų, vėl matėsi nuožulnus, žalumoje ir saulėje paskendęs šlaitas, ir iš abiejų pusių į tamsią tarpeklio gelmę siaurais pluoštais skverbėsi šviesa.

12

ĮSTATYMO SKELBĖJAI

Tuomet kažkas šaltas palietė man ranką. Smarkiai krūptelėjau ir prie pat savęs išvydau blyškiai rausvą padarą, labai panašų į vaiką nulupta oda. Jo romūs, bet atstumiantys bruožai buvo visai kaip tripirščio tinginio: tokia pat žema kakta, lėti judesiai. Apsipratęs su tamsa, ėmiau aiškiau viską matyti. Mažoji tinginį primenanti būtybė stovėjo, įbedusi į mane akis. Mano vedlio šalia nebebuvo.

Vieta, kurioje atsidūriau, buvo siauras tarpas tarp aukštų lavos sienų, plyšys, atsiradęs jos sukietėjusiame sraute. Abiejose jo pusėse, prigludę prie uolų, juodavo jūros žolių, palmių lapų ir nendrių kūgiai — bet kaip suremtos tamsios lūšnelės. Per vidurį vinguriuojantis takas, ne daugiau kaip trijų jardų pločio, buvo užverstas pūvančių vaisių krūvomis bei kitomis atliekomis, kurios skleidė nežmonišką smarvę.

Į tinginį panašus rausvasis padarėlis vis dar vėpsojo į mane, kai artimiausios lūšnos angoje pasirodė mano beždžionžmogis ir pamojo man. Tą pat akimirką iš kitos landynės, tolimajame

šios keistos gatvės gale, išsirangė kažkokia gremėzdiška baidyklė ir, sustojusi lyg tamsus siluetas skaisčiai žalios properšos fone, įsmeigė į mane akis. Aš truputį padvejojau ir buvau besprunkąs atgal tuo pačiu keliu, kuris čionai atvedė, bet paskui ryžausi viskam ir, suspaudęs lazdą su vinimi, įrėpliojau įkandin savo beždžionžmogio į dvokiančią ankštą pašiūrę.

Ji buvo pusapvalė, nelyginant per pusę perpiauta drevė; prie uolos, atstojančios galinę sieną, gulėjo krūva kokoso riešutų ir visokių vaisių. Ant žemės mėtėsi keletas nedailiai padirbtų indų iš akmens ir medžio, o vienas buvo padėtas ant negrabiai suręsto suolo. Ugnies nebuvo. Tamsiausiame lūšnos kampe drybsojo juodas beformis padaras. Man įėjus, jis kažką suniurnėjo. Beždžionžmogis, pasilikęs stovėti pilkšvoje angos šviesoje, atkišo man perskeltą kokoso riešutą, o aš tuo metu nušliaužiau į kitą kampą; ten atsisėdau, surietęs po savimi kojas, paėmiau riešutą ir pradėjau jį kuo ramiausiai graužti, nors iš tikrųjų labai jaudinausi ir beveik dusau nuo nepakenčiamo tvaiko. Rausvasis padarėlis dabar stovėjo prie angos, o jam per petį žiopsojo dar kažkas pilkai rusvu veidu ir žibančiomis akimis.

— Ei,— ištarė mįslingasis padaras priešais mane.

— Tai žmogus! Tai žmogus!— sutauškėjo mano vedlys.— Žmogus, žmogus, gyvas žmogus, kaip ir aš.

— Užsičiaupk,— atšovė tas iš tamsos ir nusikrenkštė.

Kokoso riešutą graužiau reikšmingoje tyloje. Nors ir kaip varsčiau tamsą akimis, nieko daugiau neįžiūrėjau.

— Tai žmogus,— pakartojo tas pats balsas.— Jis atėjo gyventi su mumis?

Balsas buvo kimus, su kažkokiu ypatingu mane nustebinusiu švilpesiu, tačiau akcentas — taisyklingai angliškas.

Beždžionžmogis žvilgtelėjo į mane, tarsi kažko laukdamas. Aš supratau jo nebylų klausimą.

— Jis atėjo gyventi su jumis,— atsakiau.

— Tai žmogus. Jis turi išmokti Įstatymą.

Dabar juodoje tamsoje pradėjau įžiūrėti kažką dar juodesnį, neaiškų susikūprinusį siluetą. Paskui pamačiau, jog įėjimą užtamsino dar dvi galvos. Mano ranka suspaudė pagalį. Žmogysta tamsiajame kampe pakartojo garsiau:

— Sakyk žodžius.

Matyt, pražiopsojau jo paskutinę pastabą.

— Nevaikščioti keturiomis — toksai Įstatymas,— ištarė jis prodainiu.

Aš suglumau.

— Sakyk žodžius,— paragino mane beždžionžmogis, ir stovintieji angoje lyg aidas pakartojo tai grasinamai.

Supratau, kad turiu pakartoti tą idiotišką frazę. Ir tada prasidėjo tikrai pamišėliška ceremonija. Balsas tamsoje užtraukė kažkokią išgalvotą litaniją, o aš ir visi likusieji choru kartojome, eilutę po eilutės. Tuo pačiu metu visi lingavo į šalis ir plojo sau per kelius, aš sekiau jų pavyzdžiu. Man net pasivaideno, kad miriau ir nukeliavau į aną pasaulį. Tamsioje lūšnoje pilkos vaiduokliškos figūros, kur-ne-kur išmargintos blyškiais atšvaitais, lingavo ir unisonu skandavo.

— Nevaikščioti keturiomis — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

— Ne lakti, bet gerti — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

— Neėsti nei mėsos, nei žuvies — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

— Nelupti medžių žievės — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

— Nemedžioti kitų žmonių — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

Ir taip toliau — nuo šių kvailų priesakų iki, kaip man tąsyk atrodė, pačių beprotiškiausių, neįmanomiausių ir nešvankiausių poelgių draudimo.

Mus pagavo kažkokia ritminė ekstazė, mes murmuliavome ir siūbavome vis greičiau ir greičiau, kartodami tą negirdėtą Įstatymą. Iš šalies galėjo pasirodyti, jog ir aš persiėmiau isteriška pusžmogių nuotaika, tačiau širdies gilumoje nežinojau, ar verkti, ar juoktis.

Mes išvardijome daugybę įvairiausių priesakų, paskui giesmė pasikeitė:

— Jo yra Kančios namai.

— Jo ranka tveria.

— Jo ranka žeidžia.

— Jo ranka gydo.

Ir vėl ilgiausia litanija, kurios didžiuma man teatrodė nesuprantama tauškalynė apie kažkokį Jį. Būčiau pamanęs, jog tai sapnas, tačiau niekados negirdėjau, kad sapne kas giedotų.

— Jo yra žaibai,— skandavome.

— Jo sūri jūros gelmė.

Man toptelėjo baisi mintis, kad Moras, pavertęs šiuos žmones gyvuliais, įkalė į jų sudarkytas smegenis kvailą tikėjimą, išmokė juos dievinti save. Bet aš nesilioviau skandavęs kartu su visais, nes pernelyg aiškiai regėjau aplink žibančius baltus dantis ir aštrius nagus.

— Jo yra žvaigždės danguje.

Pagaliau giesmė baigėsi. Pamačiau, jog beždžionžmogio veidas blizga nuo prakaito, ir apsipratusios tamsoje mano akys dabar geriau įžiūrėjo padarą tame kampe, iš kur sklido kimus balsas. Jis buvo žmogaus ūgio, bet lyg ir apžėlęs tamsiai pilkais gaurais, tarsi škotų terjeras.

Kas jis?

Kas jie visi?

Įsivaizduokite, jei galite, jog jus apsupo patys siaubingiausi luošiai ir maniakai, ir jūs bent iš dalies suprasite, ką aš patyriau, matydamas tas kraupias žmonių karikatūras.

— Jis turi penkis pirštus, penkis pirštus, penkis pirštus, kaip ir aš,— tarė beždžionžmogis.

Aš ištiesiau rankas. Pilkasis sutvėrimas kampe palinko į priekį.

— Nebėgioti keturiomis — toks Įstatymas. Argi mes ne žmonės?— vėl pasakė jis.

Jis ištiesė keistai deformuotą leteną ir sugriebė man už pirštų. Jo letena priminė elnio kanopą, suskaldytą į atskirus nagus. Aš vos nesurikau iš išgąsčio ir skausmo. Jis dar arčiau pasilenkė ir apžiūrėjo mano nagus. Dabar ant jo krito šviesa, ir aš, virpėdamas iš pasišlykštėjimo, pamačiau, kad tai nei žmogaus veidas, nei gyvulio snukis, o tiesiog pilkų plaukų kupeta su trimis vos įžiūrimais puslankio pavidalo plyšeliais akims ir burnai.

— Jo maži nagai,— tarė šiurpioji būtybė.— Tai gerai.

Jis bloškė šalin mano ranką, ir aš instinktyviai griebiausi pagalio.

— Valgyti šaknis ir žoles — tokia jo valia,— pratarė beždžionžmogis.

— Aš Įstatymo skelbėjas,— pareiškė pilkoji pabaisa.— Čia ateina visi naujokai mokytis Įstatymo. Aš sėdžiu tamsoje ir skelbiu Įstatymą.

— Taip, tikrai,— patvirtino vienas iš stovinčių prie angos.

— Bausmė laukia to, kuris sulaužys Įstatymą. Jam nebus pasigailėjimo.

— Nebus pasigailėjimo,— pakartojo pusžmogiai, vogčia šnairuodami vienas į kitą.

— Nebus, nebus,— pakartojo beždžionžmogis.— Nebus pasigailėjimo. Klausyk! Kartą aš negerai padariau, blogai padariau. Aš ėmiau balbatuoti, balbatuoti, nustojau kalbėti. Niekas negalėjo suprasti. Mane nusvilino, išdegino ženklą ant rankos. Jis didis, jis geras!

— Nebus pasigailėjimo,— prabilo pilkasis padaras kampe.

— Nebus pasigailėjimo,— pakartojo pusžmogiai, žvairuodami kits į kitą.

— Kiekvienas geidžia ko nors blogo,— pasakė pilkasis Įstatymo skelbėjas.— Ko tu geidi, mes nežinome. Bet sužinosime. Kai kurie geidžia vytis visa, kas juda, tykoti ir sekti, užklupti ir pulti, užmušti ir kąsti, kąsti smarkiai, giliai, kol pasipils kraujas... Tai negerai.

— Nemedžioti kitų žmonių — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės? Nevalgyti nei mėsos, nei žuvies — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

— Nebus pasigailėjimo,— tarė deglas padaras, stovintis tarpdury.

— Kiekvienas geidžia ko blogo,— pakartojo pilkasis Įstatymo skelbėjas.— Kai kurie geidžia rankomis ir dantimis rausti augalų šaknis, uostinėti žemę... Tai blogai.

— Nebus pasigailėjimo,— atsiliepė būrelis prie angos.

— Kai kurie gremžia nagais medžius, kiti išdrasko mirusiųjų kapus; vieni daužosi kaktomis arba spardosi kojomis, kiti nei iš šio, nei iš to ima kandžiotis, dar kiti mėgsta voliotis purve.

— Nebus pasigailėjimo,— pratarė beždžionžmogis, kasydamasis blauzdą.

— Nebus pasigailėjimo,— pakartojo rausvasis tinginėlis.

— Bausmė griežta ir neišvengiama. Todėl mokykis Įstatymo. Sakyk žodžius.— Ir jis vėl pradėjo keistąją litaniją, ir vėl kartu su visais aš ėmiau skanduoti ir linguoti į šalis.

Man svaigo galva nuo to burbuliavimo ir baisios smarvės, bet kantriai kenčiau, vildamasis, kad koks nors atsitiktinumas mane išgelbės.

— Nevaikščioti keturiomis — toksai Įstatymas. Argi mes ne žmonės?

Mes kėlėme tokį triukšmą, kad aš neišgirdau subruzdimo lauke, iki kažkas, berods, vienas iš dviejų miške matytų kiauliažmogių, įkišo galvą pro rausvojo padarėlio petį ir susijaudinęs riktelėjo kažką, ko aš nesupratau. Beregint dingo visi tie, kurie stovėjo prie angos, jiems įkandin išskubėjo beždžionžmogis, o paskui šį — kampe sėdėjęs sutvėrimas. Aš tik spėjau pastebėti, kad jis didžiulis, nerangus, apžėlęs sidabraspalviais gaurais. Likau vienas.

Žengęs žingsnį link angos, išgirdau šuns skalijimą.

Akimoju išlindau iš lūšnos su savo pagaliu rankoje ir drebėdamas sustojau. Čia išvydau apie dvidešimt tų pusžmogių — dramblotomis nugaromis ir išsigimėliškomis, į pečius sulindusiomis galvomis. Jie stovėjo nusisukę nuo manęs ir susijaudinę gestikuliavo. Kiti gyvuliški veidai klausiamai dirsčiojo iš savo landynių. Pažvelgęs ton pusėn, kur jie žiūrėjo, išvydau po medžiais, prie įėjimo į tarpeklį, išblyškusį, pykčio iškreiptą Moro veidą. Jis tramdė besiplėšantį nuo pasaito šunį. Jam iš paskos su revolveriu rankoje sekė Montgomeris.

Valandėlę stovėjau apimtas siaubo.

Paskui apsisukau ir pamačiau, kad užpakaly praėjimą buvo užtvėrusi gremėzdiška pabaisa didžiuliu pilku veidu ir mažomis žibančiomis akutėmis. Ji artinosi prie manęs. Aš apsidairiau ir dešinėje pusėje, už kelių žingsnių, akmens sienoje pastebėjau siaurą plyšį, pro kurį įžambiai krito šviesos spindulys.

— Stok!— sušuko Moras, kai aš puoliau ton pusėn.— Laikykit jį!

Iš pradžių vienas veidas atsigręžė į mane, paskui visi likusieji. Laimei, jų gyvuliški protai veikė iš lėto.

Aš trinktelėjau pečiu nerangiąją pabaisą, atsisukusią pažiūrėti, ko nori Moras, ir užgrioviau ją ant kito pusžmogio. Ji tik sumostagavo rankomis, bandydama mane sučiupti, bet nieko iš to neišėjo. Rausvasis padarėlis metėsi prie manęs, aš liuoktelėjau per jį, perrėžiau jo šlykštų veidą pagalio vinimi ir sekančią akimirką jau kabarojausi iš tarpeklio siauru, stačiu takeliu, panašiu į nuožulnų kaminą. Girdėjau, kaip už manęs spiegė ir šaukė:

— Čiupk jį! Laikyk!

Pilkoji baidyklė šoko vytis mane, visu milžinišku kūnu sprausdamasi į plyšį.

— Greičiau, greičiau!— klykė visi.

Aš išsiropščiau iš uolos plyšio į sieringą aikštelę vakarinėje pusžmogių kaimo pusėje.

Tas plyšys išgelbėjo mane: siauras ir status, jis sugaišino artimiausius mano persekiotojus. Aš perbėgau baltąjį plotą, nudūmiau žemyn stačiu šlaitu pro kur-ne-kur styrinčius medžius ir pasiekiau įklonį, prižėlusį aukštų nendrių. Per nendres prasiskverbiau į tamsų ir tankų atžalyną, kur žemė po kojomis buvo juoda ir žliugsėjo. Kai įlėkiau į nendres, iš uolų plyšio pasirodė pirmieji persekiotojai. Per atžalyną broviausi keletą minučių. Ore iš visų pusių skambėjo grasinantys šūksmai.

Išgirdau, kaip vijikai nudundėjo žemyn šlaitu, kaip sušlamėjo nendrės, sutraškėjo lūžtančios po kojomis šakos. Kai kurie tų padarų riaumojo visai kaip įsiutę laukiniai žvėrys. Kairėje skalijo šuo. Toje pačioje pusėje išgirdau Moro ir Montgomerio balsus ir staigiai pasukau dešinėn. Man netgi pasirodė, lyg Montgomeris šūktelėjo, kad nesustočiau, jei man brangi gyvybė.

Netrukus žemė po mano kojomis pasidarė pelkėta ir klampi, tačiau iš nevilties lyg patrakęs lėkiau tolyn, klimpdamas iki kelių, ir šiaip taip pasiekiau takelį, vinguriuojantį tarp aukštų meldų. Dabar mano persekiotojų riksmai girdėjosi man iš kairės. Vienoje vietoje pabaidžiau tris keistus raudonus gyvuliukus, didumo sulig kate, ir jie galvotrūkčiais metėsi šalin. Takelis vedė į kalną, vis aukštyn ir aukštyn, per kitą aikštelę, padengtą balta pluta, o iš ten vėl į meldų brūzgynus.

Ūmai takelis pasisuko lygiagrečiai su giliu tarpekliu, kuris išdygo nelauktai, kaip tvorelė Anglijos parke,— pasisuko netikėtai ir staigiai. O aš bėgau it akis išdegęs ir tarpeklį tepastebėjau, tik lėkdamas kūlvirsčia per orą.

Nukritau ant rankų ir galvos į erškėtyną ir atsistojau kraujuojančiu veidu bei perdrėksta ausimi. Buvau skardingoje dauboje, akmenuotoje ir apaugusioje erškėčių krūmais; aplinkui draikstėsi pilkšvos miglos skiautės, o siauras upeliūkštis, iš kur kilo migla, vinguriavo pačiu daubos viduriu. Nusistebėjau, iš kur migla tokią karštą dieną, tačiau stebėtis nebuvo kada. Pasukau į dešinę ir patraukiau žemyn palei upokšnį. Maniau,

išeisiu prie jūros ir ten pasiskandinsiu. Tik vėliau pasigedau lazdos su vinimi, kurią pamečiau krisdamas.

Netrukus dauba susiaurėjo, ir aš nieko nepagalvojęs įbridau į upokšnį. Bet tučtuojau iššokau atgal ant kranto, nes vanduo buvo karštas, beveik verdantis. Pastebėjau, kad jo verpetuojančiu paviršiumi plaukia lengvos sieringos putos. Beveik tą pačią minutę priėjau posūkį, už kurio išniro padūmavęs melsvas horizontas. Netoliese esanti jūra tviskėjo tūkstančiais saulės žiežirbų. Priešaky manęs laukė mirtis. Bet aš buvau įsikarščiavęs ir giliai alsavau, jaučiau, kaip šiltas kraujas teka man per veidą ir maloniai sruvena gyslomis. Aš džiūgavau, kad pasisekė pasprukti nuo persekiotojų ir tą valandėlę nebenorėjau skandintis. Apsigręžiau ir pasižiūrėjau į tą pusę, iš kur atėjau.

Įsiklausiau. Išskyrus uodų zyzimą ir kažkokių mažų erškėčiuose šokinėjančių vabzdžių svirpimą, aplinkui tvyrojo mirtina tyla. Bet štai kažkur toli amtelėjo šuo, kažkas sutarškėjo, sutauškėjo, pasigirdo botago pliaukštelėjimas ir balsai. Jie iš pradžių artėjo, paskui ėmė tilti. Pamažu triukšmas nutolo aukštupio link ir galų gale visai išnyko. Kuriam laikui medžioklė baigėsi.

Bet dabar žinojau, kokios pagalbos galiu tikėtis iš pusžmogių.

13

DERYBOS

Aš vėl apsisukau ir patraukiau link jūros. Karštasis upokšnis buvo išsiliejęs į maurais aptrauktą smėlėtą seklumą, kur knibždėjo krabų ir kažkokių ilgakūnių, daugiakojų gyvūnų; išgirdę mano žingsnius, jie beregint išsilakstė. Aš nuėjau prie pat sūrių vandenų pakraščio ir pasijutau saugus. Atsigręžiau atgal ir, įsirėmęs rankas į šonus, pažvelgiau į užpakaly likusią vešlią žalumą, kurią tarsi balsvas randas kirto garuojanti dauba. Bet, kaip jau minėjau, aš buvau pernelyg susijaudinęs ir, tiesą sakant (nors žmonės, niekada nepatyrę pavojaus, nepatikės), pernelyg nusiminęs, kad galėčiau numirti.

Paskui man atėjo į galvą mintis, jog dar nesu žuvęs. Gal, kol Moras ir Montgomeris kartu su ta puszmogių gověda naršo salą, man pakrante nusigauti iki aptvaro, taip sakant, apeiti juos; tada išlupčiau iš prastai sumūrytos sienos akmenį, nudaužčiau nuo mažųjų durų spyną ir rasčiau peilį, pistoletą ar kitokį ginklą, kuriuo galėčiau kovoti, jiems grįžus? Šiaip ar taip, bent pakovočiau už savo gyvybę.

Taigi pasukau į vakarus ir nužingsniavau jūros pakrante. Besileidžianti saulė žėrė karštus spindulius tiesiai man į akis. Tyliai čiurlendamas, kilo vos pastebimas Ramiojo vandenyno potvynis.

Krantas pasisuko į pietus, ir saulė dabar švietė man iš dešinės. Staiga toli priekyje iš krūmų išlindo viena, o paskui dar keletas figūrų. Tai buvo Moras su pilkuoju skaliku, Montgomeris ir dar du. Juos pamatęs, sustojau.

Jie taip pat pamatė mane ir pradėjo artintis, mojuodami rankomis. Aš stovėjau laukdamas. Abu pusžmogiai pasileido į priekį, ketindami atkirsti man kelią į krūmus. Montgomeris skubėjo tiesiai į mane. Moras su šunimi lėtai sekė iš paskos.

Pagaliau aš atsikvošėjau, apsigręžiau jūros link ir puoliau į vandenį. Prie kranto buvo labai seklu. Nuėjau ne mažiau kaip trisdešimt jardų, iki vanduo ėmė siekti juosmenį. Mačiau, kaip į visas šalis nuo manęs sprunka žuvys.

— Ką jūs darote, žmogau!— šūktelėjo Montgomeris.

Aš atsigręžiau į juos, įsibridęs iki juosmens.

Uždusęs Montgomeris sustojo visai prie pat vandens. Nuo bėgimo jis buvo smarkiai įraudęs, ilgi lininiai plaukai susitaršę, o pro atvipusią apatinę lūpą matėsi reti dantys. Tuo metu priėjo Moras, išblyškęs ir rimtas. Jo šuo ėmė loti ant manęs. Abu vyrai rankose laikė sunkius rimbus. Už jų nugarų į mane spoksojo pusžmogiai.

— Ką aš darau? Noriu nusiskandinti,— atsakiau.

Montgomeris ir Moras susižvalgė.

— Kodėl?— paklausė Moras.

— Nes tai geriau, negu atsiduoti jūsų kankinimams.

— Ar aš nesakiau,— tarė Montgomeris, ir Moras kažką tyliai atsakė.

— Kodėl jūs galvojate, kad jus kankinsiu?— paklausė Moras.

— Todėl, kad aš viską mačiau,— atsakiau.— Ir štai šitie... Štai jie!

— Tss!— Moras įspėdamas pakėlė ranką.

— Nesiduosiu,— pasakiau.— Jie buvo žmonės. O kas jie dabar? Bet aš toks nebūsiu.

Aš žvilgtelėjau pro jų galvas. Kiek toliau ant kranto stovėjo M'lingas, Montgomerio tarnas, ir viena baltai apsimuturiavusi būtybė, sėdėjusi barkase. Dar toliau, medžių šešėlyje, išvydau mažąjį savo beždžionžmogį ir dar kelias neaiškias figūras.

— Kas šie padarai?— paklausiau, rodydamas į juos ir vis garsiau kalbėdamas, kad jie išgirstų mane.— Jie buvo žmonės, tokie pat žmonės, kaip ir jūs, o jūs pavertėte juos gyvuliais, pavergėte juos ir vis dėlto bijotės jų. Ei, klausykite!— sušukau aš, kreipdamasis į pusžmogius ir rodydamas į Morą.— Klausykite! Argi nematote, kad jie abu dar bijosi jūsų, dreba prieš jus? Kodėl gi tad bijote jų? Jūsų daug...

— Prendikai!— sušuko Montgomeris.— Dėl dievo, nutilkite!

— Prendikai!— sušuko ir Moras.

Jie šaukė kartu, tarsi stengdamiesi nustelbti mano balsą. O už jų nugarų matėsi spoksantys pusžmogių veidai, nukarusios biaurios rankos ir sulinkusios nugaros. Tada man atrodė, kad jie stengiasi suprasti mane, atsiminti kažką iš savo žmogiškosios praeities.

Aš ir toliau šaukiau, bet menkai prisiminiau ką. Tur būt, tai, kad reikia užmušti Morą ir Montgomerį, kad nėra ko jų bijoti. Šias mintis įdėjau pusžmogiams į galvą savo paties nelaimei. Aš mačiau, kaip žaliaakis su tamsiais skarmalais, kurį sutikau pirmąjį vakarą, išėjo iš už medžių, ir likusieji pasekė jo pavyzdžiu, kad geriau girdėtų mane.

Galiausiai, pritrūkęs kvapo, nutilau.

— Paklausykite manęs,— griežtu balsu tarė Moras,— o paskui kalbėkite, ką tik norėsite.

— Na?— tariau aš.

Jis atsikosėjo, pagalvojo ir po to šūktelėjo:

— Lotynų kalba, Prendikai! Prasta mokykline lotynų kalba! Bet vis tiek pasistenkit suprasti! *Hi non sunt homines, sunt animalia qui nos habemus...*[1], na, padarėme vivisekciją. Su-

[1] Jie ne žmonės, o gyvuliai, kuriems mes... *(lot.)*.

žmoginimo procesas. Aš jums viską paaiškinsiu. Briskite į krantą.

Aš nusijuokiau.

— Gudriai sugalvota!— tariau.— Jie kalba, stato būstus, gamina maistą. Jie buvo žmonės. Taip imsiu ir išlipsiu į krantą.

— Čia labai gilu ir pilna ryklių.

— Tuo man geriau,— atsiliepiau.— Trumpai ir greitai. Akimirksniu!

— Palaukite!— Jis išėmė iš kišenės kažką blizgantį saulėje ir numetė ant žemės.— Tai užtaisytas revolveris,— pasakė.— Montgomeris irgi tą padarys. Paskui mes paeisime krantu tiek, kiek jūs pats nurodysite. Tada išlipkite ir pasiimkite revolverius.

— Nieko nebus. Jūs turite dar vieną.

— Gerai pagalvokite, Prendikai. Visų pirma, aš jūsų nekviečiau į šią salą. Antra, mes buvome užmigdę jus vakar ir galėjome daryti su jumis, ką norėjome; ir galų gale pagalvokite — dabar, kai pirmasis jūsų išgąstis jau praėjęs ir jūs galite samprotauti,— argi Montgomeris tinka tam vaidmeniui, kurį jam priskiriate? Mes vijomės jus dėl jūsų labo. Ši sala pilna... nepalankių reiškinių. Kam gi mums šauti į jus, jei jūs pats ką tik norėjote nusiskandinti?

— O kodėl jūs užsiundėte ant manęs savo žmones tenai, trobelėje?

— Mes norėjome sugauti jus ir apsaugoti nuo pavojų. O paskui mes tyčia nusukome nuo jūsų pėdsakų... vėlgi jūsų labui.

Aš susimąsčiau. Tuo buvo galima patikėti. Bet paskui prisiminiau ką kita.

— Bet aptvare aš mačiau...

— Tai buvo puma...

— Klausykite, Prendikai,— tarė Montgomeris,— jūs tikras asilas. Lipkite iš vandens, imkite revolverius, ir pasikalbėsime. Blogiau jums vis tiek nebus.

Turiu prisipažinti, kad tuo metu ir, tiesą sakant, visą laiką aš nepasitikėjau Moru ir jo bijojau. Tačiau Montgomerį, man atrodė, buvau perpratęs.

— Paeikite į šalį,— tariau aš ir, kiek pagalvojęs, pridūriau:— Ir pakelkite rankas.

— Negalime,— pasakė Montgomeris, reikšmingai linktelėjęs atgal.— Pernelyg negarbinga.

— Gerai, tada pasitraukite prie medžių,— tariau aš.

— Na, ir kvailystė!— suniurnėjo Montgomeris.

Abu atsigręžė į tą pusę, kur saulėje stovėjo šešios ar septynios baidyklės; jos buvo gyvos, apčiuopiamos, su nuosavais šešėliais, ir visgi tokios neįtikimos ir nerealios. Montgomeris pliaukštelėjo rimbu, ir jos beregint apsisuko ir pakrikai nulėkė link medžių. Kai Montgomeris ir Moras atsitraukė pakankamai toli, aš išėjau į krantą, pakėliau ir apžiūrėjau revolverius. Norėdamas įsitikinti, kad nesu apgautas, iššoviau į apvalų lavos gabalą ir patenkintas išvydau, kad jis subyrėjo į miltus, o virš jūros ištiško vandens purslai.

Tačiau aš vis dar abejojau.

— Tiek to, surizikuosiu,— tariau galiausiai ir, abiejose rankose laikydamas po revolverį, ėmiau eiti link Moro ir Montgomerio.

— Šitaip geriau,— ramiai pasakė Moras.— Juk aš visą rytą sugaišau dėl jūsų nelemtų išmonių.

Ir truputį su panieka, dėl kurios susigėdau, jiedu su Montgomeriu apsigręžė ir tylėdami nužingsniavo į priekį.

Būrelis pusžmogių vis dar tebedėbsojo iš už medžių. Aš praėjau pro juos taip nerūpestingai, kaip tik galėjau. Vienas buvo besekąs man iš paskos, bet, Montgomeriui supliaukšėjus rimbu, iškart atsitraukė. Likusieji tylėdami stebėjo mus. Gal jie kažkada ir buvo gyvuliai. Tačiau dar niekad nebuvau regėjęs gyvulių, bandančių mąstyti.

14

DAKTARAS MORAS AIŠKINA

— O dabar, Prendikai, aš jums viską paaiškinsiu,— tarė daktaras Moras, kai mes numalšinome alkį ir troškulį.— Turiu pripažinti, kad jūs — pats despotiškiausias iš visų mano svečių, kokius tik esu turėjęs. Įspėju — tai paskutinė mano nuolaida. Kitąkart, jeigu vėl grasinsite savižudybe, nė piršto nepajudinsiu, nors ir labai man būtų nemalonu.

Jisai sėdėjo šezlonge, baltais laibais pirštais laikydamas pusiau surūkytą cigarą. Kabanti lempa apšvietė jo žilus plaukus; jis susimąstęs žvelgė per mažą langelį į mirgančias žvaigždes. Aš atsisėdau kuo toliau nuo jo, kitoje stalo pusėje, ir šalia pasidėjau revolverius. Montgomerio nebuvo. Man nelabai ir norėjosi būti su jais abiem šiame ankštame kambarėlyje.

— Vadinasi, jūs pripažįstate, kad operuotoji žmogiška būtybė, kaip ją pavadinote, viso labo tėra puma?— paklausė Moras.

Jis privertė mane aplankyti tą klaikybę kieme ir įsitikinti, jog tai ne žmogus.

— Taip, puma,— sutikau aš.— Ji dar gyva, tačiau taip supiaustyta ir sužalota, kad meldžiu dievą niekados daugiau neleisti man ką nors panašaus išvysti. Iš visų niekšiškų...

— Nekalbėkime apie tai,— pertraukė Moras.— Bent jau nekvaršinkite man galvos su tais jaunuoliškais svaičiojimais. Montgomeris irgi toks buvo. Jūs pripažįstate, jog tai puma. Dabar sėdėkite ramiai, o aš jums išdėstysiu savo fiziologines teorijas.

Pradėjęs savo paskaitą tarsi nuobodžiaudamas, jis pamažu įsismagino ir išaiškino man visą savo darbo esmę. Kalbėjo labai paprastai ir įtikinamai. Protarpiais jo balse suskambėdavo karti pašaipa. Greitai aš pajutau, kad raustu iš gėdos.

Pasirodė, kad mano matyti padarai niekados nebuvo žmonės. Tai buvo gyvuliai, sužmoginti gyvuliai — stulbinantis vivisekcijos laimėjimas.

— Jūs neįsivaizduojate, ką įgudęs chirurgas gali padaryti su gyvu padaru,— kalbėjo Moras.— Ir aš tik stebiuosi, kodėl tai, ką čia padariau, nebuvo jau seniai padaryta. Nedrąsūs bandymai, pavyzdžiui, amputavimai, liežuvio išpiovimas, įvairių organų pašalinimas, suprantama, ne kartą buvo atliekami. Jūs, be abejo, žinote, kad žvairumą galima sukelti ir, priešingai, išgydyti chirurginiu būdu. Pašalinus įvairius organus, žmoguje vyksta visokiausi šalutiniai pakitimai: keičiasi pigmentacija, temperamentas, riebalinių liaukų veikimas. Jūs tikriausiai visa tai esate girdėjęs?

— Žinoma,— atsakiau aš,— bet tos jūsų baidyklės...

— Viskam savo laikas,— tarė jis, nutildydamas mane rankos mostu.— Aš vos pradedu. Tai tik patys paprasčiausi pa-

kitimai. Chirurgija pajėgia kur kas daugiau: ji gali ne tik atimti, bet ir pridėti. Jūs, tur būt, girdėjote apie nesudėtingą sužalotos nosies operaciją. Gabalėlis odos išpiaunamas kaktoje, atlenkiamas į apačią, ant nosies, ir priauginamas naujoje vietoje. Tai lyg ir dalies organizmo persodinimas kiton to paties organizmo vieton. Perkelti gyvą audinį iš vienos būtybės į kitą irgi galima, prisiminkite, sakysime, dantis. Paprastai oda ir kaulai persodinami dėl to, kad greičiau gytų žaizda. Iš gyvo ar ką tik užmušto gyvulio chirurgas perkelia į sužalotą vietą odos lopinėlius arba kaulo gabaliukus. Gal jūs girdėjote apie gaidžio pentiną, kurį Hanteriui [1] pavyko įskiepyti į jaučio sprandą? O Alžyro zuavų raganosės žiurkės? Šios pabaisos gaminamos tuo pat būdu: iš uodegų išpiautos odos juostelės perkeliamos į paprastos žiurkės snukį ir prigydomos toje vietoje.

— Pabaisos gaminamos!— sušukau.— Jūs norite pasakyti...

— Taip. Padarai, kuriuos jūs matėte,— ne kas kita, kaip gyvuliai, kuriems peilis suteikė naujas formas. Aš visą savo gyvenimą pašvenčiau gyvų formų plastiškumo tyrimams. Aš tyrinėjau ilgus metus, tolydžio kaupdamas vis daugiau ir daugiau žinių. Matau, jūs pasibaisėjęs, o juk nepasakiau nieko naujo. Su visu tuo jau seniai susiduria praktinė anatomija, tačiau niekas nesiryžo rimtiems eksperimentams. Aš galiu pakeisti ne tik gyvūno išorę. Fiziologiją, cheminę organizmo sandarą taip pat galima smarkiai paveikti įvairių rūšių skiepais, kuriuos jūs pats, be abejo, puikiai žinote.

Panaši operacija yra ir kraujo perpylimas, nuo šito, tiesą sakant, aš ir pradėjau. Tai vis žinomi dalykai. Ne tokios žinomos ir, tur būt, kur kas sudėtingesnės būdavo viduramžių chirurgų operacijos, kurių metu žmones paversdavo neūžaugomis, luošiais ir visokiais išsigimėliais. Šio meno pėdsakai iki mūsų dienų išliko mugių juokdarių ir akrobatų paruošime. Viktoras Hugo papasakojo mums apie tai savo „Žmoguje, kuris juokiasi"... Tikiuosi, dabar jums aišku, ką noriu pasakyti? Jūs pradedate suprasti, kad įmanoma persodinti audinį iš vienos kūno vietos į kitą arba iš vieno gyvūno į kitą, įmanoma pakeisti chemines organizmo reakcijas, jo vystymosi pobūdį, galūnių sunėrimą ir netgi pačią vidinės jo sandaros esmę?

[1] Žymus anglų chirurgas (John Hunter, 1728—1793).

Ir vis dėlto niekas, be manęs, sistemingai ir iki galo dar netyrinėjo šios nepaprastos mokslo srities! Kai kurie, taikydami naujausius chirurgijos pasiekimus, yra atsitiktinai susidūrę su panašiais dalykais; dažniausiai, kaip prisimenate, tuo užsiimdavo tironai, nusikaltėliai, arklių ir šunų augintojai — visokie tamsuoliai, nemokšos, siekiantys vien pasipelnyti. Aš pirmasis ėmiau studijuoti šį dalyką, remdamasis antiseptine chirurgija ir tikrai moksliniu gyvo organizmo vystymosi dėsnių pažinimu.

Tačiau yra pagrindo įtarti, kad visa tai slapta jau buvo praktikuojama. Štai kad ir Siamo dvyniai... Ir inkvizicijos požemiuose... Aišku, svarbiausias inkvizitorių tikslas buvo rafinuotas kankinimas, bet kai kurie tikrai turėjo mokslininko gyslelę...

— Betgi,— pertraukiau jį,— šitie sutvėrimai, šitie gyvuliai kalba!

Jis tai patvirtino ir toliau įrodinėjo, kad vivisekcija neapsiriboja grynai fiziniais pakitimais. Netgi kiaulę galima išmokyti. Dvasinė struktūra yra dar mažiau apibrėžta, nei fizinė. Padedami besivystančio nūnai hipnozės mokslo, mes išmoksime pakeisti senus paveldėtus instinktus naujais refleksais, persodindami arba pakeisdami įgimtas idėjas. Daug kas iš to, ką vadiname doroviniu auklėjimu, tėra dirbtinai pakeistas ir iškreiptas instinktas; karingumas dažnai virsta beatodairišku aukojimusi, o užslopintas lytinis potraukis — religine ekstaze. Pasak Moro, pagrindinė skirtumo tarp žmogaus ir beždžionės priežastis yra gerklų sandara, pastarosios nesugebėjimas aiškiai atskirti vieną nuo kito garsus — sąvokų simbolius, kuriais reiškiama mintis. Čia aš pareiškiau nesutinkąs su juo, bet jis gana nemandagiai nudavė neišgirdęs mano prieštaravimo. Jis pakartojo būtent šią skirtumo priežastį ir toliau pasakojo apie savo darbą.

Aš paklausiau jį, kodėl modeliu paėmė žmogišką pavidalą. Ir tuomet, ir dabar tas pasirinkimas man išrodo keistas ir nuodėmingas.

Jis atsakė, kad jo pasirinkta buvo visiškai atsitiktinai.

— Suprantama, aš taip pat sėkmingai būčiau galėjęs perdirbinėti avis į lamas, o lamas — į avis, bet man atrodo, žmogaus pavidalas meniniu požiūriu yra kažkuo patrauklesnis, nei visų kitų gyvūnų formos. Beje, aš nesitenkinau vien žmonių

tvėrimu. Keletą sykių...— Jis kiek patylėjo.— Tie metai! Kaip greitai jie pralėkė... O aš dar sugaišau dieną, gelbėdamas jūsų gyvybę, ir dabar gaištu ištisą valandą aiškindamas.

— Bet aš vis dar nesuprantu,— tariau.— Kuo jūs pateisinate visą šį skausmą ir kančias? Man vivisekcija būtų leistina tik tuo atveju, jei ji būtų taikoma...

— Taip, suprantama,— pertraukė jis,— bet aš, kaip matote, nulipdytas iš kitokio molio. Mes su jumis skirtingų pažiūrų. Jūs — materialistas.

— Aš visai ne materialistas,— karštai užginčijau.

— Mano, tiktai mano požiūriu. Nes mes su jumis nesutariame kaip tik dėl kančių. Kol jums biauru regėti ar girdėti kito kančią, kol jus valdo jūsų paties skausmai, kol jūsų nuodėmės suvokimas yra pagrįstas kančia, tol, sakau, jūs — gyvulys, kurio mąstymas tik truputį aiškesnis už gyvulio pojūčius. Tas skausmas...

Aš nekantriai truktelėjau pečiais, klausydamasis šių įmantrių išvedžiojimų.

— Ak! Bet tai toks niekis! Protas, nuoširdžiai pasiryžęs priimti mokslo siūlomas žinias, turi suvokti, kad tai niekis. Gal niekur kitur, išskyrus mūsų mažą planetą, tą kosminių dulkių kruopelę, kuri išnyktų iš akiračio kur kas anksčiau, nei pasiektum artimiausią žvaigždę, gal, sakau jums, niekur daugiau neegzistuoja tai, ką mes vadiname skausmu. Vien tik dėsniai, kurių mes apgraibomis ieškome... Ir netgi čia, žemėje, netgi tarp gyvų būtybių, kas tai yra — skausmas?

Taip kalbėdamas, jis išsiėmė iš kišenės lenktinį peiliuką, atlenkė mažąją geležtę ir pastūmė savo kėdę taip, kad matyčiau jo šlaunį. Paskui, rūpestingai parinkęs vietą, įsmeigė geležtę sau į koją ir vėl ištraukė.

— Be abejonės, jūs jau esate tai matęs. Nė mažiausio skausmo. Ką gi tai rodo? Šiam raumeniui nereikalingas gebėjimas jausti skausmą, todėl jis ir nejaučia nieko. Oda yra šiek tiek jautresnė, ir šlaunyje rasime keletą vietų, jaučiančių skausmą. Skausmas — tai tiesiog mūsų vidinis patarėjas, jis kaip gydytojas įspėja ir liepia mums saugotis. Visi gyvi audiniai yra nejautrūs skausmui, kaip ir visi nervai, netgi juntamieji. Regimojo nervo pojūčiuose nėra nė žymės skausmo, tikro skausmo. Jeigu pažeisite regimąjį nervą, jums paprasčiausiai akyse pasipils žiežirbos, lygiai kaip sužalojus klausos nervą,

ausyse ims vien tik ūžti. Augalai nejaučia skausmo, žemesnieji gyvūnai, pavyzdžiui, jūrų žvaigždės ir vėžiai, irgi greičiausiai nejaučia. Kai dėl žmonių, tai, kuo išmintingesni jie bus, tuo išmintingiau rūpinsis savimi ir tuo mažiau pasiges skausmo — stimulo, saugančio juos nuo pavojaus. Aš ir dabar nežinau nė vieno nenaudingo daikto, kurio anksčiau ar vėliau evoliucija nebūtų pašalinusi. O skausmas darosi nereikalingas.

Be to, Prendikai, aš tikintis, koks ir turi būti kiekvienas blaiviai galvojantis žmogus. Aš gal daugiau, nei jūs, žinau kūrėjo kelius, nes visą gyvenimą bandžiau savaip atskleisti jo dėsnius, kai tuo tarpu jūs, kiek supratau, kolekcionavote drugelius. Ir patikėkite manimi: džiaugsmas ir skausmas neturi nieko bendra nei su rojumi, nei su pragaru. Džiaugsmas ir skausmas... Et! Argi jūsų teologų ekstazė nepanaši į Mahometo rojaus hurijas? Svarba, kurią žmonės teikia džiaugsmui ir skausmui, Prendikai,— tai gyvulio požymis, gyvulio, iš kurio jie kilę, požymis. Skausmas! Skausmas ir džiaugsmas egzistuoja mums tik tol, kol šliaužiojame dulkėse...

Taigi aš tęsiau savo tyrimus, eidamas tuo keliu, kuriuo jie patys mane vedė. Kiekvienam tyrinėtojui tai vienintelis kelias... Aš keldavau klausimą, rasdavau į jį atsakymą, o šiame slypėdavo naujas klausimas. Ar įmanoma taip, ar įmanoma anaip? Jūs negalite įsivaizduoti, ką tyrinėtojui reiškia tokie klausimai, koks protinės veiklos troškulys jį pagauna! Jūs negalite įsivaizduoti keisto, beaistrio minties veržimosi žavesio. Prieš jus jau nebe gyvūnas, ne tokia pat būtybė, kaip jūs, o tiktai mokslinė problema. Gailestis... aš prisimenu jį kaip kažką seniai pamiršta. Aš troškau — tai buvo vienintelis daiktas, kurio troškau — iki galo ištirti gyvo organizmo plastiškumą.

— Bet juk tai siaubinga!— tariau aš.

— Iki šiol man visai nerūpėjo moralinė šio dalyko pusė. Gamtos tyrimas daro žmogų taip pat negailestingą, kaip ir pati gamta. Aš dirbau, galvodamas tik apie savo tikslą, o visa, ką gaudavau... keliavo štai ten, į tas lūšnas... Vienuolika metų praėjo nuo to laiko, kai mes čia atplaukėme: aš, Montgomeris ir šeši polineziečiai. Prisimenu žalią salos tylą ir mus supantį neaprėpiamą vandenyną, tarsi tai būtų buvę vakar. Sala atrodė specialiai man sutverta.

Mes iškrovėme laivą ir pasistatėme namą. Polineziečiai susirentė sau kelias trobeles prie daubos. Aš ėmiausi dirbti su tuo, ką atsivežiau. Iš pradžių patyriau keletą apmaudžių nesėkmių. Pradėjau nuo avies ir antrą dieną neatsargiu skalpelio piūviu ją papioviau. Paėmiau antrą avį, sukūriau skausmo ir baimės gniutulą ir palikau surištą gyti. Kai baigiau darbą, ji man pasirodė visiškai žmogiškas padaras, tačiau, pažiūrėjęs po kurio laiko, likau nepatenkintas; ji prisiminė mane ir nežmoniškai manęs bijojo, o proto turėjo ne daugiau už paprastą avį. Kuo ilgiau į ją žiūrėjau, tuo biauresnė ji man rodėsi, ir galiausiai sunaikinau tą baidyklę. Šie baukštūs padarai, šie amžinai virpantys ir skausmo bijantys gyvuliai neturi nė kibirkštėlės ryžto pakelti kančią — ne, jie visiškai netinka tverti žmogui.

Tada ėmiausi gorilos ir, dirbdamas nepaprastai kruopščiai, įveikdamas vieną kliūtį po kitos, padariau iš jos savo pirmąjį žmogų. Kūriau jį visą savaitę, dieną ir naktį. Ypač svarbu buvo suformuoti smegenis; daug ką prisiėjo keisti, daug papildyti. Kai baigiau ir jis gulėjo priešais mane nejudėdamas, sutvarstytas ir suraišiotas, man atrodė, jog tai puikus juodosios rasės tipas. Tik tada, kai nebereikėjo nuogąstauti dėl jo gyvybės, palikau jį ir įėjau į šitą kambarį, kur Montgomerį radau tokioje pat būsenoje, kokioje jūs dabar esate. Jis girdėjo tampančios žmogumi būtybės šauksmus, jie buvo panašūs į tuos, kurie jus taip sujaudino. Aš ne iš karto ir jam atskleidžiau savo paslaptis.

Polineziečiai taip pat kai ką numanė. Mane išvydę, jie drebėdavo kaip epušės lapai. Pamažu aš patraukiau savo pusėn Montgomerį, tačiau sunkiausia buvo nulaikyti saloje polineziečius. Galų gale jie vis tiek pabėgo, ir mes netekome jachtos. Aš ilgai gaišau, lavindamas savo sutvertą padarą — tris ar keturis mėnesius. Pramokiau jį anglų kalbos, skaičiavimo ir net abėcėlės. Bet visa tai jam sunkiai sekėsi, nors esu sutikęs ir didesnių idiotų. Jo protas iš pradžių buvo švarus lapas — jokių prisiminimų apie savo praeitį. Kai jo žaizdos visai užgijo ir jis išmoko truputį kalbėti, nuvedžiau jį, vis dar skaudulingą ir nerangų, pas polineziečius ir paaiškinau, jog tai slapčia laivu atplaukęs keleivis.

Išsyk jie baisiausiai persigando — tai kiek įžeidė mane, nes aš didžiavausi juo,— bet jis buvo toks romus ir nusižeminęs,

kad po kiek laiko jie priėmė jį į savo tarpą ir pradėjo auklėti. Jis greitai viską suvokdavo, įsisavindavo ir darydavo, ką liepiamas; jis netgi susirėmė sau pašiūrę, mano akimis, geresnę, nei jų pačių trobelės. Vienas polinezietis buvo lyg ir misionierius, tai išmokė jį skaityti ar bent jau pažinti raides, įdiegė jam elementariausią supratimą apie dorovę, nors toli gražu ne visi to padaro įpročiai buvo pavyzdingi.

Po šito darbo aš kelias dienas ilsėjausi ir ketinau rašyti savo bandymų ataskaitą, tikėdamasis sudominti anglų fiziologus. Tada užtikau savo tvarinį, tupintį medyje ir kažką nesuprantamai murmuliuojantį dviem jį erzinantiems polineziečiams. Aš pagrasinau jam, išaiškinau, kaip nežmogiškai jis elgiasi, sugėdinau ir grįžau namo, supratęs, kad savo kūrinį galėsiu vežti į Angliją, tik pasiekęs geresnių rezultatų. Ir aš pasiekiau jų, bet kažkas tuos padarus traukia atgal: diena iš dienos atgimsta senieji gyvuliški instinktai... Aš vis dar viliuosi didesnės sėkmės... Viliuosi įveikti visas kliūtis. Štai puma...

Tai ir visa istorija. Polineziečių dabar jau nė vieno nėra gyvo. Vienas iškrito iš barkaso, kitas mirė nuo žaizdos kulne, kur nežinia kaip pateko nuodingo augalo sulčių. Trys išplaukė jachta, ir aš manau ir tikiuosi, kad jie nuskendo. Paskutinįjį... užmušė. Ką gi — pakeičiau juos kitais. Montgomeris pradžioje elgėsi panašiai kaip jūs, ir tada...

— Kas atsitiko paskutiniajam polineziečiui?— paklausiau griežtai.— Tam, kurį užmušė?

— Matote, sutvėręs daug į žmones panašių būtybių, galiausiai padirbau vieną...— Moras užsikirto.

— Na?

— Jį užmušė.

— Nesuprantu,— tariau aš.— Jūs norite pasakyti...

— Taip, jis užmušė polinezietį. Jis pagavo ir užmušė dar keletą kitų padarų. Mes vaikėmės jį dvi dienas. Jis ištrūko į laisvę atsitiktinai — nieku gyvu nemaniau, kad jis pabėgs. Jis dar nebuvo baigtas. Tai buvo tik eksperimentas. Išėjo padaras be galūnių, siaubingu veidu, besiraitantis žeme tarsi gyvatė. Jis buvo įsiutintas skausmo ir laigė, nelyginant delfinas per bangas. Keletą dienų jis slapstėsi miškuose, naikindamas visa, kas pasipainiodavo, kol pagaliau mes susekėme jo pėdsakus; tada jis nusirangė į šiaurinę salos pusę, o mes

pasidalinome į du būrius ir pradėjome jį supti. Montgomeris užsispyrė eiti su manimi. Tas polinezietis turėjo šautuvą, ir kai atradome jo lavoną, pamatėme, kad vienas vamzdis sulankstytas į raidę „S" ir kone kiaurai perkąstas... Montgomeris nušovė tą pabaisą... Nuo tada aš ėmiau laikytis žmogiškų formų, išskyrus kai kuriuos nedidelius padarus.

Jis nutilo. Netardamas nė žodžio, stebėjau jo veidą.

— Štai taip dirbu jau dvidešimt metų, įskaitant devynerius metus Anglijoje, ir kiekvienoje mano sukurtoje būtybėje yra kažkas, kas žlugdo mano viltis, kelia nepasitenkinimą, skatina toliau darbuotis. Kartais pakylu aukščiau savo įprastinių rezultatų, kartais nė tiek nepavyksta, tačiau niekados dar nesu pasiekęs to, apie ką svajoju. Žmogišką pavidalą dabar išgaunu palyginti nesunkiai: jis yra lankstus ir lieknas arba kresnas ir stiprus; tiesa, dažnai turiu vargo su rankomis ir nagais — jie tokie opūs, kad nedrįstu smarkiai perdirbinėti. Tačiau didžiausias vargas — persodinti ir keisti smegenis. Šių tvarinių gabumai dažnai esti labai menki, jiems užeina nesuprantami, netikėti proto užtemimai. Ir mažiausiai man sekasi tai, ko negaliu užčiuopti, tai, kas slypi kažkur — negaliu nustatyti kur — emocijų centre. Visi kenksmingi žmogui geismai, instinktai, troškimai staiga prasiveržia iš to keisto slapto rezervuaro, ir mano kūrinį užplūsta pyktis, neapykanta ar baimė.

Šitie sutvėrimai pasirodė jums keisti ir atstumiantys iš pat pirmo žvilgsnio, o aš, užbaigęs juos, nė kiek neabejoju, kad tai žmogiškos būtybės. Ir tiktai vėliau, stebėdamas juos, imu dvejoti. Iš pradžių išnyra vienas gyvuliškas bruožas, paskui kitas — ir bado man akis... Bet aš dar nugalėsiu. Kas kartą, panerdamas gyvą būtybę į deginančio skausmo indą, sakau sau: šįkart išdeginsiu visą jo gyvuliškumą, šįkart susikursiu sau protingą būtybę. Juk, tiesą sakant, kas tie dešimt metų? Žmogus vystėsi tūkstantmečius.

Jis niūriai patylėjo.

— Bet aš artėju prie tikslo. Štai ši puma...

Po valandėlės tęsė:

— Ir vis dėlto jie atsiverčia. Vos tik mano ranka palieka juos ramybėje, į paviršių ima lįsti ir reikštis žvėris...

Jis vėl nutilo.

— Jūs laikote savo kūrinius tose lūšnose?— paklausiau.

— Taip. Aš išvarau juos, kai tik pajuntu juose žvėrį, ir jie patys netrukus ten nuklysta. Jie visi bijo šito namo ir manęs. Ten galima išvysti tikrą žmonių visuomenės parodiją. Montgomeris žino tai, nes tvarko jų reikalus. Jis išmokė porą jų mums tarnauti. Nors jis ir gėdijasi prisipažinti, bet man atrodo, jam beveik patinka kai kurie iš tų tvarinių. Bet tai — jo asmeninis reikalas. Man jie kelia tik skaudų maudulį. Aš nebesidomiu jais. Atrodo, jie seka polineziečio misionieriaus pamokymais ir stengiasi mėgdžioti žmonių gyvenimą. Vargšės bestijos! Jie turi savo vadinamąjį Įstatymą. Gieda giesmes, kad viskas „tavo valioje". Jie statosi sau lūšnas, renka vaisius, žoles ir netgi tuokiasi. Bet aš kiaurai juos permatau, aš įžvelgiu pačią jų sielos gelmę ir tenai matau tiktai gyvulį, gyvulį ir gyvuliškus instinktus — pyktį, geismą gyventi ir tenkinti savo įnorius... Vis dėlto jie — keisti padarai. Sudėtingi, kaip ir visa, kas gyva. Jie turi lyg ir aukštesnių siekių — iš dalies tai garbės troškimas, iš dalies bergždžias lytinis potraukis, iš dalies tuščias smalsumas. Tai tik pasityčiojimas iš mano idealų... Bet aš dedu vilčių į šią pumą; aš gerokai paplušėjau, tvarkydamas jos galvą ir smegenis.

Stojo ilga pauzė. Mes abu paskendome savo mintyse.

— Na,— tarė jis pagaliau,— ką jūs apie tai galvojate? Ar vis dar bijotės manęs?

Aš žvilgtelėjau į jį ir prieš save pamačiau tik išblyškusį, ramių akių žilą vyriškį. Jei ne tas ramumas, kuris darė jo veidą beveik gražų, ir ne puikus sudėjimas, jo nebūtum galėjęs atskirti nuo šimto kitų geraširdžių pagyvenusių džentelmenų. Aš suvirpėjau. Užuot atsakęs į antrąjį klausimą, atkišau jam abu revolverius.

— Pasilaikykite juos sau,— tarė jis ir, prisidengęs burną ranka, nusižiovavo.

Tada atsistojo, atidžiai pažiūrėjo į mane ir nusišypsojo.

— Jūs daug patyrėte per pastarąsias dvi dienas,— tarė jis.— Patarčiau jums numigti. Džiaugiuosi, kad viskas paaiškėjo. Labanakt!

Jis dar stabtelėjo susimąstęs ant slenksčio ir išėjo pro vidines duris. Aš tuoj pat užrakinau laukines.

Paskui vėl atsisėdau ir sėdėjau keistai sustingęs, toks pa-

vargęs ir dvasiškai, ir fiziškai, kad tiesiog nebeturėjau jėgų apie nieką galvoti. Tamsus langas žvelgė į mane tartum akis. Pagaliau prisiverčiau užgesinti lempą ir įlipau į hamaką. Neilgai trukus užmigau.

15

APIE PUSŽMOGIUS

Pabudau anksti. Ir iškart aiškiai prisiminiau vakarykštį Moro pasakojimą. Išlipęs iš hamako, nuėjau prie durų patikrinti, ar tikrai buvau pasukęs raktą. Tada pajudinau lango grotas ir įsitikinau, kad jos gana tvirtos. Kadangi šie puszmogiai tebuvo siaubingos baidyklės, šiurpi žmonių parodija, aš nežinojau, ko iš jų laukti, ir tai buvo kur kas blogiau, nei kokia nors konkreti baimė. Kažkas pasibeldė, ir aš išgirdau neaiškų M'lingo murmėjimą. Įsibrukau į kišenę vieną revolverį ir, nepaleisdamas jo iš rankos, atidariau duris.

— Labas rytas, pone,— tarė jis, įnešdamas, be įprastų daržovinių pusryčių, nežadinantį apetito triušį. Jam įkandin įėjo Montgomeris. Jo klaidžiojančios akys pastebėjo kišenėn įkištą mano ranką, ir jis kreivai šyptelėjo.

Puma tą dieną buvo palikta ramybėje, kad užgytų žaizdos, tačiau Moras, linkęs į vienišumą, neprisidėjo prie mūsų. Aš ėmiau klausinėti Montgomerį apie pusžmogių gyvenimo būdą. Man buvo ypač įdomu, kodėl tos pabaisos nepuola Moro ir Montgomerio ir nedrasko viena kitos.

Jis paaiškino, kad jiedu su Moru yra palyginti saugūs dėl riboto šių tvarinių protinio išsivystymo. Nors jie gabesni už paprastus gyvulius, o jų žvėriški instinktai nesnaudžia, vis dėlto juos veikia tam tikros Moro įskiepytos sąvokos, kurios visiškai kausto jų valią. Jie yra užhipnotizuoti, įtikinti, kad štai tie dalykai neįmanomi, o anų nevalia daryti, ir visi šie priesakai yra taip tvirtai įkalti į jų netobulus protus, kad jie tiesiog negali nepaklusti ar prieštarauti.

Tačiau ne viskas ėjosi sklandžiai, ir kai kurie senieji instinktai priešinosi Moro įtaigai. Visa eilė draudimų, kuriuos jie vadino Įstatymu (aš jau buvau juos girdėjęs), kovojo jų protuose su giliai įsišaknijusiais, amžinai maištaujančiais gy-

vuliškos prigimties įgeidžiais. Jie nuolatos kartojo tą Įstatymą ir, kaip vėliau patyriau, nuolatos jį pažeisdavo. Ir Moras, ir Montgomeris ypatingai rūpinosi, kad jie nepažintų kraujo skonio. Juodviem kėlė baimę neišvengiamos šitokio smaližiavimo pasekmės.

Montgomeris pasakė, kad į vakarą pusžmogiai ima kur kas mažiau paisyti Įstatymo, ypač katinių šeimos pusžmogiai; tuo metu stipriausiai pasireiškia žvėriška jų prigimtis. Užslinkus sutemoms, jiems kyla noras griebtis visokių rizikingų išmonių, ir jie išdrįsta daryti tai, apie ką dieną net nepagalvoja. Kaip tik todėl žmogus-leopardas tą vakarą, kai čia atsidūriau, ir ėmė persekioti mane. Bet pirmosiomis mano dienomis saloje jie pažeidinėdavo Įstatymą slapta ir tik sutemus; dienos šviesoje visi šventai laikėsi Įstatymo raidės ir dvasios.

O dabar šiek tiek bendro pobūdžio žinių apie salą ir pusžmogius. Dantytų krantų sala, prigludusi prie plačios okeano krūtinės, užėmė, mano apskaičiavimu, septynių ar aštuonių ketvirtainių mylių plotą [1]. Ji vulkaninės kilmės, iš trijų pusių apsupta koralinių rifų. Tik kelios rūkstančios sprogymės šiaurėje ir karšta versmė dabar bepriminė jėgas, kitados suformavusias šią salą. Retkarčiais būdavo galima pajusti silpną žemės virpėjimą, o aukštyn vinguriuojantį skystą dūmelį laikas nuo laiko suaudrindavo garų kamuoliai. Tačiau tuo viskas ir baigdavosi. Pasak Montgomerio, saloje gyveno daugiau kaip šešiasdešimt tų keistų Moro tvarinių, neskaitant mažesnių šlykštynių, kurios glaudėsi krūmokšniuose ir neturėjo žmogiškos išvaizdos.

Iš viso jis padirbo jų arti šimto dvidešimties, bet vieni patys išgaišo, o kiti, kaip bekojis, apie kurį jis man pasakojo, buvo nudobti. Atsakydamas į mano klausimą, Montgomeris pasakė, kad jie iš tiesų veda vaikus, bet dauguma jų nugaišta. Palikuonys nepaveldi įgytų žmogiškų savybių. Tiems, kurie išlikdavo gyvi, Moras suteikdavo žmogišką išvaizdą. Moteriškos giminės padarų buvo mažiau, nei vyriškos, ir jos dažnai būdavo slapta persekiojamos, nepaisant Įstatymo skelbiamos vienpatystės.

Aš nesugebėčiau smulkiai aprašyti šių pusžmogių — mano akys nepratusios pastebėti detalių — ir, deja, nemoku piešti.

---

[1] Šis aprašymas visais atžvilgiais atitinka Noublio salą.— *Č. E. P.*

Labiausiai mane stebino jų trumpos, lyginant su visu kūnu, kojos; ir vis dėlto — kaip sąlyginai mes suprantame grožį! — mano akys taip apsiprato su jų pavidalu, kad galiausiai ilgos mano paties kojos man ėmė rodytis kerėpliškos. Galvą laikė atkištą į priekį, nugaros išlinkimas buvo visai ne toks, kaip žmonių. Netgi beždžionžmogis neturėjo truputį vidun įlenktos nugaros linijos, kuri žmogaus figūrai teikia tiek grakštumo. Dauguma jų buvo susikūprinę, trumpos rankos suglebusios kadaravo prie šonų. Tačiau smarkiai apžėlusių buvo nedaug — bent jau tuo metu, kol aš gyvenau saloje.

Bene labiausiai į akis krito jų veidų biaurumas — daugumos buvo atsikišę žandikauliai, sudarkytos ausys, plačios, iškilusios nosys, labai gauruoti arba labai šiurkštūs plaukai ir keistos spalvos arba keistai įdėtos akys. Nė vienas jų nemokėjo juoktis, tiktai beždžionžmogis trūkčiojamai kikeno. Išskyrus šiuos bendrus bruožus, galvos mažai tebuvo panašios, kiekvienas turėjo užsilikusių savo padermės požymių: žmogiška išvaizda iškreipdavo, bet neįstengdavo paslėpti leopardo, jaučio, kiaulės ar kitokio gyvulio, iš kurio kiekvienas buvo sutvertas. Smarkiai skyrėsi ir jų balsai. Rankos visų buvo beformės, ir, nors kai kurios stebino savo panašumu į žmogaus ranką, vis dėlto beveik kiekviena turėjo skirtingą skaičių pirštų, negrabius nagus ir stokojo jautrumo.

Visų baisiausi buvo žmogus-leopardas ir padaras, sutvertas iš hienos ir kiaulės. Dydžiu juos viršijo trys pusiau žmonės, pusiau buliai, kurie išvilko į krantą barkasą. Po jų sekė gauruotasis Įstatymo skelbėjas, M'lingas ir į satyrą panašus sutvėrimas — beždžionės ir ožio mišinys. Dar buvo trys kuiliažmogiai, viena moteris-kiaulė, raganosio ir kumelės hibridas ir keletas kitų moteriškos giminės būtybių, kurių kilmės negalėjau nustatyti. Buvo keli vilkiškos padermės tvariniai, lokysjautis bei sužmogintas senbernaras. Beždžionžmogį jau esu minėjęs, ir, be to, dar buvo viena ypač grasi ir dvokianti senė, sutverta iš lapės ir meškos; jos negalėjau pakęsti jau nuo pat pradžių. Sakė ją esant nepaprastai uolią Įstatymo garbintoją. Iš mažesnių galima paminėti keletą dėmėtų jaunų būtybių ir į tripirštį tinginį panašų padarėlį. Bet pakaks juos vardinti!

Iš pradžių šlykštėjausi šiomis baidyklėmis, pernelyg aiškiai jutau, kad jie vis tiek žvėrys, tačiau pamažu pripratau prie jų ir pradėjau elgtis su jais beveik kaip Montgomeris.

Jis pragyveno su jais taip ilgai, jog ėmė į juos žiūrėti beveik kaip į normalius žmones — ankstesnis gyvenimas Londone jam beatrodė kažkada prisisapnavęs nuostabus sapnas. Tiktai kartą per metus jis nuvykdavo į Ariką pas gyvulių pirklį — Moro agentą. Kažin, ar tame pajūrio kaime, kur gyveno ispanų kilmės metisai, jis galėjo sutikti gražių žmonių giminės atstovų. Laivo jūrininkai, pasak jo, iš pradžių jam atrodė tokie pat keisti, kaip man salos pusžmogiai,— neįprastai ilgų kojų, plokščių veidų, atsikišusių kaktų, įtarūs, pavojingi ir beširdžiai. Tikrai, jis nemėgo žmonių. Ir man, sakėsi, palankumą pajutęs tik todėl, kad išgelbėjęs gyvybę.

Man netgi pasirodė, kad jis slapta myli kai kuriuos šių sužmogintų žvėrių, jaučia jiems kažkokią nesveiką simpatiją, kurią iš pradžių stengėsi slėpti nuo manęs.

M'lingas, juodaveidis jo tarnas, pirmasis iš mano sutiktų pusžmogių, gyveno atskirai nuo kitų, nedidelėje būdoje už aptvaro. Jis, tur būt, nebuvo toks protingas, kaip beždžionžmogis, tačiau kur kas paklusnesnis ir labiausiai panašus į žmogų. Montgomeris išmokė jį gaminti valgį ir atlikti kone visus reikalingus namų ruošos darbus. Tai buvo sudėtingas kraupaus Moro meno kūrinys, lokio, šuns ir jaučio hibridas, vienas kruopščiausiai padarytų jo sutvėrimų. Jis buvo švelnus ir atsidavęs Montgomeriui; šis retkarčiais tai pastebėdavo, tad patapšnodavo jam per nugarą, vadindavo pusiau pašiepiamais, pusiau maloniniais vardais, kuriuos girdėdamas M'lingas šokinėdavo iš džiaugsmo; bet kartais Montgomeris jį skriausdavo, ypač išgėręs viskio,— spardydavo, mušdavo jį, mėtydavo akmenimis ar degančiais degtukais. Tačiau, kad ir kaip elgdavosi Montgomeris, labiausiai už viską M'lingui patikdavo būti šalia jo.

Pamažu ir aš taip pripratau prie pusžmogių, kad tūkstančiai dalykų, anksčiau atrodę man biaurūs ir pasibaisėtini, neilgai trukus tapo visiškai suprantami ir natūralūs. Tikriausiai aplinka, kuri mus supa, viskam įspaudžia savo žymę: Montgomeris ir Moras buvo pernelyg savotiški ir ypatingi, kad, bendraudamas su jais, išsaugočiau nepakitusią pažiūrą į žmogų. Regėdamas, kaip vienas tų nerangiųjų bulžmogių, iškrovinėjusių barkasą, sunkiai kūprina per brūzgynus, aš nejučiomis klausdavau save, kuo gi jis skiriasi nuo tikro kaimiečio, dūlinančio į savo pirkelę po alinančių darbų. Arba, susidūrus su

meškos-lapės gudriu, klastingu snukiu, stebėtinai panašiu į sukto žmogaus veidą, man atrodydavo, kad buvau sutikęs ją anksčiau kažkokiame miesto skersgatvyje.

Ir vis dėlto kartas nuo karto prieš mane aiškiai šmėstelėdavo žvėris. Sakysime, tupintis lūšnelės angoje grasus padaras, iš visko panašus į kuprotą laukinį, rąžydamasis ir žiovaudamas, ūmai atstatydavo aštrius it peilis kaplius ir stiprias, blizgančias kaip durklai iltis. Arba, siaurame takelyje susitikęs liauną, baltai apsimuturiavusią moterišką ir netikėtai drąsiai žvilgtelėjęs jai į akis, staiga išvysdavau, suvirpėdamas iš pasišlykštėjimo, kad jos vyzdžiai panašūs į plyšelius, arba, nužvelgdamas ją visą, pastebėdavau riestą nagą, kuriuo ji prilaikydavo savo beformį drabužį. Beje, vienas įdomus dalykas, kurio niekaip negaliu paaiškinti, yra tai, kad šios įstabios būtybės — turiu galvoje moterišką giminę — pirmomis mano viešnagės dienomis instinktyviai juto savo atstumiantį biaurumą ir netgi labiau, nei tikri žmonės, rūpinosi savo apdaro padorumu.

16

KAIP PUSŽMOGIAI PARAGAVO KRAUJO

Bet, kaip ir kiekvienas neprityręs rašytojas, aš vis nukrypstu nuo savo pasakojimo. Papusryčiavę su Montgomeriu, mes nuėjome per salą pasižiūrėti rūkstančios sprogymės ir karštojo šaltinio, į kurį netyčia buvau įbridęs praėjusią dieną. Abu turėjome po rimbą ir užtaisytą revolverį. Žingsniuodami ta kryptimi per tankius krūmynus, išgirdome cypiant triušį. Stabtelėjome ir įsiklausėme, tačiau, nieko daugiau neišgirdę, patraukėme toliau, ir netrukus tas atsitikimas išėjo mums iš galvų. Montgomeris atkreipė mano dėmesį į mažus rausvus gyvulėlius ilgomis užpakalinėmis kojomis, šokinėjančius tarp krūmų. Jis paaiškino, kad šiuos padarus Moras sutvėrė iš pusžmogių palikuonių. Iš pradžių jis manė, kad jie tiks maistui, tačiau vėliau atsisakė šios minties, nes jie triušių įpročiu ėdė savo vaikus. Aš jau buvau sutikęs keletą jų: vieną — kai naktį mane persekiojo žmogus-leopardas, o kitus — praėju-

sią dieną, kai vijosi Moras. Vienas, sprukdamas nuo mūsų, netyčia įkrito į vėjo išversto medžio duobę. Nespėjus jam išsikepurnėti, mums pasisekė jį sučiupti. Jis purkštė kaip katė, draskėsi, pašėlusiai spardėsi užpakalinėmis kojomis, netgi bandė įkąsti, tačiau jo dantys buvo pernelyg silpni ir tegalėjo menkai įdrėksti odą. Man šis gyvulėlis pasirodė gana mielas, ir, kadangi Montgomeris patvirtino, kad jis niekados nerausia urvų, negadina velėnos ir šiaipjau labai valyvas, aš nutariau, kad jis puikiausiai galėtų pakeisti paprastus triušius užmiesčio parkuose.

Toliau mes pamatėme medį su ilgais rėžiais nulupta žieve ir giliai išgraužtą. Montgomeris atkreipė mano dėmesį į jį.

— „Nelupti medžių žievės — toksai Įstatymas",— tarė jis.— Kai kuriems tik nusispiaut į tai!

Kiek prisimenu, po to mes sutikome satyrą ir beždžionžmogį. Satyrą Moras sutvėrė, prisiminęs visa, ką žinojo apie senovę,— ožio veidas, nedailaus žydiško tipo, šaižus mekenantis balsas ir tikro kipšo apatinės galūnės. Kai mes ėjome pro šalį, jis graužė kažkokias ankštis. Abu pasisveikino su Montgomeriu.

— Sveikas,— tarė jie,— Antrasai su rimbu!

— Dabar yra ir trečiasis su rimbu,— tarė Montgomeris.— Įsidėmėkite šitai!

— Argi jis nepadirbtas?— paklausė beždžionžmogis.— Jis sakė. . . kad jis padirbtas.

Satyras smalsiai pažvelgė į mane.

— Trečiasis su rimbu, tas, kuris verkdamas brido į jūrą, jo veidas plonas ir išblyškęs.

— Jo plonas ir ilgas rimbas,— pridūrė Montgomeris.

— Vakar jis verkė ir kraujavo,— tarė satyras.— Jūs niekados neverkiate ir nekraujuojate. Ponas niekados neverkia ir nekraujuoja.

— Ak tu, šunsnuki!— pasakė Montgomeris.— Žiūrėk, kad tau neprisieitų verkti ir kraujuoti.

— Jis turi penkis pirštus; jis — penkiapirštis žmogus, kaip ir aš,— tarė beždžionžmogis.

— Eime, Prendikai,— Montgomeris timptelėjo mane už rankos, ir mes patraukėme toliau.

Satyras su beždžionžmogiu stovėjo, žvelgdami mums pavymui, ir šnekėjosi.

— Jis tyli,— pasakė satyras.— Žmonės turi balsus.

— Vakar jis prašė manęs valgomų daiktų,— pridūrė beždžionžmogis.— Jis nežinojo, kur gauti.

Tada jie kažką susišnibždėjo, ir išgirdau, kaip satyras nusijuokė.

Grįždami atgal, užtikome negyvą triušį. Raudonas vargšo žvėriuko kūnelis buvo sudraskytas į gabalus, bolavo išlindę šonkauliai ir aiškiai apgraužtas nugarkaulis.

Išvydęs tai, Montgomeris sustojo.

— Viešpatie dieve!— tarė jis ir pasilenkęs paėmė kelis stuburo slankstelius geriau apžiūrėti.

— Viešpatie dieve,— pakartojo jis,— ką gi tai reiškia?

— Kas nors iš jūsų plėšrūnų prisiminė senuosius savo įpročius,— tariau patylėjęs.— Šitie slanksteliai kiaurai perkąsti.

Montgomeris stovėjo, nenuleisdamas akių nuo triušio, išbalęs, persikreipusiu veidu.

— Prasti reikalai,— lėtai ištarė jis.

— Aš jau pirmą dieną mačiau šitokį vaizdą,— tariau.

— Po šimts pypkių! Ką gi jūs matėte?

— Triušį be galvos.

— Pirmąją dieną?

— Taip, pirmąją dieną. Krūmuose, už aptvaro, kai vakare išėjau iš namų. Jo galva buvo nutraukta.

Jis tyliai, pratisai švilptelėjo.

— Ir turiu pasakyti, kad nujaučiu, kieno čia darbas. Žinoma, tai tik spėliojimai. Prieš užeidamas tą triušį, mačiau, kaip vienas tų siaubūnų gėrė iš upokšnio.

— Lakė vandenį?

— Taip.

— „Ne lakti, o gerti — toksai Įstatymas." Kas jiems tas Įstatymas, kai Moro nėra šalia!

— Tas pats ir mane vijosi.

— Aišku,— tarė Montgomeris,— visi mėsėdžiai taip daro. Ką nors sudraskę, jie geria. Kraujo skonis, štai kas. O kaip jis atrodė? Ar atpažintumėte?

Plačiai išsižergęs virš sudarkytos maitos, jis dairėsi aplinkui, įsižiūrėdamas į žalius šešėlius ir lapų širmas, į supančias mus miško slėptuves ir pasalas.

— Kraujo skonis,— pakartojo jis.

Išsitraukęs revolverį ir patikrinęs, ar tikrai užtaisytas, Montgomeris vėl įsidėjo jį į kišenę. Paskui ėmė pirštais tampyti savo atvipusią lūpą.

— Man regis, pažinčiau tą baisūną. Aš jį pritrenkiau akmeniu. Jam ant kaktos turėtų būti likęs didokas guzas.

— Bet dar reikia įrodyti, kad jis sudraskė triušį,— pratarė Montgomeris.— Kam aš juos iš viso čia atvežiau!

Aš jau norėjau eiti, bet jis vis stovėjo prie sumaitoto triušio, tarsi spėdamas mįslę. Tai vienas paėjau kelis žingsnius, iš kur jau nebematčiau triušio.

— Eime,— šūktelėjau jį.

Jis atsitokėjo ir pasuko link manęs.

— Matote,— pasakė beveik pašnibždomis,— jiems buvo įteigta, kad negalima ėsti nieko, kas bėga žeme. Jeigu kuris jų atsitiktinai paragavo kraujo. . .

Valandėlę ėjome tylėdami.

— Įdomu, kaip tai galėjo atsitikti,— pasakė pats sau.— Vakar padariau kvailystę,— pridūrė jis po kiek laiko.— Tas mano tarnas. . . Aš parodžiau jam, kaip reikia darinėti ir kepti triušį. Ir keista. . . Mačiau, kaip jis laižėsi pirštus. Kaip man neatėjo į galvą. . .

Dar po valandėlės:

— Mes turime kažką daryti. Reikia pranešti Morui.

Mums einant namo, jis vien apie tai ir tegalvojo.

Sužinojęs, kas atsitiko, Moras dar labiau susirūpino, nei Montgomeris, ir jų nerimas nejučiomis persidavė ir man.

— Dėl pavyzdžio kitiems kaltininką reikia nubausti,— tarė Moras.— Aš nė trupučio neabejoju, kad nusidėjo žmogusleopardas. Bet kaip įrodyti? Labai gaila, Montgomeri, kad jūs nesutramdėte savo mėsiškų geismų; buvo galima puikiausiai apsieiti be šių jaudinančių naujovių. O dabar, ko gero, atsidursime keblioje padėtyje.

— Aš buvau asilas,— prisipažino Montgomeris.— Bet šaukštai po pietų. Be to, prisimenate, jūs pats man leidote nupirkti triušių?

— Reikia nedelsiant veikti,— tarė Moras.— Jeigu kas atsitiktų, ar M'lingas sugebėtų apsiginti?

— Nesiimu atsakyti už M'lingą,— suabejojo Montgomeris,— o juk, rodos, gerai jį pažįstu.

Tą pačią dieną Moras, Montgomeris, aš ir M'lingas patraukėme į kitą salos galą, link daubos su trobelėmis. Visi buvome apsiginklavę. M'lingas nešėsi nedidelį kirvuką, kuriuo paprastai kapodavo malkas, ir keletą vielos ringių. Morui ant peties kybojo didžiulis skerdžiaus ragas.

— Išvysite pusžmogių susirinkimą,— pasakė man Montgomeris.— Įdomus reginys.

Moras visą kelią neištarė nė žodžio, tačiau jo veide, apžėlusiame žila barzda, švietė niūrus ryžtas.

Mes perėjome daubą, kur garuodamas tekėjo karštasis upokšnis, paskui takeliu, vingiuojančiu per nendrių atvašyną, pasiekėme didelę aikštę, padengtą storu gelsvų miltelių sluoksniu. Tikriausiai tai buvo siera. Toliau, už žolėtos iškilios nerijos, spindėjo vandenynas. Mes atėjome į negilų natūraliai susidariusį amfiteatrą, ir čia visi keturi sustojome. Moras ėmė pūsti ragą ir sudrumstė snūduriuojančią tropikų popietės tylą. Jis, matyt, turėjo stiprius plaučius. Verianti gaida aidėjo vis garsiau ir garsiau, kol galiausiai ėmė spengti ausyse.

— Fu-u. . .— atsipūtė Moras, nuleisdamas riestąjį instrumentą.

Iškart sušlamėjo geltonos nendrės, ir tankiais žaliais brūzgynais apaugusioje pelkėje, kuria bėgau praėjusią dieną, pasigirdo balsai. Paskui iš trijų ar keturių sierotos aikštės pusių pasirodė keverziškos skubančių pas mus pusžmogių figūros.

Mane vėl nupurtė šiurpas, kai vienas paskui kitą jie ėmė līsti iš už medžių ir nendrių ir kėblinti artyn per įkaitusias dulkes. Tačiau Moras ir Montgomeris stovėjo gan ramiai ir norom nenorom turėjau laikytis šalia jų. Pirmasis atbėgo satyras, stebėtinai nerealus, nežiūrint jį lydinčio šešėlio ir iš po kanopų rūkstančių dulkių. Paskui iš tankmės, kramtydama šiaudą, išėjo dramblota baidyklė — arklio ir raganosio mišinys; jai įkandin pasirodė moteris-kiaulė ir dvi vilkmoterės; po to raganiškoji meška-lapė smailu raudonu veidu ir raudonomis akimis, o už jų — likusieji. Visi baisiausiai skubėjo. Eidami artyn, jie žemai lankstėsi Morui ir, nekreipdami nė mažiausio dėmesio kits į kitą, skandavo antrosios Įstatymo dalies žodžius: „Jo ranka žeidžia, jo ranka gydo" ir taip toliau.

Prisiartinę per kokius trisdešimt žingsnių, jie sustojo ir, parklupę ant kelių, ėmė barstytis gelsvomis dulkėmis galvas. Pabandykite įsivaizduoti tokį reginį! Mes trys, apsitaisę mels-

vais drabužiais, su savo biauriu tamsiaveidžiu tarnu stovime po saulės nutvieksu žydru dangumi, apsupti šių parkniubusių ir skeryčiojančių pabaisų, kurių vienos būtų visai žmogiškos, jei ne vos pagaunama skirtinga išraiška ir judesiai, kitos — kažkokie luošiai, o trečios taip klaikiai sudarkytos, tarsi būtų atėjusios iš siaubingiausių košmarų. Už jų iš vienos pusės — siūruojantis nendrynas, iš kitos — tankios palmės, skiriančios mus nuo daubos su lūšnomis, o į šiaurę — ūkanotos Ramiojo vandenyno platumos.

— Šešiasdešimt du, šešiasdešimt trys,— skaičiavo Moras.— Keturių trūksta!

— Nematau žmogaus-leopardo,— pasakiau aš.

Moras vėl sutrimitavo, ir, nuaidėjus rago garsams, visi puszmogiai ėmė raičiotis ir šliaužioti dulkėse.

Ir štai, gūždamasis prie žemės, stengdamasis Morui už nugaros prisijungti prie besivoliojančių dulkėse, iš meldų išslinko žmogus-leopardas. Ant jo kaktos pamačiau gumbą. Paskutinis pasirodė mažasis beždžionžmogis. Anksčiau susirinkusieji gyvuliai, peršilę ir nuilsę keliaklupsčiauti, varstė jį piktais žvilgsniais.

— Gana,— tvirtu balsu garsiai ištarė Moras, ir visi pusžmogiai, baigę savo šlovinimą, sukrito ant žemės.

— Kur Įstatymo skelbėjas?— paklausė Moras, ir gauruotoji baidyklė įsikniaubė veidu į dulkes.

— Sakyk žodžius,— paliepė Moras, ir bemat visi susirinkusieji, suklaupę, linguodami į šonus ir mėtydami aukštyn sieros gabalėlius ir dulkių žiupsnius pirma dešine, paskui kaire ranka, vėl užtraukė savo keistąją litaniją.

Kai jie priėjo žodžius: „Nevalgyti nei mėsos, nei žuvies — toksai Įstatymas", Moras pakėlė ploną baltą ranką.

— Stok!— sušuko jis, ir iškart įsiviešpatavo mirtina tyla.

Man atrodo, visi žinojo ir bijojo to, kas turėjo įvykti. Apvedžiau žvilgsniu keistus jų veidus. Matydamas, kaip jie dreba, koks siaubas sustingęs jų blizgančiose akyse, aš stebėjausi, kaip galėjau kažkada palaikyti juos žmonėmis.

— Šis priesakas sulaužytas,— pasakė Moras.

— Nebus pasigailėjimo,— ištarė beveidė gauruotoji būtybė.

— Nebus pasigailėjimo,— pakartojo ratu suklaupę pusžmogiai.

— Kas jis?— riktelėjo Moras, nužvelgdamas jų veidus, ir pliaukštelėjo rimbu.

Man pasirodė, kad hiena-kiaulė ir žmogus-leopardas kažko nusiminę. Moras nutilo, įsmeigęs akis į pastarąjį sutvėrimą, kuris gūžėsi iš baimės prieš jį, prisimindamas nepakeliamas kančias.

— Kas jis?— pakartojo Moras griausmingu balsu.

— Vargas tam, kas pažeidžia Įstatymą!— pragydo Įstatymo skelbėjas.

Moras taip įsispitrėjo žmogui-leopardui į akis, lyg būtų norėjęs pažvelgti į pačią jo sielos gelmę.

— Tasai, kuris pažeidžia Įstatymą...— pradėjo Moras, nukreipdamas akis nuo savo aukos į mus. Man pasirodė, jog jo balse suskambo triumfuojanti gaidelė.—...Sugrįžta į Kančios namus!— pagavo visi choru.— Sugrįžta į Kančios namus, o pone!

— Į Kančios namus, į Kančios namus!— sutarškėjo beždžionžmogis, tarsi ta mintis jam būtų teikusi malonumo.

— Ar girdi?— paklausė Moras, atsigręždamas į nusikaltėlį.— Mano drauguž... Ei!

Žmogus-leopardas, vos tik išsivadavęs iš Moro žvilgsnio, pašoko degančiomis akimis ir, atkišęs grobuoniškas blizgančias iltis, metėsi ant savo kankintojo. Esu įsitikinęs, jog tiktai beprotiška ir nepakeliama baimė galėjo būti tokio puolimo priežastis. Visas pusšimtis tupėjusių aplink mus pabaisų pašoko ant kojų. Aš griebiausi revolverio. Abi figūros susidūrė. Pamačiau, kaip nuo žmogaus-leopardo smūgio Moras susverdėjo. Aplinkui nuskardėjo kraupūs šūksmai ir stūgavimai. Kilo didžiausias šurmulys. Valandėlę galvojau, kad prasideda visuotinis maištas.

Pro mane šmėstelėjo įsiutęs žmogaus-leopardo veidas — jį nusivijo M'lingas. Pamačiau, kaip sužibo geltonos hienos-kiaulės akys, atrodė, ji tuoj šoks ant manęs. O virš jos gunktelėjusių pečių satyras taip pat įsisiurbė į mane nuožmiu žvilgsniu. Išgirdau, kaip pykštelėjo Moro pistoletas, ir išvydau rausvą žybsnį, nutvieskusį visą sąmyšį. Minia siūbtelėjo šūvio pusėn, patraukusi su savimi ir mane. Ir po akimirksnio aš jau dūmiau vidury baisingai staugiančios rujos paskui sprunkantį žmogų-leopardą.

Tai ir viskas, ką prisimenu. Mačiau, kaip žmogus-leopardas smogė Morui, o paskui viskas susiliejo į vieną didžiulį sūkurį, ir aš lėkiau, kiek kojos neša.

M'lingas kūrė pirmas, lipdamas bėgliui ant kulnų. Paskui jį, iškišusios liežuvius, dideliais šuoliais bėgo vilkmoterės. Žviegdamos iš susijaudinimo, joms įkandin kurnėjo moteryskiaulės ir abu baltai apsivyturiavę bulžmogiai. Už jų, vidury būrelio pusžmogių, bėgo Moras — be plačiabrylės šiaudinės skrybėlės, besiplaikstančiais ilgais žilais plaukais, suspaudęs rankoje revolverį. Hiena-kiaulė bėgo šalia manęs, neatsilikdama nė per žingsnį, ir vogčia dėbčiojo į mane plėšriomis akimis. Kiti su riksmais trepsėjo įkandin mūsų.

Žmogus-leopardas puolė brautis pro aukštas nendres, kurios atsitiesdamos plakė M'lingui veidą. Mes, pribėgę nendryną, radom jų išmintą taką. Taip vijomės per nendres, tur būt, ketvirtį mylios, o paskui įlėkėme į tankų mišką, kuris nepaprastai sulėtino mūsų judėjimą, nors bėgome didele minia: šakos čaižė mums veidus, kibios lianos vijosi apie kaklus, gaudė kojas, dygliai plėšė drabužius ir draskė kūną.

— Čia jis prabėgo keturpėsčia,— sušniokštė Moras, atsidūręs dabar pirma manęs.

— Nebus pasigailėjimo,— pasakė vilkas-lokys, sužavėtas medžioklės, ir nusijuokė man tiesiai į veidą.

Mes vėl atsidūrėme tarp uolų ir čia išvydome bėglį: jis lengvai bėgo visomis keturiomis ir, gręžiodamasis per petį, urzgė ant mūsų. Atsiliepdama į tai, džiugiai sustūgo vilkiškoji giminė. Tas padaras vis dar buvo su rūbais, ir iš tolo jo veidas išrodė kaip žmogaus, bet katiškas žingsnis ir kūno laikysena išdavė medžiojamą žvėrį. Jis peršoko kažkokius spygliuotus, geltonai žydinčius krūmus ir dingo iš akių. M'lingas tuo metu buvo pasiekęs laukymės vidurį.

Dauguma mūsų sulėtino žingsnį, nes jau nebegalėjome taip greitai bėgti. Kirsdamas atvirą vietą, aš pamačiau, kad persekiotojai dabar bėga ne būriu, o išsidriekę ilga vora Hiena-kiaulė vis dar turseno šalimais, nenuleisdama nuo manęs akių, ir retkarčiais, pašaipiai suraukusi snukį, kimiai nusijuokdavo.

Pasiekęs uolas, žmogus-leopardas susivokė, kad iš čia papuls tik į kyšulį, kur tykojo mane pirmąjį mano atvykimo

vakarą, tai pasuko atgal į krūmokšnius. Bet Montgomeris, supratęs šį manevrą, atkirto jam kelią.

Sunkiai alsuodamas, kniubdamas ant akmenų, braižomas dygliuotų krūmų, kliūdamas už paparčių ir nendrių, aš padėjau vytis žmogų-leopardą, kuris sulaužė Įstatymą, o hiena-kiaulė, klaikiai juokdamasi, bėgo šalia manęs. Aš sverdėjau, man svaigo galva, krūtinėje pašėlusiai daužėsi širdis, buvau mirtinai nusivaręs, bet neišleidau iš akių bėgančiųjų, nes kitaip būčiau likęs vienas pats su tuo siaubingu pakeleiviu. Taigi svirduliavau tolyn, nepaisydamas begalinio nuovargio ir troškios vidurdienio kaitros.

Pagaliau gaudynių įkarštis ėmė blėsti. Mes įvarėme vargšą gyvulį į salos pakraštį. Su rimbu rankoje Moras išrikiavo mus nelygia eile ir, susišūkčiodami vienas su kitu, mes slinkome, pamažu verždami kilpą apie savo auką.

Tylus ir neregimas, jis tūnojo tuose pačiuose krūmuose, pro kuriuos aną naktį aš bėgau nuo jo.

— Atsargiai,— šaukė Moras,— atsargiai!

Mes apsupome susipynusius brūzgynus ir užspeitėme juose pasislėpusį bėglį.

— Žiūrėkit, kad neištrūktų!— pasigirdo iš tankmės Montgomerio balsas.

Aš ėjau kalvos šlaitu, šiek tiek aukščiau krūmų, Montgomeris su Moru naršė krantą apačioje. Mes lėtai stūmėmės į priekį pro šakų ir lapų raizgyną. Bėglys neišdavė nė garso.

— Atgal į Kančios namus, Kančios namus, Kančios namus!— kažkur už dvidešimties žingsnių nuaidėjo beždžionžmogio balsas.

Išgirdęs šitai, aš atleidau vargšeliui už visas baimes, kurių dėl jo buvau prisikentėjęs.

Dešinėje pusėje treškėjo šakelės ir stagarai po sunkiomis arklio-raganosio kanopomis. Ir staiga pro žalią tinklą, vešlios augmenijos prieblandoje, pamačiau mūsų medžiojamą sutvėrimą. Aš stabtelėjau. Susirietęs į mažą kamuoliuką ir prigludęs prie žemės, jis žiūrėjo per petį į mane blizgančiomis žaliomis akimis.

Jums, gal būt, pasirodys keista ir prieštaringa — aš nemoku to paaiškinti,— tačiau dabar, matydamas tą padarą tikra žvėries poza, žibančiomis akimis ir siaubo iškreiptu pusžmogišku veidu, vėl pajutau jame kažką žmogiška. Akimirksnis —

ir kiti persekiotojai pamatys ir sučiups jį, kad dar kartą pasmerktų baisiausiems kankinimams aptvare.

Paskubomis išsitraukiau revolverį, nusitaikiau jam į tarpuakį ir iššoviau.

Tuo metu hiena-kiaulė taip pat jį išvydo; pratisai sužvigusi, prišoko ir godžiai suleido dantis jam į sprandą. Aplinkui mane žalia tankmė sulingavo ir sutraškėjo — pusžmogiai vienas paskui kitą puolė tenai.

— Nežudykite jo, Prendikai!— sušuko Moras.— Nežudykite!

Aš pamačiau, kaip jis susilenkęs braunasi pro didžiulių paparčių šluotas.

Po sekundės, trenkęs rimbo kotu, jis nubloškė šalin hieną-kiaulę ir kartu su Montgomeriu ėmė stumti nuo tebevirpančio kūno susijaudinusius plėšriuosius pusžmogius, iš kurių ypač grūdosi į priekį M'lingas. Gauruotoji baidyklė ėmė uostyti lavoną, prakišusi snukį man po pažastimi. Kiti, pagauti žvėriško siautulio, stumdė mane, skverbdamiesi arčiau.

— Velniai jus griebtų, Prendikai!— pasakė Moras.— Man reikėjo jo.

— Labai gaila,— atsiliepiau, nors iš tiesų nė kiek nesigailėjau.— Tai buvo akimirkos impulsas.

Mane ėmė pykinti nuo įtampos ir pervargimo. Apsigręžęs prasigrūdau pro pusžmogių minią ir vienas patraukiau šlaitu link aukštesnės kyšulio vietos. Morui garsiai sukomandavus, trys baltai apsimuturiavę bulžmogiai nuvilko auką prie vandens.

Man nesunku buvo likti vienam. Pusžmogiai visai žmogiškai domėjosi negyvėliu, uostinėdami ir urgzdami, jie glaudžiu būriu sekė iš paskos, kai bulžmogiai tempė jį per paplūdimį. Aš palypėjau aukščiau ir žiūrėjau, kaip jie neša prie jūros apsunkusį negyvą kūną — juodi šešėliai, linguojantys vakarinio dangaus fone. Ir, tarsi staigiai siūbtelėjusi banga, man smilktelėjo mintis, kaip neapsakomai beprasmiška visa tai, kas dedasi saloje.

Žemiau manęs, apsupę Montgomerį ir Morą, tarp uolų stovėjo beždžionžmogis, hiena-kiaulė ir keletas kitų pusžmogių. Jie vis dar tebebuvo baisiai įsikarščiavę ir triukšmingai reiškė savo ištikimybę Įstatymui. Bet širdies gilumoje aš nėmaž neabejojau, kad hiena-kiaulė buvo prikišusi nagus prie triu-

šių. Man dingtelėjo keista mintis, jog, nežiūrint viso formų nedailumo, linijų grubumo, aš regiu prieš save žmonių gyvenimo miniatiūrą, pačią paprasčiausią instinktų, proto ir atsitiktinumų sąveikos formą. Žmogui-leopardui tiesiog nepasisekė. Tai ir viskas.

Vargšai padarai! Dabar man atsiskleidė tamsioji žiaurių Moro bandymų pusė. Iki šiol nebuvau pagalvojęs apie kančias ir negandas, kurias šitie nelaimingi gyvūnai patirdavo po to, kai juos paleisdavo Moro rankos. Aš baisėjausi vien tikrosiomis kankynėmis aptvare, bet dabar ne tai man atrodė svarbiausia. Anksčiau jie buvo žvėrys, jų instinktai buvo gerai prisitaikę prie juos supančios aplinkos, ir jie buvo laimingi, kiek gali būti laimingos gyvos būtybės. O dabar jie vilko žmogiškumo grandines, gyveno nuolatinėje baimėje, kamuojami Įstatymo, kurio negalėjo suprasti; ši žmogaus gyvenimo parodija prasidėdavo skausmuose ir buvo ne kas kita, kaip amžina vidinė kova, amžina Moro baimė. Ir kuriam galui? Tas beprasmiškumas mane ir pykino.

Jeigu Moras būtų turėjęs kokį aiškų tikslą, būčiau bent truputį jį atjautęs. Ne toks aš jau skrupulingas, kai tenka rinktis priemones. Aš net būčiau daug ką jam dovanojęs, jeigu jo poelgius būtų skatinusi neapykanta. Bet jis buvo toks neatsakingas, toks lengvaširdis! Varomas smalsumo, šiurpių, betikslių tyrinėjimų aistros, jis metė į gyvenimą vis naujas ir naujas būtybes tam, kad jos sunkiai plūktųsi porą trejetą metų, klaidžiotų, kentėtų ir galiausiai mirtų skausminga mirtimi. Jie buvo nelaimingi nuo pat užgimimo: senoji gyvuliška neapykanta kurstė juos persekioti vienas kitą, o Įstatymas sulaikydavo nuo trumpos, įnirtingos kovos ir lemiamo galo, prie kurio veda tarpusavio vaidai.

Tomis dienomis lioviausi bijojęs pusžmogių lygiai taip, kaip anksčiau lioviausi bijojęs Moro. Baimę išstūmė liguista būsena, ilga ir slegianti, palikusi gilius pėdsakus mano sąmonėje. Turiu prisipažinti, aš praradau tikėjimą pasaulio protingumu, kai pamačiau, kad įmanomos tokios beprasmiškos kančios, kokias radau šioje saloje.

Man rodės, jog gyvenimo audinį karpo ir formuoja aklas likimas, milžiniškas, negailestingas mechanizmas, ir mus visus — mane, Morą (dėl tyrimų aistros), Montgomerį (dėl girtuokliavimo aistros), pusžmogius su jų instinktais ir ribotais

protiniais gabumais — be pasigailėjimo ir be atvangos drasko ir traiško jo amžinai dundantys, nežinia kaip sukibę kits su kitu ratai ir rateliai. Tačiau šitokia nuotaika ne iš karto mane užvaldė. . . Ko gero, pasakodamas apie tai, aš truputį užbėgau į priekį.

17

KATASTROFA

Praėjo vos pusantro mėnesio, ir gėdingi Moro eksperimentai man bekėlė tik priešiškumą ir pasibiaurėjimą. Mano vienintelis troškimas buvo bėgti nuo šių baisingų mano Kūrėjo atvaizdo karikatūrų, grįžti į mielą ir normalų žmonių pasaulį. Žmonės, nuo kurių dabar buvau atskirtas, man ėmė išrodyti pasakiškai dorybingi ir puikūs. Mano bičiulystė su Montgomeriu toliau nesimezgė. Ilgas atsiskyrėliškas gyvenimas, slaptas polinkis į gėrimą, aiški simpatija pusžmogiams stūmė mane nuo jo. Kelis kartus atsisakiau eiti su juo pas tuos sutvėrimus ir kaip įmanydamas vengiau su jais bendrauti. Vis daugiau laiko praleisdavau ant kranto, veltui laukdamas pasirodant kokios išganingos burės, iki pagaliau vieną dieną mus užgriuvo baisi nelaimė, visiškai pakeitusi savotišką salos gyvenimą.

Tai atsitiko, praėjus septynioms ar aštuonioms savaitėms po mano atvykimo, o gal ir vėliau — gerai nežinau, nes neskaičiavau laiko. Katastrofa prasidėjo anksti rytą, apie šeštą valandą. Atsikėliau ir papusryčiavau anksti, nes mane pabudino triukšmas — trys pusžmogiai nešė į aptvarą malkas.

Po pusryčių nuėjau prie atidarytų vartų ir stabtelėjau ten, rūkydamas cigaretę, gėrėdamasis ankstyvo ryto gaivumu. Netrukus iš už aptvaro kampo išėjo Moras ir pasisveikino su manimi.

Jis praėjo pro šalį, ir aš išgirdau, kaip pasuko raktą ir įėjo į laboratoriją. Aš jau buvau taip atbukęs nuo visų salos šlykštynių, kad nė trupučio nesijaudindamas klausiausi, kaip pumai prasideda nauja kančių diena. Savo persekiotoją ji pasitiko spiegimu, be galo primenančiu barningos bobos riksmą.

O paskui kažkas atsitiko. Po šiai dienai gerai nežinau, kas gi ten įvyko. Užpakaly savęs išgirdau šaižų klyksmą, kri-

timo garsą ir atsigręžęs išvydau puolantį link manęs kraupų veidą, ne žmogaus ir ne žvėries, o kažkokio demono: tamsų, išvagotą raudonų šakotų randų, nusėtą besisunkiančio kraujo lašais, degančiomis bevokėmis akimis. Aš pakėliau ranką, dengdamasis nuo smūgio, ir kritau kniūpsčias, jausdamas, kad susilaužiau riešą, o didžiulė pabaisa, apvyturiuota pašenomis, su besiplaikstančiais kruvinais tvarsčiais, liuoktelėjo per mane ir pranyko. Aš nusiritau žemyn, link kranto, pamėginau atsisėsti ir parkritau tiesiai ant lūžusios rankos. O po to išbėgo Moras. Jo stambus išblyškęs veidas atrodė dar baisesnis nuo srūvančio per kaktą kraujo. Vienoje rankoje jis laikė revolverį. Vos žvilgtelėjęs į mane, tuoj pasileido vytis pumą.

Aš atsirėmiau kita ranka ir atsisėdau. Apmuturiuotoji būtybė didžiuliais šuoliais dūmė pakrante. Moras sekė jai įkandin.

Ji atsigręžė, pamatė jį ir, padariusi staigų posūkį, netikėtai puolė į krūmus. Sulig kiekvienu šuoliu ji vis labiau tolo nuo Moro. Pamačiau, kaip ji nėrė į krūmus, o jai skersai kelio bėgęs Moras iššovė. Jis nepataikė, ir ji pradingo. Po akimirkos jis taipogi pranyko žalioje tankmėje.

Aš žiūrėjau jiems pavymui, bet tuo metu labai pradėjo skaudėti ranką ir aš suaimanavęs vargais negalais atsistojau. Ant slenksčio pasirodė Montgomeris, apsirengęs, su revolveriu rankoje.

— Viešpatie dieve, Prendikai!— sušuko jis, nepastebėdamas, jog aš susižeidęs.— Ta biaurybė paspruko! Ištraukė iš sienos grandinę. Ar matėte juos?— Aš susiėmiau už rankos, ir jis skubiai paklausė:— Kas jums?

— Stovėjau tarpduryje,— atsakiau.

Jis priėjo ir pačiupinėjo mano ranką.

— Marškiniai kruvini,— pasakė jis, atraitodamas man rankovę.

Įsikišęs revolverį į kišenę, gana skausmingai pamaigė ranką ir nusivedė mane į vidų.

— Jūsų ranka lūžusi,— tarė jis ir pridūrė:— Papasakokite smulkiai, kaip viskas atsitiko.

Padrikais sakiniais, protarpiais sudejuodamas iš skausmo, jam papasakojau, ką mačiau, o jis tuo metu vikriai ir greitai sutvarstė man ranką. Parišęs ją raiščiu per petį, atsitraukė į šalį ir nužvelgė mane.

— Turėtų būti gerai,— tarė jis.— O ką dabar?

Jisai susimąstė. Paskui išėjo ir užrakino vartus. Kurį laiką negrįžo.

Man labiausiai rūpėjo mano ranka. Šiandieninis įvykis teatrodė vienas iš daugelio čia besidedančių klaikių dalykų. Atsisėdau į šezlongą ir, turiu prisipažinti, iš visos širdies ėmiau keikti salą.

Pirmykštis bukas maudulys virto deginančiu skausmu, o Montgomerio vis dar nesimatė.

Grįžo jis išblyškęs, labiau, nei paprastai, atvipusia lūpa.

— Moras tarsi skradžiai žemę prasmego,— tarė.— Tikriausiai jam reikia mano pagalbos.— Jis įsispoksojo į mane savo tuščiomis akimis.— Stiprus žvėris,— pasakė.— Tiesiog išplėšė grandinę iš sienos.

Jis priėjo prie lango, paskui prie durų ir vėl atsigręžė į mane.

— Eisiu jo ieškoti,— tarė.— Vieną revolverį palieku jums. Tiesą sakant, man labai neramu.

Jis išėmė revolverį, padėjo jį prie pat manęs ant stalo ir išėjo, užkrėtęs ir mane savo nerimu. Likęs vienas, aš neilgai sėdėjau kambaryje. Pasiėmęs revolverį, nuėjau prie durų.

Aplinkui tvyrojo mirtina tyla. Nedvelkė nė menkiausias vėjelis, jūra spindėjo kaip veidrodis, dangus buvo be jokio debesėlio, krantas tuščias. Kadangi buvau susijaudinęs ir karščiavau, ši tyla mane slėgė.

Bandžiau kažką švilpiniuoti, bet nieko neišėjo. Aš vėl nusikeikiau, antrąsyk šį rytą, priėjau prie aptvaro kampo ir įsižiūrėjau į žalius brūzgynus, paglemžusius Morą ir Montgomerį. Kada jie sugrįš? Kas jų laukia?

Tolumoje ant kranto pasirodė kažkoks mažas pilkas pusžmogis, pribėgo prie vandens ir ėmė pliuškentis. Aš nuėjau atgal prie durų, po to vėl iki aptvaro kampo ir pradėjau žingsniuoti ten ir atgal tarsi budintis sargybinis. Kartą stabtelėjau, nes išgirdau tolimą Montgomerio šauksmą: „A-ū! Mo-o-rai!"

Ranka dabar skaudėjo mažiau, bet visa degė. Krėtė drebulys, norėjosi gerti. Mano šešėlis darėsi vis trumpesnis. Aš stebėjau tolumoje pasirodžiusį pilkąjį pusžmogį, iki pagaliau jis vėl išnyko.

Negi Moras ir Montgomeris niekad nebesugrįš?

Trys jūros paukščiai ėmė peštis dėl kažkokio bangų išmesto lobio.

Paskui kažkur labai toli už aptvaro pasigirdo revolverio šūvis. Ilga tyla, po to antras šūvis. Tada daug arčiau nuaidėjo šaižus klyksmas, ir vėl stojo grėsminga tyla. Mano įaudrinta vaizduotė piešė pačius šiurpiausius reginius. Paskui čia pat pasigirdo dar vienas šūvis.

Krūptelėjęs puoliau prie aptvaro kampo ir išvydau Montgomerį, visą išraudusį, susitaršiusiais plaukais, ties keliais perplėštom kelnėm. Jo veide atsispindėjo baisus išgąstis. Jam pridurmui, vilkdamas kojas, ėjo M'lingas su grėsmingomis rusvomis dėmėmis aplink burną.

— Jis sugrįžo?— paklausė Montgomeris.

— Moras?— atsiliepiau.— Ne.

— Dieve mano!— Montgomeris sunkiai šniokštė, gaudydamas kvapą.— Eime į kambarį,— tarė jis, imdamas man už parankės.— Jie visai pašėlo. Laksto, kaip per galvą daužti. Kas galėjo atsitikti? Neišmanau. Papasakosiu viską, tiktai kiek atsipūsiu. Ar nėra konjako?

Šlubčiodamas jis įėjo į kambarį ir atsisėdo į šezlongą.

M'lingas parkrito ant žemės prie durų ir ėmė lekuoti tarsi šuva. Aš įpyliau Montgomeriui konjako su vandeniu. Jisai sėdėjo, žvelgdamas kažkur į tuštumą, pamažu atsigaudamas. Po keleto minučių jis papasakojo, kas atsitiko.

Iš pradžių jis ėjo jų pėdsakais. Juos buvo lengva atpažinti: išmindžioti ir išlaužyti krūmai, pumos tvarsčių skiautės ir vietomis krauju aptėkšti medžių lapai bei krūmai.

Tačiau užėjęs akmeningą dirvą už upokšnio, ten, kur buvau matęs geriant žmogų-leopardą, pėdsakus pametė ir patraukė ant nuomonės į vakarus, šaukdamas Morą vardu.

Tuo metu prie jo prisijungė M'lingas, jis nešėsi mažą kirvuką. M'lingas nieko nežinojo, kas nutiko pumai, jis skaldė malkas ir išgirdo Montgomerio balsą. Jie nuėjo kartu, vis šaukdami Morą. Pakeliui užklupo du pusžmogius, kurie slapstydamiesi žvilgčiojo į juos pro krūmus ir taip keistai gestikuliavo, kad Montgomeris sunerimo. Jis šūktelėjo juos, tačiau jie iškart pabėgo, tarsi būtų kuo prasikaltę. Tada jis liovėsi šaukęs Morą ir, kurį laiką be tikslo paslankiojęs, nutarė užeiti į lūšnas.

Dauboje nerado nė gyvos dvasios.

Vis labiau nerimastaudamas, pasuko atgal. Grįždamas sutiko du kiauliažmogius, tuos pačius, kuriuos aš pirmądien mačiau šokant; apie jų burnas raudonavo kraujo dėmės, jie virpėte virpėjo iš susijaudinimo. Laužydami paparčius, jie brovėsi per atvašyną ir, išvydę Montgomerį, sustojo grėsmingai išsiviepę. Širdyje baimindamasis, jis pliaukštelėjo rimbu, ir tą pat akimirką jie puolė jį. Iki tol nė vienas pusžmogis nebuvo išdrįsęs taip pasielgti. Vienam jis peršovė galvą, o M'lingas metėsi ant kito, ir susikibę jie ėmė raičiotis žeme.

M'lingas pamynė priešininką po savimi ir suleido jam į gerklę dantis, o Montgomeris tuo metu jį nušovė. Ir tik su vargu nusivedė M'lingą nuo kiauliažmogių.

Iš ten jie parskubėjo atgal pas mane. Pakeliui M'lingas netikėtai šastelėjo į tankmę ir ištempė iš jos nedidelį žmogų-ocelotą [1], taip pat išsitepliojusį krauju ir šlubuojantį sužeista koja. Žvėrelis pabėgėjo kelis žingsnius į šalį ir, staiga apsisukęs, su beviltišku įtūžiu išsiepė iltis. Montgomeris, sakyčiau, be ypatingo reikalo jį nušovė.

— Ką gi visa tai reiškia?— paklausiau aš.

Jis palingavo galvą ir vėl ėmė gurkšnoti konjaką.

18

ATRANDAME MORĄ

Montgomeriui ištuštinus trečią konjako stiklą, aš ryžausi jį sudrausti. Jis jau buvo visiškai apgirtęs. Pasakiau, kad Morą tikriausiai ištiko kokia nelaimė, kitaip būtų seniai sugrįžęs, taigi mums priderėtų leistis jo ieškoti. Montgomeris bandė prieštarauti, bet galiausiai sutiko. Mes užkandome, ir visi trys iškeliavome.

Tur būt, dėl tuometinės įtemptos būsenos aš iki šiol nepaprastai aiškiai prisimenu tą kelionę karščiu alsuojantį, apmirusį tropikų vidudienį. M'lingas susikūprinęs ėjo pirmas, be paliovos gręžiodamas keistą juodą galvą čia į vieną, čia į kitą pusę. Jis neturėjo jokio ginklo. Kirvuką buvo pametęs per susidūrimą su kiauliažmogiais. Kai reikėdavo kautis, jo ge-

[1] Ocelotas — kačių šeimos žinduolis pilkšvai gelsvu ar geltonu kailiu su juodomis dėmėmis.

riausi ginklai buvo dantys. Jam įkandin, panarinęs galvą ir susikišęs rankas į kišenes, šlitiniavo Montgomeris; jis tyliai niršo ant manęs, kam atėmiau konjaką. Mano kairė ranka buvo parišta — laimei, tai buvo kairė,— o dešinėje laikiau revolverį.

Mes nuėjome per tankias salos džiungles siauru takeliu, vedančiu į šiaurės vakarus. Staiga M'lingas stabtelėjo ir apmirė suklusęs. Montgomeris vos neatsitrenkė į jį ir taip pat sustojo. Įtempę ausis, išgirdome pro medžius sklindant balsus ir artėjant žingsnius.

— Jis mirė,— kalbėjo kažkas žemu gomuriniu balsu.

— Nemirė, nemirė,— vebleno kitas.

— Mes matėm, mes matėm,— pasigirdo iš karto keli balsai.

— E-ei!— staiga riktelėjo Montgomeris.— Ei, jūs!

— Kad jus kur velnias!— pridūriau, stipriau sugniauždamas revolverį.

Stojo tyla, paskui brūzgynai subraškėjo ir iš visų pusių ėmė lįsti veidai, keisti veidai, spindintys keista šviesa. M'lingas dusliai suurzgė. Išvydau beždžionžmogį — jau anksčiau buvau atpažinęs jo balsą,— o paskui pamačiau du baltai apsimuturiavusius tamsiaveidžius sutvėrimus, sutikusius barkasą. Šalia jų stovėjo abu deglieji padarai ir žiloji baisiai sukumpusi baidyklė, kuri skelbė Įstatymą,— žilais gauruotais skruostais, storais žilais antakiais ir žilom plaukų sruogom, nusidriekusiom vidury nuožulnios kaktos; masyvi, beveidė, ji smalsiai žvilgčiojo į mus iš žalios tankmės savo keistomis raudonomis akimis.

Valandėlę niekas nepratarė nė žodžio. Paskui Montgomeris sužagsėjo.

— Kas. . . pasakė, kad jis mirė?

Beždžionžmogis lyg nusikaltęs pažvelgė į gauruotąją pabaisą.

— Jis mirė,— tarė toji.— Jie matė.

Šiaip ar taip, jų mums nebuvo ko baimintis. Jie visi atrodė baisiausiai išsigandę ir sutrikę.

— Kur jis?— paklausė Montgomeris.

— Ten,— parodė žiloji baidyklė.

— Ar dabar yra Įstatymas?— pasiteiravo beždžionžmogis.— Ar dar turim daryti taip ir anaip? Ar jis iš tikrųjų mirė?

— Ar yra Įstatymas?— pakartojo baltai apsimuturiavęs pusžmogis.

— Ar yra Įstatymas, o Antrasai su rimbu? Jis mirė,— tarė gauruotoji baidyklė.

Jie visi žiūrėjo į mus.

— Prendikai,— Montgomeris pažvelgė į mane drumstomis akimis.— Viskas aišku: jis mirė.

Šio pokalbio metu aš stovėjau užpakaly jo. Dabar man paaiškėjo, kas čia dedasi. Staiga žingtelėjau į priekį ir garsiai pasakiau:

— Įstatymo vaikai, jis nemirė.

M'lingas įsmeigė į mane skvarbias akis.

— Jis pakeitė savo išvaizdą, pakeitė savo kūną,— tęsiau aš.— Kurį laiką jūs jo nematysite. Jis... ten,— parodžiau į dangų,— ir iš ten žiūri į jus. Jūs negalite jo matyti. Bet jis mato jus. Bijokite Įstatymo!

Aš pažvelgiau jiems tiesiai į akis. Jie krūptelėjo.

— Jis didis, jis geras,— pasakė beždžionžmogis, bailiai žiūrėdamas aukštyn pro tankią lapiją.

— O tas, kur bėgo?— paklausiau.

— Tas, kur kraujavo ir bėgo šaukdamas ir dejuodamas,— tas irgi numirė,— pasakė, nenuleisdama nuo manęs akių, žiloji baidyklė.

— Tai ir gerai,— burbtelėjo Montgomeris.

— Antrasis su rimbu...— buvo bepradedanti žiloji baidyklė.

— Na?— paklausiau.

— Sakė, kad jis miręs.

Vis dėlto Montgomeris tebebuvo pakankamai blaivus, kad suprastų, kodėl aš paneigiau Moro mirtį.

— Ne, nemiręs,— lėtai ištarė jis.— Visai nemiręs. Ne daugiau miręs, kaip aš.

— Kai kurie,— kalbėjau aš,— pažeidė Įstatymą. Jie turės mirti. Kai kurie jau mirė. Parodyk mums, kur guli jo senasis kūnas. Jis atsikratė senojo apvalkalo, kadangi tas daugiau jam nereikalingas.

— Eime šiuo keliu, Žmogau, bridęs į jūrą,— atsakė gauruotoji baidyklė.

Ir, vedami šešių pusžmogių, mes patraukėme pro tankiai sužėlusius paparčius, vijoklius ir medžius į šiaurės vakarus.

Neilgai trukus nuskardėjo riksmas, sutreškėjo stagarai, ir pro mus pradūmė mažas rausvas žmogiukas. Jam iš paskos galvotrūkčiais kūrė kraujais apsitaškiusi laukinė pabaisa; iš įsibėgėjimo ji nėrė tiesiai į mus. Gauruotoji baidyklė atšoko į šalį; M'lingas riaumodamas puolė pabaisą, tačiau ji tuoj nubloškė jį; Montgomeris iššovė, bet nepataikė, tai susigūžė, užsidengė ranka galvą ir leidosi bėgti. Aš taip pat iššoviau, bet pabaisa nesustojo; dar kartą iššoviau tiesiai į jos biaurų veidą. Akimirką ją uždengė liepsnos plykstelėjimas. Visas jos veidas pavirto kruvina žaizda, tačiau, pradūmusi pro mane, pabaisa vis dėlto užlėkė ant Montgomerio, sugriebė jį į glėbį ir nuvirto ant žemės, tampydamasi priešmirtinėje agonijoje.

Aš likau vienas su M'lingu, nebegyvu žvėrimi ir pasliku žmogumi. Montgomeris pamažu kilstelėjo galvą ir nesusivokdamas įsistebeilijo į šalia jo gulintį sumaitotą kūną. Tai jį beveik galutinai prablaivė. Šiaip taip jis atsistojo. Tuo metu pamačiau atsargiai pro medžius grįžtančią žiląją baidyklę.

— Žiūrėk,— tariau, rodydamas į negyvėlį.— Argi nėra Įstatymo? Štai kaip atsitinka, kai sulaužomas Įstatymas.

Ji įsižiūrėjo į lavoną.

— Jis siunčia ugnį, kuri užmuša,— ištarė kimiu balsu, kartodama litanijos žodžius.

Visi kiti susispietė aplinkui ir valandėlę spoksojo.

Galų gale mes priartėjome prie vakarinio salos galo. Ten radome apgraužtą ir išdarkytą pumos kūną su kulkos sutrupintu mentikauliu, o maždaug už dvidešimties žingsnių — tą, kurio ieškojome. Moras gulėjo kniūpsčias tarp ištryptų nendrių.

Viena jo ranka buvo beveik nutraukta ties riešu, sidabriniuose plaukuose juodavo kraujas. Galva buvo sudaužyta pumos grandinėmis. Išlaužytos nendrės po juo subėgusios krauju. Revolverio neradome.

Montgomeris apvertė kūną aukštielninką.

*

Kartkartėm atsipūsdami, mes nešėme jį, padedami septynių puszmogių, nes buvo labai sunkus, atgal į aptvarą. Jau leidosi pilka prieblanda. Du kartus visai pro pat mūsų mažą būrelį spiegdami ir kaukdami pralėkė neregimi sutvėrimai,

o sykį priešais išdygo rausvasis tinginėlis; valandėlę pažiopsojęs į mus, vėl pradingo. Bet mūsų daugiau niekas nebepuolė. Prie aptvaro vartų pusžmogiai pasišalino, o M'lingas įėjo su mumis. Mes užsirakinome, nunešėme sužalotą Moro kūną į kiemą ir paguldėme ant žagarų krūvos.

19

MONTGOMERIO „ŠVENTĖ"

Atlikę šį darbą, nusiprausę ir pavalgę, mes su Montgomeriu nuėjome į mano mažąjį kambarėlį ir pirmąsyk rimtai apsvarstėme susidariusią padėtį. Artėjo vidurnaktis. Montgomeris buvo beveik blaivus, bet lyg ir pasimaišęs. Jis buvo įpratęs visados vadovautis Moro nuomone. Nemanau, kad jam kada būtų atėjusi į galvą mintis, jog Moras gali numirti. Ši nelaimė jam buvo netikėtas smūgis, sugriovęs gyvenimo būdą, prie kurio jis priprato per dešimt ar daugiau monotoniškų metų, praleistų šioje saloje. Jis kalbėjo neaiškiai, į mano klausimus atsakinėjo išsisukinėdamas, nuklysdavo į abstrakčius samprotavimus.

— Kaip kvailai sutvarkytas pasaulis,— kalbėjo jis.— Ir koks sušvinkęs tas gyvenimas! Tiesą sakant, aš jo nė neturėjau. Kada gi jis man prasidės? Šešiolika metų kenčiau auklių ir mokytojų priekabes, vykdžiau jų malonią valią, penkerius metus Londone be poilsio kaliau mediciną — prastas maistas, skurdus butas, skurdus drabužis, skurdžios nuodėmės,— po to baisi paikystė, nes buvau kvailas kaip aulas, ir štai atsidūriau šioje šlykščioje saloje. Dešimt metų čia! Ir vardan ko, Prendikai? Negi mes — vaiko pučiami burbulai?

Ne taip jau lengva buvo pertraukti šituos postringavimus.

— Geriau pagalvokime, kaip iš čia išsikrapštyti,— tariau aš.

— O kas iš to? Aš juk ištremtas. Kur pasidėsiu? Bepigu jums kalbėti, Prendikai. Vargšas senis Moras! Negalime jo čia palikti, kad jie apgraužtų jam kaulus. O dabar... Ir, beje, kas gi bus su niekuo nekaltais pusžmogiais?

— Gerai,— pasakiau.— Atidėsime tai rytojui. Mano manymu, reikia sukrauti laužą ir jo kūną sudeginti kartu su kitais... O kas gi gali atsitikti pusžmogiams?

— Nežinau. Greičiausiai tie, kurie sutverti iš plėšrūnų, anksčiau ar vėliau prisivirs košės. Bet mes negalime visų išskersti, tiesa? Nors jūsų humaniškumas, ko gero, pasiūlytų būtent tokią išeitį... Bet jie pasikeis. Be abejo, pasikeis.

Jis ir toliau malė visokius niekus, kol pagaliau aš netekau kantrybės.

— Prakeikimas!— riktelėjo jis, atsakydamas į kažkokią kandžią mano pastabą.— Argi nematote, kad mano padėtis keblesnė už jūsų?

Jis atsistojo ir nuėjo konjako.

— Gerkit,— tarė sugrįžęs.— Gerkit, jūs, blaiviaminti, baltaskruosti, šventasis bedievi.

— Negersiu!— atkirtau ir toliau niūriai sėdėjau, stebėdamas gelsvos liepsnos nušviestą jo veidą, kol jis galiausiai iš girtumo visai nusikalbėjo. Prisimenu, jog mane apėmė neapsakomas nuobodulys. Susigraudinęs iki ašarų, jis ėmė ginti pusžmogius ir M'lingą. M'lingas, anot jo, vienintelė jį mylinti būtybė. Ir staiga jam šovė netikėta mintis.

— Tegu mane skradžiai!— ištarė jis, sverdėdamas pašoko ir čiupo konjako butelį.

Kažkaip instinktyviai pajutau, ką jis ketina daryti.

— Aš neleisiu jums girdyti šito gyvulio,— tariau, pastodamas kelią.

— Gyvulio!— sušuko jis.— Jūs pats gyvulys! Jis maukia tą gėrimą kaip vyras. Pasitraukit, Prendikai!

— Dėl dievo!— tariau.

— Pa... pasitraukit!— jis suriaumojo ir staiga išsiėmė revolverį.

— Puiku,— tariau aš, žingtelėjęs į šalį, ir jau buvau bečiumpąs jį iš užpakalio tuo metu, kai jis palietė skląstį, bet susilaikiau, prisiminęs savo nesveiką ranką.— Jūs pats virtote gyvuliu, tai ir keliaukit pas juos.

Jis plačiai atlapojo duris ir atsisuko į mane, iš vienos pusės nutviekstas gelsvos lempos šviesos, iš kitos — blyškios mėnesienos; jo akiduobės atrodė kaip juodos skylės po dygiais antakiais.

— Jūs, Prendikai, pasipūtęs kvailys, tikras asilas! Amžinai ko nors bijotės ir kažką įsivaizduojate. Juk mes ant bedugnės krašto. Rytoj man teks persipiauti gerklę. Bet šįvakar aš surengsiu sau puikią šventę.

Jis apsigręžė ir išėjo.

— M'lingai!— pašaukė jis.— M'lingai, mielas drauguži!

Trys neryškios figūros, nušviestos sidabrinės mėnesienos, atsliūkino pilkšva paplūdimio juosta, viena baltu drabužiu, kitos dvi sekė iš paskos it juodos dėmės.

Jos sustojo ir įsispoksojo namo pusėn. Paskui pamačiau sukumpusį M'lingą, išbėgantį iš už kampo.

— Gerkit!— šaukė Montgomeris.— Gerkit, žvėrys! Gerkit ir virskit žmonėmis. Velniai griebtų, aš gudriausias visų! Moras šitai pamiršo. Dabar paskutinė pamoka. Gerkit, sakau jums!— Ir, mosuodamas buteliu, jis tekinas pasileido į vakarų pusę kartu su M'lingu, kuris atsidūrė tarp jo ir trijų iš paskos sekančių neaiškių figūrų.

Išėjau ant slenksčio. Juos jau buvo sunku įžiūrėti sidabrinėje migloje, kai Montgomeris stabtelėjo. Aš mačiau, kaip jis davė gurkšnį konjako M'lingui, o paskui visos penkios figūros susiliejo į vieną dulsvą siluetą.

— Dainuokit!— išgirdau Montgomerio šūksmą.— Dainuokit visi kartu: „Velniop senį Prendiką!" Na, dar sykį: „Velniop senį Prendiką!"

Juodoji grupė išsklido į penkias atskiras figūras ir pamažu nuslinko tolyn boluojančia pakrante. Visi plyšojo kaip mokėjo, keikdami mane paskutiniais žodžiais ir visaip reikšdami savo susižavėjimą lig šiol nepatirta girtumo būsena.

Netrukus išgirdau Montgomerį komanduojant: „Deši-i-nėn!" Šaukdami ir stūgaudami jie dingo tarp dunksančių tamsoje pakrantės medžių. Pamažėle, labai pamažėle jų balsai apmirė tolumoje.

Vėl įsiviešpatavo nuostabi nakties tyla. Mėnulis buvo perėjęs zenitą ir jau krypo į vakarus. Skaisti jo pilnatis vieniša plaukė per mėlyną dangų.

Man po kojų buvo nutįsęs juodas kaip anglis jardo platumo sienos šešėlis. Rytuose neaiškiai dūlavo jūra, tamsi ir paslaptinga, o tarp jūros ir šešėlio pilkšvas smėlio ruožas (iš vulkaninio stiklo ir kristalų) blizgėjo ir tviskėjo, tarsi nužertas deimantais. Užpakaly nelygia kaitria liepsna žioravo žibalinė lempa.

Kiek pastovėjęs, uždariau duris, užrakinau jas ir nuėjau į aptvarą, kur šalia savo paskutiniųjų aukų — skalikų, lamos ir kelių kitų vargšų sutvėrimų — gulėjo Moras. Stambus jo

veidas ir po baisios mirties tebedvelkė ramybe, rūsčios atviros akys žvelgė aukštyn, į negyvą baltą mėnulį. Aš atsisėdau ant nutekamojo vamzdžio ir, nenuleisdamas akių nuo šitos šmėkliškos krūvos, kur sidabrinės šviesos gijos pynėsi su grėsmingais šešėliais, ėmiau svarstyti visokius planus.

Rytą prisikrausiu į valtį maisto ir, užkūręs laidojimo laužą, vėl išplauksiu į nykias vandenyno platumas. Aš jutau, kad Montgomeris vis vien jau žuvęs; dvasia jis iš tikrųjų tapo artimas šiems pusžmogiams ir nebegalėtų gyventi tarp normalių žmonių.

Nežinau, kiek laiko šitaip sėdėjau, paskendęs mintyse. Tikriausiai valandą, o gal ir ilgiau. Paskui mano apmąstymus nutraukė kažkur netoliese atsiradęs Montgomeris. Sugriaudė iš daugelio gerklių išsiveržęs kauksmas, paskui džiugiai šūkalojantys balsai nutolo kranto link, ir galiausiai klykianti, staugianti ir žvygaujanti govėda, rodės, sustojo prie pat vandens. Šėlimas sustiprėjo, po to vėl aprimo; išgirdau sunkius smūgius ir skylančio medžio pokšėjimą, bet neėmiau į galvą.

Prasidėjo nedarnus dainavimas.

Aš vėl susimąsčiau, kaip čia man išsigelbėjus. Atsistojau, paėmiau lempą ir nuėjau į pašiūrę apžiūrėti statinaičių, kurias ten buvau matęs.

Vėliau susidomėjau, kas yra džiūvėsių skardinėse, ir vieną atidariau. Tuo tarpu akies kampučiu pamačiau šmėkšant kažkokią raudoną pamėklę. Žaibiškai atsigręžiau.

Už manęs buvo kiemas, mėnesienos išmargintas ryškiai juodais ir baltais dryžiais. Vidury kūpsojo malkų ir žabų krūva, ant kurios gulėjo Moras ir viena ant kitos jo suluošintos aukos. Rodėsi, jie buvo apglėbę vienas kitą paskutinėse kerštingose grumtynėse. Moro žaizdos žiojėjo juodos kaip naktis, o smėlyje tamsavo sukrešėjusio kraujo dėmės. Paskui, dar vis nieko nesuvokdamas, pamačiau pamėklės priežastį — rausvą šviesą, virpančią ant priešinės sienos. Pamaniau apsirikęs, jog tai mirgantys mano lempos atšvaitai, ir vėl ėmiau žiūrinėti maisto atsargas pašiūrėje.

Rausiausi tarp jų, kiek pajėgdamas, sveikąja ranka ir, atradęs ką tinkamo, dėjau į šalį rytojaus kelionei. Darbavausi iš lėto, o laikas lėkė greitai. Netrukus ėmė brėkšti.

Dainas ant kranto pakeitė klegesys, po to dainavimas prasidėjo iš naujo, bet staiga virto šurmuliu. Išgirdau šaukiant: „Dar, dar!", lyg ginčijantis, o paskui staiga — veriantis riksmas. Garsai tapo visiškai kitokie, ir aš negalėjau neatkreipti į tai dėmesio. Išėjau į kiemą ir įsiklausiau. Tuo metu tarsi plieno peiliu visą tą šurmulį perskrodė revolverio šūvis.

Pro savo kambarį puoliau prie mažųjų durų. Bebėgdamas išgirdau, kaip užpakaly manęs ant pašiūrės grindų nusirito kelios dėžės ir sužvangėjo duždami stiklai. Bet aš nė neatsigręžiau. Plačiai atvėriau duris ir žvilgtelėjau į lauką.

Pakrantėje, ties prieplauka, liepsnojo laužas, svaidydamas kibirkščių lietų į išblukusį apyaušrio dangų. Apie laužą knibždėte knibždėjo tamsių figūrų. Išgirdau mane šaukiantį Montgomerio balsą. Bematant leidausi bėgti prie laužo su revolveriu rankoje. Pamačiau, kaip sykį plykstelėjo rausvas šūvio liepsnos liežuvėlis — visai pažeme. Vadinasi, Montgomeris parkrito. Iš visų jėgų surikau ir iššoviau į orą.

Kažkas sušuko: „Ponas!" Juodas šurmuliuojantis kamuolys išsklido į visas puses, laužas pliūptelėjo ir prigeso. Panikos apimta pusžmogių minia nulėkė aukštyn krantu. Įsikarščiavęs aš dar iššoviau į beišnykstančias krūmuose nugaras. Paskui puoliau prie smėlyje juoduojančių kauburių.

Montgomeris gulėjo aukštielninkas, ant jo buvo užgriuvusi gauruotoji baidyklė. Jau nebegyva, ji vis dar gniaužė Montgomeriui gerklę savo riestais nagais. Šalia jo sustingęs kniūpsojo M'lingas, perkąsta gerkle, rankoje suspaudęs sudužusio konjako butelio kaklą. Dar du gulėjo ties laužu: vienas nebejudėjo, o kitas, prorečiais sudejuodamas, lėtai pakeldavo ir vėl nuleisdavo galvą.

Aš griebiau gauruotąją baidyklę ir nutempiau nuo Montgomerio; jos nagai kabinėjosi suplėšyto drabužio, tarsi gailėdami grobio.

Montgomeris buvo pamėlynavęs ir vos alsavo. Apšlaksčiau jam veidą jūros vandeniu, o po galva padėjau savo sulankstytą striukę. M'lingas buvo nebegyvas. Sužeistasis padaras prie laužo — vilkžmogis pilku barzdotu veidu — gulėjo, priekiu užgriuvęs ant vis dar rusenančių žarijų; vargšas buvo taip siaubingai sužalotas, kad iš gailesčio kulka suaižiau jam kiaušą. Antrasis buvo vienas iš baltai apsimuturiavusių bulžmogių. Jis irgi buvo negyvas.

Kiti pusžmogiai išsidangino iš paplūdimio. Aš vėl priėjau prie Montgomerio ir priklaupiau šalia jo, keikdamas save, kad neišmanau medicinos.

Laužas išblėso, tik sugruzdėję rąstgaliai, apnešti pilkų plėnių, dar žėravo kur-ne-kur. Mintyse nusistebėjau, iš kur Montgomeris ėmė malkų. Tada pamačiau, jog aušta. Dangus pašviesėjo, besileidžiantis mėnuo išblyško ir apsiblausė vaiskioje žydrynėje. Rytai nusidažė purpurine žara.

Staiga užpakaly savęs išgirdau bildesį ir šnypštimą. Apsidairiau ir, surikęs iš siaubo, pašokau. Didžiuliai juodų dūmų kamuoliai sūkuriuodami vertėsi iš aptvaro į auštantį dangų, o pro jų tamsius verpetus kyščiojo kruvini liepsnos liežuviai. Netrukus užsidegė stogas. Pamačiau, kaip ugnis nuvinguriavo nendriniu šlaitu. Liepsnos pliūpsnis išsiveržė ir pro mano kambario langą.

Iškart supratau, kas atsitiko. Prisiminiau girdėtą žvangesį. Skubėdamas į pagalbą Montgomeriui, aš parverčiau lempą.

Buvo aišku kaip ant delno, kad nėra jokios vilties išgelbėti ką nors iš aptvare esančių daiktų. Prisiminiau, ką planavau, ir greitai apsisukau, žvilgsniu ieškodamas dviejų ant kranto gulinčių valčių. Tačiau jų nebebuvo! Šalia manęs smėlyje voliojosi du kirviai, aplinkui mėtėsi skiedros, šipuliai, ir laužo degėsiai juodavo ir smilko aušros spinduliuose. Montgomeris sudegino valtis, kad atkeršytų už save ir sutrukdytų man grįžti pas žmones.

Staiga mane pagavo baisus įtūžis. Vos susivaldžiau nesudaužęs jo kvaišos galvos, bejėgiškai gulinčios man prie kojų. Bet jo ranka krustelėjo taip silpnai ir taip gailiai, kad mano pyktis atslūgo. Jis sudejavo ir valandėlei pramerkė akis.

Priklaupiau greta ir kilstelėjau jo galvą. Jis vėl atsimerkė, nebyliai žvelgdamas į auštančią dieną, ir mūsų žvilgsniai susitiko. Jo vokai nusileido.

— Dovanok,— vargais negalais ištarė. Atrodė, jis bandė susikaupti.— Galas,— sušnibždėjo,— galas šitam kvailių pasauliui. Kokia nesąmonė. . .

Aš klausiausi. Jo galva bejėgiškai nusviro į šalį. Pamaniau, kad gurkšnis vandens jį atgaivintų, tačiau po ranka nebuvo nei vandens, nei indo, kuriuo būtų galima jo atnešti. Staiga Montgomerio kūnas pasunkėjo. Mane nukrėtė šiurpas.

Pasilenkiau prie jo veido, įkišau ranką jam už marškinių. Jis buvo nebegyvas. Ir tą pačią akimirką rytuose virš kyšulio išniro saulės disko kraštelis, sutvisko skaisti pašvaistė, nuauksindama visą dangų ir paversdama tamsią jūrą fantastišku akinančios šviesos chaosu. Saulės spinduliai tarsi aureolė apgaubė sukritusį Montgomerio veidą.

Atsargiai nuleidau jo galvą ant šiurkščios mano sutaisytos pagalvės ir atsistojau. Priešais driekėsi tuščias, raibuliuojantis vandenynas, kuriame buvau patyręs tiek vienatvės kančių; užpakaly — aušros valandą nurimusi sala, pilna dabar neregimų ir negirdimų pusžmogių. Aptvaras su visomis maisto ir šovinių atsargomis degė ūždamas ir pleškėdamas; kartas nuo karto nuaidėdavo trenksmas ir iškildavo liepsnos stulpas. Taršti dūmai šliaužė nuo manęs aukštyn įkalne ir ritosi virš tolimų medžių viršūnių link daubos su lūšnomis. Aplinkui mane gulėjo suanglėjusios valčių liekanos ir penki lavonai.

Ir tuo metu iš krūmų išėjo trys pusžmogiai, susikūprinę, kadaruojančiomis biauriomis rankomis, atsikišusiais į priekį smakrais ir budriomis priešiškomis akimis. Jie neryžtingai artinosi prie manęs.

20

VIENAS TARP PUSŽMOGIŲ

Aš stovėjau prieš juos, tuo pačiu ir prieš savo lemtį, visiškai vienas ir, be to, vienarankis, nes buvau susilaužęs ranką. Kišenėje turėjau revolverį su dviem tuščiais lizdais. Tarp išmėtytų pakrantėje nuolaužų gulėjo du kirviai, kuriais buvo sukapotos valtys. Man už nugaros kilo potvynis.

Gintis nebuvo kuo, išskyrus drąsą. Aš įsmeigiau akis į besiartinančias pabaisas. Jie vengė mano žvilgsnio; jų virpančios šnervės traukė gulinčių ant kranto kūnų kvapą. Žengiau kelis žingsnius, pakėliau kruviną rimbą, gulintį po negyvu vilkžmogiu, ir pliaukštelėjau juo.

Jie sustojo ir pasižiūrėjo į mane.

— Nusilenkite,— tariau aš.— Ant kelių!

Jie dvejojo. Vienas sulenkė kojas. Aš pakartojau įsakymą nutirpusia širdimi ir žengiau dar arčiau. Vienas atsiklaupė, po to ir kiti du.

Tada pasukau prie negyvėlių, nenukreipdamas žvilgsnio nuo trijų klūpančių pusžmogių, lygiai taip, kaip aktorius pereina sceną veidu į publiką.

— Jie pažeidė Įstatymą,— tariau, užkėlęs koją ant Įstatymo skelbėjo kūno,— ir buvo užmušti. Netgi pats Įstatymo skelbėjas. Netgi Antrasis su rimbu. Įstatymas galingas! Prieikite ir pažiūrėkite.

— Nebus pasigailėjimo,— sulemeno vienas jų, artindamasis ir dirsčiodamas į lavonus.

— Nebus pasigailėjimo,— pasakiau aš.— Todėl klausykit ir darykit tai, ką paliepsiu.

Jie atsistojo, klausiamai žvilgčiodami kits į kitą.

— Nė iš vietos,— sukomandavau.

Pakėliau abu kirvius, užsikabinau ant rankos raiščio, apverčiau Montgomerį, ištraukiau jo revolverį, kuriame dar buvo du šoviniai, ir pasilenkęs iškrapščiau iš jo kišenių pustuzinį patronų.

— Paimkite jį,— tariau išsitiesdamas ir rodydamas rimbu.— Nuneškit ir įmeskit į jūrą.

Jie žingtelėjo priekin, matyt, vis dar prisibijodami Montgomerio, bet dar labiau bijodami mano kraujuoto rimbo; kiek padvejoję, man dar kelissyk paraginus ir papliaukšėjus rimbu, atsargiai kilstelėjo lavoną, nunešė žemyn prie jūros ir, keldami purslus, įbrido į akinamai mirguliuojančias bangas.

— Toliau,— paliepiau aš,— toliau! Nuneškit jį toli.

Jie įbrido iki pat pažastų ir sustojo, žiūrėdami į mane.

— Meskit,— tariau. Ir Montgomerio kūnas pliūkštelėjęs pranyko. Kažkas suspaudė man krūtinę.— Gerai,— pasakiau virpančiu balsu.

Jie išsigandę parskubėjo atgal, palikdami paskui save sidabriniame vandenyje ilgas juodas brydes. Prie pat kranto sustojo, atsigręžė į jūrą, tarsi laukdami, kad iš ten iškils Montgomeris ir pareikalaus keršto.

— Dabar šituos,— pasakiau, rodydamas į likusius kūnus.

Jie pasistengė apeiti tą vietą, kur įmetė Montgomerį, todėl panešėjo keturis pusžmogių lavonus kokį šimtą jardų pakrante ir tik po to įbrido ir juos paleido.

Žiūrėdamas, kaip jie meta vandenin subiaurotus M'lingo likučius, išgirdau už nugaros lengvus žingsnius ir, skubiai atsisukęs, už kelių jardų išvydau hieną-kiaulę. Panarinusi galvą, ji sėlino, gręždama mane savo žibančiomis akimis, jos trumpos storos rankos buvo sugniaužtos į kumščius ir prispaustos prie šonų. Man atsigręžus, ji sustojo šitokia poza ir truputį nukreipė į šalį žvilgsnį.

Valandėlę mes stovėjome akis į akį. Aš nusviedžiau rimbą ir susigraibiau kišenėje revolverį. Nutariau pirma pasitaikiusia proga nudėti šį sutvėrimą, patį grėsmingiausią iš visų, kurie dabar buvo likę saloje. Tai gali atrodyti išdavikiška, bet aš taip nutariau. Hiena-kiaulė man buvo dukart baisesnė, nei bet kuris kitas pusžmogis. Žinojau, kad kol ji gyva, man nuolatos gresia pavojus.

Keletą sekundžių kaupiau drąsą, paskum riktelėjau:

— Nusilenk! Ant kelių!

Ji suniaurojo, žybtelėdama iltimis:

— Kas tu toks, kad aš. . .

Gal kiek perdaug nervingai išsitraukiau revolverį, nusitaikiau ir paskubomis iššoviau. Išgirdau kvyktelėjimą, pamačiau, kaip ji šoko į šalį, ir, supratęs, kad nepataikiau, nykščiu vėl atlaužiau gaiduką. Bet ji jau kūrė galvotrūkčiais, mėtydamasi iš vienos pusės į kitą, ir aš nenorėjau prarasti dar vieno šovinio. Kartkartėmis ji atsigręždavo ir žvilgtelėdavo per petį. Ji nubėgo įkypai per paplūdimį ir dingo tirštų dūmų kamuoliuose, kurie dar tebesivertė iš degančio aptvaro. Kiek laiko žiūrėjau jai pavymui. Paskui vėl atsigręžiau į tris paklusniuosius pusžmogius ir ranka daviau ženklą išmesti kūną, kurį jie vis dar laikė. Tada grįžau į tą vietą prie laužo, kur gulėjo lavonai, ir ėmiau koja žarstyti smėlį, kol neliko nė vienos kraujo dėmės.

Rankos mostelėjimu atleidau trejetą savo vergų ir patraukiau įkalnėn, į brūzgynus. Rankoje laikiau revolverį, o rimbą ir kirvukus turėjau užsikišęs už raiščio. Norėjau likti vienas, apsvarstyti padėtį, kurioje atsidūriau.

Pats baisiausias dalykas, kurį tik dabar pradėjau suvokti, buvo tai, kad visoje saloje nebeliko nė vieno kampelio, kur būčiau galėjęs pailsėti ir saugiai numigti. Per laiką, praėjusį nuo mano atvykimo, aš labai sustiprėjau, bet vis tiek dar grei-

tai susinervindavau ir pavargdavau nuo bet kokio didesnio įtempimo. Jaučiau, kad reiktų pereiti į kitą salos pusę ir įsikurti šalia pusžmogių, iš anksto laimėjus jų palankumą. Bet niekaip nesiryžau to padaryti. Grįžau pakrantėn ir, eidamas rytų kryptimi, pro degantį namą, pasukau prie siauros koralinio smėlio juostos, nusidriekusios rifo link. Čia, atsisėdęs nugara į jūrą ir veidu į salą, kad netikėtai kas neužpultų, galėjau ramiai pamąstyti. Taip sėdėjau kiek laiko, įrėmęs smakrą į kelius; pakaušį negailestingai kepino saulė, sieloje kaupėsi siaubas, o aš visaip svarsčiau, kaip išgyventi iki išsigelbėjimo (jei jis išvis ateis). Bandžiau kaip galima šaltakraujiškiau įvertinti padėtį, bet niekaip nesisekė sutvardyti jausmų.

Ėmiau galvoti apie Montgomerio nusivylimo priežastį. „Jie pasikeis,— kalbėjo jis,— be abejo, pasikeis." O Moras, ką pasakė Moras? „Diena iš dienos bunda giliai įsišakniję žvėriški jų instinktai..." Tada prisiminiau hieną-kiaulę. Buvau tikras, kad jeigu ne aš, tai ji mane nudobs. Įstatymo skelbėjas mirė — tuo blogiau man. Dabar jie žinojo, kad mes, su rimbais, taip pat mirtingi, kaip ir jie...

Gal jie jau seka mane iš žalios paparčių ir palmių tankmės, laukdami, kada prisiartinsiu prie jų per šuolį? Gal rezga ką nors prieš mane? Ko jiems prikalbėjo hiena-kiaulė? Vaizduotė klampino mane vis giliau ir giliau į nepagrįstų būgštavimų liūną.

Mano mintis nutraukė jūrų paukščių klyksmas, jie suko ratus virš kažkokio juodo daikto, bangų išmesto į krantą netoli aptvaro. Žinojau, kas ten per daiktas, bet neišdrįsau nueiti ir juos nuvaikyti. Patraukiau pakrantės smėliu į priešingą pusę, ketindamas apsukti rytinį salos galą ir pasiekti daubą su lūšnomis, aplenkdamas galimus žabangus miške.

Nuėjęs maždaug pusę mylios, pamačiau vieną iš trijų mano pusžmogių išlendant priešais iš pakrantės krūmyno. Buvau taip įdirgintas savo vaizduotės, kad akimoju išsitraukiau revolverį. Netgi taikingi besiartinančio sutvėrimo mostai manęs nenuramino.

Jis nedrąsiai stabtelėjo.

— Eik šalin!— sušukau aš.

Vergiškai nuolankioje jo pozoje buvo kažkas šuniška. Jis atsitraukė kelis žingsnius visiškai taip, kaip varomas namo

šuo, ir sustojo, maldaujamai žvelgdamas į mane atsidavusiomis rudomis akimis.

— Eik šalin!— pakartojau.— Nesiartink!

— Ar man negalima prieiti?— paklausė jis.

— Ne. Eik šalin!— neatlyžau aš ir pliaukštelėjau rimbu. Paskui, įsikandęs rimbą dantimis, siektelėjau akmens, ir jis išsigandęs pasitraukė.

Šitaip, niekieno nebetrikdomas, apėjau salą, pasiekiau pusžmogių daubą ir, slėpdamasis aukštose žolėse ir nendrėse, kurios skyrė daubą nuo jūros, ėmiau stebėti pusžmogius, stengdamasis iš jų išvaizdos ir elgesio nuspėti, kaip juos paveikė Moro bei Montgomerio mirtis ir Kančios namų žuvimas. Dabar aš suprantu, koks nedovanotinas buvo mano silpnadvasiškumas. Jei, užuot pasinėręs į niūrius apmąstymus, būčiau parodęs tokią pat narsą, kaip auštant, tai būčiau galėjęs užgrobti Moro skeptrą ir valdyti pusžmogių bendruomenę. Bet aš praleidau progą ir telikau vyresnysis tarp sau panašių.

Apie vidurdienį kai kurie jų išlindo iš lūšnų ir pritūpę šildėsi karštame smėlyje. Įsakmūs alkio ir troškulio balsai nustelbė mano baimę. Išėjau iš krūmų ir su revolveriu rankoje nužingsniavau prie sėdinčiųjų. Viena vilkmoterė atsigręžė ir įdėmiai pažvelgė į mane, o paskui ją ir visi kiti. Niekas nė nemanė stotis ir sveikinti mane. Aš buvau pernelyg silpnas ir nusikamavęs, kad imčiau šito reikalauti iš tokios krūvos, tai ir nepasinaudojau patogiu momentu.

— Aš noriu valgyti,— tariau, kone atsiprašydamas, ir priėjau arčiau.

— Valgis lūšnose,— mieguistai atsiliepė šernas-jautis ir nusisuko nuo manęs.

Aš praėjau pro juos ir nusileidau beveik ištuštėjusios daubos tamson ir smarvėn. Apleistoje lūšnoje radau keletą vaisių ir pasigardžiuodamas suvalgiau, o paskui, užbarikadavęs įėjimą purvinomis, pusiau sutrešusiomis šakomis ir kartimis, atsiguliau veidu į angą, padėjęs ranką ant revolverio. Paskutiniųjų trisdešimt valandų nuovargis pareiškė savo teises, ir aš nugrimzdau į jautrų snaudulį, tikėdamasis, jog netvirta barikada sukels pakankamai triukšmo, jei ją kas ims griauti, ir aš nebūsiu netikėtai užkluptas.

21

PUSŽMOGIŲ ATSIVERTIMAS

Šitaip aš tapau vienu iš pusžmogių daktaro Moro saloje. Kai pabudau, buvo jau sutemę. Įkyriai maudė sutvarstytą ranką. Atsisėdau, nesusigaudydamas, kur esu. Už sienos išgirdau šiurkščius balsus. Tuomet pastebėjau, kad mano barikada išardyta ir įėjimas atviras. Revolveris, kaip ir anksčiau, tebebuvo rankoje.

Išgirdau alsuojant ir šalia išvydau kažkokį padarą, susitraukusį į kamuolį. Apmiriau, stengdamasis įžiūrėti, kas tai. Jis sukrutėjo, be galo lėtai ir atsargiai. Ir kažkas minkštas, šiltas ir drėgnas brūkštelėjo man per ranką.

Aš visas suvirpėjau ir žaibiškai ranką atitraukiau. Siaubo riksmas įstrigo gerklėje. Tačiau staiga suvokiau, kas atsitiko, ir susilaikiau nepaspaudęs gaiduko.

— Kas čia?— kimiai sušnibždėjau, vis dar atstatęs revolverį.

— Aš, pone.

— Kas tu?

— Jie sako, kad jau nebėra pono. Bet aš žinau, tikrai žinau. Aš nešiau kūnus į jūrą, o Braidžiojęs po jūrą, kūnus tų, kuriuos tu užmušei. Aš tavo vergas, pone.

— Ar tu tas pats, kurį sutikau ant kranto?— paklausiau.

— Tas pats, pone.

Padaras, matyt, buvo tikrai ištikimas,, nes juk galėjo netrukdomas užpulti mane, kai miegojau.

— Gerai,— tariau, ištiesdamas ranką dar vienam meilikaujančiam pabučiavimui. Darėsi aišku, kodėl jis čia, ir pajutau, jog man grįžta drąsa.

— Kur kiti?— pasiteiravau.

— Jie bepročiai, jie kvailiai,— atsakė šunžmogis.— Dabar jie kalbasi tenai. Jie sako: „Ponas mirė. Antrasis su rimbu irgi mirė, o tas, kur brido į jūrą, toks pat, kaip ir mes. Nebėra pono nei rimbų, nebėra Kančios namų. Visam tam atėjo galas. Mums patinka Įstatymas, ir mes jį vykdysime, bet jau niekados nebebus nei kančių, nei pono, nei rimbų." Taip jie kalba. Bet aš žinau, pone, tikrai žinau.

Apgraibomis tamsoje apčiuopiau šunžmogį ir paglosčiau jam galvą.

— Gerai,— pakartojau.

— Greitai tu juos visus užmuši,— pasakė jis.

— Greitai,— atsakiau,— užmušiu visus, bet reikia keletą dienų palaukti, kol atsitiks tam tikri dalykai. Visi jie, išskyrus tuos, kurių pasigailėsime, bus užmušti.

— Ponas užmuša, ką nori,— patenkintu balsu pasakė šunžmogis.

— Ir kad jų nuodėmės padidėtų,— tęsiau aš,— tegu skendėja savo ydose tol, kol išmuš jų valanda. Tegu nežino, kad aš — ponas.

— Šventa pono valia,— atsiliepė šunžmogis su šunišku paslaugumu.

— Bet vienas jau prasižengė,— tariau.— Aš jį užmušiu, kai tik sutiksiu. Kai tau pasakysiu: „Tai jis",— iškart ir pulk. O dabar einu pas ten susirinkusius vyrus ir moteris.

Valandėlei lūšnos angą užtamsino išeinantis šunžmogis. Įkandin jo nusekiau ir aš ir sustojau beveik toje pat vietoje, kur kažkada išgirdau besivejančio Moro balsą ir skaliko lojimą. Tačiau dabar buvo naktis, visą dvokiančią daubą gaubė juoda tamsa, o užpakaly, ten, kur tada buvo žalias saulės nutviekstas šlaitas, liepsnojo raudonas laužas, apie kurį sukinėjosi susikūprinusios, luošos figūros. O dar toliau dunksojo tankūs medžiai, juoda masė, apkraštuota juodais viršutinių šakų nėriniais. Virš tarpeklio sienos tekėjo mėnuo, ir per jo veidą tarsi randas vinguriavo amžinai iš salos sprogymių rūkstanti dūmų juosta.

— Eik šalia manęs,— tariau šunžmogiui, norėdamas padrąsinti save, ir mes petys į petį nužingsniavome siauru takeliu, nekreipdami dėmesio į tamsias figūras, dirsčiojančias iš lūšnų.

Niekas iš sėdinčių prie laužo neparodė nė mažiausio noro pasisveikinti. Dauguma nudavė, kad manęs nepastebi. Aš apsižvalgiau, ar nepamatysiu hienos-kiaulės, bet jos čia nebuvo. Iš viso aplink laužą tupėjo gal dvidešimt pusžmogių, spoksodami į ugnį arba šnekučiuodami tarpusavy.

— Jis mirė, jis mirė, ponas mirė,— pasigirdo man iš dešinės beždžionžmogio balsas.— Ir Kančios namai. . . Kančios namų nebėra.

— Jis nemirė,— pasakiau garsiai,— jis ir dabar stebi jus.

Jie krūptelėjo. Dvidešimt porų akių įsmigo į mane.

— Kančios namų nebėra,— kalbėjau toliau,— bet jie vėl atsiras. Jūs nebegalite matyti pono, bet jis klausosi jūsų iš viršaus.

— Teisybė, teisybė,— patvirtino šunžmogis.

Mano pasitikintis tonas juos suglumino. Gyvulys gali būti nuožmus ir gudrus, tačiau vien tik žmogus moka meluoti.

— Žmogus su aprišta ranka kalba keistus dalykus,— tarė vienas pusžmogis.

— Sakau jums, jog tai tiesa,— atsiliepiau.— Bus vėl ir ponas, ir Kančios namai. Vargas tam, kas laužo Įstatymą.

Apstulbę jie susižvalgė. O aš, tariamai abejingas, ėmiau tingiai kapoti žemę kirvuku. Mačiau, kad jie žiūri į mano padarytus gilius piūvius velėnoje.

Paskui satyras išreiškė nepasitikėjimą mano žodžiais, ir aš atsakiau jam. Tada paprieštaravo vienas iš deglųjų sutvėrimų, ir aplink laužą įsiplieskė gyva diskusija. Kiekvieną akimirką man vis labiau aiškėjo, kad tuo tarpu man niekas negresia. Todėl dabar kalbėjau be pertrūkių, kurie iš pradžių mane taip kamavo dėl smarkaus jaudinimosi. Po valandos aš galutinai įtikinau keletą pusžmogių savo žodžių teisingumu, o kitų širdyse pasėjau abejonę.

Visą laiką akylai žvalgiausi, ar nėra kur mano priešo — hienos-kiaulės, bet ji vis nesirodė. Tarpais krūptelėdavau nuo kokio nors įtartino judesio, bet mano drąsa didėjo kas minutę. Kiek vėliau, mėnuliui pradėjus leistis dangaus skliautu, klausytojai vienas po kito ėmė žiovauti, rodydami keisčiausius dantis gęstančio laužo šviesoje, o paskui išsiskirstė į savo landynes dauboje. Bijodamas tylos ir tamsos, ėjau kartu su jais, žinodamas, jog saugiau būti su keliais, nei su vienu iš jų.

Taip prasidėjo ilgiausia mano viešnagės daktaro Moro saloje dalis. Bet nuo to vakaro iki pat paskutinės dienos teįvyko vienas atsitikimas, apie kurį būtina papasakoti, visa kita — begalybė nemalonių smulkmenų ir nuolat graužiantis nerimas. Taigi aš ir neaprašinėsiu šio laiko tarpo, o papasakosiu tik apie svarbiausią įvykį per tuos dešimt mėnesių, kuriuos praleidau šių pusiau sužmogintų žvėrių draugėje. Žinoma, dar daug ko išliko atmintyje, ką galėčiau čia paminėti, daug tokių dalykų, jog mielai atiduočiau dešinę ranką, kad tiktai juos

pamirščiau. Bet jie nieko neprideda prie mano pasakojimo. Pažvelgęs atgal, aš stebiuosi, prisimindamas, kaip greitai susigyvenau su tomis baisenybėmis ir vėl atgavau pasitikėjimą savimi. Aišku, būdavo ir rietenų, dar dabar galėčiau parodyti dantų žymes, bet apskritai jie greitai pajuto deramą pagarbą mano menui mėtyti akmenis ir kandžiotis kirvuku. Man labai pravertė žmogaus-senbernaro ištikimybė. Aš patyriau, kad pusžmogių pagarba viens kitam tiesiogiai priklauso nuo sugebėjimo daryti gilias žaizdas. Nesigirdamas pasakysiu, jog mano padėtis tarp jų buvo privilegijuota. Kai kurie, mano paženklinti smarkiais randais, buvo nusiteikę priešiškai, tačiau savo pagiežą reiškė grimasomis, daugiausia man už nugaros ir per geroką atstumą nuo mano sviedinių.

Hiena-kiaulė vengė manęs, ir aš visąlaik buvau pasiruošęs sutikti pavojų. Mano neatskiriamas draugas šunžmogis jos baisiai neapkentė ir bijojo. Man rodos, kad daugiausia dėl tos baimės jis ir prisirišo prie manęs. Netrukus nebeabejojau, jog hiena-kiaulė yra pažinusi kraujo skonį ir pasekusi žmogaus-leopardo pėdomis. Ji įsitaisė migį kažkur miške ir gyveno ten viena. Kartą bandžiau surengti jos gaudynes, bet mano autoritetas buvo per menkas, kad pusžmogiai vieningai mane palaikytų. Ne sykį mėginau ją užklupti guolyje, tačiau ji buvo pernelyg gudri ir, pamačiusi ar užuodusi mane, tuoj pat pasprukdavo. Savo ruožtu ji tykojo manęs ir mano sąjungininkų kiekviename miško takelyje. Šunžmogis nedrįsdavo nė per žingsnį atsitraukti nuo manęs.

Palyginus su vėlesniais įvykiais, pirmąjį mėnesį pusžmogiai elgėsi visai padoriai, ir aš, be savo šuniškojo bičiulio, susidraugavau dar su keliais. Į tinginį panašus rausvasis padarėlis jautė man keistą simpatiją ir visur sekiojo iš paskos. O beždžionžmogis įkyrėjo iki gyvo kaulo. Jis įrodinėjo esąs man lygus, nes turįs, kaip ir aš, penkis pirštus, ir nuolatos plepėjo ir tauškė visiškas nesąmones. Tik vienas jo bruožas juokino mane — nepaprastas sugebėjimas išgalvoti naujus žodžius. Atrodo, jis manė, kad kalbos paskirtis — kartoti nieko nereiškiančius žodžius. Jis vadino tai „didžiais mintijimais", skirdamas šią tauškalynę nuo „mažųjų mintijimų"— normalių, kasdieniškų dalykų. Jam be galo patikdavo, kai aš pasakydavau ką nors nesuprantama; jis prašydavo mane pakartoti, išmokdavo atmintinai, o paskui kartodavo tai, painiodamas žo-

džius, visiems romesniems pusžmogiams. Paprastus ir suprantamus dalykus jis niekino. Aš jam išgalvojau keletą gana smagių „didžių mintijimų". Dabar jis man atrodo pats kvailiausias padaras iš visų, kokius esu matęs per savo gyvenimą; jis nuostabiai buvo išsiugdęs grynai žmogišką kvailumą, neprarasdamas nė kruopelės įgimtos beždžionei paikybės.

Tokios buvo pirmosios mano savaitės tarp pusžmogių. Tuo metu jie laikėsi Įstatymo skelbiamų papročių ir apskritai elgėsi pavyzdingai. Tiesa, kartą aptikau dar vieną triušį, sudraskytą — aš tuo neabejojau — hienos-kiaulės, bet tai ir viskas. Tačiau apie gegužę pirmąsyk aiškiai pastebėjau besikeičiančią kalbą ir manieras, neaiškią tartį ir vis didėjantį nenorą šnekėti. Mano beždžionžmogis plepėjo dar daugiau, nei paprastai, bet jo plepėjimas darėsi vis nesuprantamesnis, vis bedžioniškesnis. Kiti, atrodo, visai prarado kalbos dovaną, tačiau dar suvokdavo, ką jiems sakydavau. Ar galite įsivaizduoti, kaip kadaise aiški ir ryški kalba ėmė lietis, rigzti, neteko formos ir prasmės, vėl pavirto tuščiu garsų srautu? Ir tiesiai laikytis jiems darėsi vis sunkiau ir sunkiau. Nors jie, tur būt, gėdijosi, bet kartkarčiais pamatydavau tai vieną, tai kitą bėgantį keturiomis, jau visai nebemokantį atsistoti ant dviejų kojų. Jų rankos tapo dar nevikresnės; vandenį jie ėmė lakti, maistą draskyti dantimis, kas dieną darėsi vis grubesni. Aiškiau, nei bet kada, suvokiau, ką Moras vadindavo „giliai įsišaknijusiais žvėriškais instinktais". Jie gyvulėjo, ir gyvulėjo labai greitai.

Kai kurie — mane stebino, kad pradžioje tai buvo vien moteriškos būtybės — pradėjo nepaisyti padorumo ir dažniausiai tai darė tyčiomis. Kiti atvirai pažeisdavo Įstatymo skelbiamą vienpatystę. Nebuvo abejonės, jog Įstatymas pamažu netenka galios. Man nemalonu apie tai pasakoti. Šunžmogis nejučiomis vėl atvirto šunimi, jis kasdien vis mažiau kalbėdavo, dažniau lakstydavo keturpėsčias, apžėlė gaurais. Aš beveik nepastebėjau, kaip man iš dešinės žingsniuojantis palydovas palengva virto šniukštinėjančiu kelią šunimi. Kadangi žvėrys diena iš dienos gyveno vis nevalyviau ir netvarkingiau ir lūšnos, kurios visada buvo nemalonios, pasidarė visiškai baisios, aš išsikrausčiau iš ten ir pasistačiau pašiūrę tarp juodų Moro aptvaro griuvėsių. Tai buvo pati saugiausia vieta saloje, nes pusžmogiai vis dar prisiminė čia patirtas kančias.

Nėra jokios galimybės smulkiai aprašyti kiekvieną šitų pabaisų smukimo žingsnį, nupasakoti, kaip kas dieną jie darėsi vis mažiau panašūs į žmones; kaip liovėsi muturiuotis ir nusimetė paskutines drabužių skiautes; kaip pliki kūnai ėmė želti plaukais, kaktos sumažėjo, o veidai ištįso; kaip ta beveik žmogiška pirmojo mėnesio draugystė su kai kuriais jų liko tik klaikiu prisiminimu.

Permaina vyko lėtai, bet nesulaikomai. Be didelių staigmenų — ir jiems, ir man. Aš ir toliau saugiai jaučiausi tarp jų, nes nebuvo priežasties, dėl kurios ūmai prasiveržtų jų žvėriška prigimtis, diena iš dienos gožianti žmogiškus bruožus. Bet aš ėmiau baimintis, kad tokia priežastis gali netrukus atsirasti. Mano senbernaras taipogi atėjo gyventi į aptvarą ir budėdavo šalia naktį, todėl galėdavau palyginti ramiai nusnūsti. Rausvasis tinginėlis išbaikštėjo ir paliko mane, prisiminęs savo pirmykštį gyvenimą ant šakų. Mes buvome kaip tik tokioje pusiausvyros būklėje, kurią išvystume „Laimingos šeimynos" narvuose, demonstruojamuose žvėrių tramdytojų, jei pats tramdytojas pasišalintų.

Žinoma, šie sutvėrimai dar nebuvo nusmukę ligi tų gyvūnų, kuriuos skaitytojas yra matęs zoologijos soduose — paprastų lokių, vilkų, tigrų, jaučių, kiaulių ir beždžionių. Kiekvienas dar turėjo šio to svetima, nes kiekviename Moras buvo sujungęs du gyvulius. Viename, gal būt, vyravo lokio bruožai, kitame — katės, trečiame — jaučio, bet visi buvo mišrūnai ir pro kiekvieno savybes prasimušdavo bendri žvėries bruožai. Mane vis dar nustebindavo retkarčiais pasireiškiančios žmogiškumo liekanos: netikėtas kalbos atgavimas, neįprastas priekinių galūnių vikrumas, nevykęs bandymas atsistoti ant dviejų kojų.

Aš, matyt, irgi šiek tiek pasikeičiau. Iš drabužių beliko tik geltoni skarmalai, pro juos švietė įdegusi oda. Plaukai užaugo ir susivėlė kaltūnais. Net ir dabar man sako, jog mano akys keistai žiba ir be perstojo neramiai bėgioja.

Iš pradžių visas dienas praleisdavau pietiniame salos krante, laukdamas pasirodant laivo, vildamasis ir melsdamas to dievą. Beveik metai buvo praėję nuo mano atvykimo, ir aš tikėjausi, jog pamatysiu grįžtančią „Ipekakuaną", bet ji nebesirodė. Penkiskart mačiau bures ir triskart — dūmus, tačiau niekas nepraplaukė arti salos. Aš visada uždegdavau laužą, bet, žinodami

vulkaninę salos kilmę, jūreiviai, be abejo, manydavo dūmus rūkstant iš sprogymės.

Tik rugsėjį ar spalį aš vėl pradėjau galvoti apie plausto statybą. Iki to laiko man ranka sugijo, ir vėl galėjau darbuotis abiem rankomis. Iš pradžių mano bejėgiškumas buvo išties pasibaisėtinas. Niekad nebuvau mokęsis dailidės amato ir todėl ištisas dienas vargau miške, kapodamas ir rišdamas medžius. Neturėjau virvių ir nežinojau, iš ko padaryti. Nė viena iš gausiai augančių lianų nebuvo užtektinai lanksti ir stipri, o su savo mokslo žinių trupiniais išrasti nieko nesugebėjau. Daugiau kaip dvi savaites rausiausi tarp apanglėjusių namo liekanų ir netgi pakrantėje, kur sudegė valtys, ieškodamas vinių ir kitokių atsitiktinai išlikusių metalinių daiktų, kurie būtų galėję man praversti. Kartais į mane įsistebeilydavo koks pusžmogis, bet, kai tik jį šūktelėdavau, nušuoliuodavo tolyn. Paskui užėjo lietų ir audrų metas, labai sulėtinęs mano darbą, bet galų gale plaustas buvo baigtas.

Man jis labai patiko. Tačiau, stokodamas praktiškos nuovokos, dėl ko amžinai kenčiu, pasidirbau jį per mylią ar daugiau nuo jūros ir, bevelkant žemyn paplūdimiu, plaustas subiro į šipulius. Gal ir gerai, kad neteko juo pasinaudoti. Bet tada taip nusiminiau dėl nepasisekimo, jog keletą dienų slankiojau apniukęs po pakrantę, dėbsojau į vandenį ir galvojau apie mirtį.

Bet mirti neketinau, ir netrukus vienas įvykis nedviprasmiškai parodė, kaip kvaila leisti dienas vėjais, nes su kiekviena nauja diena žvėriškosios pabaisos darėsi vis pavojingesnės. Aš gulėjau aptvaro sienos šešėlyje, žiūrėdamas į jūrą, ir staiga krūptelėjau, pajutęs, kad kažkas šaltas palietė man kulną. Greitai atsigręžęs, išvydau besimarkstantį rausvąjį tinginėlį. Jis jau seniai buvo pamiršęs kalbą ir žmogiškus įgūdžius, jo glotnūs žvėries plaukai tankėjo kas dieną, o stori nagai vis labiau kreivėjo ir rietėsi. Pamatęs, jog atkreipė mano dėmesį, jis suunkštė, paėjėjo link krūmų ir vėl pažvelgė į mane.

Iš pradžių nesupratau, bet tuojau man dingtelėjo, kad jis kviečia sekti paskui, ir aš nužingsniavau neskubėdamas, nes diena buvo karšta. Pasiekęs medžius, jis įsikabaravo į juos, kadangi jam geriau ėjo keliauti siūbuojančiomis lianomis, nei žemės paviršiumi.

Ir staiga ištryptoje laukymėje išvydau šiurpią porą. Mano senbernaras gulėjo ant žemės negyvas, o šalia jo tupėjo hiena-kiaulė, įsikibusi į jo virpantį kūną biauriomis letenomis, grauždama jį ir urgzdama iš pasitenkinimo. Man prisiartinus, baisūnė pakėlė nuožmias akis, iššiepė kruvinas iltis ir grėsmingai suriaumojo. Ji nė kiek nepabūgo ir nesusigėdo,— buvo praradusi paskutinius žmogiškumo likučius. Aš žengiau žingsnį į priekį, sustojau, išsitraukiau revolverį. Pagaliau ją sutikau akis į akį.

Pabaisa nė nemanė trauktis. Jos ausys prigludo, plaukai pasišiaušė, o kūnas įsitempė šuoliui. Aš nusitaikiau į tarpuakį ir iššoviau. Tuo tarpu ji šoko tiesiai ant manęs, parmušė it kėglį ir apsunkusia letena trenkė per veidą. Iš įsibėgėjimo ji perlėkė per mane. Aš parkritau po užpakaline jos kūno dalimi, bet, laimei, kulka pakliuvo ten, kur taikiau, ir pabaisa nusibaigė šuolio metu. Išsliaužiau iš po tos sunkios biaurybės ir atsistojau drebėdamas prie mėšlungiškai trūkčiojančio kūno. Hiena-kiaulė daugiau man nebebuvo pavojinga. Tačiau žinojau, kad jos atsivertimas — tik pirmasis iš visos eilės būsimų atsivertimų.

Abu kūnus sudeginau ant žabų laužo. Dabar iš tiesų aiškiai pamačiau, kad jei neišbėgsiu iš salos, mano mirtis tebus tik laiko klausimas. Žvėrys tuo metu, išskyrus vieną kitą, buvo apleidę daubą ir įsitaisę guolius savo nuožiūra salos brūzgynuose. Retas kuris klaidžiojo dieną, dauguma tada miegodavo, ir ateiviui sala būtų pasirodžiusi negyvenama; bet naktimis oras skambėjo nuo jų šlykščių stūgavimų ir riksmų. Su mielu noru būčiau juos visus išžudęs — pristatęs spąstų ar išpiovęs peiliu. Jei būčiau turėjęs pakankamai šovinių, nė kiek nedvejodamas būčiau pradėjęs skerdynes. Pavojingųjų plėšrūnų buvo belikęs gal koks tuzinas; patys karingiausi jau buvo žuvę. Po to, kai krito vargšas šuva, paskutinis mano draugas, aš taip pat įpratau pasnausti dienos metu, kad galėčiau budėti naktį. Perstačiau savo landynę aptvaro griuvėsiuose ir padariau tokią siaurą angą, jog kiekvienas, kas būtų bandęs įeiti, būtų sukėlęs nemažą triukšmą. Pusžmogiai užmiršo, kaip išgauti ugnį, ir vėl pradėjo jos bijoti. Aš dar kartą ėmiausi kaip pašėlęs kalti iš rąstų ir šakų plaustą pabėgimui.

Susidūriau su tūkstančiais sunkumų. Esu baisiai negrabus, nes mano laikais mokykloje nedėstė medžio darbų, bet galų

gale per didelį vargą visokiais aplinkiniais keliais įstengiau patenkinti daugumą plaustui keliamų reikalavimų. Šį sykį ypač rūpinausi jo stiprumu. Vienintelė neįveikiama kliūtis buvo tai, jog neturėjau jokio indo vandeniui, kurio tikrai prireiktų, išplaukus į tuščias jūrų platybes. Būčiau pamėginęs žiesti puodus, tačiau saloje nebuvo molio. Taigi klaidžiojau paniuręs po salą, laužydamas galvą, kaip išspręsti šią paskutinę problemą. Kartais man užeidavo nežaboto įniršio priepuoliai, ir, netekęs kantrybės, puldavau kapoti ir aižyti kokį niekuo nedėtą medį. Bet nieko negalėjau sugalvoti.

Ir pagaliau atėjo diena, nuostabi diena, kurią praleidau, nesitverdamas džiaugsmu. Pietvakariuose išvydau burę, nedidelę mažos škunos burę; bematant uždegiau didžiausią žagarų krūvą ir išstovėjau visą dieną laužo ir vidudienio saulės atokaitoje, nenuleisdamas akių nuo jūros. Visą dieną stebėjau tą burę, nieko nevalgiau ir negėriau, ir man ėmė svaigti galva. Pusžmogiai ateidavo, spoksodavo į mane nesusigaudydami ir vėl pasišalindavo. Laivas dar tebebuvo toli, kai atėjo vakaras ir jį prarijo sutemos; visą naktį plūkiausi, kurstydamas milžinišką laužą, o iš tamsos švietė nustebusių žvėrių akys. Auštant burė priartėjo, ir aš pamačiau, jog tai purvina nedidelės valties burė. Mano akys buvo nuvargusios nuo įtempto žiūrėjimo, ir aš tiesiog negalėjau jomis patikėti. Valtyje pusiau gulomis sėdėjo du vyrai, vienas priekyje, kitas prie vairo. Bet valtis plaukė keistai. Jos priekis nebuvo atsuktas į bangas, ji nuolat kreivuliavo ir krypo nuo kurso.

Kai pasidarė šviesiau, ėmiau mojuoti vieninteliu likusiu iš švarko skarmalu; tačiau jie nepastebėjo manęs ir tebesėdėjo, žiūrėdami kits į kitą. Aš nubėgau į patį žemojo kyšulio galą, skeryčiojau, šaukiau. Jokio atsakymo — valtis ir toliau be tikslo plūduriavo, lėtai, labai lėtai sukdama įlankos link. Staiga iš jos pakilo didžiulis baltas paukštis, bet nė vienas vyras nežvilgtelėjo į jį ir nesujudėjo. Paukštis apsuko ratą, o paskui prašvilpė man virš galvos, modamas plačiais, stipriais sparnais.

Tada lioviausi šaukęs, atsisėdau ant kyšulio ir, parėmęs smakrą, žiūrėjau į valtį. Ji lėtai praslinko pro šalį vakarų link. Galėjau nuplaukti iki jos, bet mane laikė kažkokia šiurpi baimė. Pavakare potvynis išmetė ją ant kranto, maždaug už šimto jardų į vakarus nuo aptvaro griuvėsių.

Vyrai joje buvo mirę, mirę taip seniai, kad subyrėjo į gabalėlius, kai, pavertęs valtį ant šono, ištempiau juos ant smėlio. Vienas turėjo rudų plaukų kuokštą, kaip „Ipekakuanos" kapitonas, o ant valties dugno mėtėsi nešvari balta kepurė. Bestovint šalia valties, iš krūmų išlindo trys pusžmogiai ir, uostinėdami orą, ėmė artintis prie manęs. Man staiga pasidarė šleikštu ant širdies. Nustūmiau valtį į vandenį ir įlipau į ją. Du buvo vilkžmogiai, virpančiomis šnervėmis ir žibančiomis akimis, o trečiasis — siaubingas lokio ir buliaus mišrūnas.

Kai pamačiau juos besiartinant prie tų apgailėtinų palaikų, išgirdau urzgiant viens ant kito ir kalenant dantimis, mano pasišlykštėjimas virto paniška baime. Aš nusigręžiau nuo jų, nuleidau burę ir pradėjau irtis į jūrą. Negalėjau prisiversti žvilgtelti, kas dedasi užpakaly manęs.

Bet tą naktį pralaukiau tarp rifo ir salos, o kitą rytą nuplaukiau prie upokšnio žiočių ir prisipildžiau tuščią statinaitę vandens. Po to kantriai, kaip tik begalėjau, prisirinkau vaisių ir su trim paskutiniais patronais iš pasalų nušoviau du triušius. Baimindamasis sužvėrėjusių pusžmogių, valtį buvau palikęs pririštą prie vidinės rifo pusės.

22

VIENIŠAS

Vakare, pučiant pastoviam pietvakarių vėjeliui, išplaukiau į jūrą; sala palengva vis mažėjo ir mažėjo, o laibas dūmų stulpas darėsi vis plonesnis ir plonesnis, iki galiausiai pavirto juodu brūkšniu saulėlydžio žarų fone. Iš visų pusių iškilęs vandenynas paslėpė tą siaurą tamsią juostelę nuo mano akių. Dienos šviesa tarsi nuostabus šleifas nusivijo per dangų gęstančią saulę, ir, nuslinkus tai švytinčiai užuolaidai, pamačiau mėlyną bedugnę prarają, kurią dengia saulės spindesys, ir mirguliuojančių žvaigždžių spiečius. Jūra buvo rami, dangus tylus, mane gaubė naktis ir tyla.

Taip aš plaukiau tris dienas, taupydamas maistą ir gėrimą, mąstydamas apie viską, kas man buvo nutikę, ir nė kiek netroškau vėl išvysti žmones. Mano kūną juosė nešvarus skarmalas, plaukai buvo juodas raizginys. Nėra abejonės, jog mano

išgelbėtojai palaikė mane bepročiu. Keista, bet tikrai nejaučiau jokio noro grįžti į žmoniją. Tiktai džiaugiausi, jog nebereikia kęsti pabaisiškų puszmogių šlykštumų. O trečiąją dieną mane paėmė brigas, plaukęs iš Apijos į San Franciską. Nei kapitonas, nei jo padėjėjas netikėjo mano pasakojimu, tardami, kad vienatvė ir pavojai bus sumaišę man protą. Pabūgęs, jog ir kiti neprieitų tokios išvados, lioviausi toliau pasakojęs savo nuotykius ir nusidaviau nieko neprisimenąs, kas man atsitiko nuo „Ledi Vein" žuvimo iki to momento, kai mane rado valtyje — per vienerių metų laiką.

Turėjau elgtis be galo apdairiai, kad manęs neįtartų esant bepročiu. Mane nuolat persekiojo prisiminimai apie Įstatymą, apie du negyvus jūreivius, apie pasalas tamsoje, apie kūną nendryne. Ir nors keista, sugrįžus pas žmones ir nesulaukus užuojautos ir pasitikėjimo, netikrumas ir siaubas, kuriuos patyriau, gyvendamas saloje, dar labiau padidėjo. Niekas nenorėjo tikėti manimi ir žiūrėjo į mane beveik taip pat, kaip aš į pusžmogius. Matyt, man buvo persidavę kai kurie laukiniai mano bendrų bruožai.

Sakoma, jog baimė — tai liga, ir iš tiesų aš galiu paliudyti, kad jau keletą metų mano širdyje gyvena nerimstanti baimė, tokia baimė, kokią tikriausiai jaučia pusiau prijaukintas liūtukas. Mano negalavimas ėmė vystytis keistų keisčiausia kryptimi. Aš niekaip negalėjau įtikinti save, jog man pažįstami vyrai ir moterys nėra kiti, dar pakenčiamai išrodantys pusžmogiai, nėra gyvuliai, įgavę išorinį žmonių pavidalą, ir jog neilgai trukus jiems vėl atsiras tai vienokių, tai kitokių gyvuliškų savybių ir požymių. Bet aš išpasakojau savo ligą nepaprastai gabiam žmogui, kuris kitados pažinojo Morą, ir jis, atrodo, beveik patikėjo mano žodžiais; jis buvo psichiatras ir man labai padėjo.

Nors neturiu vilties kada nors visiškai užmiršti tos salos baisybių, šiaip jos dažniausiai glūdi giliai mano pasąmonėje, nelyginant tolimas debesėlis, miglota, seniai pergyventa baimė. Bet būna dienų, kai debesėlis išsiplečia ir užgožia visą dangų. Tada pradedu dairytis į aplinkinius žmones. Ir mane apima siaubas. Regiu visokiausius veidus: energingus ir gudrius, bukus ir pavojingus, dar kitus — suktus ir nenuoširdžius, bet nematau nė vieno, kuris dvelktų nedrumsčiama išmintingos sielos ramybe. Jaučiu iš visų besiveržiantį žvėrį, ir man vaidenasi,

jog vėl pasikartos saliečių išsigimimas — tik didesniu mastu. Gerai žinau, jog tai fantazija, jog šie tariami vyrai ir moterys tikrai yra ir visada bus vyrai ir moterys, visai protingi sutvėrimai, kupini žmogiškų troškimų ir švelnaus dėmesio, išsivadavę iš instinktų galios ir nevergaujantys jokiam pasakiškam Įstatymui — suvis kitokios būtybės, nei pusžmogiai. Ir vis dėlto aš vengiu jų, smalsių jų žvilgsnių, klausinėjimų ir paslaugų, ir trokštu nuo jų pasišalinti, likti vienas.

Dėl tos priežasties dabar gyvenu prie neapžvelgiamų kalvotų pievų, kur galiu pasitraukti, kai mano sielą užtemdo šis šešėlis; kaip gera man tada tuščiose pievose, po vėjų nugairinta padange. Gyvendamas Londone, kenčiau bemaž nepakeliamą siaubą. Aš niekaip negalėjau pabėgti nuo žmonių; jų balsai skverbėsi pro langus, o užrakintos durys — menka apsauga. Išeidavau į gatves, kad atsikratyčiau šių haliucinacijų, bet tykojančios moterys kniaukdavo man pavymui, slaptingi, godūs vyrai vogčia šnairuodavo į mane, pro šalį kosėdami praeidavo nusikamavę ir išblyškę darbininkai, pervargusiomis akimis, nuolat skubėdami, tarsi sužeisti, krauju aptekę elniai; kažką murmėdami panosėje, lėtai praslinkdavo susikūprinę seniai, o jiems įkandin nerūpestingai nudumdavo besišaipančių vaikigalių būrelis. Tuomet aš užsukdavau į kokią nuošalią bažnytėlę, bet netgi ten — taip pairę buvo mano nervai — man atrodydavo, jog pamokslininkas mala „didžius mintijimus" visai kaip beždžionžmogis; arba į biblioteką, kur įdėmūs veidai, palinkę prie knygų, rodėsi esą kažkokie padarai, kantriai tykantys grobio. Ypatingai koktūs man buvo tušti, bereikšmiai žmonių veidai traukiniuose ir omnibusuose; jie daugiau panėšėjo į numirėlius, nei į giminingas man būtybes, ir aš nesiryždavau keliauti, jei nebūdavau tikras, kad važiuosiu vienas. Kartais netgi atrodydavo, jog ir aš pats — ne protingas sutvėrimas, o kažkoks gyvūnas, kurį keista smegenų liga verčia be perstojo klajoti vienišą it besisukančią kvaituliu avį.

Bet šitokia nuotaika, ačiū dievui, dabar man rečiau beužeina. Aš pasitraukiau iš miestų ir minių sumaišties ir leidžiu dienas prie išmintingų knygų; mūsų gyvenime — tai šviesūs langai, užžiebti spindinčių žmonių sielų. Aš beveik nieko nepriiminėju ir turiu nedaug šeimynos. Laisvalaikį skiriu skaitymui, chemijos eksperimentams ir daugelį giedrų naktų praleidžiu, studijuodamas astronomiją. Nežinau, nei kaip čia yra,

nei kodėl, bet mirguliuojantys žvaigždžių spiečiai dvelkia begaline ramybe ir paguoda. Ir man atrodo, kad tai, kas nėra gyvuliška mumyse, turi ieškoti vilties ir nusiraminimo visuotiniuose ir amžinuose materijos dėsniuose, o ne kasdieniuose žmonių rūpesčiuose, nuodėmėse ir bėdose. Aš nenustoju vilties, nes kitaip negalėčiau gyventi. Šitaip — su viltimi ir vienatvėje — baigiu savo pasakojimą.

EDVARDAS PRENDIKAS

1896 m.

TURINYS

*

ИБ № 605

Herbertas Džordžas Velsas
LAIKO MAŠINA. DAKTARO MORO SALA

Redaktorė R. Zagorskienė
Dailininkė L. Pladienė
Techn. redaktorė L. Briedienė
Korektorė L. Lengertienė

Duota rinkti 1976.XII.17. Pasirašyta spaudai 1977.III.11. Leidinio Nr. 8591. Spaudos popierius Nr. 2, formatas $84\times108^{1}/_{32}$ — 3,125 pop. l. =10,5 sp. l.; 11,3 leid. l. Tiražas 20 000 egz. Užsak. Nr. 3755. Kaina 1 rb 8 kp

„Vagos" leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, Vilnius, Strazdelio 1

V $\frac{70803-102}{M\ 852(10)-77}$ 250—77

U(Anglų)
Ve-102

*